ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Грамоти XIV ст.

АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ
РСР

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ОРДЕНА ТРУДОВОГО ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ІМ. О. О. ПОТЕБНІ

ПАМ'ЯТКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ВИДАВНИЦТВО «НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ—1974

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ОРДЕНА ТРУДОВОГО ЧЕРВОНОГО ПРАПОРА
ІНСТИТУТ МОВОЗНАВСТВА ІМ. О. О. ПОТЕБНІ

Грамоти XIV ст.

Упорядкування, вступна стаття, коментарі і словники-покажчики
М. М. ПЕЩАК

ВИДАВНИЦТВО «НАУКОВА ДУМКА»
КИЇВ — 1974

Писемні документи XIV ст., представлені у збірці, являють собою пам'ятки юридично-ділового стилю давньої української літературної мови. Крім самих текстів пам'яток, що в міру можливості супроводжуються фотокопіями оригіналів, читач знайде у виданні бібліографію історичної, палеографічної та мовознавчої літератури як до кожної грамоти зокрема, так і до тих історичних осіб і географічних назв, що згадуються в цих документах і подаються в покажчиках.

Різночитання публікацій пам'яток, вперше зведені разом, допоможуть майбутнім дослідникам уточнити неясні місця з текстів оригіналів.

Відповідальний редактор
В. М. Русанівський

Г $\frac{0711-212}{М221(04)-73}$ БЗ—24—16—73

ПЕРЕДМОВА

XIV сторіччя залишило немало грамот різних східнослов'янських і суміжних з ними земель. У цьому виданні їх вміщено 84. Підставою для визначення документа як пам'ятки з більш чи менш вираженими ознаками української мови послужили історичні й мовознавчі наукові праці, в яких є аргументи для цього. Зрозуміло, що ці аргументи не можна вважати рівноцінними, тому що вони не мають єдиних засад, а часто й достатньої переконливості. Але, оскільки видання пам'яток ще не вирішує відповідних теоретичних проблем з історії української мови (воно лише дасть певний матеріал для досліджень), нам видалося доцільним використати і найменші докази як підставу для віднесення того чи іншого документа до пам'яток української мови.

У процесі підготовки грамот до видання було опрацьовано певну кількість мовознавчої та іншої наукової літератури, в результаті чого зібралась бібліографія, яка може бути корисна читачеві. При кожному тексті пам'ятки дано список літератури, що характеризує грамоту в цілому. Якщо ж література стосується окремих осіб чи географічних назв, то її подано на відповідному місці в ономастичних словниках-покажчиках *.

Текст грамот супроводжується або фотокопією наявного оригіналу, або рукописної копії грамоти. Інші види рукописних копій, як і всі доступні нам публікації цих документів, детально опрацьовано і подано у вигляді різночитань текстів до кожної грамоти окремо. Публікація текстів копій може сприяти відшуканню оригіналу.

У кінці збірки вміщено три покажчики: а) апелятивної лексики, б) антропонімічної лексики, в) топонімічної лексики.

Реєстр ономастичних назв покажчиків складається тільки з вихідних словоформ зафіксованих у грамотах слів. Вихідну форму слова (називний відмінок однини), якої немає в текстах, відновлено в реєстрі у такому написанні, яке диктується правописом відповідної грамоти. Відновлену вихідну словоформу в реєстрі позначено зірочкою.

---

* При укладанні словника-покажчика географічних назв використано також топонімічну картотеку Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР.

У покажчиках дано всі непрямі словоформи з їх фонетичними варіантами і вказівку на номер грамоти даної збірки. Граматичні варіанти словоформ та їх фонетичні різнописання, а також лексичні варіанти апелятивів, виявлені в різних виданнях однієї і тієї грамоти, у покажчику не даються. Читач зможе знайти їх у розділі різночитань до відповідної грамоти.

Реєстровою одиницею, як правило, виступає одне слово. Якщо ж якесь поняття в грамоті виражене двома чи більше словами (це найчастіше трапляється в ономастичних назвах), то його можна знайти в реєстрі відповідного покажчика в стількох місцях, із скількох слів воно складається. Але на кожному відповідному місці при реєстровому слові подається повна його назва (іншим шрифтом).

Оскільки в сучасному українському мовознавстві немає відповіді на питання, як здійснювалося найменування осіб у XIV ст., а деякі побіжні зауваження щодо відсутності прізвищ у той період не зовсім аргументовані (як, наприклад, пояснити назви такого типу: *Бѣликъ Кгирдиви(д)* (43) *, *Васко Голый* (32), *Вахно Танча* (21) тощо?; крім патронімічних назв, що супроводжують ім'я, до них часто дуже тісно примикали і відтопонімічні прикметникові утворення типу *Стародубський* (81), *Болестрашицький* (20, 27, 28), *Борисоглебський* (68), *Брянський* (23), *Варваринський* (71) і под.), то в покажчику даються не тільки імена, а й супровідні до них уточнення, які могли виконувати функції сучасних прізвищ уже й тоді, а якщо ні, то стати джерелом пізнішого утворення прізвищ і взагалі східнослов'янського способу найменування осіб.

Тлумачення ономастичної назви, взяте безпосередньо з тексту грамот, пишеться за орфографією грамоти. Якщо в грамотах спостерігаються варіанти написання тієї чи іншої назви, то для тлумачення вибирається найбільш поширений варіант.

У реєстр ономастичних покажчиків вводяться різні варіанти написання особової назви чи топоніма. При найпоширенішому варіанті наводяться всі різнописання і робляться посилання на всі грамоти, де зафіксована ця назва. При інших орфографічних варіантах подається номер тільки тієї грамоти, в якій зафіксовано даний орфографічний варіант ономастичної назви, а для детальнішого ознайомлення читача з загальною вживаністю назви у грамотах збірки робиться посилання на основну статтю (найпоширеніший варіант).

Такого самого принципу подачі матеріалу дотримано і при наведенні бібліографічних даних: при основній реєстровій формі ономастичної назви подано всю зібрану бібліографію про неї, а при варіантах — тільки ту літературу, яка стосується кожного варіанта зокрема; посилання робиться на основний варіант.

Апелятивна лексика подається в покажчику словоформ, тому до реєстру цього словника входять не тільки вихідні форми слів, а й усі зафіксовані в текстах грамот словоформи.

---

* Цифри в дужках означають номер грамоти.

Фонетичні та орфографічні варіанти словоформи даються з повною паспортизацією (номер грамоти і частота вживання) у вигляді словникової статті при найчастіше вживаній реєстровій словоформі, а на своєму місці реєстру при цих варіантах є тільки посилання на варіант, що найчастіше вживається.

У публікованих текстах грамот є окремі випадки написання разом двох слів (прийменник + іменник, сполучник + повнозначна частина мови тощо). Таке написання в основному перенесено і в словник-покажчик загальновживаної лексики.

* * *

Упорядник щиро дякує працівникам Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, рукописного відділу Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна за допомогу в підготовці цієї збірки.

1. Лев Данилович, князь галицький, надає церкві святого Спаса село Страшевичі

До 1301 р.

Текст опублікований Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», розділ «Подлинные бумаги, относящиеся к этому сочинению», стор. 2—3, Б; Я. Головацьким у «Хрестоматии», стор. 315—316; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420λ—420μ; Й. Левицьким у «Грамматике», стор. 2.

О. Востоков в «Описании» (стор. 114) наводить початок цієї грамоти від «А се ꙗ князь...» до «чресъ потокь володиславь» і кінець від слів «...на то Ѥсмо грамоту нашю дали».

Документ описаний або згадується Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», стор. 68—69; К. Ходикевичем у «Dissertationes», стор. 90, а також в «Описании К.-С. собора», дод., стор. 38—39.

Подається за публікацією Д. Зубрицького.

Як видно з різночитань публікацій грамоти, видавці користувалися різними її копіями. Цим, очевидно, пояснюється і посилання на різні архіви, в яких вони зберігаються: Д. Зубрицький посилається на Архів Перемишльського капітулу грецького обряду, а А. Кримський — на Румянцевський музей.

Для даної фотокопії використано копію, що зберігається у рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. № 256, папка № 19, арк. 4.

А се ꙗ [1]* князь Левь сн҃ъ короля Данила згадавшися [3] емъ [4] снашими [5] боꙗри ꙗко прадѣдъ нашъ [6] царь [7] великый [8] Володимиръ [9] и ѡтецъ [10] нашь и [11] придалъ митрополитомъ и епископомъ [12] по всѣмъ землямъ [13] роусскимъ [14]. такоже и мы Богу [15] и пресвѣтломоу преѡбраженію. предаемъ [16] к церкви [17] святаго [18] спаса [19] монастырю. село страшевичи и созанъ [19a] манастырь святаго [18] михаила. Даемъ и придаимъ [20] поченши ѡтъ [21] Дистра [22] по прорвоу, чресъ потокъ воладиславъ черезъ гороу [22a] по потокъ зовемый стынь [23] а ѡтъ [21] връхъ ст҃аго [18] по коблянкоу рѣчкоу [24] до връха. ѡтъ [21] връхъ кобляньокы кременемъ по връхъ соутычкы [25] и подъзоужца [26] по връхъ кольчина а ѡтъ [21] връхъ кольчины раздѣляємъ на рѣкоу полисѣй [27] бродъ. А на дроугоую сторону. по потокъ чирвоныи [28] до връха доубна даемъ и приписоуемъ на вѣки. зданьми [29] и зроботами [30] и съ всѣми оужитки [31]. и с приходы и справы [32] всѣми и ролями лоуками польми [33] и зрѣками [34] и потокы. и съ всѣми пожитки [35]. влѣсѣхъ [36] и врѣкахъ [37] и в ловищахъ ихъ и з млынми даемъ кц҃ркви [38] святаго [18] спаса [19] манастыря. и владыце [39] нашему епіскопꙋ [40] ефимію и понюмъ [41] бꙋдоучимь. епіскопомъ [12] комꙋ Богъ [42] изволитъ [43] и дасть на вѣкы дръжати и поживати и ц҃ркви [44] святыѣ [45] правити и рядити и за нашѣ предъкы и за насъ Бога [46]

---

* Цифрові позначки з текстів грамот пояснюються в «Різночитаннях».

милого просити. а ктомоу [47] еще придаем [48] коуны врокъ [49] споповь [50] давати и соуды дх҃ныѣ [51] ц҃ркви соудить [52] столечнаꙗ, а во то боꙗре нашѣ и дѣти нашѣ и по насъ [53] боудоучиѣ да не оустоупаются адани [54] и десятины медовыѣ и звиноградовь [55]. и змыты [56] на вѣки вѣчныѣ да не оудалено боудить [57] отъ [21] ц҃рквіе [58] выше писаноѣ [59]. а кто ѵстоупить на мое слово соуть [60] снимь [61] предъ [62] Богомь [63]. и да боудеть клятва Божиꙗ [64] на немъ. всей [65] вѣкъ и въ боудучей [66]. въ денъ [67] страшнаго соуда Божіꙗ [68]. На то ѥсмо грамоту нашю дали и печать привѣсили свою. а при томь [68а] были. митрополить галицкый скрылоса [69]. и владыка [70] перемыскыи Лариѡнъ. и князь андреи ꙗрославичь. и панъ васко. и иныхъ боꙗрь много было притомъ [71]. а писана и дана грамота въ Львовѣ.' въ пятокъ мц҃я [72] октовриа въ и҃ день [73] лѣта҂Sѡͭ-го [74]. А писецъ Захария вихотъ.

Різночитання

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 ꙗ *передається через* я; *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 3 сг[а]давшися; 4 єсмъ; 5 с нашими; 6 нашь; *на місці* ъ *в кінці слів після приголосної*

пишеться ь; 7 ц[а]рь; 8 й *в кінці слів після голосної відповідає* и; 10 о[ть]цъ; 11 нашьи; 12 єп[и]с[ко]помь; 13 землямь; 14 рускымь; 15 Б[ог]у; 16 придаємъ; 17 ц[е]ркви; 18 с[вя]т[о]го; 19 Сп[а]са; 20 придаємь; 21 от[ъ]; 22 Дн[ъ]стра; 23 С[вя]тыи; 24 Коблянку-рѣчку; 25 Сутичькы; 26 Подъбужца; 27 по Лисѣи; 28 Чирьвоныи; 29 з даньми; 30 з роботами; 31 ужиткы; 32 и с правы; 33 *після слова* польми *іде* сѣножатьми, з лѣсы и з дубровами и з голыми горами и лѣсными; 34 з рѣками; 35 пожиткы; 36 в лѣсѣхъ; 37 в рѣкахь; 38 к ц[е]ркви; 39 вл[а]д[ы]це; 40 єп[и]с[ко]пу; 41 по нюмь; 42 Б[ог]ь; 43 изволит[ь]; 44 ц[е]ркви; 45 с[вя]тыѣ; 46 Б[ог]а; 47 к тому; 48 придаєм(ъ); 49 в рокь; 50 с поповь; 51 д[у]ховныѣ; 52 судить ц[е]рк[о]вь; 53 нас[ъ]; 54 А дани; 55 з виноградовь; 56 з мыты; 57 будєть; 58 ц[е]ркве; 59 вышеписаноѣ; 60 судь; 61 с нимь; 62 пред[ъ]; 63 Б[ог]омь; 64 Б[о]жия; 65 в сеи; 66 будучии; 67 д[е]нь; 68 Б[о]ж[ь]я; 69 с Крылоса; 70 вл[а]д[ы]ка; 71 при томь; 72 м[ѣ]с[я]ця; 73 вь 8 д[е]нь; 74 — 6800.

Я. Головацький, «*Хрестоматия*»: 3 я *передається через* ѧ; 4 ємь; 6 нашь; 7 ц҃рь; 9 Володимирь; 10 отецъ; 12 епископωмъ; 15 Богꙋ и пресвѣтломꙋ; 16 придаємъ къ, е *після голосної передається через* є; 19а Созань; 21 ω[т]; 22 Днѣстра по прорвꙋ; 22а Владиславь через горꙋ; 24 Кобланкꙋ рѣчкꙋ; 25 Сꙋшички; 26 подъбꙋжца; 27 рѣку по лисѣй; 29 зъ даньми; 30 зъ роботами; 31 въсѣми оужиткы; 32 съ правы; 34 съ рѣками; 35 пожиткы; 36 въ лѣсѣхъ; 37 въ рѣкахъ; 38 даємь къ церкви; 41 по нюмь; 44 церкви; 49 врокь; 50 съ поповъ; 52 дховныѣ сꙋдить ц҃ркви; 53 нась; 54 неꙋстꙋпаютсѧ а дани; 55 зъ виноградовъ; 56 зъ мыты на вѣкы; 60 сꙋдъ; 61 съ нимъ; 63 Богомъ; 64 Божїѧ; 65 въ сей; 68а томъ; 69 митрополитъ Галицкій съ Крылоса. И та ы *перед голосною передаються через* і; 71 при томъ; 72 м҃цѧ ωктоврїѧ.

Й. Левицький, «*Грамматика*»: 3 я *передається через* ѧ; 4 ѥмъ; 6 нашь; 7 ц҃рь; 9 Володимирь; 16 преображенїю; придаѥмъ; е *після голосної передається через* ѥ; 17 кцеркви; 18 свѧтого; 19а созань; 21 ω[т]; 22 Днстра; 22а воладиславь через гороу попотокъ; 25 соушичкы; 26 подъбоужца; 27 рѣкоу-полисѣй; 28 попотокъ чирьвоныи; 31 въсѣми оужиткы и сприходы; 35 пожиткы; 37 врѣках и вловищахъ ихь и змлынми; 41 понюмь; 46 предкы и за нась Бога; 49 врокь; 52 соудить ц҃ркви; 53 нась; 54 — неоустоупаютсѧ адани и десѧти́ны; 60 соудь; 62 предь; 65 всеи вѣкъ; 68 Божѭ; 72 м҃цѧ ωктовриѧ.

2. Князь Лев Данилович надає двом братам з Литви Тутенію і Монтсіці село Добаневичі

До 1301 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 60, стор. 101, та в AGZ, 1868, т. I, № 1, стор. 5.

Грамота не має дати. В «Актах ЮЗР» вона датується 1266—1301 роками, а в AGZ — 1301—1302 роками.

Якщо взяти до уваги вказівку М. Карамзіна в «Истории», т. IV, стор. 128—129, в «Іст. Укр.», т. I, стор. 73, 79 та ін., що князь Лев Данилович помер у 1301 р., то дата в «Актах ЮЗР» здається більш вірогідною.

Оригінал не відшуканий. Названі публікації були зроблені з копії, яка внесена у Львівську гродську книгу між 1443 і 1446 роками під заголовком «А се лист князь Ильвовъ на Добановичѣ». Список копії в «Акты ЮЗР» надіслав Д. Зубрицький. Вона лягла в основу публікації в AGZ. Як в самому тексті, так і в заголовку остання має деякі різночитання з «Актами ЮЗР»: «А сє листъ кнѧзѩ ильвовъ на Добанивичѣ».

Для даної публікації використано варіант тексту грамоти з AGZ.

А се ѧ. кнѧзь. левъ. вызвали есмы [1]. слитовъскоѣ [2] землѣ два. братѣньцѧ. тутениѧ. а монтсѣка [3]. дал [4] есмы [1] ѣма. оу [5] Перемыскоѣ волостѣ. село. добаневичь. исъ [7] землею. исъ [7] сѣножѧтми исъ [7] гаѣ исъ [7] дубровами. исрѣкою [9]. и ставом [10]. испотоки [11]. искриницѧми [12]. со оусѣми [13] поборы. исвинами [14]. исъ [7] головнитъством [15]. и серпом [16]. искосою [17]. исмлином [18]. со оусѣми [13] оужитки [19]. какъ есмы [1] сам [20]. держѧл [21]. а дал [4] есмы ѣмъ [23] оу вѣк [24] и дѣтем [25]. ѣхъ. и оунучѧтом [26]. ѣхъ и праонучѧтом [27]. ѣхъ. не надбъ [28] оуступатисѧ. на мое слово ником(у) [29] а кто сѧ оуступит [30]. тотъ оувѣдаетьсѧ. со мною. перед богомъ.

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 есмо, *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 2 съ Литовськоѣ; 3 Тутенія а Монтсѣка; 4 далъ; 5 ѣма о?; 6 Добанѣвичь; 7 и съ; 9 и съ рѣкою; 10 ставомъ; 11 и съ потоки; 12 и съ криницями; 13 со усѣми; 14 и съ винами; 15 половинитьствомъ; 16 серпомъ; 17 и со косами; 18 и съ млиномъ; 19 оужытки; 20 самъ; 21 держалъ; 23 ѣм; 24 вѣкъ; 25 дѣтемъ; 26 и съ унучатомъ; 27 праун(у)чатомъ; 28 ѣхъ; не надобѣ; 29 никому; 30 уступить.

*4. Князь Лев Данилович надає прибуткове право церкві святого Успенія в Крилосі на села з належними до них землями **

8 березня 1301 р.

Текст публікувався К. Ходикевичем у «Dissertationes», стор. V—V_2, М. Карамзіним в «Истории», т. IV, стор. 129—130; Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», розділ «Подлинные бумаги, относящиеся к этому сочинению», стор. 4—5, Г.

Копія грамоти зберігається в Центральному державному історичному архіві УРСР у Львові, ф. № 9, оп. 1, Актова книга Львівського міського уряду 1691 р., од. зб. 459, стор. 1159—1161.

Текст подається за цією копією.

За свідченням М. Карамзіна («История», т. IV, стор. 132) і К. Ходикевича («Dissertationes», гл. II), львівський і галицький єпископ Гедеон Балабан 1581 р. подав грамоту на затвердження польському королю Стефану, який наказав переписати її, а «поколику ее содержание не противно настоящим законам (quatenus Juris publici ratio permittit? approbamus...)» **, заново скріпити королівськими печатками. Пізніше, 1592 р., грамота ще раз

* Грамота 3 була вилучена з цього видання як така, що не належить до XIV ст., вже після завершення роботи над збіркою.

** Н. Карамзин, «История», т. IV, стор. 132.

затверджувалася Сигізмундом III. За свідченням К. Ходикевича, копія її була занесена в книгу Галицького міського управління 1642 р.

При підготовці тексту до видання не вдалося розшукати ні оригіналу, ні названих копій пізніших часів (1581 р., 1592 р. і 1642 р.).

Грамота описана або згадується в таких працях: А. Василевський, «Ист. г. Вильны», стор. 20; П. Батюшков, «Белоруссия», стор. 80, 109, 112, 132; «Волынь», стор. 72, та ін.

Дві копії XIX ст. зберігаються в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 19, арк. 4, 4б; перша з них була покладена М. Карамзіним в основу публікації в його «Истории».

Зіставлення текстів грамоти, опублікованих М. Карамзіним і Д. Зубрицьким, з копією, що зберігається в Центральному історичному архіві УРСР у Львові, свідчить про те, що кожна з публікацій являє собою варіант різних копій, хоч Д. Зубрицький і застерігає, що він в основу своєї публікації поклав текст грамоти К. Ходикевича.

У різночитаннях подано повний текст грамоти, опублікований К. Ходикевичем, в якому певну цінність для мовознавців становлять не тільки фонетичні, граматичні й лексичні варіанти, а й наголоси, що стоять на кожному слові публікації.

Аналіз змісту грамоти Ходикевича дав підставу М. Карамзіну піддати сумніву існування її оригіналу:

а) 8 березня 1301 р. припадало на середу, а не на четвер;

б) в той час київським митрополитом був не Кіпріян, а Максим.

Про те, що Кіпріян став київським і литовським митрополитом тільки 1376 р., пише і П. Батюшков у праці «Белоруссия», стор. 80.

Асе[1] ꙗ̑ кнꙗзˢ[6] Левъ сн̃ъ кролꙗ Данила[2] зˢгадавшисꙗ есмо
зˢ ин҆щими[71] бояры[3] (и ꙗко *)[4] прадед[5] нашъ царъ[7] великий владимиръ[8]
м͡ъ
и ѡтецъ[9] нашъ, придалъ[10] метрополитомъ, и[11] епископа [12] повсѣмъ[13] зем-
м͡ ж͡ р͡
ля рѵскимъ[14]: такоде[15] и мы бг̃ѵ и пречи͡тоˢ его матери[16] ко це кви Ст̃оˢ[17]
р͡
Еꙗ ѵспенїꙗ Крилоскомъ[18] Попомъ собо ным[19] Митрополїи Галицкоˢ,
м͡ъ
и всѣмъ[20] Архїеп͡по . и Еп͡помъ[121] и[21] Мона͡тыремъ[122] Православноˢ ст̃оˢ[22]
р͡
вѣры ѵрецкоˢ далимо[23] Право д̃ходное[24]: потомуже, какъ[25] де житъ[123] Кїев-
р͡ т в͡
скаꙗ це ковъ[26] по хр͡тїанску[27], и ст̃ыхъ ѡцо // ** ѡтецъ[28] управленїю[29];
р͡ р͡
й потве дили е͡мо преданїа[30] це ковнаꙗ[31] на вѣки вѣчнїе, Села[32] зˢ людми,
и[33] полꙗ зˢ лѣсы. И еще есмо[124] дали нато тыи села[34] грамоты ѡсобливїе,
х͡ р͡
межи[35] наши границъ[36] и боꙗ скихъ, и в ѣхъ[37] полꙗхъ и лѣсахъ[38] вызна-
ваючи[39] Границѣ, ꙗкъ[40] было здавна[41]; и придали есмо десꙗтины[42] зˢ[43]
ж͡ х͡ р͡
нашего кнꙗ енїꙗ[44], и с[45] перевозовъ, и изˢ ины десятинѵ[46], и по боꙗ с-

* Слова и ꙗко приписані зверху іншим чорнилом.

** // — кінець сторінки.

кимъ [125] селомъ приданнїе, и [47] даны медовїе [48] выходы и борты, и рыбныꙗ [49] ловища, и [50] езера даемъ къ церкви [51] престоꙋ҃ бци [52], метрополиту [53] нашему Григорїю, и понимъ [54] бꙋдꙋчим Архїеппомъ [121], комꙋ бгъ изволи т, и [55] да҃ держати на вѣки, и [56] пожививати и [57] за на҃ [58] млтиваго бга просити. А [59] ктомꙋ [60] придаемъ [61] кꙋны в рокъ з҆ [62] поповъ давати, и сꙋды дховные [63] сꙋдити, церквѣ Столечнои; ѡт [64] мирскихъ ꙋ [65] законїи [66] ѡтлчꙋенїи [67] ра҃пустити [68], свадебщины [69], и безаконнїи [70] понꙗтїа, и все дховния [72] права сꙋдꙗ Архїеппы [126]. А сїи [73] люде ѡпришнїе [74] церковнїе [75] Iгꙋмены [76], попове, и сщенници, и дїаконы [77], и причтници церковные [78], и черноризци [79] їконнїи [80] Писареве [81], поповичове, и дꙗци [82] и [83] бгоданнїе [84], и страннїи, и тые люде [85] церковные [86] волны ѡт на҃ и [87] ѡт боꙗръ нашихъ, ѡбладает [88] и сꙋдит ихъ великаꙗ церковь. ѿпрочъ мирꙗнъ [89]. А на мое слово не треба [131] ꙋстꙋпатисꙗ нѣкомꙋ, нѣ [90] ѡтнꙗти, нѣ [90] дѣтемъ моим нѣ [90], тым, комꙋ [91]. по на҃ бгъ да҃ навѣки вѣчноѥ [92]. А се ꙋправили мос [93] по правилом [127] стыхъ ѡтцъ [94], и первыхъ царе҆ хртїанских [95]. А кто на [132] мое слово устꙋпить, сꙋдъ ми з҆ нимъ [96] пред бгомъ, и [97] ѡтлꙋченъ бꙋдет млсти бжꙗ [128], в҆ дны [98] страшнаго и неꙋмытнаго сꙋдища хва [99] и бꙋдет // и бꙋдет клꙗтва бжꙗ [100] нанем [101] в҆ се҆вѣкъ и в҆ бꙋдущїи [102]. На то [133] ѥмо грамотꙋ нашꙋ дали, и печат свою привѣсили. А притом были митрополит кїевскїй Кипрїанъ, и владыка [103] премыки҆ Ларїѡнъ [104] и кнꙗзь [105] Андре҆ [106] Ꙗрославски҆ [107], и панъ васко, и инших [108] боꙗръ много было [109] притом [110]. А писана и дана грамота сїꙗ в҆ [111] Галичꙋ [112] в четвертокъ, мсца [113] марта во [114] ѡсмы҆ днь. Лѣта [115] ш е҃ тысе҆че҆ [129] ѡсмсы҆ [130] девꙗтого [116]. А писар [117] Захарїꙗ выхотъ.

Різночитання

М. Карамзін, «*История*»: 1 А се; 2 сынъ Короля Даніила; 3 Бояры; 4 (якоже); 5 прадѣдъ; 7 Царь; 8 Владимеръ; 10 и предалъ; 11 митрополитомъ и; 12 епископомь; 13 по всѣмъ; 14 Русскимъ; 15 якожъ; 17 Св.; 18 Крылоскимъ; 19 Соборнымъ; 21 Епископомъ и; 22 Св; 23. Греческой, дали есмо; 24 духовное; 25 по томъ же, какъ; 26 церковь; 27 по христіанскому; 28 Святыхъ Отецъ; 29 управленію; 30 приданя; 31 церковніе; 33 людми и; 34 на тоты села; 35 особливіи межи; 36 границь; 37 ихъ; 38 лѣсѣхъ; 39 вызначаючи; 41 издавна; 43 съ; 44 Князкія; 45 отъ; 46 не возметъ десятину; 47 приданніе и; 48 медовіе; 49 борты и рыбныя; 50 ловища и; 51 даемъ церкви; 52 Св. Богоматери; 53 Митрополитѣ; 54 по немъ; 55 изволитъ и; 56 вѣки и; 57 поживати и; 58 *вставлено:* церковь святую правити и рядити, а за наша предки и за насъ; 60 къ тому; 61 еще придаемъ; 62 съ; 63 суди духовнія; 64 судити (судитъ) церковь столечная отъ; 65 въ; 66 законѣ; 67 отлучини (отлучно); 68 распусты; 69 свадебщини; 70 беззаконно; 72 поятія, всѣ, духовніе; 73 а сіи (се); 74 людіи опричніи; 75 церковніи; 76 Игумены; 77 и Діаконы и Священницы; 78 причетницы церковніи; 79 Черноризцы; 80 иконніи; 81 писарове; 83 *перед* и *вставлене* проскурникове; 84 богадѣльніи; 85 тіе людіе; 86 церковніе; 88 нашихъ: обладаетъ; 89 мірянъ; 90 ни; 92 на вѣки вѣчніе; 93 управили есмо; 94 [по] святых Отецъ и; 95 *після слова* Христіанскихъ *вставлено в дужках* правилу; 96 ми съ нимъ; 98 милости Божія въ день; 99 *між словами* страшнаго *и* будет *ідуть слова:* Божіого суда, и да; 100 Божая; 101 на немъ; 102 будущій; 103 Кипріанъ, Владыка; 104 Перемышлскій Ларіонъ; 105 Князъ; 107 Ярославичь; 108 иныхъ; 109 було; 110 при томъ; 111 грамота въ; 112 Галичи; 113 мѣсяца; 114, в; 115 день, лѣта; 116 — 6809; 117 писецъ.

Д. Зубрицький, «*Крит.-истор. пов.*»: 2 короля Даніила; 3 Бояры; 5 прадедъ; 7 Царь; 9 Отець; 10 и предалъ; 11 Митрополитомъ; 12 Епископомъ; 13 по всѣмъ; 14 Рускимъ; 15 якожъ; 16 М҃три; 17 Святаго; 19 Соборнымъ; 20 всѣмь; 21 Архіеп. и Еп. и; 23 дали есмо; 24 духовное; 25 потом же какъ; 26 Ц҃рковъ; 27 похристіанскому; 28 святых о҃цъ; 29 оуправленію; 30 приданя; 31 церковніе; 32 вѣчніе. Села; 34 на тоты села; 35 особливіи межи; 36 границь; 37 ихъ; 38 лѣсехъ; 39 вызначаючи; 40 яко; 41 издавна; 42 десятыны; 43 съ; 44 князскія; 45 ωть; 46 не возметъ десятину; 47 преданніе и; 48 медовіе; 49 борты и рыбныя; 51 даем Церкви; 52 с҃той Б҃гоматери; 53 Митрополітѣ; 54 по немъ; 56 вѣки и; 57 поживати и, *далі:* Церковь святую правити и рядити, и наша предки, и за на҃; 59 просити, а; 61 еще, придаемъ; 62 съ; 63 духовнія; 64 Ц҃рковь столечная: ѿ; 65 — въ; 66 законѣ; 67 ωтлучины; 68 Распусты; 69 свадебщини; 70 беззаконно; 72 поятія все, духовніе; 73, а сіи; 74 людіе ωпришніи; 75 церковніи; 76 Игумены; 77 и діаконы, и священ-

ницы; 78 Причетницы церковніи; 79 Черноризцы; 80 Иконніи; 81 Писарове; 82 Дяцы; 83 *перед* и *вставлене* проскурникове; 84 Б҃годѣлніи; 85 тіе людіе; 86 церковніе; 87 Насъ, и; 89 мірянъ; 90 ни; 91 тымъ кому; 92 на вѣки вѣчніе; 93 управили есмо; 94 святых О҃цъ, и; 96 оуступитъ Судъ мы съ нимъ; 97 Богомъ и; 98 Милости Божія, въ день; 99 *між словами* страшнаго *и* будет *ідуть слова:* Божого суда, и да; 100 Божая; 101 на немъ; 102 будущій; 103 Кѵпріанъ Владыка; 104 Перемышлскій Ларіѡнъ; 106 Андрѣй; 107 ѭрославичъ; 108 иныхъ; 109 було; 110 при томъ; 111 грамота въ; 112 Галичи; 113 мѣсяца; 114, в; 115 день. Лѣта; 116 Шестьтысящнаго осмсотного девятогѡ; 117 писецъ.

К. Ходикевич, «*Dissertationes*»: а҆ сѐ Ꙗ҆ Кнѧзь Лѣвъ С҃нъ Королѧ Даніила, згада́вшисѧ е҆смо̀ зъ на́шими Боѧры, Пра́дедъ на́шъ Ца́рь велѝкій Владѝмеръ, и҆ О҆҃цъ На́шъ, и҆ преда́лъ Мітрополи́томъ, и Еп͡спѡмъ по всѣмъ землѧмъ Рꙋскимъ; ꙗ҆кожъ и҆ мы̀ Б҃гꙋ, и пр͡с чтой Е҆гѡ҆ М҃три ко Ц҃ркви с҃тгѡ е҆а Оуспе́ніѧ Крилоск͡им Попо́мъ Собо́рнымъ Мітропо́ліи Га́лицкой, и҆ всѣмъ а҆рхіеп͡с копомъ и҆ Е҆҃п͡с копѡмъ, и҆ Монастыре́мъ Правосла́вной с҃то́й Вѣры Гре́ческой, далѝ е҆смо̀ Пра́во Д҃хо́вное, по то́мъ же ка́къ держи́тъ Кіевскаѧ Ц҃рковъ по Х͡с ртіа́нскомꙋ, и҆ с҃тыхъ О҆҃цъ оу҆правле́нію, и подтверди́лиесмо прида́нѧ Церко́вніе на вѣки вѣчніе. Се́ла зъ людмѝ, И полѧ зъ лѣсы, и҆ е҆ще́смо далѝ на тоты̀ села̀ Гра́моты о҆собли́віи межѝ на́шихъ Грани́ць и Боѧрскихъ, и҆ въ и҆хъ по́ляхъ и҆ лѣсехъ, вызнача́ючи Грани́цы, ꙗ҆къ было и҆ зда́вна и҆ прида́лиесмо, Десяти́ны съ На́шего и҆ Кнѧзкіѧ, и҆ ѡ͡т превозовъ, невозме́тъ Десѧти́нꙋ, и҆ по Боѧрскимъ се́лѡмъ, прида́нніе и҆ да́ны Медо́віе, выхо́ды и҆ бо́рты, и҆ Рыбныѧ ло́вища, и҆ Е҆зера да́емъ Ц҃ркви с҃то́й Б҃гма́тери Митрополи́тѣ На́шемꙋ Григо́рію, и҆ по не́мъ бꙋдꙋчимъ а҆рхіеп͡с копѡмъ, комꙋ Б҃гъ и҆зво́литъ, и҆ да́стъ держа́ти на вѣки и҆ пожива́ти, и҆ Це́рковь с҃тꙋю пра́вити и радѝти, а҆ за На́ша Пре́дки, и҆ за На́съ, м͡с лтиваго Б҃га проси́ти, а҆ ктомꙋ е҆щѐ прида́емъ Кꙋны въ Ро́къ с Попѡ́въ дава́ти, и҆ Сꙋдѝ дꙋхо̀вніѧ сꙋди́ти Ц҃рковь Столе́чнаѧ ѡ͡т мірски́хъ въ зако́нѣ ѡ͡тлꙋчи́ни, Рас͡т пꙋсты, сваде́бщини, и҆ без а͡з коннопоѧтіѧ всѐ дꙋхо́вніе Пра́ва сꙋдѧтъ а҆рхіеп͡с копы, а҆ Сіи лю́діе ѡ҆при́шніи Церко́вніи: И҆гꙋмены, Попо́ве, и҆ Діа́коны, и С҃ще́нницы, Приче́тницы Церко́вніи, и҆ Черно́ризцы, И҆ко́нніи Пи́сарове, Попо́вичове, и҆ Дѧци, Проскꙋрникове и҆ Бга-

дѣлнїи, и҆ Страннїи, и҆ тїе лю́дїе Церко́внїе во́лны ѡ Насъ, и҆ ѡ Боꙗръ На́шихъ, ѡ҆блада́етъ и сꙋди́тъ и҆́хъ Вели́каꙗ Це́рковъ, ѻ҆прочъ Мїрꙗнъ. А҆ на Моѐ сло́во не тре́ба оуступа́тисꙗ нѣкомꙋ, ни ѡтнꙗти, ни дѣтемъ Мои́мъ ни ты́мъ комꙋ по на́съ Бг҃ъ да́сть на вѣки вѣчнїе. А҆ сѐ оупра́вилиесмо ст҃ыхъ ѻ҆ц҃ъ, и҆ пе́рвыхъ Царе́й Хрїстїа́нскихъ. А҆ ктѐ на Моѐ сло́во оу́стꙋпитъ, Сꙋдъ мы съ ни́мъ пред Бг҃омъ, и҆ ѡлꙋче́нъ бꙋдетъ Ми́лости Бж҃їꙗ, въ де́нь стра́шнагѡ Бж҃ога Сꙋда̀, и҆ да бꙋдетъ клꙗтва Бж҃аꙗ на не́мъ въ се́й вѣкъ, и҆ въ бꙋдꙋщїй. На то́есмо Гра́мотꙋ на́шꙋ дали̇, и҆ Печа́ть свою̀ привѣсили. А҆ при то́мъ были̇ Митрополі́тъ Кі́евскїй Кѵпрїа́нъ, Вдлка Перемы́шльскїй Ларїѡнъ, и҆ Кнꙗзъ А҆ндрѣй Ꙗ҆росла́вичъ, и҆ Па́нъ Васко̀, и҆ и҆ныхъ Боꙗръ много бꙋло́ при то́мъ. А҆ пи́сана и҆ дана̀ Гра́мота въ Га́личи въ Четверто́къ, Мѣсꙗца Ма́рта, въ ѻ҆смый де́нь, Лѣта Шестьтысꙗщнаго ѻ҆смьсо́тногѡ девꙗтогѡ.

А҆ Писе́цъ Заха́рїа Выхо́тъ.

Копія XIX ст., арк. 4: 1 А Сѐ; 6 князь, *на місці* ь *стоять* й, ь *або* ъ; 2 короля Даніла. *На місці* ю *завжди стоїть* я; 71 нашими; 4 *Слова* (и ꙗко) *пропущені;* 5 прадедъ; 7 царь; 8 великїй Владимеръ; 9 Оц҃ъ; 10 и предалъ; 12 Еп҃помъ, *виносні букви знесені в рядок без застережень;* 13 по всѣм; 15 якожъ; 16 Мт҃ри; 17 Црк҃ви Ст҃го; 18 Крилоскимъ; 19 Соборнымъ; 121 Архїепскопомъ и Епскопомъ; 122 Монастыремъ; 23 Греческой, далиесмо; 24 Дх҃овное; 25 и по томъ же как; 123 держитъ; 26 церковъ; 27 хрстїанскому; 28 *замість слів* ѡтцов // ѡтецъ *стоїть* оц҃ъ; 30 потвердилиесмо приданя; 31 церковнїе; 124 ещесмо; 34 на тоты села; 35 особливїи межи; 37 ихъ; 38 лѣсехъ; 40 границы, як; 41 издавна; 43 съ; 44 князкія; 45 отъ; 46 перевозовъ, не возметъ Десятину; 49 Рыбныя; 51 даемъ Церкви; 52 Ст҃ои Бг҃оматери; 53 Митрополитѣ; 54 по немъ; 55 и дастъ; 57 *після* и *вставлено:* Церковъ Ст҃ую правити и рядити а за наша Предки и; 59, а; 61 къ тому еще придаемъ; 62 съ; 63 Суди Духовнія; 64 Црк҃овь Столечная отъ; 65 мїрскихъ въ; 66 законѣ; 67 отлучини; 68 распусты, 69 Свадебщини; 72 безъзаконнопоятія все духовніе; 126 Архіепскопы; 74 людіе опришнїи; 75 церковнїи; 76 Игумены; 77 и Дїяконы, и Сщ҃енницы; 78 — Причетницы церковнїи; 79 Черноризцы; 81 Писарове; 83 Дяцы проскурникове и; 84 Бг҃дѣлнїи; 85 тїе людіе; 86 церковніе; 88 обладаетъ и судитъ; 89 мірянъ; 90 ни; 92 вѣчніе; 93 оуправилиесмо; 96 съ нимъ; 98 день; 100 страшнаго Бж҃го Суда, и да будетъ клятва бж҃ая

на немъ; 103 Вл^{д}ка; 104 Перемышлській Ларіонъ; 106 Андрѣй; 107 Ярославичъ; 108 инныхъ; 109 було; 111 Грамота въ; 112 Галичи; 113 мѣсяца; 114 въ; 127 *Пропущені слова* по правило^{м}; 128 Бжія; 129 шесттысящнаго; 130 осмсотного; 117 писалъ.

Копія XIX ст., арк. 4б: 1 А се; 6 князъ; 2 сынъ кроля Данила;71 нашими; 4 яко; 5 прадѣдъ; 7 царь; 8 великій володимеръ; 9 отецъ; 10 и предалъ; 12 епископомъ; 15 такоже и мы, богу; 18 святой успенію, клиросу монастырю — Митрополіи; 121 *Всі титли розкриті без застережень;* 122 монастыромъ; 24 — духовное; 25 потомъ же какъ; 26 церковь; 27 христіянскому; 28 святых отецъ; 30 и подтвердилисмо приданя; 32 вѣчне; Села; 124 Лѣси, и ещесмо; 34 на то ты села; 35 особливыи, межи; 37 въ ихъ; 38 лесехъ; 40 границы, якъ; 41 издавна; 42 придалисмо десятины; 43 *після* зъ *іде* всякого; 45 зъ; 46 митъ; десятины; 125 боярскимъ; 47 приданіе и; 48 медовыи входы; 49 борти, и рыбные; 51 ку церкви; 52 богоматери; 53 митрополиту нашому; 54 немъ; 55 и дали; 57 *після* и *вставлено:* церкви святыи и правити и радити и за наши предки и; 59; а; 60 кутому; 61 еще, придаемъ; 62 куни въ рокъ съ; 63 *пропущено:* и суды дховные судити, церквѣ Столечнои; ω^{т}ми^{р}скихъ у законіи ω^{т}лученіи рапустити; 69 свадебщини; 70 беззаконныя; 72 понятья всѣ духовная; 126 Архіепископи; 73 сіе; 74 люди опрѣшніи; 75 *слово* церковніе *пропущене;* 77 и дякове и священницы; 78 причетницы церковныи; 79 черноризцы; 80 иконныи; 81 писарове; 82 дяцы; 83 *вставлено слово:* проскурникове; 84 богодѣльныи и старшіи; 85 тіи люди; 86 церковныи; 89 (опричь мирянъ); 131 непотреба; 90 ни; 91 по тимъ; 92 вѣчныя; 132 на *пропущено;* 96 съ нимъ; 97 и отлученіе; 128 божія; 98 день страшный божого суду, и да будетъ; 102 будучій; 104 Премысльскій Иларіонъ; 107 Ярославичъ; 108 васько, и иныхъ; 111 Грамота въ; 117 писалъ; 129 шестой тысячи; 130 осмъ сотъ; 133 На томъ есмо.

Копія завірена: «вѣрно: Надворный Совѣтникъ. Василій Василевъ сынъ Ставискій» *(підпис).*

5. Князь Лев Данилович дарує Перемишльському єпископству село Рушевичі

8 жовтня 1302 р.

Текст опублікований Й. Левицьким у «Грамматике», стор. 4—5; Я. Головацьким у «Хрестоматии», № 3, стор. 316—317; Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», розділ «Подлинные бумаги, относящиеся к этому сочинению», стор. 3—4, В, та А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 454.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих працях: А. Кримський, «Укр. грам.», стор. 470; С. Бевзенко, «Істор. морф.», та ін.

Подається за виданням Я. Головацького. При публікації тексту грамоти Д. Зубрицький посилається на Архів Перемишльського капітулу грецького обряду. Теперішнє місце зберігання її оригіналу не встановлено.

У датуванні грамоти є неточність: 8 жовтня 1302 р. припадало на понеділок, а не на п'ятницю.

А се ꙗ [1] кнѧзь Лієвь [2] сынъ крола [3] Данила згадшисѧ єсмо с҃ [3a] нашими боѧры. ꙗко прадѣдъ црь҃ [5a] віеликый Володимирь. и ѡтець нашь. и [4] придалъ митрополитѡмъ. и еппъмъ ко всимъ [4a] зіємлямъ рꙋськымъ [5] такожіє и мы богꙋ [6] и свѧтомꙋ Иѡаннꙋ [7] еппіи [8] перемыскои придали єсмо сєло Рꙋшевичи. почєнши отъ оурочищъ [9], чрезъ Клепино границы [9a] Рꙋшовскои до млинища [10a]. на Глажевѣ ѡтъ Глажева до виръховины до Бичища, ѡтъ [10] Бичища до Юлътоховы Росохы, ѡтъ [10] Дꙋнковичь, а ѡтъ [10] Юлътоховы до высокои горы. А ѡт [11] тои горы до Перꙋнова Дꙋба горѣ Склöмь. а ѡтъ [10] Перꙋнова дꙋба до Бѣлыхъ бєрєговъ [12]. а ѡтъ [10] Бѣлыхъ бєрєговъ до Колъменскихъ потоковъ и з҃ [13] обѣма бєрєгы. а ѡтъ [10] Колъменскихъ потоковъ до Черемошнои. и доловъ Чєрєменского. до Клєпина млинища. даіємъ [14] с҃ полми и сѣножатми, и зъ лꙋками и ставы [15] и млынми и з҃ лѣсы и з҃ бортъми и медовыми данми и ѡвчими [16] данми и совсѣми [17] пожиткы. и ловищи дали єсмо кꙋ свѧтомꙋ Иѡаннꙋ. въ богомолство на вѣкы вѣчне. єппѡмъ [18] вьсѣмъ дєржати поживати и на вѣкы вѣчнє. и [19] за нас бога просити и за нашѣ предкы а на моє слово хто оуступить, сꙋдъ с҃ нимъ предъ богомъ и да бꙋдетъ клѧтва божія по немъ. всєи [20] вѣкъ и вобꙋдꙋчій [21]. во днъ страшнаго сꙋда божія. На тое єсмо грамотꙋ нашꙋ дали и печѧть свою привѣсили. а притомъ [22] были митрополитъ Галицкій [38] с҃ Клироса и вл҃дка Пєрємыскыи Ларіѡнъ [23] и кнѧзь Андрей Ꙗрославичъ [24]. и панъ Васко. и иныхъ бояръ много было при томъ. а писана и дана грамота оу во [25] Лвовѣ [43]. пѧтокъ мсца ѡктоврія [26] во и҃ [8] днъ лѣта ≠S [27] діесѧтого [28] [6810]. а писецъ Захарія [39] Вихотъ.

Різночитання

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 я, *розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 2 Лієвъ; 3 кроля, ѧ *передається через* я; 4 нашьи; 5 по всимъ зіємлямъ руськымъ; 6 ꙋ *передається через* у; 7 Иоанну; 8 еп[п]с[ко]піи; 9 урочищъ; 10 отъ; 11 от[ъ]; 12 береговъ; є *після приголосних передається через* е; 13 из; 14 Даємъ; 15 стави; 16 овчими; 17 со всѣми; 18 еп[и]с[ко]помъ; 19 а; 20 в сеи; 21 во будучій; 22 при томъ; 23 Ларіонъ; 24 Ярославичь; 25 уво; 26 октоврія; 27—6800; 28 діесятого.

Д. Зубрицький, «*Крит.-истор. пов.*»: 14 *після слова* млиница *іде*: ѡтъ млинища до другого млинища; 43 *після слова* Лвовѣ *іде*: в; 27 *після* ≠S стоїть ѡ.

Й. Левицький, «*Грамматика*»: За є *передається через* ѥ, *надрядкові знаки відсутні;* 4 ѡтьць нашь. и; 4а митрополитомъ. и ѥп[с]пьмъ повсимь; 5а прадѣдъ нашь црь; 6 мы Богоу, ɣ *передається через* оу; 8 ѥп(с)пии; 9 оурочищъ. презъ; 9а граници; 10а *далі:* ѡть млинища до дроугого млинища; 13 колъмѥнскыхъ потоковъ и зобѣма; 15 ставы и млинми; 19 а за нась; 25 оуволвовѣ. впѧтокъ; 26 ѡктоврию; 27 ≠ ѕѡ; 38 галицкыи склироса; 39 захарию.

6. Князь Любарт Гедимінович дарує села соборній церкві Іоанна Богослова в Луцьку

8 грудня 1322 р.

Оригінал не відшуканий. Копія взята з «Метрики Коронной», кн. № 177, за 1628—1629 рр., арк. 449, і надрукована в «Архиве ЮЗР», 1883, ч. I, т. VI, стор. 1—2, звідки передруковується і в цьому виданні.

М. Дашкевич піддає сумніву правильність указаного в грамоті року — 1322 *, що має певні підстави, оскільки того року індикт був не 7-й, як вказано в грамоті, а 5-й.

На деякі суперечності названих у грамоті і в літописах фактів вказується в працях І. Шараневича («История», «Rys» та ін.) і А. Лонгінова («Гр. Юрия II»).Зокрема, заслуговує на увагу сумнів у тому, чи міг Любарт володіти Луцьким і Володимирським князівствами, хоч би й короткий час.

Виходячи з текстів, що супроводжують грамоту, можна припустити, що 1629 р., коли Сигізмунд III дав розпорядження записати цю грамоту до «Метрики Коронной», скріпивши поданий йому текст своєю печаткою, уже не було оригіналу XIV ст., а тільки копія 1498 р., написана на пергаменті, яку литовський князь Олександр завірив і скріпив печаткою.

Приклади з грамоти наведено в «Словнику».

Żygmunth III etc. Oznaimuiemy etc. Podany był list y pzywilei do xiąg cancelariei naszei większei, na pargaminie ruskim ięzykiem pisany, zawieraiący w sobie confirmatią Alexandra, xiążęcia jego mosci Litewskiego, nadania dobr pewnych Rożyscz y wsi inszych, do niego należących, na cerkiew S. Iana Bohosłowa, w zamku Łuckiem wyssem stoiącą, czasy wiecznemi, pieczęcią tegosż xiążęcia Alexandra wiszącą woskową obwarowany, cały, zupełny y nienaruszony; y proszono nas, abysmy ten list do act cancellariei naszey mianowânych przyiąć y wpisać rozkazali, ktorei listu confirmatiey te są słowa: Александеръ, милостию Божею великий князь Литовъский, Русъкий, Жомоитский и прочая, панъ и дедичъ. Билъ намъ чоломъ богомолецъ нашъ Ефремъ, владыка Луцкий и Острозский, и покладалъ передъ нами листъ данины певныхъ маетностей на Волыню, ку церкви соборной Луцкой святого Иоанна Богослова, отъ князя Луцкого и Володимерского Люборта Кгедиминовича, который такъ се въ собе маетъ: «Милостию Божею

---

* Н. Дашкевич, Заметки по истории литовско-русского государства, К., 1885, стор. 96.

и светое его Богоматери, и светого Иоанъна Богослова, я Любартъ Кгедеминовичъ, Луцкий и Володимерский князь, изгадалъ есми самъ о своюй души, будучи своимъ целымъ розумомъ, хотечи душу спасти, записалъ есми и далъ село свое Рожысче святому Иоанну Богослову на веки вечъные соборной церкви у Луцку, зъ людми данными и бобровыми гоны по Стыру, противъ островов нашихъ: Переделокъ и Струги, Глименца и Высчона, и Тополного, и Мошонки и Свинки, противъ острова Кобуча до Белое горы, Стыромъ подъ Вишенки, зъ пусчами, зъ лесы и болоты подъ лесомъ, зъ ловы, погонными и осочъными нашими Жолобовомъ а Чудановомъ, (што) надъ Стыромъ седятъ а стерегутъ пущы нашое Ретовское, почонъ отъ Песчанъки бродку, одъ граници Сениковъ, дорогою звечыстою до Любецкого мосту на болоте речъки Лютыцы, по половине зъ Любчемъ грань, куды речъка идетъ, лесы, урочысчы до Колодезыковъ, пусчею, болоты голыми до Каменя леса, зъ леса Лютыцею подъ задний островъ нашъ Росохи в стависче бобровое, къ Соколю, делечи по половине дороги Чорторыское, черезъ пусчу нашу и ловисча, подъ Чорный лесокъ нашъ, Бродницею берег леса подъ Белую гору, Стыромъ, за монастырь Дубинский, а отъ монастыра речкою Чолницею до мосту, на дорозе зъ Дубисчъ до Своза, где се Чолница зъ Ретовкою сходитъ, а Ретовкою до Чыжовки, а потомъ, пустивъши Чыжовку въ право, а въ лево Ретовъкою поступуючи, недалеко села нашого Своза, ажъ ку Пруднику идучи, увесь лесъ Ретовъ, за Ретовъкою къ Рожысчомъ, на западъ слонца,— до церкви Божое со всякими пожытками прыдаемо; к тому село нашое Теремъное подъ Луцкомъ, почонъ отъ того копъца при дорозе, грани Тереме̂ньское, и отъ того копъца къ великому копъцу Грицевы могилы, на дорогу Жуковецкую, къ Бакшиной горе, на всходъ слонца зимный грани Лисчынъское, а отъ Бакъшыны горы до дороги Лисчинъское, а тою дорогою до перереского гостинца съ Луцка до Олыки, а покинувши гостинецъ Олышский въ право, а другую дорогу до Поддубецъ, поехати гостинцомъ, который идетъ до Колковъ ку полуносчы; у того гостынца кгрунтъ Тереме̂нский на левой руце, а по правой Поддубецъкий, просто ку гостинцу до Жыдичына отъ Олыки, а покинувъши гостинецъ Колковъский, взяти въ лево гостинцемъ до Жыдичына на западъ летний, по левой руце. Тереме̂нский, а едучи дорогою зъ полмили на западъ зимный на гостинецъ Луцкий — полеский, а оттоль до дороги, которая идетъ зъ Жыдичына до Крупой, прозываемое Острозское, по половицы зъ Яровицею — по левой стороне Тере̂менское. Паки же, спаднейшого ради отправованя хвалы Божое пры церкви соборной, даемо надто подъ Острогомъ тому господину отцу владыце и воспрыеминикомъ его село наше Бусчу, зъ дворысчомъ Борсчовскимъ, Мезочъ Малый и Великий, Будорожъ, Пичеви Точывско, как се въ собе шыроко и долго маетъ, до Чудовы могилы, зъ лесами, подъ Дубно на две мили и ку Дерманю, зъ гаями, ловами и зо всякими пожытками. Тыи вси села, отъ насъ ку церкви Божой приданые, маетъ держати господинъ богомолецъ нашъ Климентый, владыка Луцкий и Острозский, и вси наступъники его вечъно и непорушоно, а за насъ и чада наша Господа Бога молити и о добромъ посполитомъ, вкупе зъ сынъклитомъ нашимъ, во первыхъ яко пастырь

и отецъ нашъ, пры насъ и пры советахъ князевъ и бояръ нашихъ, радити и советовати, а всими церквями и ихъ свесченъниками, нищихъ обителми, болницами, страннoприемницами радити, благихъ миловати, а злобныхъ казнити, яко самъ отъ Христа Спаса власть господинъ отецъ владыка маетъ; архимандрыты благословити, игумены наставляти, попы и дьяконы совершати, какъ въ нашой области, въ богоспасаемыхъ городахъ въ Луцку и въ Острозе, и въ селахъ до нихъ прислухаючихъ, такожде и бояръ и земянъ нашихъ; а соблазны творясчыхъ изверзати, церкви освесчати, антымисы благословити, еретыковъ и непослушныхъ клясти, никакоже паче благословеня его церкви созиждати, или самовласте розорити, или свесченъниковъ отъ него благословенныхъ от церкви отганяти, или дидаскалию основати, мети ставропию, но во всемъ ему, яко настоятелю, повиноватись и все со благословениемъ его творити. А по семъ ненадобе вступоватись ни детемъ моимъ, ни внучатомъ, ни всему роду моему до века, ни въ люды церковъныя, ни во вся суды ихъ,— то все дал есми церкви Божой. Ктому и куницы отъ поповъ по всемъ городомъ и погостомъ и по свободамъ, где суть хрестиане, и своимъ тывуномъ приказуемъ судовъ церковъныхъ не судити, ибо мирскимъ не просчено отъ закона Божыя доступоватыся въ тые рады. Аще ли хто подъ областию нашою въ епархией Луцкой и Острозской, гординею превозносяйся, сия предания отческая и повеления княжения нашего переступитъ дерзнетъ, десять тисячей рублей на насъ и на епископа да казнится и отъ Бога проклятъ будетъ. И на то есми далъ господину отцу владыце сию грамоту мою. Писанъ въ великомъ Луцку, лета отъ создания мира 6830, индикта семого, месеца декабря 8 дня». И просилъ насъ, абысмо ему тые наданя потвердили; ино мы, зъ ласки нашое господарское, згадавши з паны радами нашими, тую данину во всюмъ ему и наступъникомъ, епископомъ Луцкимъ и Острозскимъ потвержаемъ, а для болшое твердости печать нашу завесити росказали есмо. Писанъ въ Городне, въ день святого Валентина, року тисеча чотырысто деведесять осмого. Correxit cum originali Budu.... Do ktorei prosby my się przychilaiąć, mianowany list przywilei do act cancellariei naszei większei przyiąć i do nich go spisâć rozkazalismy, na co, dla lepszei wiary, pieczęć coronna do listu tego iest przycisniona. Dan w Warszawie, dnia XXXI miesiąca Decembra, roku pańskiego MDCXXIX, panowania naszego polskiego XXXXI, szwedskiego XXXYI roku. Za przełożeniem jasnie wielebnego w Bogu jego mosci xiędza Jakuba Zadzika, Biskupa Chełmskiego y Pom..., kanclerza wielkiego koronnego.

7. Напис на дзвоні соборної Юр'ївської церкви у Львові

1341 р.

Текст був опублікований І. Ходиніцьким у праці «Historia», стор. 341—342; у львівських записах «Pamiętnik», 1816, т. I, стор. 15; у «Czasopism», 1831, № 4, стор. 123, та 1834, № 1, стор. 41; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 191; Д. Зубрицьким у «Анониме», стор. 84, та «Крит.-истор. пов.», стор. 78—79; О. Смирновим у «Сборнике», № 53, стор. 57.

Міркування щодо цього напису висловлювали Ф. Нарбут («Древние деяния литовского народа», стор. 85); П. Онацевич («Царствование Батория», т. І, стор. 308), М. Карамзін («История», т. IV, Прим., стор. 171, 174, 175, 189) та ін.

Подається за виданням Д. Зубрицького у «Крит.-истор. пов.».

ЭХ | ЭИ въ лѣ sѡ М Ѳ [1] сольанъ бы [2] колокъ сиі [3] стму юрью[4] при кнѧзи

ѴХ | НІ дмитриї [5] игуменомъ євьфимьємъ [6] ъвокѧ [7] арокс [8] ъласипа [9] *

Різночитання

Д. Зубрицький, «*Аноним*»: 1 Sѡм. 0; 2 бы; 3 сиї; 4 юрью.; 5 димитриї; 6 євъфимьємъ.

О. Смирнов, «*Сборник*»: 7 ъвокіа; 8 аракс; 9 ъласип а.

8. Князь Кейстут дозволяє торунським купцям їздити до Луцька торгувати через міста Дорогичин, Мельник і Брест

Після 1341 р.

Текст опублікований А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 532; О. Смирновим у «Сборнике», № 54, стор. 57; І. Срезневським у «Приложении к Др. п. р. п. и яз.», 1866, № 39, стор. 92; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 1, стор. 1—2.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 47.

Грамота описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 245, 1882, стовп. 191—192; Є. Карським у «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 55.

Текст грамоти подається за виданням В. Розова. Фотокопія передруковується з літографічного знімка І. Срезневського у «Приложении» до «Др. п. р. п. и яз.», 1866, № 39.

Не датована. Прийнята дата І. Срезневського і В. Розова. Сумніви, які зустрічаються в літературі щодо цієї дати, не переконливі. Місце написання не вказано. Але незважаючи на те, що грамота писана від імені обох князів — волинського князя Любарта і брестського князя Кейстута, аналіз її змісту показує, що вона, очевидно, написана в Бресті князем Кейстутом.

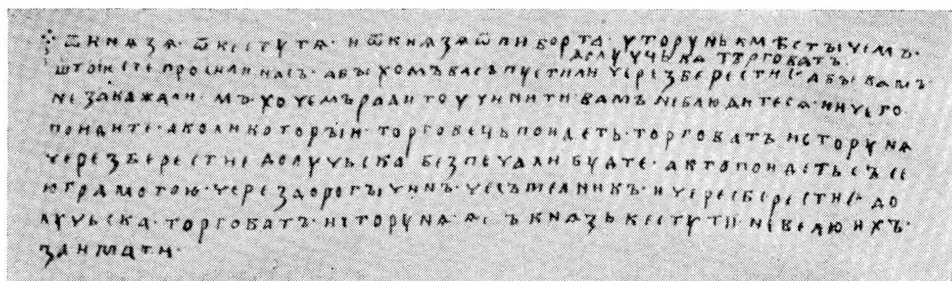
Використовувалась у багатьох дослідженнях з різних питань історії української мови: Є. Тимченко, «Курс»; Л. Гумецька, «Втор. прийм.», «Мовознавство», № 10, «Втор. спол.», «Перв. прийм.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; «Словник»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; О. Соболевський, «Лекции», ЖМНПр.; Є. Карський, «Белоруссы», т. І; І. Свєнціцький, «Елементи», «Нариси»; С. Самійленко, УМШ, 1955, № 6.

Згадується в таких наукових працях: А. Андріяшев, «Очерк», стор. 182, 201, 202, 203; «Архив ЮЗР», ч. VII, т. І, стор. 38—39; П. Батюшков, «Белоруссия», стор. 69, 70; К. Бестужев-Рюмін, «Рассказы», т. II, вып. 1, стор. 7, 8; Д. Іловайський, «Ист. Росс.», стор. 57—59; П. Карашевич, «Очерк», стор. 30; М. Карамзін, «История», т. IV, прим., стор. 202, 267; А. Лонгінов, «Гр. Юрия II», стор. 11; М. Любавський, «Очерк», стор. 40.

ѡ(т)[1] кнѧзѧ [2]. ѡ(т) [1] кестутѧ. и ѡ(т) [1] кнѧзѧ ѡ(т) [1] либорта. у торунь к мѣстычемъ. што ієсте просили. насъ. абыхомъ [3] васъ пустили (до лучцька търговатъ) **. через берестие. абы [4] вамъ. не закажали [4a]. мы хочемъ. ради то

* Останні три слова треба читати справа наліво: а писалъ скора Ѧковъ.

** Слова, вказані в дужках, у тексті грамоти написані над рядком.

учинити. вамъ не блюдитесѧ. ничего. поидите[5]. а коли[6] которыи. торговець поидеть. торговатъ ис торунѧ через берестие до лучьска без печали будте. а кто поидеть съ сею грамотою. через дорогычинъ. чесъ мелникъ. и черес берестие. до лучьска. торговатъ. ис торунѧ. ѧзъ кнѧзь кестути[7]. не велю ихъ заимати.

Різночитання

О. Смирнов, *«Сборник»:* 3 а быхомъ; 4 а бы; 4а закажа и; 5 поидете; 6 аколи.

І. Срезневський, *«Др. п. р. п. и яз.»:* 3 а быхомъ; 3 *від слова* абы *до* а кто *включно пропущено;* 7 Кестутеі.

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 от[ъ]; 2 ѧ *передається через* я. *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова.*

9. Великий князь литовський Ольгерд підтверджує право Григорія Тункеля на майно

25 серпня 1342 р. (?)

Копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 5—6, звідки передруковується в цьому виданні.

Характеристика дається в «Описании» О. Востокова, стор. 117, № LXX.

Самъ Олкгердъ Божїю милостью Великий Князь Литовскїй, Рускїй Жомоитскїй и иныхъ.

Чинимъ знаменито симъ нашимъ листомъ, хто на него посмотритъ, або чтучи его въ слышить нынѣшнимъ и потомъ будучимъ, кому будетъ потребъ того вѣдати. Билъ намъ чоломъ дворянинъ нашъ Григорїй Тункель и повѣдалъ предъ нами, штожь купилъ въ бояръ и Ейшишково и Радуньского повѣта земли поля и сѣножати и гаи и на прудъ мѣстцо у Олехна Ромашковича и въ его дѣтей поле его влостное; почонъ отъ Довквидовичь межи до Петковичь межи, а отъ Петковичь межи по дорогу, а отъ дороги до Довнаровичь межи, а отъ Довнаровичь межи олиж опять до Довквидовича межи, а въ Юшка Китовича и въ его дѣтей у Войтка Ауря Авлика поле, гдѣ Тункель

самъ седитъ и сѣножать тую, а другое поле зъ гаемъ на поля Осташишки, а на другой стороне рѣки Вѣрежи поле нашесть бочокъ на имя Глинишки и теж вымѣнялъ на тыи Глинишки у тогожь Алехна Ромашковича вышеписаного сѣлищо на имя Калиту по рѣчку по малую; а въ человѣка нашого Радунца на имя вкелини и въ его дѣтей въ Янкеля и въ его отца съ дозволеньемъ Намѣстника Радуньского пана Януша Костевича поле на три бочки, а сѣножать на стогъ сѣна и мѣстцо на прудъ обѣлъ вѣчно и на то на все листы купчїи и мѣнованыи и дозволеныи Намѣстника Радуньского перед нами вказывалъ. И билъ намъ чоломъ, абыхмо ему на то дали нашъ листъ и подтвердили быхмо нашимъ листомъ. Иконы за ласки нашое на то дали ему сесь нашъ листъ; и потвержаемъ то симъ нашимъ листомъ вѣчно ему и его жоне и ихъ дѣтемъ и напотомъ будучимь ихъ счадкомъ. Нехай отъ тыи вси вышеписаныи земли и сѣножати и гай и прудъ держитъ подлугъ того, какъ покупилъ и повыменялъ, а намъ съ того службу земскую заступуетъ. И воленъ онъ тыи земли и сѣножати и прудъ отдати изпродати и замѣнити и къ своему вжиточному обернути, какъ самъналѣпей разумѣючи; а на твердость того и печать нашу казали есмо привити (!) къ сему нашому листу. Писанъ въ

Городнѣ въ лѣто ≠ѕѡмє? (т) мѣсяца Августа 25 день Индиктъ 4.

10. Олехно Ромашкович продає частину свого майна Григорію Тункелю

30 січня 1347 р.

Публікується за копією XIX ст., що зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 1—2.

Розглянута О. Востоковим в «Описании», стор. 117, № LXX.

Я Олехно Ромашковичь вызнаваю симъ моимъ листомъ самъ на собѣ кождому доброму нинешнимъ и на потомъ будучимъ, хто его оусхочетъ видети, або чтучи его слышати. Продалъ есми пану Григорю Тунькелю Патрикеевичу полѣ свое за сем копь грошей широкыхъ чесное монеты, личачи оу копу по шестидесят грошей широкыхъ, а продалъ есми его милости вечно и непорушно и дѣтемъ его и внучатомъ его и ближнимъ зъ роду его. Воленъ онъ тое полѣ продати, и отдати, и промѣнити, и обернути ку своему пожитку, где будетъ его воля, никому ничимъ непенно, а зовелъ есми Пану Григорю то поле свое почонъ отъ Довквидовичь мѣжи до петковичь межи, а отъ петковичь межи по дорогѵ, а отъ дороги до Довнаровичь межи, а отъ Довнаровичь межи олиж опять пришло до Довквидовичь жо! межи; а я Олехно у верху писаный не маю того рушит, а ни дети мои, а ни внучата мои, а ни ближнии мои, а ни хто зъ роду моего подъ Паномъ Григоромъ, а естли бы я Олехно уверху писаный хотелъ тое поле рушити, або дѣти мои, або внучата мои, або послѣ моее головы хтобы хотѣлъ и зъ роду мое тую куплю руши(т) под Паномъ Григоромъ, ино тотъ мае(т) заплоти(т) Господарю его

милости Князю Великому Олигарду десе(т) рублевъ грошей, а пану Григорю маеt заплоти(т) пя(т) рублевъ грошей, не вступуючи у право. А хотя бы есмо некоторым обычаемъ и въ право вступили, иноодначежь такы изъ права не маемъ токи тое купли межи собою руши(т). А притомъ былъ Панъ Юшко Яковичь намѣсникъ Ешишскїй Пана Петра Олехновича, а Петко Возбуновичь, а братъ его Юрьи амикусь Станевичь Радунецъ, а братъ его Енко а Митко Станевичь и келиня Жостовтовтовичь, а Єнюли Радивиловичь; а притомъ было людей добрыхъ много. А я Олехно просилъ есми Пана Юшка Яковича, абы его милость на твердость Пану Григорю къ сему моему листу печать свою приложилъ и его милость на мою прозбу къ сему моему листу печать свою приложилъ. Писанъ Генваря 30 день Индикта.

11. Тумкель Патрикієвич молодший вимінює у Олехна Ромашковича селище з угіддями

30 березня 1347 р.

Копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 3—4, звідки передруковується в цьому виданні.

Грамоту описують: Є. Карський, «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 55; О. Востоков, «Описание», стор. 47, № LXX.

Я Олехно Ромашковичь и съ своею жоною съ Доротою и зъ нашими сынми, и съ Лукашомъ и съ Болтупою промѣнили есмо Селищо и зъ садомъ и зъ сеножатми, а поле на имя Калита съ тымъ селищомъ, а променили есмо Тумкелю молодому Патрикѣевичу селищо тое и поле по рѣчку; по малую и подо великое рѣки; а всего того селища и поля на пять бочокъ, а сеножати на стирту сѣна и на стогъ сѣна. А мы взяли отъ Тумкеля поле Юшковское за рекою на чотыри бочки, а придатка взяли есмо у Тумкеля пять копъ готових грошей, а променили есмо вѣчно Тумкелю и жонѣ его Катеринѣ Петковнѣ и дѣтемъ ихъ, а хто зъ насъ захочетъ рушати тую мену после сего, тот заплатитъ Господарю Князю великому десять рублевъ, держати Ейшишскому три рубли. А коли хто будетъ уступатися у Селищо або въ поле, што я Олехно променил Тумкелю, тогды я Олехно и зъ своими детми маю очищати. А што Тумкелъ далъ отмѣну поле, а хто усхочетъ уступати въ тое поле ино Тумкель маетъ очищати, а для того промѣнили есмо Селищо свое, што ж намъ не споручь, а Тумкелю споручь, а мо... ники; при семъ были Римко Якубовичь и Еринко Дашковичь, а Янели Дашковичь, а Бартько Мицевичь Нацко Петковичь, Нацко Чижевичь и зъ сыномъ Петрашкомъ, Миколай а Пашко Яцковичи, Мартинъ Довнаровичь, Панко Лейтисъ, а Юркелисъ Лейтисъ, а псалъ дьякъ Новгородецъ Пана Петрова Подкоморего, а просили есмо Римка Якубовича съ обу сторонъ я Олехно и Тумкель, абы онъ печать свою приложилъ на сесь листъ и Римъко на нашу прозбу приложилъ печать свою на сесь нашъ листъ.
Псанъ въ Ейшишкахъ Марта въ 10 день Индикта 15.

12. *Казимир, король польський, дарує своєму слузі Івану дворища Заньво та Микитино*

Після 1349 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 62, стор. 102; В. Розовим у «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 2, стор. 2—4.

Оскільки в грамоті не вказано дати написання, в літературі немає єдиної думки щодо цього. В «Актах ЮЗР» текст датується «після 1340 р.». До цього часу відносили цю грамоту також П. Батюшков («Волынь», стор. 68), І. Срезневський («Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 191), Є. Карський («К вопросу...») та ін. Однак аргументи, наведені М. Любавським в «Очерке» (стор. 28), Є. Карським у «Белоруссах» (т. I), дали підстави В. Розову датувати грамоту «після 1349 р.», що прийнято і для цього видання.

Оригінал зберігається в Кракові, в музеї князів Чарторийських (B. Cz., D. p., № 164).

Копія надіслана Археографічній комісії В. Мацейовським.

Оригінал написаний на пергаменті уставом.

Для цього видання взято текст, опублікований В. Розовим.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Втор. прийм.», «Функції», «Втор. спол.», «Топограф. назви», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; С. Самійленко, УМШ, 1955, № 6; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; «Словник»; Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9; І. Свєнціцький, «Західноукр. гр.»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; О. Заруднян, «Наук. зап.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.».

Згадується також в науковій літературі: «Укр. народ», стор. 143; О. Чоловський, «Sprawy», стор. 3.

А се ѧ король. казимиръ[1]. краковьскии. и куѧвьскии. и господарь. рускоѣ землѣ[2]. далъ ѥсмь слузѣ своѥму. иванови. дворище. заньво матѣичича[3]. што жь[4] слушаѥть. перемыскоѣ[5] волости. а приписалъ ѥсмь. микитино дворище. т кому[6] жь дворищю. къ перемышьльскому. ижь было на двоѥ[7]. але ѧ далъ за ѡдино[8]. а далъ ѥсмь. и землю ролъную. и съ сѣножатьми. што к[9] тому дворищю[10] слушаѥть. сѣножать на моисѣѥвѣ[11] долинѣ ѡбьѣздна и землѧ ролнаѧ. ѡ(т)[12] бѣлошевъ сѣножати по куцеву ниву. а по бреховича дубѥ. ѡ(т)[12] бреховича дубю. по долѣшьнии коньць[13]. деречину гаику[14]. а по путь полъдъгаѥцьскыи[15]. а по гостиньць по колъбаѥвьскыи[16]. а тутъ[17] нѣтъ иному чаиковцю[18] ни землѣ ролноѣ[19]. а ни сѣножати. а и ѥще далъ ѥсмъ. нѣзы[20] на дѣстрѣ. ѡ(т)[12] мутвичьного потока. до степаньча перевоза. а ту не надобѣ ни дному чаиковьцю[18] собѣ ѣ зачинти[21]. а придалъ ѥсмь ѥму ѡзера[22] рыбнаѧ за днѣстромъ куды мои неводи ходили. а и ѥще далъ ѥсмь ѥму ловища оуюноваѧ[23] ѡтѡ изьбищьного[24] перевоза поперекъ вольшины. верьхнии[25] конець. ѡбьѣздомь[26]. поколѧ семьюново держить[27] поколѧ дунино держить до берегъ днѣстра. а далъ ѥсмь. иванови оу вѣкъ. а воленъ продати. и за даръ да[28]. кому коли хочеть. а вживаючи того дворища. не надобѣ[29]. ни воина ни ѧловицѣ[30] платити. а н поѣздьниства[31]. ни грамоты носити. далъ ѥсмь ѥму. волно. и слободно. просити му б҃а. за королѧ. и за королевы. намѣсть-

кы [32]. и на то свѣдци. панъ дмтръ. панъ петръ. панъ судивои. панъ судьѧ сѩноцькыи [33]. панъ глѣбъ дворьсковичь. А писанъ листъ оу дн(с)ь пѧдесѧтъны на городѣ казимирѣ [34].

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 Розділові знаки не збігаються з оригіналом; 2 Русское земле; 3 Матейчича; 4 штожъ; 5 Перемыское; 6 къ тому; 7 двое; 8 одино; 9 къ; 10 дворищу; 11 Мойсеевѣ; 12 отъ; 13 Долешній конець; 14 Гайку; 15 Подгаєцьскый; 16 Колъ Баевьскый; 17 тут; 18 Чайковцю; 19 земле ролное; 20 и ѣзы; 21 себѣ ѣза чинити; 22 *слова* ѡзера рыбнаѧ за днѣстромъ куды мои неводи ходили. а и ѥще далъ ѥсмъ ѥму *пропущені;* 23 у Юновая; 24 отъ Изьбищнаго; 25 верхній; 26 объѣздомъ; 27 есмь Юново держить; 28 дати; 29 ненадобѣ; 30 яловице; 31 а ни поѣздьництва; 32 намѣсткы; 33 Сяноцкій; 34 Казимірѣ.

13. Юрій Болкович дарує землю і торгову клітку церкві святого Миколи, яку він побудував у Лаврашевському монастирі

Близько 1350 р.

Текст опублікований О. Востоковим в «Описании», № 70, стор. 124; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 4, стор. 7—9.

Міркування про дату див.: Ф. Нарбут, «Hist. Litwy», т. IV, стор. 627; А. Нарушевич, «Historya», т. VI, стор. 28; К. Стадницький, «Synowie Gedymina», стор. 123, 141; М. Молчановський, «Очерк», стор. 192; Є. Карський, «К вопросу...», стор. 120, «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 55.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 205.

Копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 250, папка № 70—72, арк. 108, оригінал — у В. Cz., Е. р., № 2097, арк. 88.

Подається за виданням В. Розова.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; Л. Коломієць, «Офразеол. соч.»; О. Зарудняк, «Наук. зап.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Труди»; С. Бевзенко, «Істор. морф.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6, 1958, № 2; Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, та ін.

Г(с)и [1] помози рабу своѥму юрью болковичю. создавшему цр҃квь и҃ [2] ѻлтарь. ст҃аго архиѥрѣꙗ х(с)ва николы. перенесѣныѥ ч(с)тныхъ ѥго мощий. сн҃у своѥму валфромѣю·:· А повелѣньѥмь блговѣрнаго ї [3] хр(с)толюбиваго кнѧзѧ [4] великого [5] михаїла [6]. кедиминовича·:· Се же [7] придалъ юрьиї [8] болковичь. и своѥю братьѥю. к [9] цр҃кви ст҃му николѣ землю пашную. и землю бортную [10]. и клѣтку торговую. што поїти ладану и темьꙗну к цр(к)ви·:· Се же [7] коли сн҃а моѥго ӣзыѥмльтсѧ [11] валфромѣꙗ. а по ѥго животѣ. кого б҃ъ ӣзбьреть [12] и҃ стый никола. тому все(то) што к цр(к)ви пре-

далъ ѥсмь. и своѥю братиѥю·:· А кто ѡ(т)иметь ѡ(т) црк҃ви ст҃го николы судтитсѧ со мною передъ бг҃мь. ѥгда придеть праведный судий. хотѧ судити живымь и мртвымь. и оуздати комуждо противу дѣломь ѥго ами(н).

Різночитання

О. Востоков, *«Описание»:* 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Надрядкові знаки не відбиті;* 3 и; 4 ѧ *і* ѩ *передаються через* я; 5 Велико; 6 Михаила; 7 еже; 8 Юрьіи; 10 бортну; 11 изыемльтся; 12 изъбретъ.

Копія XIX ст.: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Надрядкові знаки відсутні;* 7 еже; 9 к *нема.*

14. Угода литовсько-руських князів Явнута, Кейстута, Любарта, Юрія Наримонтовича та Юрія Коріятовича з королем польським Казимиром та мазовецькими князями

Червень — вересень 1352 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 1, стор. 1; Я. Головацьким у «Хрестоматии», стор. 319—320, та у «Памятниках», 1865, № 1, стор. 184, 1867, № 1, стор. 4—5; О. Смирновим у «Сборнике», № 56, стор. 58—59; Є. Карським у праці «Два документа», стор. 546; М. Дурново в «Хрестоматии», стор. 39—41; П. Стрончинським у праці «Wzory», т. I, № 9; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 46; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 3, стор. 4—7.

У грамоті не вказано ні дати, ні місця написання.

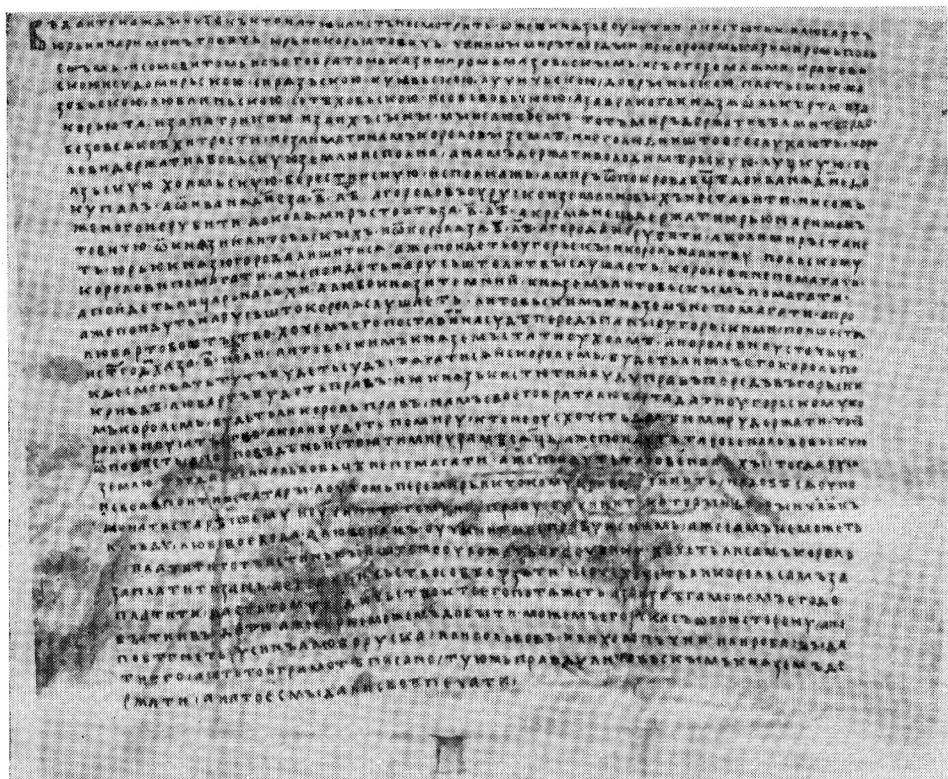
У науковій літературі нема єдиної думки щодо визначення дати. С. Лебедєв у «Истор.-крит. рассужд.» (стор. 10) відносить написання грамоти до середини XIV ст. без визначення року. В «Актах ЗР» вона опублікована з датою «після 1340 р.». Є. Карський у «Двох документах» (стор. 546), «К вопросу...» (стор. 20) та «Белоруссах», т. I (стор. 358), О. Смирнов у «Сборнике» (стор. 58—59) і Д. Зубрицький у «Hist. m. Lwowa» (стор. 34—35) датують грамоту 1349 р. До цього ж року відносить її І. Срезневський («Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 197). М. Дурново («Хрестоматия», стор. 39—41), Я. Головацький («Хрестоматия» і «Памятники»), О. Соболевський, С. Пташицький («Палеограф. снимки») та Д. Зубрицький («Аноним», стор. 15) прийняли 1350 р. П. Стрончинський («Wzory» т. I, № 9, стор. 98—99) відносить грамоту до 1342 р., а К. Стадницький («Synowie Gedymina», стор. 35) вважає, що вона написана між 1340 і 1345 рр. В. Розов («Южнор. гр.», «Укр. гр.») датує грамоту червнем — вереснем 1352 р. Цю дату прийнято і тут. Крім того, див. окремі міркування про грамоту: М. Карамзін, «История», т. IV, стор. 207, 249; Д. Зубрицький, «Крит.-истор. пов.», стор. 96, 104, 116, «Ист. Гал. Руси», стор. 130, «Аноним», стор. 16, 87, «Hist. m. Lwowa», стор. 34; Я. Длугош, «Historiae», кн. IX, стор. 1098, кн. X, стор. 50; Т. Вага, «Historya», стор. 34; М. Стрийковський, «Kronika», т. II, стор. 20—21, кн. XI, стор. 348; Ф. Нарбут, «Dzieje», IV, стор. 627; Ф. Леонтович, «Источники», стор. 21; «Документы», стор. XVI; «Scriptores», стор. 16; Є. Карський, «К вопросу», стор. 20; «Акты ЗР», т. I, стор. 1, 3, 4; М. Кромер, «Hist. Pol.», стор. 40; К. Стадницький, «Synowie Gedymina», т. II, стор. 35; М. Погодін, «Виленск. вестн.».

Для цього видання використано публікацію В. Розова. Фотокопія зроблена з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 50, оригінал — у A. G., № 651.

Приклади з грамоти використано в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Нариси», «Елементи»; Є. Тимченко, «Курс»; О. Соболевський, «Лекції», 1888; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Функції», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.», «Перв. прийм.»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2, 1955, № 6, УМШ, 1956, № 6; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; Л. Булаховський, «Наук. зап.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.», «Труди»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; О. Зарудняк, «Наук. зап.»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.»; І. Василенко, «Истор. грамм. р. я.»; «Словник» та ін.

Вѣдаи то каждыи чл҃вкъ кто [1] на тыи [2] листъ посмотрить. ѡже [3] ꙗ кнѧзь єоунутии' и кистютии [4]. и любартъ юрьии наримонътовичь [6]. юрьии корьꙗтовичь [7]. чинимы [8] миръ твердыи. ис [9] королемь [10] казимиромь польскъмь. и҆ сомовитомь [12] и съ [13] єго братомь казимиромь мазовьскымь [14]. и съ [13] єго землѧми [15]. краковьскою и судомирьскою. сирѧзьскою [16]. куꙗвьскою [17]. лучичьскою' [18] добрыньскою' [19] плотьскою' мазовьскою [20]. люблиньскою' сетѣховьскою. и со [24] львовьскою' а за велкого [21] кнѧзѧ ѡлькѣрта [22] и за корьꙗта' [23] и за патрикиꙗ' и за ихъ сыны' мы ислюбꙋємъ. тотъ миръ держати вѣлми [25] твердо. безо всѧкоѣ [27] хитрости' не заимати [28] намъ [29] королевы землѣ' [30] ни єго людии што єго слухають' королеви держати лвовьскую [31] землю исполна' и намъ [32] держати володимѣрьскую [33]. луцкую' белзьскую' холмьскую. берестиискую' [34] и҆сполна жь' [35] а миръ ѡ(т) покрова бц҃ѣ до и҆ванѧ [36] дн҃е до купалъ' а ѡ(т) иванѧ дн҃е за. в҃. лѣ(т)' [37] а городовъ оу рускои земли новыхъ не ставити' ни сожьженого не рубити' доколѧ миръ стоить за. в҃. лѣ(т) [37]. а кремѧнець держати юрью наримонътовичю. ѡ(т) кнѧзий литовьскыхъ. и҆ ѡ(т) королѧ за в҃. лѣ(т) [37]. а города не рубити' а коли миръ станеть' юрью [38] кнѧзю города лишитисѧ' [39] аже поидеть оугорьскыи [40] король на литву' польскому королеви помагати' аже поидеть на русь што литвы слушаєть. королеви не помагати' а пойдеть ли царь на лѧхи. а любо кнѧзи [42] темний' кнѧземъ литовьскымъ [43] помагати. аже поидуть [44] на русь што [41] королѧ слушаєть. литовьскимъ кнѧземъ не помагати' а про любартово ꙗтъство [45]. хочемъ єго постави(ти) на судѣ передъ паны оугорьскими' по ишествьи҆ [46] ст҃го дх҃а за. в҃. не(д)ли' литовьскимъ кнѧземъ стати оу холмѣ. а королеви оу сточьцѣ [47]. где смолвѧть тутъ будеть судъ' тѧгатисѧ [48] и҃с королемъ' [49] будеть [50] ли ꙗлъ єго король по кривдѣ' любартъ будеть правъ. и҃ ꙗ кнѧзь кистютий буду правъ передъ въгорьскимь [51] королемь' будеть [52] ли король правъ, намъ своего [53] брата любарта дати оугорьскому королеви оу ꙗтъство' а коли будеть по миру' кто не оусхочеть далѣй миру держати' тотъ ѡ(т)повѣсть' [55] а по ѡ(т)повѣдѣный стоꙗти [56] миру за мѣсѧць' аже поидуть тарове [58] на львовьскую землю' тогда руси [59] на львовьцѣ не помагати' аже поидуть тарове [58] на лѧхы' [60] тогда руси [59] неволѧ [61] поити и҆с [62] татары. а оу томь [63] перемирьи [64] кто кому криво оучинить' надобѣ сѧ оупоминати старѣишему' и оучинити тому и(съ) праву [65], оучинит(ь) [66] которыи добрыи чл҃вкъ [67] кривду, любо воєвода. а любо панъ. оучинити исправу ис [62] нимъ [68]. аже самъ не можеть заплатити

тотъ йстиньныи. што же оуложать єго оу вину′ хочеть ли самъ король заплатити [69] за нь [70]. а єго дѣдичьство [71] собѣ оузѧти [72] не оусхочеть ли король самъ заплатити′ дасть тому то дичьство [73] кто єго потѧжеть. а за йзбѣга′ можемъ [74] єго добыти [75] й выдати аже єго не можемъ [74] добыти [75]. можемъ [74] єго иска [76] съ ѡбою сторону′ аже побѣгнеть русинъ [77] а любо [41] руска′ или во львовъ. или холопъ чии′ [78]. йли роба′ выдати [79] єго. а што той [80] грамотѣ писано′ тую жь правьду [81] литовьскымъ [82] кнѧземъ держати′ а на то єсмы [83] дали своѣ [84] печати′.

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 4 єоунутий, и кистютий; 6 наримонтовичъ; 7 корьꙗтовичъ; 15 Землъми; 18 лучичъскою; 20 мазовъскою; 23 корьꙗта; 31 Лвовскую; 32 нам; 37 лѣтъ; 46 по сошествьи; 50 *пропущено від слова* ли *до* любартъ будеть *включно;*

58 та[та]рове; 62 й с; 65 и... праву; 73 (дѣ)дичьство; 76 иска(ти); 79 выдать; 80 што (въ *или* у) тои; 81 правду.

Я. Головацький, «*Хрестоматия*»: 1 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 2 той; 3 Оже; 4 Євнүтій и Кистүтій; 6 Юрій Наримонтович; 7 Корѩтович; 8 чинимо; 9 исъ; 10 *після* м *в кінці слів стоїть* ъ; 13 со; 14 Мазовскимъ; 16 Сиразскою; 17 Күѧвскою; 19 Добринскою; 21 великого; 22 Олькирта; 23 Корѩта; 25 вильми; 27 всѧкои; 29 *пропущено від слова* намъ *до* держати *включно;* 31 Львовскую; 33 Володимірскүю; 34 Берестынскүю; 35 исполнать; 36 Ивана; 38 Юрію; 40 Оүгорскій; 42 любо на кнѧзи; 43 литовскимъ; 44 поидеть; 45 ѧтство; 46 по ишествѣ; 47 Сточцѣ; 49 йсъ королемъ; 51 Вогорскимъ; 52 будетъ; 53 свого; 56 по отповѣдѣ но и стоѧти; 58 татарове; 59 Рүсси; 60 лѧхи; 62 исъ; 64 перемѣри; 65 исправү; 70 зань; 71 дѣдичство; 72 взѧти; 73 дѣдичство; 74 можеть; 75 добити; 76 иска; 77 Рүссинъ; 78 чій; 81 правдѣ; 82 Литовскимъ; 83 єсми; 84 своє.

О. Смирнов, «*Сборник*»: 3 ѿже; 9 и с; 22 ѿлькѣрта; 27 безовсѧкоѣ; 28 незаимати; 35 исполнажь; 46 поишествьи; 51 вгорьскимь; 55 ѿ повѣсть; 61 не волѧ; 62 и с; 65 ис праву; 68 и снимь; 69 *після слова* заплатити *пропущено до слова* дасть; 73 тому годичьство; 78 сии; 80 ашто тои; 81 правду; 82 литовьскымь.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 ѽже; 4 Єоунүтий, и Кистютий; 7 Коръѩтовичъ; 10 *після* м *в кінці слів стоїть* ъ; 14 Мазовъскымъ; 15 землъми; 18 Лүчичъскою; 20 Мазовъскою; 23 Коръѩта; 25 вѣлмы; 28 *Після* заимати *нема слова* намъ; 30 земли; 31 Львовскүю; 37 лѣтъ; 46 по сошествьи; 47 королевинү Сточьцѣ; 49 йсъ королемь; 58 та(та)рове; 63 томъ; 65 и.. правү; 67 которыи чл҃къ; 76 иска(ти); 79 выдать; 81 правду.

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 12 с омовитомь; 39 лишити сѧ; 48 тѧгати сѧ; 65 исъправу; 66 оучинит...; 81 правду.

І. Срезневський, «*Др. п. р. п. и яз.*»: 1 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 7 Коръѩтовичъ; 10 *після* м *в кінці слів стоїть* ъ; 14 Мазовъскимъ; 15 землъми; 22 ѿлькѣрта; 23 Коръѩта; 63 томъ.

Є. Карський, «*Два документа*»: 3 *Надрядкові знаки не відбиті;* 6 юрьи наримонътовичь; 7 юрьи коръѩтовичь; 13 исъ; 24 исо; 35 исполнажь; 41 алюбо; 65 исъправу; 70 зань; 76 иска(ти).

15. Рязанський князь Олег Іванович дарує Арсенію монастир святої богородиці на Ольгові

Після 1356 р.

Текст опублікований А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 539—540, звідки передруковується і в даному виданні.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 192; Х. Лопаревим в «Описании», стор. 139, № LXVII; О. Смирновим у «Сборнике», стор. 19.

Оригінал і копія зберігаются в Центральному державному архіві старих актів СРСР у Москві: оригінал — ф. 281, № 9821; копія — ф. 141, № 383.

[Ми]лос[ьр]дьємь Б[ож]ьимь, м[о]л[и]твою с[вя]тое Б[огороди]ци и м[о]л[и]твою о[ть]ця своєго князя великого Ивана Олександровича и бл[аго]с[ло]вленьємь єпискупа Рязаньского и Муромского Василья, язъ, князь великии Олегъ Ивановичь, сгадавъ есмь съ своимь о[ть]цемь съ вл[а]д[ы]кою съ Васильємь и съ своими бояры. А бояре со мною были: Софонии Алтыкулачевич, Семенъ Федорович, Микита Аньдрѣєвич, Тимошь Олександрович, Манасѣя Дядько, Юрьи околничии, Юрьи чашьникъ, Семенъ Микитьїчь съ братьєю, Павелъ Сōробич. Далъ єсмь о[ть]цю своєму Арсѣнью манастырь с[вя]тоє Б[огороди]ци на Олговѣ, въ свободь до єго ж[и]вота. А по своємь животѣ воленъ кого во нь бл[аго]с[ло]вить на игуменьство. А далъ єсмь с[вя]тои Б[огороди]ци дому Арестовскоє село с в[инами?] и с поличьнымь и с рѣзанъкою и съ шестью десят... и со всѣми пошлинами и с бортники и с бор[ным]и землями и с поземом и съ озеры и с [бобры и с] перевѣсьищи. А возрѣвъ есмь въ дав[ьн]ыи грамоты съ о[ть]цемь своимъ съ вл[а]д[ы]кою съ Вас[иль]ємь и съ бояры. Коли ставили по первых с пра[дѣд]и наши с[вя]тую Б[огороди]цю княз[ь] великии Инъгваръ, княз[ь] Олегъ, кня[зь] Юрьи, а с ними бояр 300, а мужии 600, тогды дали с[вя]тои Б[огороди]ци дому 9 земль бортных, а 5 погостовъ: Пѣсочна,— а в неи 300 семии; Холохолна,— а в неи полтора[с]та семии; Заячины,— а в неи 200 семии; Веприя — 200 семии; Заячковъ — 100 и 60 семии. А си вси погосты — съ землями с бортными и с поземом и съ озеры и с бобры и с перевѣсьищи, с рѣзанками и съ шестью десят... и с винами и с поличным и со всѣм[и] пошлинами. А хто даныхъ люд[и] и прадѣды нашими с[вя]тои Б[огороди]ци дому гдѣ имуть сѣдѣти или бортници или слободичь в моєи о[ть]чинѣ,— ать знають домъ с[вя]тои Б[огороди]ци; а волостели мои ать не вступаются в них ни о которомь же дѣлѣ. А Головчін далъ Федоръ Борисович; а Мордовское далъ Климентъ по Данилов дворъ; а Єремѣи великии съ Глѣбом села своя подавали г[о]с[по]жи Б[огороди]ци; а мужи Олговскую околицю купивше у Муромьских князии, давше 300 гривен и дали с[вя]тои Б[огороди]ци. А язъ, княз[ь] великии Олегъ Иванович,— што єсмь далъ Арестовскоє село с[вя]тои Б[огороди]ци дому и што прадѣди наши подавали которая мѣста и люди и што бояре подавалї дому с[вя]тои Б[огороди]ци,— того хочю боронити, а не обидѣти ничимь дому с[вя]тои Б[огороди]ци. А волостели и даньници и ямьщики ать не заимають богородицьскихъ людиї ни про што же. А кто изобидит домъ с[вя]тои Б[огороди]ци,— или князь, или вл[а]д[ы]ка, или волостел[ь], или кто иныи,— тотъ дасть отвѣтъ перед Б[ог]омь с[вя]тои г[о]с[по]жи Б[огороди]ци.

А коли єсмъ выехалъ изъ от[ь]чины исъ своєє исъ Переяславля, тогдѣ єсмъ обѣтъ учинилъ къ с[вя]тѣи г[оспо]жи Б[огороди]ци: придалъ єсмъ Рязаньскоє м[ы]то и побережьноє, аже ми дал[ъ] сть м[и]л[ост]ивъ г[о]сп[ода]рь въ от[ь]чинѣ своеи въ Переяславли.

16. Пан Петро Радціовський купує майно у Ганни Радивонкової

1359 р.

Текст опублікований В. Мацейовським у праці «Historya», т. VI, № 3, стор. 147—148; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 2, стор. 185—186, 1867, № 2, стор. 5—6; П. Житецьким в «Унив. изв.», стор. 57—58, «Очерке», стор. 353—354; в AGZ, т. VIII, № 3, стор. 5; О. Смирновим у «Сборнике», № 59, стор. 62—63; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 5, стор. 9—10 та ін.

Місце написання не вказано, але всі дослідники сходяться на тому, що грамоту написано в Перемишлі.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Є. Тимченко, «Курс»; І. Свєнціцький, «Західноукр. гр.»; Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2; О. Соболевський, «Очерки», «Лекции»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.»; О. Шахматов, А. Кримський, «Нариси»; А. Кримський, «Укр. грам.»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; «Словник»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси»; С. Бевзенко, «Нариси», «Іст. морф.», «З істор. коментар.»; Л. Гумецька, «Функції», «Словотв. сист. числ.», «Мовознавство», № 10; В. Борковський, «Истор. грам.»; І. Нелюбова, «Конструкции» та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Въ лѣто шести тисѧщноѥ [1] шистьдесѧтъ [2] семоѥ. купилъ панъ петрашь дѣдицтво в анъны [3] радивонъковоѣ [4] дѣднину ѥѥ и вотнину што по нюй [5] ѡ̃ць [6] далъ. ана [7] продала петрашкови радъцѣовьскому [8] свою дѣднину и вотнину оу вѣки и дѣтемъ ѥго. полъ става и со млиномъ и сь [9] коръчмою и землею и сь з [10] дворищи и со всѣмъ што коли ѡ̃ца [11] ѥѣ [12] прислушало. а в [13] то не надобѣ оуступатисѧ ни оунукумъ [14] ѥѣ. ни племеню ѥѣ. а купилъ панъ петрашь [15] за сорокъ гривенъ. А на то послуси панъ староста рускоѣ земли ѡта пилецкий. воѥвода цтиборъ писарь ѩшко. а се землѧне панъ ходько [16] бьбельский. кадолъфовичь [17] друздъ. иванько полъпричичь [18]. богданъ тивунъ. щепанъ волошинъ риботицкий [19]. олефѣрько судьѩ [20]. панъ войтъ перемышльскии [21]. канътурь [22] из угоръ гость. панъ гутаръть. кость соковичь. гань кѣраховичь [23]. А пить могоричь оу бьбицкого оу дому за копу гроший [24]. а писалъ грамоту писарь пана старостынъ дьѩкъ [25] изъ болестрашичь именемь дьѩчковичь [26]. а при томь [27] былъ попо печѣрский петръ. а коръчмитъ [28] олехновичь семенъ оу вѣки вѣкомъ Аминь ·|· +

Різночитання

Я. Головацький, *«Памятники»:* 1 тисѧчноє (осьмьсотноє); 3 панъны; 4 *Надрядкові знаки не передаються;* 5 нiой; 6 отець; 7 Она; 8 Радзѣовскому; 9 съ; 10 з *пропущене;* 11 отца; 12 ѥѥ; 13 въ; 14 оунꙋкомъ; 15 Петрашъ; 16 Ходко; 17 Иадолфовичь; 18 Иванко Полпричичь; 19 Рыботицкiй; 20 сꙋдьѧ; 22 Каньтꙋръ; 23 Ганькѣ Раховичь; 24 грошей; 25 дѧкъ; 26 Дьѩковичь; 28 корчмитъ.

О. Смирнов, *«Сборник»:* 1 тысячное (осьмьсотное), ѧ *передається через* я; 3 панъны; 4 *Надрядкові знаки відсутні;* 5 нiой; 6 отець; 7 Она;

8 Радзѣовскому; 9 съ; 10 з *пропущене;* 11 отца; 12 ее; 13 въ; 14 унукомъ; 15 Петрашъ; 16 Ходко; 17 Иадолфовичь; 18 Иванко Полпричичь; 19 Рыботицкїй; 21 Перемышльскій; 22 Қаньтуръ; 23 Ганькѣ Роховичь; 24 грошей; 25 дякъ; 26 Дьяковичь; 28 корчмитъ.

«Унив. изв.»: 1 тысячное (осьмьсотное), ѧ *передається через* я; 3 панъны; 4 *Надрядкові знаки відсутні;* 5 нїой; 6 отець; 7 Она; 8 Радъзѣовскому; 9 съ; 10 з *пропущене;* 11 отца; 12 ее; 13 въ; 14 унукомъ; 15 Петрашъ; 16 Ходко; 17 Иадолфовичь; 18 Иванко Полпричичь; 22 Қаньтуръ; 23 Ганькѣ Роховичь; 24 грошей; 25 дякъ; 26 Дьяковичь; 28 корчмитъ.

В. Мацейовський, *«Historya»:* W leto szesti tysiacznoie szistdesiat semoie (r. 1359). Қupił pan Petrasz dedictwo w anny radiwonkowie dedninu jeje y wotninu szto po niuj otec dał. ana prodała Petraszkowi radceowskomu swoiu dedninu i wotninu ou wieki i detem ego. poł stawa i so mlinom i s korczmoiu i zemleiu i s dworiszczi i so wsem szto koli otca ieie prisłuszało. a w to nenadobie oustupatisia ni ounukum ieie, ni plemieniu ieie. a kupił pan Petrasz za sorok griwen. a nato posłusi. pan starosta ruskoie zemli ota pileckij. wojewoda ctibor. pisar jaszko. a se zemlane pan chodko bybelskij. Қadołfowicz druzd. iwanko połpriczicz. bogdan tiwun. szczepan wołoszin ribotickij. olefirko sudia. pan wojt peremyszlskij. Қantur iz ugor gost. pan gutart. Қost Sokowicz. gan kierachowicz. a pit mogoricz ou bybickogo ou domu za kopu groszei. a pisał gramotu pisar pana starostyn diak iz bolestraszicz imienem diaczkowicz. a pritom był popo peczereskij Petr. a korczmit Olechnowicz semen. ou wieki wiekom amiń.

П. Житецький, *«Очерк»:* 1 тысячное (осьмьсотное), ѧ *передається через* я; 2 шистдесять; 3 панъны; 4 *Надрядкові знаки відсутні;* 5 нїой; 6 отець; 7 она; 8 Радзѣовскому; 9 съ корьчмою; 10 з *відсутнє;* 11 отца; 12 ее; 13 въ; 15 Петрашъ; 16 Ходко; 17 Иадолфовичь; 18 Иванко Полпричичь; 19 Рыботицкїй; 20 *Розділові знаки не відповідають оригіналові;* 22 Қаньтуръ; 23 Ганькѣ Роховичь; 24 грошей; 25 дякъ; 26 Дьяковичь; 27 томъ; 28 корчмитъ.

17. Қазимир, король польський, підтверджує своєму слузі Ходку Бибельському право на володіння селом Бибел

25 липня 1361 р.

Як свідчить наукова література, неодноразово публікований текст грамоти взято не з оригіналу, а із списку, який зберігався у Перемишльській книзі № 303, арк. 119—120, Головного Галицького архіву. Копію з цього списку надіслав в Археологічну комісію Д. Зубрицький.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. I, № 1, стор. 1. Звідси ж документ передруковувався Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 4, стор. 265—270, із зауваженням А. Петрушевича, 1867, № 22, стор. 21—22; в AGZ, 1868, т. I, № 5, стор. 6—7.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 102, 1882, стовп. 218, а також О. Соболевським у рецензії на перший том AGZ, надрукованій у ЖМНПр., стор. 73.

Приклади з грамоти використані в таких мовознавчих працях: С. Бевзенко, «Істор. морф.»; Є. Тимченко, «Курс»; «Словник»; А. Кримський, «Укр. грам.»; Є. Будде, «Лекции»; І. Василенко, «Истор. грам. р. я.»; О. Соболевський, «Лекции».

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 86.

Для цього видання в основу взято публікацію з AGZ.

Во имѧ ѡтца и сына и свѧтого духа амин, бѡжіею [1] милостию [2] мы кроль [3] казимир [4] краковскои землѣ, сꙋдомирскои землѣ, сирадскои землѣ, польскыи [5] землѣ, куꙗвскыи землѣ, добрѧнскыи землѣ, поморскыи землѣ, король велебный [6], рускои землѣ господарь и дѣдичь вѣчныи землѧм тым [8], самодръжецъ [9], ꙗвно [10] повѣдают, колиж [11] то пришедши пред [12] наше ѡбличе слуга нашъ [13] вѣрныи ходко Быбелскыи [14], и ꙋказал [15] есть кнѧзѧ львовы листы, и иных стареи [17] кнѧзии листы, тогды пожадал [18] есть, ꙋ нас [19] слуга нашъ [20] вѣрныи ходко быбелскыи [14], абихом [21] потвердили кнѧзѧ львовы листы, и иных старых [17] кнѧзии листѡв [23], и его всего имѣнꙗ [24], тогды мы, исъ [25] нашею вѣрною радою дали есмо [26] и потвердили есмо, его [27] правого всего имѣнїа [28], первое, именем [29] рекучи, село быбел [31] и со присѣлкы [32], пачковичѣ, а жасковичѣ, комаровичи село, узворотвичи [34] село, нѣкловичи [35] село, ворховичѣ село, што в тых дѣдин [36], ꙋ граничꙗх [37], то все есмо потвердили, непорушно [38] на вѣкы [39] слузѣ нашому [40] вѣрному ходкови быбелскому [41], и дѣтем [42] его, со всѣми ѡбезды тых дѣдин [43], што тут [44] писаны сут [45], съ [46] всѣми границꙗми ꙗко [47] из вѣка [48], вѣчно прислушало к [49] тым [33] селумъ [16], исъ [50] земею, исъ [50] сѣножатми, исъ [50] га(ꙗ)ми [51], исъ [50] дубровами, исъ [50] лѣсомъ, исъ [50] бортми [53], исъ [50] пчоламы [54], исъ [50] болоты, исъ [50] рѣками, исъ [50] мыты, исъ [50] ловищи, исъ [50] потоки, дамнѣцѧ, и путницꙗ, со всѣми ꙋжитки [55] што нынѣки [56] сут [45], и потом [57] могуть быти, а [58] на потверженье [59] тым дѣдинам [60], дали есмо твердост [61] нашу печат [62] привѣсили велебного королювства [63] нашего, а [64] притом [65] были свѣдци, пан [66] петръ неѡрꙗ, воевода [67] судомирскыи [68], пан [66] ꙗшко колочко маршалок королюв [70], пан [66] лѣсота, воевода кременецкыи [70a], и его брат [71] пан [66] вербота ставишин [72], пан [66] глѣбъ дворскѡвич [73], пан [66] васко кузмич [74], много было доброи дружины при том [75], а писана грамота ꙋ судомири ꙋ [76] день свѧтого ꙗкуба по божии [77] нарожени [78], тисѧча лѣтъ, т҃ лѣт [79], шестьдесѧт а҃ [80] лѣта.

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 Божіею, *розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 2 милостію; 4 Казиміръ; 5 Польской; 6 *Слова* корол велебный *пропущені;* 8 землямъ тымъ; 9 самодержецъ; 10 *Між словами* самодръжецъ *та* ꙗвно *вставлені слова* король велебный; 11 повѣдаемъ: колижъ; 12 предъ; 14 Быбелскій; 15 указалъ; 16 селамъ; 17 иныхъ старехъ; 18 пожадалъ; 19 у насъ; 21 абыхомъ; 23 листы; 24 имѣнія; 25 мы и съ; 27 его *пропущене;* 28 имѣнія; 29 именемъ; 31 Быбель; 32 приселки; 33 тымъ; 34 Узворовичи; 36 въ тыхъ дѣдинъ; 37 границяхъ; 39 вѣкъ; 40 нашему; 41 Быбелскому; 42

дѣтемъ; 43 объѣзды тыхъ дѣдинъ; 44 тутъ; 45 суть; 46 со; 47 яко; 48 извѣка; 49 къ; 50 и съ; 51 гаими; 54 пчелами; 55 ужитки; 56 нынѣчи; 57 потомъ; 58 А; 59 на то потверженье; 60 тымъ дѣдинамъ; 61 твердость; 62 печать; 63 королевства; 64 А; 65 при темъ; 66 панъ; 67 Петр Неорія воевода; 68 Судомирскій; 70 маршалокъ королевскій; 70а Кременецкій; 71 братъ; 72 Ставишинъ; 73 Дворсковичь; 74 Кузьмичь; 75 томъ; 76 у; 77 Божіемъ; 78 Нарожени; 79 триста лѣтъ; 80 шестьдесятъ перваго.

Я. Головацький, *«Памятники»:* 1 Божією, *розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 король; 4 Казимирь; 6 *Слова* корол велебный *пропущені;* 8 землѧмъ тымъ; 10 *Між словами* самодръжецъ *та* ꙗвно *вставлені слова* король велебный; 11 повѣдаємь: колижь; 12 предъ; 13 нашь; 15 оуказалъ; 16 селамъ; 17 иныхъ старыхъ; 18 пожадалъ; 19 Єсть оу насъ; 20 нашь; 21 а быхомъ; 23 листы; 25 мы с; 26 Єсмо; 28 имѣнꙗ; 29 именемъ; 31 Быбель; 33 тымъ; 34 Оузворотовичи; 35 Николовичи; 36 въ тыхъ дѣдинъ; 37 границꙗхъ; 38 непорꙋшно; 39 вѣкѣ; 40 нашемꙋ; 41 Быбелскомꙋ; 42 дѣтемъ; 43 тыхъ дѣдинъ; 44 тꙋтъ; 45 сꙋть; 46 со; 48 извѣка; 49 къ; 50 и съ; 51 гаими; 53 бортьми; 54 пчелами; 55 оужитки; 57 потомъ; 58 А; 60 тымъ дѣдинамъ; 61 твердость; 62 печать; 65 при томъ; 66 панъ; 67 Неѡрса воєвода; 70 Маршалокъ Королювъ; 70а Кременецкый; 71 братъ; 72 Ставишинъ; 73 Дворсковичь; 74 Васько Кузмичь; 75 томъ; 76 оу; 77 божьимъ; 78 нароженьи; 79 лѣтъ; 80 шесть десѧтъ а҃.

18. Київський князь Володимир Ольгердович дарує землі Микільській церкві в селі Смідин

1362—1392 рр.

Текст опублікований в «Русск. истор. библ.», № 2, стовп. 5—6, звідки передруковується і в нашому виданні.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 220.

У грамоті немає ні дати, ні вказівки на місце її написання. Оскільки князь Володимир Ольгердович володів Києвом з 1362 до 1392 р., то І. Срезневський датує її — «після 1362 р.», а в «Русск. истор. библ.» — 1362—1392 рр. Останню дату, як більш окреслену, прийнято і в цьому виданні.

Се язъ князь великый Вълодимеръ Ольгърдовичь, далъ есмь святому Николѣ Смѣдиньскому въ домъ жеребей земли Григоревъ Борзиловича Смѣдиньскогъ съ всѣмъ доходомъ, на свѣчя и на канонъ, а събѣ на память и княгини моеи и дѣтемь моимь; а идеть съ того жеребья полколоды меду, а полведра, а полбобьра, а полтора въска. Далъ есмь святому Николѣ. въ вѣкы. А ходитъ оунукъ Григоревъ Иванець, а по его животе и дѣтемъ его ходити; а и потомъ хто не иметь ходити, тотъ иметь давати святому Николе весь доходъ, а ненадобѣ въ то никому оуступатися.

19. Волинський князь Дмитрій укладає угоду з польським королем про розмежування їх володінь

Початок жовтня 1366 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 1, стор. 1; І. Линниченком у праці «Архивы в Галиции», стор. 208; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 501; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 8; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 7, стор. 13—14.

У грамоті не вказано ні місця, ні дати написання. Деякі думки про дату і локалізацію грамоти див. у літературі: А. Лонгінов, «Гр. Юрия II», стор. 26—27; А. Нарушевич, «Historya», стор. 93, 241; І. Філевич, ЖМНПр., I, стор. 120, 123; І. Линниченко, ЖМНПр., VI, стор. 461, 470; AGZ, 1872, т. III, № 30; І. Даніловия, «Skarbiec», т. I, № 432; М. Довнар-Запольський, «Договоры», стор. 4; Ф. Леонтович, «Источники», стор. 21.

В основу цієї публікації покладено текст із видання В. Розова. Прийнято і його дату.

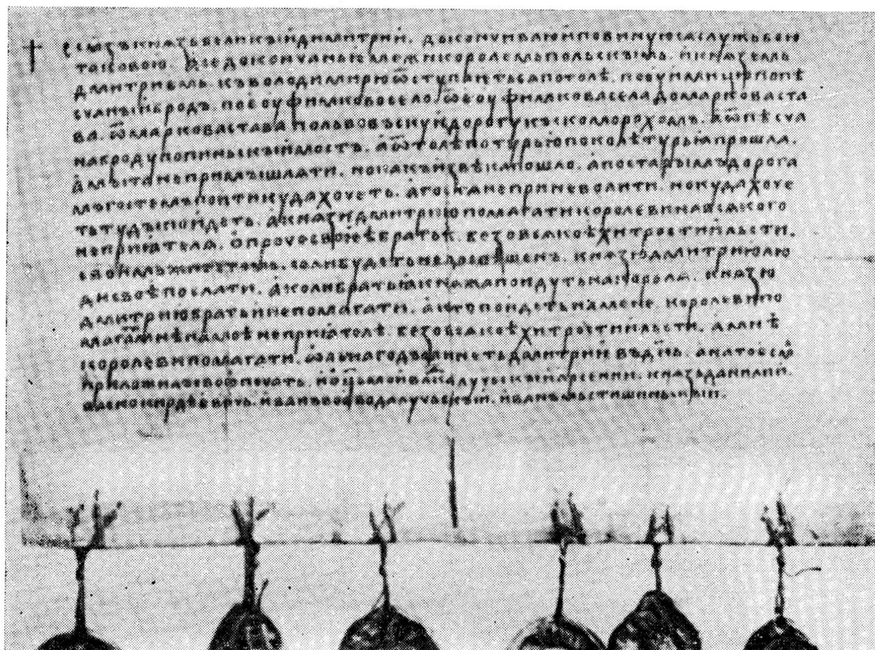
Для фотокопії використано літографічний знімок О. Соболевського, С. Пташицького.

Приклади з грамоти використані в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Функції», «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Топограф. назви»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.», «З іст. словотв.», «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.», «Труди»; О. Заруднăк, «Наук. зап.», т. XVIII, «Пригл. управление»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; В. Борковський, П. Кузнецов, «Истор. грам.», та ін.

Се ꙗзъ [1] кнѧзь [2] великый димитрий. докончиваю й повинуюсѧ [3] служьбою таковою. А [5] се доконча҆нье межи королемь польскымь. й кнѧземь дмитриемь. къ володимирю ѡ(т)ступаетьсѧ потолѣ [4]. по оуимицю [6] по пѣсчаный бродъ [7] по еоуфимково село. ѡ(т) [8] еоуфимкова села до маркова става. ѡ(т) маркова става по львовъскую дорогу къ скоморохомъ. а ѡ(т) пѣсчана броду по пиньскый мостъ. а ѡ(т)толѣ [9] по турью поколѣ [10] турьꙗ прошла. А мыта [11] не примышлѧти. но какъ йз вѣка [12] пошло. а по старымъ дорогамъ гостемъ пойти куда хочеть. а гостѧ не приневолити. но куда хочеть туды пойдеть. а кнѧзю дмитрию помагати королеви на всѧкого неприꙗтелѧ. опроче своеѣ братьѣ. Безо всѧкоѣ хитрости й льсти. своймь животомь. се ли [14] будеть не доспѣшенъ [15]. кнѧзю дмитрию люди своѣ послати. А коли братьꙗ кнѧжа пойдуть на королѧ. кнѧзю [16] дмитрию братьй не помогати. а кто пойдеть на мене. королеви помага(ти) [17] мнѣ на моѣ неприꙗтелѣ. безо всѧкоѣ [18] хитрости й льсти. а мнѣ королеви помагати. ѡль на [19] годъ минетъ дмитриевъ днь. а на то есм(ь) приложилъ свою печать. и оць мой вл(д)ка лучьскый арсений. кнѧзь данилий [21]. васко кирдѣевичь. йванъ [22] воевода лучьскый. йванъ [22] мьстишиньскый [23].

Різночитання

«*Arch. Sang.*»: 1 *Надрядкові і розділові знаки у виданні не відбиті;* 2 ѧ *передається через* ꙗ; 3 повиную сѧ; 4 по толѣ; 5 а; 7 Пѣсчаны и Бродъ; 8 ѡт; 9 ѡт толѣ; 10 по колѣ; 11 мыто; 14 если; 15 недоспѣшенъ; 16 кнꙗзю; 17 помагати; 18 всꙗкое; 21 Данилий; 22 Иванъ; 23 Мьстишиньский.

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 *Надрядкові знаки і крапки у виданні не відбиті;* 2 Ѧ *передається через* я; 6 Уимицю; 8 от; 9 оттолѣ; 15 не доспѣшенъ; 17 помагати; 19 ольна; 21 Данилии; 22 Иванъ.

І. Линниченко, «*Архивы в Галиции*»: 1 *Надрядкові знаки і крапки у виданні не відбиті;* 2 Ѧ *передається через* ѩ; 3 повинуюсѩ ; 9 ѡ[т]олѣ; 12 извѣка; 14 если; 15 недоспѣшенъ; 19 ѡльна.

20. Пан Петро Радціовський купує дідицтво Пнеколт у братів Шулжичів

1366 р.

Текст опублікований Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 3, стор. 186, 1867, № 3, стор. 6; П. Житецьким в «Очерке», стор. 354—355, «Унив. изв.», стор. 58—59; О. Смирновим у «Сборнике», № 61, стор. 63—64; в AGZ, т. VIII, № 5, стор. 7—8; В. Розовим у «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 6, стор. 11—12 та В. Мацейовським у праці «Historya», т. VI, стор. 147; О. Шахматовим, А. Кримським у «Нарисах», № I. б, стор. 157.

Подається за виданням В. Розова.

Описана О. Соболевським у ЖМНПр., стор. 75; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 221.

Оригінал зберігається у В. Cz., D. p., № 254.

Приклади з грамоти використано у таких мовознавчих дослідженнях: Є. Тимченко, «Курс»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9, «Наук. зап.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.»; О. Соболевський, «Очерки»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; І. Свєнціцький, «Елементи»;

Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, «Словотв. присл.», «Словотв. сист. числ.»; В. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; О. Шахматов, А. Кримський, «Нариси».

Во ймѧ ѡ҃ца [1] и с҃на и ст҃го д҃ха. подъ лѣтомь [2] бж҃ьꙗ [3] нарожѣньꙗ [4] тисѧчего [5]. трийсотъ шистьцѧтого шестого. коупилъ панъ петръ радцѣовьский [6]. дѣдицтво пнеколътъ оу шюлжичювь [7] оу [8] хлиплѧ и оу брата ѥго [9] захарьѣ [10] и оу ѥхъ дѣтий со всѣмъ оуѥздомь [12] того села и сычемь [14] и с колодѧземь [15] и сь [16] лѣсомь и з бортьми и с вепеты [17] за рѣкою и сь [16] сѣножатьми и землею того села за сто гривенъ вѣснихъ [21]. а продали и оуздали ѥму [22] добровоулно [23] и оу вѣки дѣтемь [24] ѥго [25] передъ паномь [26] пилецкимь [27] старостою роускоѣ земли. а оу ставу радивоунъковѣ ловити сѣтью ѥму [30] добровоулно [31]. а на то послуси в҃лдка ларивунъ ис [33] кри(лошаны) перемышльский [34] и печать ѥго [25]. панъ петръ ивановычь и печать ѥго. панъ ходько быбельский и печать ѥго. стецко [35] лоѥвычь ис [36] ходькомь [37] братомь [38] своѥмь [39] и печать ѥю [40]. панъ навоуй стоꙗньский. панъ навойко насѧновь [42] братъ дмитръ матьфѣѥвичь [20]. панъ нѣвъступъ [44] столпувьский [45]. и братъ ѥго фаниславъ. панъ лѣсота. друздъ кадолъфовичь [47]. васько кузмычь [48] панъ ꙗшко писарь крукиницкии. Осташко потрутовичь и с҃нмь [50] ис петромь [51]. панъ стиборъ. ходько [52] ꙗголниковычь [53] и печать ѥго осташко соульский богданъ тивунъ. войтъ перемышльский [57] ис [58] мѣстичи. панъ ожегъ солнѧчковичь [59] глѣбъ/бъко и братъ ѥго костько. бѣзна [60]. соудьꙗ [61] орефѣрько [62]. в҃лдчнъ [63] тивунъ иванъко губка. А питъ могоричь оу аньдръка [64] оу дому лысого. за двѣ гривнѣ вѣсний [66] меду за гривну. а пива за гривну ·:· ҳ А писалъ привилыѥ се попович болѥстрашицкий именемь [69] деꙗчковичь [70] василювь [71] с҃нъ поповь [72] кость прузвищемь [73] сорочичь [74] ·:· ҳ ҳ ҳ ҳ

Різночитання

О. Смирнов, *«Сборник»:* 1 Отця; 2 лѣтомъ; 4 нароженя; 5 тысячего; 6 Радзѣовский; 7 Шюльжичювъ; 8 *Розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 10 Захарьѣ, *надрядкові знаки не передаються;* 14 и съ счемъ; 16 съ; 17 сьвепеты; 23 добровульно; 24 дѣтемъ; 25 его; 27 Пилецкимъ; 30 ему; 33 и съ; 36 и с; 37 Ходкомъ; 38 братомъ; 40 его; 42 Касяновъ; 44 Нѣвьстунъ; 45 Столпувскій; 47 Ядолъфович; 50 сыномъ; 51 и съ Петромъ; 52 Ходко; 53 Яголниковичь; 58 и съ; 61 судіа; 62 Олефѣрко; 64 Андръка; 66 вѣсны и; 69 именемъ; 70 Деяковичь; 71 Василіовъ; 72 поповъ; 73 прузвищемъ.

Я. Головацький, *«Памятники»:* 1 Отцѧ; 2 лѣтомъ; 3 Божїѧ; 4 нароженѧ; 6 Радзѣовский; 7 Шюльжичювъ; 8 *Розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 10 Захарьѣ, *надрядкові знаки не передаються;* 14 и съ счемъ; 16 съ; 17 сьвепеты; 23 добровоульно; 25 его; 26 паномъ; 27 Пилецкимъ; 30 емꙋ; 31 добровоульно; 33 и с; 34 Перемышлъский; 36 и с; 37 Ходкомъ; 38 братомъ; 40 его; 42 Касѧновъ; 44 Нѣвьстунъ; 45 Столпꙋвскій; 47 Ꙗдольфович; 48 Кꙋзмичь; 50 сыномъ; 51 и съ Петромъ; 52 Ходко;

57 Перемышльский; 58 и съ; 59 Сольнѧчковичь; 60 Костко Бѣзна; 61 соудїа; 62 Олефѣрко; 63 Владычинъ; 64 Андръка; 66 вѣсны и; 71 Василіовъ; 72 поповъ; 74 Сорячичь.

О. Шахматов, А. Кримський, «*Нариси*»: 1 О(ть)ца; 8 *Розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 9 его; 10 Захарьѣ; 22 ему; 30 ему; 35 Стецко; 39 своем; 51 Петром; 62 Орефѣрько; 66 вѣснии; 69 именем.

«*Унив. изв.*»: 6 Радзѣовский; 14 и съ счемъ; 17 и сьвепеты; 33 и съ; 36 и с; 40 ѥго; 42 Касяновъ; 44 Нѣвьстунъ; 47 Ядолъфовичь; 51 и съ Петромъ; 58 и съ; 62 Олефѣрко; 63 Владычинъ; 66 вѣсны и; 70 Деяковичь; 71 Василîов.

П. Житецький, «*Очерк*»: 1 Отця, *надрядкові знаки відсутні, титли розкриті без застережень;* 3 Божія; 4 нароженя; 5 ѧ *передається через* я; 6 Радзѣовский; 7 Шюльжичювъ; 12 уѥздомъ; 14 и съ счемъ; 15 колодеземъ; 16 съ; 17 и сьвепеты; 20 Матьѳѣевичь; 21 вѣсныхъ; 23 добровульно; 24 дѣтемъ; 26 паномъ; 27 Пилецкимъ; 30 ему; 31 добровульно; 33 и съ; 36 и с; 37 Ходкомъ; 38 братомъ; 40 ѥго; 42 Касяновъ; 44 нѣвьстунъ; 45 Столпувскій; 47 Ядолъфовичь; 48 Васько Кузмичь; 50 сыномъ; 51 и съ Петромъ; 52 Ходко; 53 Ягольниковичь; 57 Перемышлъский; 58 и съ; 59 Сольнячковичь; 61 судіа; 63 Владычинъ; 64 могоричъ у Андръка; 66 вѣсны; 69 именемъ; 70 Деяковичь; 71 Василîовъ; 72 поповъ; 73 прузвищемъ.

В. Мацейовський, «*Historya*»: Wo imia otcia i syna i swiatago ducha pod letom božiago narożenia tysiaczego trijsot szistcatogo szestogo. Koupił pan Petř radcejowskij dedictwo pnekołt. ou szulżiczow ou chlipla, i ou brata iego zacharie i ou iech detij. so wsjem ouiezdom togo seła is rzem (tak) i s kołodiazem i s lesom, i z bortmi i s wepiety za rjekoiu i s sienożatmi i zemleju togo seła za sto griwen wiesnich. a prodali i ouzdali iemu dobrowoulno i ou wieku detiem iego. pered panom Pileckim starostoiu rouskoie zemli. a ou stawu radiwounkowie łowiti sietiu iemu dobrowolno. a na to posłusi władyka łariwun is kriłoszany peremyszlskij i peczat jego. pan petr iwanowicz i peczat iego, pan chodko bybelskij i peczat iego, stecko łojewicz i s chodkom bratom swoim i peczat iego. pan nawouj stoianskij pan nawojko nasianow brat. dmitr matfieiewicz. pan niewstun stołpuwskij i brat jego fanisław. pan lesota. druzd Kadołfowicz. waśko kuzmycz. pan iaszko pisar krukinickij. ostaszko potrutowicz i synom i s petrom. pan stibor. chodko iagolnikowicz i peczat iego. ostaszko soulskij. bogdan tiwun. wojt perymyszlskij i s mesticzi. pan ozeg solniaczkowicz glebko i brat iego Kostko biezna. soudia orefierko. władiczin tiwun iwanko gubka. a pit mogoricz ou andrka ou domu łysago. za dwie griwnie wiesni i medu za griwnu. a piwa za griwnu. a pisał priwilje se popowicz bolestraszickij imenem Deaczkowicz wasiłow syn popow Kost pruzwiszczem soroczicz (r. 1366).

21. Пан Ганько Сварц купує дідицтво на Щирці у Олешка Мелешковича 1 січня 1368 р.

Текст опублікований І. Линниченком у ЖМНПр., стор. 170—171; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 8, стор. 15—16.

Деякі відомості про грамоту є в дослідженні К. Стадницького, «Synowie Gedymina», 1881, стор. 140.

Подається за виданням В. Розова.

Оригінал зберігається у В. Cz., D. p., № 80.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Є. Тимченко, «Курс»; «Словник»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; І. Свєнціцький, «Західноукр. грам.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Л. Гумецька, «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10.

По бж҃ьи [1] нарожѣньи тисѧча [2] лѣ(т) и. т҃. и. з҃. и. и҃. лѣ(т) на ѻбрѣзаньє г҃а нашего [3] исоуса х҃а нового лѣ҃ дн҃ь. коупилъ панъ ганько сварць мѣстичь львовскии старшии. в олешка [4] оу. оу малечковича. дѣдичьство на щирку. село и землю. и доубровы. и лѣсъ и рѣкоу. и ставы и все дѣдичьство ѥго за. с҃. гривенъ серебра оу вѣки и дѣтемъ. своимъ воленъ панъ ганько продати. воленъ ѡ(т)дати воленъ самъ держати. продалъ ѥмоу доброволно не надобѣ оуступати на то никому. А кто на то оустанеть тотъ заплатить гривну золота вины а гривну золота послухомъ·:· А на то послуси кнѧзь юрьии [5] глѣбовичь белзьскии [6]. панъ Ота [7] пилецькии [8] староста русьскоѣ землѣ. панъ петръ ивановичь [9]. панъ добеславъ кошицкии. панъ воѥвода львовскии блотишовскии. соцкии юско. панъ петръ мошенка. грудковичь иванъ ходко михаило. ѡ(т) мѣстичовъ короткии павелъ григорь павелъ писарь. панъ вахно танча [10] алхатаръ. русъ никель родминце. русъ ганко петько бруновичь шюлюрь [11] кнофель. ходоричь.

Різночитання

І. Линниченко, *ЖМНПр.*: 1 бжьи; 2 ѧ *передається через* я; 3 няшего; 4 волешка; 5 Юрьи; 6 Белзскии; 7 отя; 8 пилецьскии; 9 ивановичъ; 10 таича; 11 шюліаръ.

22. Пан Вятслав Дмитровський купує дворище у братів Василя і Генки Скибичів

1371 р.

Текст опублікований В. Мацейовським у праці «Historya», т. VI, стор. 146—147, № 1; Д. Зубрицьким в «Крит.-истор. пов.», стор. 134—135, «Анониме», стор. 91—92; в «Актах ЗР», 1846, т. І, № 3, стор. 20—21; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 4, стор. 187—188, 1867, № 4, стор. 7—8; в «Собрании актов», № 41, стор. 55; А. Кримським в «Укр. грам.», 420α — 420β; О. Смирновим у «Сборнике», № 57, стор. 59—60; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 23; в AGZ, 1878, т. VII, № 8, стор. 13—15; П. Бузуком у «Нарисі іст.», стор. 89—90; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 9, стор. 16—18; у «Протоколах», стор. 129.

Оригінал, написаний на пергаменті, зберігається у філіалі Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові, ф. 131, Колекція документів, од. зб. 4; рукописні копії — в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 328, арк. 7, 37, та № 39, арк. 56.

Незважаючи на те, що грамота датується 1371 роком, вона видавалася і під 1351, і під 1370 роком.

1351 роком датувалась вона Д. Зубрицьким, в «Актах ЗР», «Собрании актов», І. Срезневським, О. Смирновим.

Під 1370 роком грамота опублікована або згадується в AGZ, В. Розовим, О. Соболевським в ЖМНПр., стор. 66.

Незмінною залишали дату оригіналу (1371 р.) А. Кримський, Я. Головацький та П. Бузук.

Хоч аргументи, які висувалися для обгрунтування 1370 року, вагомі, але не досить переконливі для зміни року оригіналу.

Грамота описана або згадується в таких наукових працях: І. Срезневський, «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 66, 1882, стовп. 206; Д. Зубрицький, «Аноним», стор. 91—92; «Акты ЗР», стор. 20—21; «Протоколы», стор. 129.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: О. Соболевський, «Очерки», «Лекции»; А. Кримський, «Укр. грам.»; І. Свєнціцький, «Нариси», «Елементи»; Є. Тимченко, «Курс»; П. Бузук, «Нариси»; Я. Спринчак, УМШ, 1956, № 5; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; В. Ярошенко, «Укр. мова молд. гр.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Функції», «Перв. прийм.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Текст для даної публікації взято з видання В. Розова.

Для фотокопії використано літографічний знімок з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Вѡ имѧ [1]. ѡт(т)цѧ [2] и сн҃а и ст҃го дх҃а. бж҃имъ исторѣныѥмъ [3]. оу вѣки. аминь. ӥсталосѧ [4] подъ державою великого кролѧ краковьского [5] казимира. и господарѧ рускоѣ землѣ. исталосѧ [4] при державѣ пана [6] ѻты старосты рускоѣ злѣ [7]. ѻже купилъ панъ вѧтславъ дмитровьскии [8] дворище ӥсъ [9] земею ꙗко из [10] вѣка слушало к [11] тому дворищю вшитци. вжиткове што дн(с)ь [12] суть и потомъ. могуть быти а што може причинити болше [13] межи тѣми вжитки то на своѥ полѣпшѣнье. ꙗко жь [14] торговлѧ исталасѧ [15]. купилъ панъ вѧтславъ. оу вѣки. оу василѧ ѥму жь [16] рѣчють скибичь [17] и въ ѥго брата на ӥмѧ оу гѣнка и въ ѥхъ сновцѧ [18] оу ѻленка иже [19] купилъ панъ вѧтславъ во всѣхъ трий [20] то жь [21] ту ӥменовани далъ. имъ. панъ вѧтславъ [22]. Ѕ(т) [23] копъ гро(ш) [24] вѣсного срѣбра. а далъ имъ всѣмъ. тремъ то срѣбро [25] посполною рукою. тогды ѻни пришедши вшитци и [26] своимъ племенемъ оуздади пану вѧтславу со всѣми ѻбьѣзды [27] того дворища. по своѥй доброи [28] воли и за иныѣ [29] молвили. абы в[29a] добромъ. покои в(ж)ити [30] тѣхъ вжковъ [31] пану вѧтславу. ꙗко въ. здали [32]. при пану блотишевьскомъ воѥводѣ ӥлвовьскомъ [33] а то свѣдци [34] мѣстичи панъ кнефль михно [35] воитъ [36] ꙗрославьскии [37] а се боꙗре пѣтръ [38] мошенка. ходко лоѥви(ч) [39]. А се попове дисни҃ [40] попъ юрко кропышеви(ч) [41]. попъ лои҃ а се сусѣде околнии онисимъ. А се дьꙗци [41a] степанъ мелехови(ч) [42]. мелентии. куцеви(ч) [43]. семенъ понахиди(ч) [44]. иванъ кузми(ч) а се бортници пашко бортикъ [45] и. съ [46] ѥмелина. юрко мошничь. тихно великопольскии҃ [47]. голко залѣскии҃ [48]. А выѣздилъ. ту землю. ходоръ. чеолчи(ч) [49]. тотъ обьѣзди(л) [50]. ѡ(т) [51] пана оты старосты. а инни [52] то вшитко свидци А писана грамота. тисѧча лѣ(т) [53] по бж҃ьмъ рожествѣ. т҃ [54] лѣ(т) [53]. о҃. [55] лѣ(т) [53] и о҃дно лѣ(т) [56] а писалъ грюдкови(ч) [57] ива(н) [58]. а писано. оу кнефлѧ в дому. оу вѣки аминь ·:· ꝏ.

Різночитання

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 ѧ *передається через* я, *розділові знаки оригіналу не відображені;* 2 От[ь]ця; 3 иствореньємъ; 12 дн[ьс]ь; 14 якожь; 16 ємужь; 18 с[ы]новця; 19 и же; 22 Вятслъвъ; 23—6-ть; 24 грош[ей]; 27 объѣзды; 33 Ильвовскомъ; 34 сви(ѣ)дци; 40 дисии; 42 Мелеховичъ; 43 Куцевич; 45 Бортн[и]къ; 49 Чеолчич; 50 обьѣздил; 51 от; 52 пи[са]ни; 53 лѣт; 54—300; 55—70; 56 лѣт(о); 57 Грюдкович; 58 Иван.

П. Бузук, «*Нарис*»: 1 *Розділові знаки оригіналу не відображені;* 12 д̃нь; 14 ѩкожь; 16 ѥмужь; 22 вѧтслъвъ; 23 s̃; 32 въздали; 41 кропышевич; 42 мелехович; 43 куцевич; 44 понахидич; 46 исъ; 49 чеолчич; 50 обьѣздил; 57 грюдкович.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Розділові знаки оригіналу не відображені;* 2 ѿтцѧ; 4 и сталосѧ; 5 Краковского; 9 и съ; 10 изъ; 14 ѩкожь; 21 тожь; 23 s̃; 28 доброй; 31 вжитковъ; 35 Мыхно; 39 Лоєвич(ь); 40 Дисий; 41 Кропышевич(ь); 42 Мелехович(ь); 43 Куцевич(ь); 44 Понахидич(ь); 46 исъ; 47 Великопольский; 48 Залѣский; 49 Чеолчич(ь); 50 обьѣздил(ъ); 52 пани; 53 лѣт(ъ); 56 лѣт(ъ); 57 Грюдкович(ь); 58 Иван(ъ).

О. Смирнов, «*Сборник*»: 1 ѧ *передається через* я, *розділові знаки оригіналу не відображені;* 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 иствореньемъ; 4 И сталося; 6 *слово* пана *пропущене;* 7 землѣ; 8 Дмитровьскіи; 9 и съ; 10 изъ; 11 къ; 13 болшы; 14 якожь; 15 и сталася; 16 емужь; 17 Скибича; 18 сыновця; 20 тріи; 21 тожъ; 23—6; 24 грошъ; 25 *Слово* срѣбро *пропущене;* 26 и съ; 29 воли и записѣ; 30 вжити; 31 вжитковъ; 32 въздали; 36 войтъ; 37 Ярославьскіи; 38 Петръ; 39 Лоевичь; 40 *слово* дисиї *пропущене;* 41 Кропышевичь; 42 Мелеховичь; 43 Куцевичь; 44 Понахидичь; 45 бортникъ; 46 и. *перед* съ *немає;* 47 Великопольскіи; 49 Чеолчичь; 50 обьѣздилъ; 51 отъ; 52 *слово* инни *пропущене;* 53 лѣт; 54—300; 55—50; 56 лѣто; 57 Грюдковичь; 58 Иванъ.

«*Акты ЗР*»: 1 ѧ *передається через* я, *розділові знаки оригіналу не відображені;* 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 иствореньемъ; 4 И сталося; 6 *слово* пана *пропущене;* 7 землѣ; 8 Дмитровьскій; 9 и съ; 10 изъ; 11 къ; 13 болшъ, 14 якожь; 15 и сталася; 16 емужь; 17 Скибича; 18 сыновця; 20 трій; 21 тожъ; 23—6; 24 грошъ; 25 срѣбро *пропущене;* 26 и съ; 28 доброй; 29 воли и записѣ; 30 вжити; 31 вжитковъ; 32 въздали; 36 войтъ; 37 Ярославьскій; 38 Петръ; 39 Лоевичь; 40 Денисъ; 41 Кропышевичь; 42 Мелеховичь; 43 Мелентій Куцевичь; 44 Понахидичь; 45 бортникъ; 46 и. *перед* съ *немає;* 47 Великопольскій; 48 Залѣскій; 49 Чеолчичь; 50 обьѣздилъ; 51 отъ; 52 *слово* инни *пропущене;* 53 лѣт; 54—300; 55—50; 56 лѣто; 57 Грюдковичь; 58 Иванъ.

Оригінал грамоти: 3 й створѣнѥмь; 4 и сталосѧ; 9 и съ землею; 14 якожь; 15 и сталасѧ; 16 ѥмужь; 21 тожь; 24 грош; 27 обьѣзды; 52 пини.

В. Мацейовський, «*Historya*»: Wo imja otcia i Syna i swiatoho Ducha Bozym istworiniem u wiky amyń. J stałosia pod derzawoju welykoho Krolia Krakowskoho Kazymira i Hospodaria Ruskoj zemli. i stałosia pry

deržawi pana Oty starosty Ruskoji złi (zemli). ože kupił pan Wjatsław Dmytrowskyj dworyszcze is zemleju jako iz wika słuszało k tomu dworyszczu wszytcy wżytkowe szto dneś sut i potom mohut byty a szto može pryczinyty bolsze meży timy wżytky to na swoje polipszinie. jakož torhowlia istała sia. kupył pan Wiatsław u wiku u Wasyla jemuž ricznt Skybycz i w jego brata na imia u Hinka i w jech snowcia u Ołenka iže kupił pan Wiatsław wo wsich trij tož tu imenowany dał im pan Wiatsław 6 kop hrosz wisnoho sribra a dał im wsim trem to sribro pospołnoju rukoju. tohdy ony pryszedszy wszytcy i swoim plemenem uzdali panu Wiatsławu so wsimy objizdy toho dworyszcza po swojey dobroj woli i za inyji mołwyli: aby w dobrom pokoi wżyty tich wżytkow panu Wiatsławu jako wozdały pry panu Błotyszewskom wojewodi Lwowskom a to swidci mistyczy: pan knefl Mychno Wojt Jarosławskyj, a se bojare: Pietr Moszenka, Chodko Łojewicz a se popowe: Dysyj, pop Jurko Kropyszewicz, pop Łoj, a se suside okolnyi: Onysym, a se Dejacy: Stepan Melechowicz, Mełentij Kucewicz, Semen Ponachydicz, Iwan Kuzmicz, a se bortnycy: Paszko Bortyk is Jemełyna, Jurko Mosznycz, Tychno Wełykopolskij, Holko Zaliskij, a wyjizdył tu zemlu Chodor Czeołczycz tot objizdił, ot pana oty starosty, a pyny (pany) to wszytko swidcy a pysana hramota tisiacza lit po božym rożestwi 300 lit 50 lit i odno lit (1351) a pisal Hriudkowicz Iwan u Knefla w domu. u wiky amiń.

«Протоколы»: 1 ѧ *передається через* я; 2 ѡтця̃; 4 И сталося, *надрядкові знаки відсутні;* 6 пана Оты, ѻ *передається через* о; 9 и съ; 10 извѣка; 11 к тому дворищу; 14 ꙗкожъ; 15 и сталася; 16 ѥмужъ; 17 скибича; 21 тожь; 22 вятслъвъ; 23 ѕ̃; 24 грош вѣского (sic, вятского); 29а въ; 32 въздали; 34 свѣдци (sic, свидѣтели); 38 петръ; 40 десни; 41а деꙗци; 45 бортникъ, *наступного и нема;* 52 пини (sic); 55 и̃.

23. Великий литовський князь Ольгерд та князь Кейстут, а також смоленський князь Святослав укладають угоду про ненапад з великим князем Дмитрієм Івановичем та князем Володимиром Андрійовичем

31 липня — 25 жовтня 1371 р.

Текст опублікований в «Собрании г. г. и д.», ч. 1, стор. 52—53, № 25; О. Смирновим у «Сборнике», № 62, стор. 64—66; в «Др. Росс. Вивл.», ч. VIII, вид. 1, стор. 261—265, та ч. I, вид. 2, стор. 88—90, № 10; М. Ростиславичем-Савельєвим у праці «Дмитрий Донской», стор. 122—125; в «Дух. и дог. гр.», стор. 21—22, № 6.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 105, та 1882, стовп. 224.

Для цього видання використано публікацію з «Дух. и дог. гр.».

Оригінал зберігається в Центральному державному архіві старих актів СРСР у Москві, ф. 135, № 5, рукописна копія — в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 93.

[Се] ꙗзъ [1], кнѧзь великии Олгѣрдъ [2], своимъ бра*т*(о)мъ [61], со кнѧз(е)мъ с [3] Кестутьемъ, и кнѧз(ь) великии [4] Св(ѧ)тъславъ [5] Иванови*ч* [по]слали [6] есмы своихъ пословъ къ брату къ [62] своему, к [7] велико[му] кнѧзю Дмитрею

Иванович(ю), и къ его брату, ко кнѧз(ю) к[7] Володимеру Аньдрѣевич(ю)[8], кнѧзѧ Борис(а) Костѧнтинович(а)[9], кнѧзѧ Аньдрѣꙗ[10] Иванович(а), кнѧзѧ Юрьꙗ Володимерович(а), Дмитреꙗ Обиручева, Меркурьꙗ Петра, Лукьꙗна.

Тѣ послове оучинили межы[11] нас[12] перемирье, от[13] оспожына[14] заговѣньꙗ[15] до Дмитриева дни[16], межы нас[12] воины нѣтъ. А межы нас[12] нашимъ послом ѣздити, путь имъ ч(и)стъ.

А в[17] томъ докончаньи кнѧз(ь) Михаило тфѣрскии[18], кнѧз(ь) Дмитрии брѧньскии[19], и тѣ кнѧзи, хто буд(е)ть[20] оу кнѧз(ѧ) оу великого оу Олгѣрда[21] в-ымени[22] его, и оу кнѧзѧ великого Св(ѧ)тъслава[23] тако же[24].

А[25] кнѧзю великому Олгѣрду[26], и кнѧз(ю) Кестутью, и кнѧз(ю) великому Св(ѧ)тъслав(у)[27], хто будетъ[28] со кнѧз(е)мъ съ[29] великимъ зъ Дмитриемъ Иванович(е)мъ и съ его брат(о)мъ, со кнѧз(е)мъ с[3] Володимеромъ Аньдрѣевич(е)мъ[30], в[31] любви и в[17] докончаньи, кнѧзь великии Олегъ, кнѧз(ь) великии Романъ, кнѧз(ь) великии Володимеръ проньскии[33], и иныѣ[34] кнѧз(и), хто буд(е)тъ[35] в[17] нашемъ имени, тѣхъ князии кнѧз(ю) великому Олгѣрду[26], и брат(у) его, кнѧз(ю) Кестутью, и кнѧз(ю) великому Св(ѧ)тъславу[27], и ихъ дѣтемъ тѣхъ кнѧзии не воевати, очины[36] ихъ, ни ихъ люд(и)и.

А что кнѧз(ь) Михаило на первомъ перемирь(е)[37], на другомъ, и на третьемъ котораꙗ буд(е)тъ мѣста пограбил[38] в[17] нашеи очинѣ[39], в[17] великом кнѧженьи, а то кнѧзю великому Олгѣрду[26] мнѣ чистити, то кнѧз(ю) Михаилу по исправѣ подавати назад[40], по докончанью кнѧз(ѧ) великого Олгѣрда[21]. А гдѣ буд(е)тъ кнѧз(ь) Михаило вослал в[17] нашю очину[41], в[17] великое княженье, намѣсник(и) или волостели, и тыхъ ны сослати[42] доловь[43], а не поѣдутъ, и намъ ихъ имати, а то отъ нас[12] не в-ызмѣну[44]. А отъ сего перемирьꙗ, от[13] оспожына[14] заговѣньꙗ[15] до Дмитриева дни, иметъ кнѧз(ь) Михайло что пакостити в нашеи очинѣ[39], в[17] великомъ кнѧженьи, или грабити, намъ сѧ с[3] нимъ вѣдати самимъ. А кнѧз(ю) великому Олгѣрду[26], и брат(у), его, кнѧ(з)ю Кестутью, и ихъ дѣтемъ за него сѧ не въступати[45].

А что пошли в[17] Орду ко ц(а)рю люд(и) жаловатисѧ на кнѧз(ѧ) на Михаила, а то есмы въ б(ож)ьи[46] воли и во ц(а)р(е)вѣ, как повелитъ, так ны дѣꙗти, а то от нас[12] не в-ызмѣну[44].

А межы нас[12] посломъ литовъскимъ[47], и нашимъ, и смоленьскимъ[48], и торговцемъ путь ч(и)стъ. А посломъ тфѣрскимъ[49] и нашимъ промежы нас[12] путь ч(и)стъ. А описнь[50] пословъ, тфѣричемъ[51] нѣтъ дѣл в нашеи очинѣ[39], в[17] великомъ кнѧженьи, а нашимъ нѣтъ дѣл во[52] Тфѣри[53].

А си грамота аже буд(е)тъ кнѧзю великому Олгѣрду[26] не люба[54], инъ[55] отошлетъ. А хотѧ и отошлетъ, а на семъ перемирьи и докончаньи межы нас[12] воины с[3] Олгѣрдомъ[56] нѣтъ до Дмитриева дни.

А на семъ перемирьи и докончаньи от[57] великого кнѧз(ѧ) от[57] Олгѣрда[21], и ото кнѧз(ѧ) отъ Кестутьꙗ, и ото кнѧз(ѧ) от великого отъ Св(ѧ)тъслав(а)[23] целовали[58] кр(ес)тъ: кнѧз(ь) Борис Костѧнтинович[9], кнѧз(ь) Аньдрѣи[59] Иванович, кнѧз(ь) Юрье Володимерович, Дмитрии Обѣручевъ, Меркуреи, Петръ, Лукьꙗнъ. А отъ великого кнѧзѧ отъ Дмитреꙗ Иванович(а)

[illegible] кнѧзь великіи олгердъ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] кнѧзь дмитрии [illegible]

[illegible] андреевичь кнѧзь [illegible]

[illegible] кнѧзь [illegible] дмитрие [illegible]

[illegible] петра [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] михаил [illegible] дмитрии [illegible]

[illegible]

[illegible] кнѧзь великіи [illegible]

[illegible] олгердъ [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] кнѧзь [illegible]

[illegible]

[illegible] михаил [illegible]

[illegible] дмитрии [illegible]

[illegible] михаил [illegible]

[illegible] дмитрии [illegible] андреевичь [illegible] дмитрии [illegible] петра [illegible]

[illegible] михаил [illegible] дмитрии [illegible]

[illegible]

и ото кнѧз(ѧ) Володимера Аньдрѣевич(а) [60] целовали [58] кр(ес)тъ.: Дмитрии Михайлович, Иванъ Михайлович, Дмитрии Олександрович, Иванъ Федорович.

А со Ржевы до исправы не сослати.

Різночитання

О. Смирнов, «*Сборник*»: 1 ю і ѧ *передаються через* я; 3 съ; 7 къ; 12 насъ; 13 ото; 14 Спожына; 16 *Розділові знаки не збігаються з виданням «Дух. и дог. гр.»;* 17 въ; 19 и *після голосних передається через* й; 20 будутъ; 22 въ имени; 24 такоже; 25 и; 28 будутъ; 31 въ; 35 будутъ; 36 отчины; 38 пограбилъ; 39 отчинѣ; 40 назадъ; 41 отчину; 44 въ измѣну; 48 Смоленскимъ; 52 въ; 54 нелюба; 56 Олгѣрдомъ войны; 57 отъ.

«*Др. Росс. Вивл.*»: 1 ю і ѧ *передаються через* я; 2 Олгердь; 3 съ; 4 Великій; 5 Святославь; 7 къ; 8 Андреевичю; 9 Констянтиновича, 10 Андрея; 11 межи; 12 насъ; 13 отъ; 14 Оспожина; 16 *Розділові знаки не збігаються із виданням «Дух. и дог. гр.»;* 17 въ; 18 Тверскій; 19 Дмитрей Брянскій; 20 будутъ; 21 Олгерда; 22 въ имени; 23 Святослава; 24 такоже; 26 Олгерду; 27 Святославу; 28 будеть; 29 княземъ сь; 30 Андреевичемъ; 31 въ; 33 Пронскій; 34 иные; 36 отчины; 37 перемирьи; 38 пограбилъ; 39 отчинѣ; 40 назадъ; 41 отчину; 42 сослаты; 43 доловъ; 44 въ измѣну; 45 вступати; 46 Божіи; 47 Литовскимъ; 48 Смоленскимъ; 49 Тферскимъ; 50 опричнь; 51 Тферичемъ; 53 Тфери; 54 нелюба; 55 ино; 56 Олгердомъ воины; 57 отъ; 58 цѣловали; 59 Андрей; 60 Андреевича.

«*Собрание г. г. и д.*»: 1 ю і ѧ *передаються через* я; 3 съ; 6 послалы; 7 къ; 8 Андрѣевичю; 10 Андрѣя; 12 насъ; 13 ото; 14 Спожына; 15 заговенья; 16 *Розділові знаки не збігаються із виданням «Дух. и дог. гр.»;* 17 въ; 19 и *після голосних передається через* й; 20 будутъ; 22 въ имени; 24 такоже; 25 и; 28 будутъ; 35 будутъ; 36 отчины; 37 перемирьи; 38 пограбилъ; 39 отчинѣ; 40 назадъ; 41 отчину; 43 долов; 44 въ измѣну; 45 вступати; 52 до; 54 нелюба; 56 Олгердомъ войны; 57 отъ.

В. Ростиславич-Савельєв, «*Дмитрий Донской*»: 1 Се язъ, ю і ѧ *передаються через* я, *розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 3 съ; 7 къ; 13 ото; 14 Спожына; 17 въ; 18 тфѣрскій; 19 и *в кінці слова після голосного передається через* й; 20 будуть; 22 въ имени; 24 такоже; 25 и; 28 будутъ; 31 въ; 35 будутъ; 36 отчины; 37 перемирьи; 39 отчинѣ; 41 отчину; 44 въ измѣну; 56 насъ съ Олгѣрдомъ войны нѣтъ; 57 отъ; 61 *Титли розкриті без застережень;* 62 къ *відсутнє*.

---

24. Олександр Коріятович дарує млин Смотрицькому монастиреві

17 березня 1375 р.

Текст опублікований О. Пшездзецьким у праці «Obrazy», т. I, стор. 119; М. Грабовським, О. Пшездзецьким у публікації «Źródła», стор. 139—140; М. Молчановським в «Очерке», стор. 208—209; I. Сахаровим у «Палеограф. снимках», т. XIV, № 16;

П. Батюшковим у «Подолии», вставка між стор. 10 і 11; в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 4, стор. 21; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 5, стор. 188, 1867, № 5, стор. 8; П. Житецьким в «Унив. изв.», № 12, стор. 59, «Очерке», стор. 355; О. Смирновим у «Сборнике», № 63, стор. 66; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 4; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 10, стор. 19—20.

Описана або згадується І.Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 229; О. Яцимирським у «Молд. гр.», стор. 179; М. Погодіним у «Виленск. вестн.»; у «Протоколах», стор. 214.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих виданнях: О. Соболевський, «Очерки»; Є. Тимченко, «Курс»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; І. Свенціцький, «Західноукр. гр.»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; В. Санников, «Порядок»; О. Заруднях, «Наук. зап.»; «Словник»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6, 1958, № 2; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Словотв. присл.», «Словотв. сист. числ.», та ін.

Для даної публікації використано текст грамоти з видання В. Розова.

Фотокопію зроблено з літографічного знімка, вміщеного в праці О. Соболевського, С. Пташицького.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 96.

Во ӥмѧ [1]. о҃ц҃я [2] ӥ с҃на. ӥ с҃тго д҃ха. аминь. Мы. кнѧ(з) литовьскӥи [3]. кнѧ(з) олеѮанъдро [4]. корьѧтовичь [5]. бьӗю млтью [6]. кнѧзь. ӥ гдръ [39] подольскоӥ. земли. чинимъ. свѣдочно[6a] своӥмъ. листомъ. всѧкому. доброму. кто жь [7]. на сеӥ листъ. посмотрить [8]. што жь [9]. былъ. братъ нашь [10]. кнѧ(з). ю̑рьӥи [11]. корьѧтови(ч). придалъ млинъ. къ. ц҃ркви. къ матцѣ. б҃ьӥ [12]. оу смотричи. то ӥ мы. кнѧзь. Ӧлезанъдро [4]. потверживаӗмъ. того своӥмъ. листомъ. дали ӗсмо[12a] на вѣки. тоӥ. млинъ. ӥ мѣсто. оу млина. къ цркви [40]. ӥ тымъ. мнихомъ. казателевого [13]. закону. а кого. коли. ӥсъпрѧчють. людиӥ [14]. к [15] собѣ. оу томъ мѣстѣ. оу млина. тыѣ [16] люди далъ ӗсмъ [17] ӥмъ. со всѣмъ [18]. правомъ. Але [19]. то. што жь [23] коли. вси боѧре [19a] и землѧне будуть. городъ. твердити.[20a] тогды тиӥ [20] люди тако же [21]. ӥмѣю̈ть. твердити. [20a] городъ. смотричь. ӥже то [22]. што жь [23]. коли. вси землѧне [24]. имуть давати. дань. оу татары. [24a] то серебро. ӥмѣю̈ть [25]. тако же [41] тии [20] люди. дати. А ко млину. границѧ [26]. горѣ. смотричемъ. до мосту. а доловъ [27]. смотричемъ. што дуброва. межи ходорковымъ [27a] селомъ. тоѣ. дубровы. половина. ко млину. а в поли. кде [28] собѣ. проӧрють [29] нивы. то ихъ. ӥмѣӗть прислушати. А на то дали ӗсмо. своӥ лист. ӥ печать. завѣсили. своӗго кнѧзьтва. А свѣдци на то. гринко. панъ. староста. подольскии. смотрицкиӥ. воӗвода. рогозка [30]. прокопъ. семенко [31]. карабчѣӗвьскиӥ [32]. А писанъ. листъ. оу смотричи. по б҃имъ [42]. нароженьӥ [33]. ҂а҃ [34]. лѣтъ. ӥ. т҃. и. о҃ [35]. пѧтого. лѣта. мцѧ. марта. Ѯі [36]. оу д҃нь. с҃тго. ОлеѮѣѧ [37]. ч҃лвка. б҃ьѧ [38].

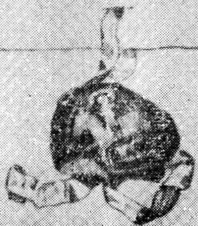
«Акты ЗР»: 1 ѧ передається через я, надрядкові знаки відсутні, розділові знаки не збігаються з оригіналом; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 Литовскій, и *після голосної в кінці слова передається через* й; 4 Александръ; 5 Коріатовичь; 6 милостію; 7 жъ; 8 посмотритъ; 9 штожъ; 10 нашъ; 11 Юрій; 12 Божіей; 13 казателного; 14 людій; 15 къ; 16 тые; 17 есмо; 18 всимъ; 19 аль; 20 тіи; 21 такожъ; 22 и то жь; 23 штожъ; 24 земяне; 25 имають; 26 граница; 27 доловѣ; 28 кгдѣ; 29 прооруть; 30 Рогожка; 31 Прокопъ и Семенко; 32 Корабчѣвскіи; 33 нароженю; 34—1000; 35 лѣтъ 300, 70 и; 36—17.

«Унив. изв.»: 1 ѧ передається через я, надрядкові знаки відсутні, розділові знаки не збігаються з оригіналом; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 литовский, и *після голосної в кінці слова передається через* й; 5 Коріатовичъ; 7 жъ; 11 Юрій; 12 Божьѥй; 15 ксобѣ; 21 также; 23 штожь; 31 Прокопъ и Семенко; 32 Корабчѣвский; 35 Ѳ;38 Божія.

Я. Головацький, *«Памятники»:* 1 *Розділові знаки не передають правопису оригіналу;* 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 Литовскіи, и *після голосної в кінці слова передається через* й; 4 Александръ; 5 Корїатовичъ; 6 милостїю; 7 жъ; 8 посмотритъ; 9 тожъ; 10 нашъ; 11 Юрїй; 12 Божієй; 13 казателного; 14 людій; 15 къ; 16 тые; 17 єсмо; 18 всимъ; 19 Аль; 20 тїи; 21 такожъ; 22 И тожъ; 23 штожъ; 24 земѧне; 25 имають; 26 граница; 27 доловѣ; 28 кгдѣ; 29 прооруть; 30 Рогожка; 31 Прокопъ и Семенко; 32 Корабчѣвскїи; 33 нароженю; 35 т о̃ и; 38 Божїѧ.

О. Смирнов, *«Сборник»:* 9 штожь; 31 Прокоп и Семенко; 32 Карабчѣвьскии; 37 Олеѕеѭ.

М. Грабовський і О. Пшездзецький, *«Źródła»:* Wo imia Otca i Syna i swiatoho Ducha Amiń. My kniaź Litowskij kniaź Aleksandr Korjatowicz Boźiju Milostju kniaź i hospodar Podolskoj zemli, czinim swiedoczno swoim listom wsiakomu dobromu ktoź na sej list posmotrit, sztoź był brat nasz kniaź Jurij Korijatowicz pridał mlin k'cerkwi k' matcie Boźjej u Smotriczi, to i my kniaź Aleksandr potwierźiwaiem toho swoim listom; dalijeśmo na wieki toj mlin i miesto u mlina k' cerkwi i tym mnichom kazatelnoho zakonu a koho koli i spriacziut ludij k' sobie u tom miestie u mlina, tyje ludi dałjesm im so wsiem prawom al to sztoź koli wsi bojare i zemlanie budut horod twerditi tohd tii ludi takoź imiejut twerditi horod Smotricz, iźe to sztoź koli wsi zemlane imut dawati dań u Tatary, to serebro imiejut takoźe tii ludi dati. A ko mlinu hranica horie Smotriczem do mostu a dołowie Smotriczem szto dubrowa meźi Chodorkowym sełom; toje dubrowy połowina ko mlinu a w poli kdie sobie prooriut niwy to ich imiejet prisłuszati; a na to dalijeśmo swoj list i peczat zawiesili swojeho kniaztwa a swiedci na to Hrinko Pan Starosta Podolskij, Smotrickij wojewoda Rohoźka, Prokop Semenko Karabcziewskij. A pisan list u Smotriczi po Boźiim naroźeniu 1000. liet 300.

70 i piatoho lieta miesiacia Marta u 17, u deń światoho Oleksieja człowieka Bożija.

П. Житецький, «*Очерк*»: 1 *Надрядкові знаки відсутні,* ѧ *передається через* я; 2 Отця, *титли розкриваються без застережень;* 4 Олександро; 5 Коріатовичъ; 7 жъ; 11 Юрій; 12 Божьієй; 15 ксобѣ; 21 також; 23 штожь; 28 втоли кгде; 32 Корабчѣвский; 36 у з҃і(день); 38 Божія; 39 господарь; 40 млина, к цр҃кви; 41 також; 42 Божіимъ.

О. Пшездзецький, «*Obrazy*»: 1 *Надрядкові знаки відсутні,* ѧ *передається через* я; 2 отца, *титли розкриті без застережень;* 3 ии *в кінці слова передається через* їй, и *після голосної передається як* й; 4 Александръ; 5 Корьятович; 6а вѣдомо; 7 ктожь; 8 посмотритъ, *у третій особі дієслів після* т *стоїть* ъ; 9 штожь; 11 Юрій Корятовичь; 12 божьей; 12а Далиесьмо; 13 казательного; 14 исправлютъ людей; 15 къ; 17 далиесмо; 19 альто; 19а всѣ боже; 20а твѣрдиты; 20 тыѣ; 21 такожь; 22 Смотричъ; ижь то; 23 штожь; 24 всѣ земляне; 24а татаръ; 26 граница; 27 доловѣ Смотричомъ; 27а Ходорновѣмъ; 28 полѣ, гдѣ; 29 проорують; 30 Рогожка; 32 Карабчиѣвскій; 33—36 лѣтъ 1375 нашего лѣта м҃ца марта 17 дня; 37 Алексѣя; 41 такожь; 42 послѣ нароженія Божія.

25. Юрій Холмський дарує церкві пресвятої богоматері у Холмі села Стрижово, Сліпче, Космово і Цуцнево

1376 р.

Текст опублікований О. Востоковим в «Описании», стор. 174, № CVI; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 109, 1882, стовп. 232; Д. Зубрицьким в «Истории», стор. 266; А. Будиловичем у «Памятниках», вип. VII, стор. 73; О. Смирновим у «Сборнике», № 65, стор. 67; П. Івановим у ЗНТШ, стор. 119—120; О. Соболевським в «Очерках», стор. 26; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 11, стор. 21—22.

Описана або згадується Д. Іловайським в «Ист. Росс.», стор. 79—82; П. Батюшковим у «Белоруссии», стор. 71; А. Петрушевичем в «Холм. епарх.», стор. 26—27; І. Шараневичем в «Истории», стор. 220; Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», стор. 131 та ін., в «Анониме», стор. 18—24, «Истории», стор. 266—267; в «Актах ВК», 1896, т. XXIII, стор. 42, 43, 46, 144—148, 1892, т. XIX, стор. 4, 52—56; А. Лонгіновим у «Гр. Юрия II», стор. 20, 31, та в праці «Червен. гор.», стор. 347; А. Андріяшевим у праці «Очерк ист.», стор. 94, 206—223; В. Площанським у «Прошл. Холм. Руси», стор. 43; П. Івановим в «Истор. судьбах», стор. 188—189; І. Линниченком в ЖМНПр., стор 89, 170, 207—208; у праці «Болеслав», стор. 34, 46—49, 89, 207—208; Я. Ржежабеком в «Jiři II», стор. 136—141, 195—208; К. Стадницьким «Synowie Gedymina», стор. 19—20.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 107; оригінал — у відділі рукописів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, євангеліє XIV ст., № 106, арк. 4—11.

Подається за виданням В. Розова.

Для фотокопії використано літографічний знімок І. Срезневського з «Приложения к Др. п. р. п. и яз.», 1866.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: А. Кримський, «Укр. грам.»; О. Соболевський, «Лекции», «Очерки»; Є. Будде, «Лекции»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Труди»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2;

С. Бевзенко, «Нариси», «З істор. коментар.», «Істор. морф.»; Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, «Функції», «Перв. прийм.», «Втор. прийм.».

Въ имѧ ѡ(т)ца и с҃на и ст҃го д҃ха [1] се ꙗ [2] кнѧзъ [9] юріа [3] холмъскии с҃нъ даниліа [10] холмского [12] по см҃рти с҃на моѥго [13] кнѧзѧ семена придали ѥсмо к ц҃ркви б҃жои преч(с)тои [4] б҃гомт҃ри на б҃гомоле вечистоѥ [5] села [6] стрижово слепче космово цуцнево з [7] обема береги ѡбаполъ [11] бугу в л҃ѣ(т) ≠ѕѡпд [8] к столцу ѥп(с)пiи холмъскоѥ при б҃голюбезномъ калисти ѥп(с)пи холмъскомъ и белъзскомъ [14] да пребудуть же непорушно [18] подъ анафемою за што зде [17] даи г(с)ди намъ побытъ и з(д)рвiѥ [15] а по семъ и детемъ [16] нашимъ вечную памѧть аминь:—

Різночитання

О. Смирнов, *«Сборник»:* 1 *Слова* Въ имѧ ѡ(т)ца и с҃на и ст҃го д҃ха *пропущені;* 3 Юріа; 5 вечистое; 7 зо; 8 ≠ ѕѡ. пд.; 15 здравіи; 16 дѣтемъ; 18 не порушно.

І. Срезневський, *«Др. п. р. п. и яз.»:* 1 *Слова* Въ имѧ ѡ(т)ца и с҃на и ст҃го д҃ха *пропущені;* 6 *Слова* села стрижово слепче космово

цуцнево *пропущені;* 8 ѕ͠ѡ. пд̃; 14 *На слові* Бельзском... *кінчається.*

О. Соболевський, «*Очерки*»: 2 ѧ; 3 юр...; 4 пречстой.

А. Будилович, «*Памятники*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 8 лѣто 6884; 9 ѧ *передається через* я; 11 обаполъ; 12 Холмъского; 13 ѥ *передається через* е; 17 здѣ.

П. Іванов, *ЗНТШ:* 1 *Слова* Въ имѧ ѡ(т)ца сн̃а и стг̃о дх̃а *пропущені;* 3 Юрія Холмской; 6 *далі:* Стрижево; 7 *далі:* обома; 8 лѣто 6884; 9 ѧ *передається через* я; 10 Данилія; 11 обополъ.

26. Жінка Ольгерда княгиня Юліанія дозволяє Успенській церкві в Озерищах збирати темянщину

1377 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 5, стор. 21; у «Вестнике ЮЗ и ЗР», стор. 12; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 109—110, 1882, стовп. 236; О. Смирновим у «Сборнике», № 67, стор. 67; в «Описании... рукописей», стор. 40 та фотокопія № 9.

Про грамоту див. ще таку літературу: М. Карамзін, «История», т. IV, стор. 207, 268, прим. 333, 351, а також т. V, прим. 71, стор. 254; «Акты ЗР», 1846, т. I, «Примечания», стор. 5; М. Погодін, «Виленск. вестн.».

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: С. Бевзенко, «Істор. морф.»; Є. Карський, «Белоруссы», т, I, та ін.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 109. Оригінал зберігається у відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, шифр Q, п. I. 2. євангеліє XIV ст., арк. 61 зв.

Для цього видання використано текст, опублікований в «Актах ЗР».

Се ꙗ [1] кн̃гинѧ ѽгльгкирдовая [2] ѻульѧниѧ. ѻуставила есми брати на цр̃ковъ [3] б̃жию прч̃стой ꙋспениꙗ [4] темьꙗнъщину [5]. на годъ [6] по полꙋ/копе грошіи [7]. ѻу возерищехъ на оуханехъ со ѽлексеевщины. а̀ хто [12] ӥметь тое закладывать. а̀бо ѡ͠т црк̃ви б̃жьеꙗ ѡ͠тдаливать. ӥ мьстить [8] емꙋ бг̃ъ [9] ӥ прч̃стаꙗ [10] ѐго мт̃рь. в сий [13] векъ ӥ в [11] бꙋдꙋщий. а́минь.

Різночитання

І. Срезневський, «*Др. п. р. п. и яз.*»; О. Смирнов, «*Сборник*»: 3 *Слова* б̃жию прч̃стой ꙋспениꙗ *пропущені.*

«*Вестник ЮЗ и ЗР*»: 1 *Крапки і надрядкові знаки відсутні;* 2 Ольгирдовая; 4 Успенця; 5 темянщину; 6 год; 7 грошей; 8 мстить; 9 богъ; 10 причитая; 11 въ.

«*Описание... рукописей*»: 1 *Надрядкові знаки відсутні, титли розкриті, відновлені літери взяті в дужки;* 5 темꙗнъщинꙋ; 6 год, ъ *в кінці слів відсутній;* 7 гроші; 12 кто; 13 си.

27. Пані Хонька Васкова продає панові Івану Губці Калеників монастир

1378 р.

Текст публікувався в AGZ, т. II, № 9, стор. 15—16; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420β—420γ; О. Шахматовим, А. Кримським у «Нарисах», стор. 158—159; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 24; С. Обнорським, С. Бархударовим в «Хрестоматии», стор. 107—109; М. Дурново в «Хрестоматии», стор. 43—44; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 13, стор. 25—27.

Оригінал зберігається в Центральному історичному державному архіві УРСР у Львові, ф.: «Ставропігійський Інститут у м. Львові», № 129, оп. 1, «Братський архів», в'язка 1, од. зб. 1 («Купча»).

Подається за виданням В. Розова. Для фотокопії взято літографічний знімок з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Втор. прийм.», «Функції», «Втор. спол.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.», «Перв. прийм.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси»; О. Зарудняк, «Наук. зап.»; Д. Шелудько, «Німецькі елем.»; «Словник»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; І. Свєнціцький, «Нариси», «Елементи», «Західноукр. грам.»; О. Шахматов, А. Кримський, «Нариси»; А. Кримський, «Укр. грам.»; О. Соболевський, «Очерки»; І. Срезневський, «Материалы» та ін.

Грамота згадується П. Петрушевичем у «Наук. сборн.», стор. 187, та О. Соболевським у ЖМНПр., стор. 73.

Во имѧ [1] ѡ(т)ца [2]. и сн҃а и ст҃го дх҃а. Аминь. бж҃ьѥю мл҃тью. и [3] добрыхъ людии прьꙗзнью [4]. исталасѧ [5] торгувлѧ. межи добрыми людми. межи боꙗры. и межи крилошаны ст҃го ивана. аже пани хонька. васковаꙗ дѧдьковича жена. изъ дѣтьми своѥми. ис [7] пани просинъѥю [8]. и зѧтемь своѥмъ ис [9] паномъ ивашкомъ данъславичемь. и си [10] внучаты своѥми. и со всѣмъ племенемь своѥмъ доброю волею [11] своѥю и добрымъ оумышлѣнъѥмь [12] своѥмъ. а никоторою [13] силою. но сама то вчинила. безо лъсти и безъ хитрости. продала ѥсть. тотъ мунастырь за. к҃. гривенъ серебра вѣсного. именемь иванови губцѣ протодьꙗконови ст҃го ивана. и ѥго брату ходорови. и дѣтемь ѥхъ. а иванъ. губъка [14] и своѥмъ [15] братомъ. купилъ ѥсть тотъ мунастырь. именемь калениковъ. цр҃квъ ст҃ѣ бц҃и. оуспѣньѥ причистоѣ. изъ блг҃(с)влѣнъѥмь. пискупа ларивона. А купилъ ѥсть иванъ губъка изъ братомъ своѥмъ. на вѣки и ко [18] ст҃му їѡ(н)у еп(с)пи [19] к селу гнѣвновчи д(а)ли [20]. ѕ҃і. гривенъ серебра вѣсного. А губка далъ шюбу свою куничюю дорогимъ [21] сукномъ брунатънымъ пошита. за. є҃. гривенъ. пани хѡньци. и ѥще ва [24] дали. в҃і. лисици. пани хоньци и [25] ѥѣ зѧтеви ивашкови. и дѣтемь ѥѣ. а про то та пани хѡнька и своѥмъ зѧтемь. и своѥмъ со всѣмъ племенемь. оуздала ѥсть. тотъ мунастыръ калениковъ. иванови губцѣ. и ѥго брату ходорови. на вѣки и дѣтемь ѥхъ. со всѣмъ объѣздомъ [27]. и со всѣми границѧми. и землею. и сѣножатьми. и зъ [28] гаими и зъ [28] дубровами. и з [29] бортъми. и з [29] болоты. и сь [30] рѣками. и со млиномъ. и сычемь. и с ко-

Се онаамоца. ненанестеодел. Адамь. Бжиюмлат ю. и добрыхь людии прав-
знью. исталаса тиргу оли. олежидобрыи нагудали. олежиго мры. и а [illegible]
терплошаны сто нбака. а мепанн хоныса васисовлаи дадысоени чамьна. из
детьми неби нали. и спанни прос нинью. из тела с ас нелли спамоли и вашиго
ладана славн у д[illegible] н сь му татьi сво и али. и сошесли пле ли [illegible]
доброю волею своею и добрыми ыл ли шлен н ... а и и [illegible]
ю. не с али а тсоти и н[illegible] без всякы [illegible] пре дала нсть тот ь ли у настыр-
за. [illegible] гривен серебра венского. [illegible]
на. и его брату хо д орови и детемъ их. а [illegible] братом купи-
ли есть тот манастирь. [illegible] супо ны пр-
и [illegible] пала р и жена. [illegible] гу вкан з
братом своим и [illegible] а ви сни и [illegible] гривен сере-
бра венского. [illegible] сво е [illegible] буна тъ ны
ли пошинта. за. т. гривен. пан и х [illegible] и д а ли. ві. [illegible] пан и х онь
[illegible] и детем их. а прото [illegible]
тем и [illegible] у да ла н сть тот ь ли у настыр [illegible]
[illegible] его брату ход орови и а в [illegible] и детем их. с [illegible]
[illegible] из [illegible] из [illegible]
[illegible]
дазили. [illegible] шало
[illegible] ре ви [illegible] ва на чу в
[illegible] вы ли
[illegible] пе б д
[illegible] пан н
[illegible] ди а ли их
[illegible]
[illegible] грамоти [illegible]
[illegible] н. [illegible]

лодѧземъ. и с ловищи. и со [31] всѣми оужитки. ꙗко из вѣка вѣчного слушало к тому мунастыреви, а тому мунастыреви. не ѡ(т)лучѧтисѧ [32] ѡ(т) стго ивана. оу вѣки. хто коли ѥго купилъ. тому слушати къ стму ивану. а при томъ оуздаванъѣ. были боꙗре землѧне, панъ. ходько быбельскии [33] со двѣма снма [35]. андрѣико и васко. панъ глѣбъ дворъскови(ч) [36]. со двѣма снма [35] ванько [37] А лехно [38]. панъ ивашко [39] дроздъ. панъ васко кузмичь, панъ михаило [40] потрутович [41]. панъ гаврилъко дробышевичь [42] со двѣма снма. сєньковича [43] два михаило [44] а [45] ивашко. стецко бдешицкии [46]. игнатко черневи(ч) [47]. попъ микулиньскии [48] Федуть [49]. а другии попъ безмездьницкии [50] кость. попъ тепѧкови(ч) [51] ꙗковъ, нестюръ цепаревичь [52] А питъ [53] моричь [54] в ѡлеша оу дому. за полъ гривны грошюовъ [55]. А писалъ грамоту костько дьꙗкъ болестрашицкии по бжьюмъ нарожѣньѣ тисѧчю лѣ(т). и. т. лѣ(т). и. о. лѣ(т) и осьмоѥ лѣто·:·

Різночитання

О. Шахматов, А. Кримський, «*Нариси*»: 1 ѧ *передається через* ꙗ; 2 о[ть]ца; 3 *Розділові знаки не передаються;* 4 прьязнью; 15 ис своимъ; 18 ико; 19 еп[иско]п[и]ии; 20 Гнѣвновчи. Дали.; 27 обьѣздомъ; 45 и; 46 Гдешицкии; 51 Тепяковичь.

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 ѧ *передається через* ꙗ; 2 О[ть]ца; 3 *Розділові знаки не відображені у виданні;* 4 прьязнью; 15 своимъ; 19 еп[иско]п[и]и; 25 и; 27 обьѣздомъ; 43 ченьковича; 44 Мих...; 48 поп...ьскии; 52 Пегаревичь.

С. Обнорський, С. Бархударов, «*Хрестоматия*»: 5 истала сѧ; 19 еппи; 25 в; 33 быбельскыи.

AGZ: 5 и сталасѧ; 7 и с; 8 просиньѥю; 9 и с; 11 болею; 12 оумышлѣныємъ; 13 ани которою; 15 си своимъ; 19 єпископи; 20 гнѣвновчидал и; 24 ѥщева; 27 обьѣздомъ; 28 изъ; 29 из; 30 исъ; 32 отлучати сѧ; 33 быбельскии и; 36 дворъсковичъ; 37 ванькомъ; 40 михаилъ; 42 гаврилъ Кодробышевичь; 47 черневичъ; 49 федутъ; 51 тепѧковичь; 54 могоричь; 55 грошювь.

«*Купча*»: 5 и сталасѧ; 7 и спани..; 10 иси; 14..бь..; 15 и своѥ, ъ; 20 дали; 21 доро...м; 28 изъ; 29 из; 35 снми.. ли..... васко; 36 д...ръскови[ч]; 38 Алехно; 39 ивашко др. з. ъ па....аско кузьмичь; 40 михаил; 41.. трутович; 46 Кдешицкии; 48 по.....у....скии; 52 ... аровичь; 55 запол.....ы грошювъ.

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 5 истала сѧ; 7 и с; 13 ани которою; 14 *Слово* губъка *пропущене;* 15 и своѥмъ *нема;* 19 єппи; 31 съ; 38 алехно; 39 *Після слова* ивашко *пропущено* дроздъ панъ в; 41 ѡтрутовичь; 42 *Після слова* дробышевичь *пропущено* со двѣма с[ы]н[а]ма; 43 оньковича; 44 *Пропущено*— аило а; 46 кдешицкии; 48 поп........скии; 50 без.здьницикии; 52 це.аревичь; 53 апить.

28. *Володислав, князь опольський, дарує маєток в Бохурі своєму слузі Ладомиру Волошину*

1378 р.

Текст опублікований в AGZ, т. VII, № 13, стор. 22; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420 δ—420 ε; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 16; М. Дурново в «Хрестоматии», стор. 42—43; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 12, стор. 23—24.

Незважаючи на те, що в грамоті вказано рік написання, дослідники розходяться в її датуванні. В AGZ опубліковано грамоту під 1377 роком. Слушність цієї дати визнає Є. Карський («Два документа», стор. 544). А. Кримський, М. Дурново, О. Соболевський, С. Пташицький, Є. Карський («К вопросу...») і В. Розов прийняли вказаний у грамоті рік. Цю дату поставлено і тут.

Подається за виданням В. Розова. Для фотокопії використано літографічний знімок, вміщений у праці О. Соболевського, С. Пташицького.

Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № 175.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Нариси», «Західноукр. грам.»; Є. Тимченко, «Курс»; А. Кримський, «Укр. грам.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; «Словник»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; О. Зарудняк, «Наук. зап.»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Словотв. сист. числ.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Во ймѧ [1] ѿ(т)ца [2]. и с҃на и с҃тго д҃ха. Аминь. б҃жьꙗєю [3] мл(с)тью. Мы кнѧзь володиславъ. ѻпольскоѣ земли. и велунъскоѣ земли. и рускоѣ земли. господарь. и дѣдичь вѣчныи землѧмъ тѣмъ. самодержець. кнѧзь веле [4] нашею доброю волею. и нашимъ добрымъ. оумышлѣнъꙗємь. то ꙗсмы вчинили взозрѣвши. на нашего вѣрного [5] слугу. именемь рекучи ладомиръ. волошинъ. што же ꙗсть намъ вѣрно послужилъ. и ꙗщи служити будеть. А про то. про ꙗго. вѣрную службу. дали ꙗсмы ꙗму. годлѣ поле. што же лежитъ. ѡ(т) [6] бохурѧ болше милѣ. то поле пустынѧ. А тернаву рѣку, имивши с убою стороною. ѻ҃ли же [8] до верха рѣки тоѣ. и полѧ всѧ што суть по рѣцѣ той. и все то што коли кнѧжѣнъꙗ пустынѣ. с убою сторону. и ѡ(т) [6] бохурѧ лѣсы. и дубровы. и ѡ(т) [6] ꙗрославльскоѣ волости пустыню. лѣсъ. и добровы. и полѧ. што же коли ꙗсть тамъ тоѣ пустынѣ кнѧжѣнъꙗ. то все далъ ꙗсмь ладомирови. садити село оу волоськоꙗ право. а далъ ꙗсмь ꙗму на вѣки. и дѣтємь ꙗго. со всѣмъ ѻ҃бьѣздомъ. и со всѣми границѧми. ꙗко [9] из вѣка слуша к тои пустынѣ. и ѡ(т) [6] бохурѧ. и ѡ(т) [6] ꙗрославльскоѣ пустынѣ. и [10] землею. и с лѣсы. и з дубровами. и сѣножатьми и сь рѣкамы. и з болоты, и с ловищи. и со всѣми оужитки. што нинѣки могуть быти: воленъ продати: воленъ замѣнити тако доброму ꙗко ꙗсть самъ. исо [11] кнѧжею волею. а с того имѣꙗть. кнѧзю служити. трими стрѣлци. А ѻсадивши. ис каждого кметѧ. по два гроша широкаꙗ. ѻу кнѧжю комору давати на каждый рокъ. А на то дали ꙗсмы грамоту нашю. и печать привѣсѣли. велебного кнѧзьства нашего, а при томъ были. исвѣдъци. панъ судивои староста кракувъскии. панъ анъдрѣꙗшь староста русскии. панъ маршалко шофъ. панъ клѧвко. панъ микшикъ инъдриховъ. с҃нъ панъ мартинъ лютковъскии. а дана ꙗсть

грамота оу бохури. по б҃жьюмъ нарожѣнъѣ тисѧчю лѣ(т)[12]. и. т҃. лѣ(т)[12]. и сѣмъдесѧтъ лѣ(т)[12]. и осмоıє лѣ(т)[13]. А писалъ кнѧжии писарь костько болестрашицкии. оу вѣки. Аминь·:· ХХХХХХ

Різночитання

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 *Надрядкові та розділові знаки у виданні відсутні,* ѧ *передається через* ꙗ; 2 О[ть]ца; 3 Б[о]жею; 4 веле[и]; 5 верного; 6 от[ъ]; 8 олиже; 9 якъ; 10 и[з]; 12 лѣт; 13 лѣт[о].

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 9 як; 11 и со.

29. Володислав, князь опольський, надає в Галицькій землі Драгомиру Нове Село, а Некрі село Старуню

1378 р.

Оригінал грамоти не відшукано. Копію, взяту з «Книги галицького гроду», № 170, арк. 1037, опубліковано в ЗНТШ (т. I, 1892, № 2, стор. 4—5), звідки передруковується в цьому виданні.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; С. Бевзенко, «Нариси».

Въ имя Отца и Сына и Святого духа. Аминь. Божією милостію ми княз Володиславь Опольскои землѣ господарь, Велунскои землѣ, Рускои землѣ господарь и дѣдичь прирожоний тѣмь землямь усѣмь. Узрѣвши єсми на вѣрную службу Драгумиру и на Некрину, дали есми имь двѣ селѣ на имя село Старуня, а другоє село Новоє, а тая села лежат в Галицкой волости, на Малой Быстрици; штоже сєло Старуня, то ѡсадил ѡтець Некринь пустиню, то єсть село Некриново, и братии єго, и дѣтий єго. А Новое село Драгумирово, и брата єго Станково, и дѣтий ихъ. А дали есми имь та села у вѣки со всѣмь правомь и панствомь, и со всѣми плати, и с ужитки, и со всѣми доходи, яко извѣка и к тимь селомь у ихъ границях прислушают, с полем, и с лѣсомь, и с вокном и с рѣками. А то имь у вѣки належати — волни продати, и замѣнити, отдати, у свои лѣпшиє ужитки оборотити. А с тих сель имат Драгомир и Некра сь братією своєю, и сь их дѣтми и мают служити намь, и нашимь намѣсником трими стрѣлци. А на потвєрженіє тому листови велѣли єсми привѣсити печат нашего великаго князтва. А писана грамота вь Львовѣ, в недѣлю на канонѣ Филипа, по Божомь нарожению а̃ лѣть и т̃ и о̃ лѣт и осмоє лѣто. А то свѣдци: пань Андрѣяшь староста Рускои землѣ, пань Дебеславь Халастра, пань Ходко Ло[є]вичь, пань Васко Волчковичь, пань Миско Тяптуковичь, и иних к тому много было. Locus sigilli, Володиславь княз.

30. Великий князь литовський Вітовт розподіляє поле між князем Андрієм Василом і Свидригайлом

1382 р.

Текст опублікований під 1390 р. у «Временнике» (розділ «Смесь», стор. 5—6), звідки передруковується і в цьому виданні.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 114, 1882, стовп. 247, під 1382 р., який прийнято і для цього видання.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 141.

Мы Великій Князь Витовтъ чинимъ знаемо симъ нашимъ листомъ, кто на него узритъ или услышить чтучи. Досмотрили есмо того, жаловалъ Князь Андрей Васило на Свидригайла, а Свидригайло жаловалъ на Андрея. И мы того досмотрили и раздѣлили и развели того на полы, што отъ Андреева села половина поля тянетъ, то есмо повернули къ Андрееву селу; а што отъ Свидригайловы земли половина поля того, то есмо повернули Свидригайлови. Андрей имаетъ володѣти на своей половинѣ, а Свидригайлови оукронича не уступати и володѣти у своей половинѣ оукронича, а Андрею неокупати. А на то на все дали есмо Андрею сюю нашу грамоту и печать свою приложили. А дана у великій четвертокъ Априля у 3 день 6898 году.

31. *Вітовт, великий князь литовський, дозволяє своєму слузі Василю Карачевському заснувати село Княжу Луку*

5 травня 1383 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», т. I, № 6, стор. 22; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 6, стор. 199—200, 1867, № 6, стор. 9—10; О. Пшездзецьким в публікації «Obrazy», т. II, стор. 51—53; М. Грабовським, О. Пшездзецьким у праці «Źródła», стор. 144; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 17.

Рукописна копія, зроблена Д. Зубрицьким, зберігається в Архіві Інституту історії АН СРСР у Ленінграді, ф. № 57: «Коллекция Д. И. Зубрицкого», гр. № 4; Ленінградське відділення архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 146.

Грамота описана А. Прохаскою у праці «Codex», стор. 34; О. Смирновим в «Сборнике», № 69, стор. 69; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 116, 1882, стовп. 250; Є. Карським в «Белоруссах», т. I; в «Протоколах», стор. 212.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: О. Соболевський, «Очерки», «Лекции»; А. Кримський, «Укр. грам.»; І. Свєнціцький, «Нариси»; Є. Тимченко, «Курс».

Для цієї збірки взято текст Я. Головацького з «Памятников».

Фотокопію зроблено з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Мл(с)тїю [1] Бж̃ею, мы великѝ [2] кнѧзь [3] Витовть [4] ведомо [5] чиним(ъ) кожномꙋ [6] добромоу, кто коли на се(с) листь [7] позрит(ъ) [8], аже єсмо допоустили садити село Кнѧжоую Лоукоу, на сыром(ъ) корени [18], оу Подолской земли, оу Каменецком(ъ) повѣтѣ, межи рѣками Морашками, до берега Морашки Сенковской з [9] лѣсом(ъ), што зовꙋт(ъ) [10] Стрыюв(ъ) Рог(ъ), и с [11] Коуликовыми лѣски, аже потолѧ где [12] оупадаєть [13] Морашка Сенковскаѧ оу Морахвоу Великоую, Василеви Карачовскомꙋ [19], слоузѣ нашему; дали [14] єсмоємꙋ зо [20] всими лѣсы и зъ [25] доубровами, с [15] полѧми и з [9a] сѣножатми и з [9] лоугами, и зо всими пожитки [21], ємꙋ и дѣтем(ъ) [22] єго и всимъ потомком(ъ) [16]. на вѣки вѣчныє, то єсмо оучинили, с [11] паны радами нашими [23], за єго вѣрныи послоуги, и на лѣпшоую вѣдомость печать нашоу казали єсмо привѣсити [24]. Писан(ъ) лист(ъ), ꙋ Полотскоу лѣта оть Рожества Х(с)ва тисѧчного трисотного ѡсмдесѧтого [17] третего, м(с)ца Маѧ пѧтого днѧ.

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Надрядкові знаки відсутні;* 3 ѧ *передається через* я; 4 Витовтъ; 5 вѣдомо; 6 каждому; 7 листъ; 8 позрить; 9 зъ; 10 зовуть; 11 съ; 12 гдѣ; 13 упадаетъ; 14 а дали; 15 и съ; 16 всимъ его потомкомъ; 17 осмьдесятого.

М. Грабовський, О. Пшездзецький, *«Źródła»:* Mylostiju Božeju, my welikij kniaź Witold wedomo czynim Každomu dobromu, kto koli na sej list pozrit, aže jeśmo dopustili saditi seło kniažuju Łuku, na syrom Koreniu, u podolskoj zemli, u kameneckom powietie, mieži riekami Moraszkami, do bereha Moraszki Senkowskoj, z liesom szto zowut: Striow Rog i Kulikowymi lieski, aže potolia hdie upadaiet Moraszka Senkowskaja u Morachwu welikoju, Wasilewu Karaczewskomu słuzie naszomu, a dali jeśmo jemu zo wsimi liesy, i z dubrowami, i s pōliami, i sienozatmi i z łukami,

i zo wsimi pozytki, jemu i dietiam jeho i wsim jeho potomkam na wieki wiecznyje. To jesmo uczynili s pany radami naszymi za jeho wiernyji posłuhi, i na lepszouju wiedomst' peczat' naszu kazali jesmo priwesit'. Pisan list u Połocku, leta ot rozdestwa Christowa. Tysiacznoho trysotnoho osmdesiatoho treteho, miesiaca Maja piatoho dnia.

О. Пшездзецький, «*Obrazy*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Надрядкові знаки відсутні;* великій; 3 ѧ *передається через* я; 4 Витовдъ; 7 сей листъ; 9а з *нема;* 10 *далі:* стріовъ; 11 с *нема:* 12 гдѣ; 13 оупадаетъ; 14 а дали эсмо; 16 и всѣмъ его потомкамъ; 17 осмьдесятого; 18 кореню; 19 Василеву Карачевскому; 20 *цифри* 30; 21 пожытки; 22 дѣтямъ; 23 нашыми; 24 привесить.

Д. Зубрицький — *копія:* 2 *Надрядковий знак над* и *закреслено;* 3 князь; 11 ис; 13 оупадаетъ; 17 ѡсмьдесѧтого; 25 з.

32. Чюрило Бродовський дарує село Бродово князю Федору Даниловичу

8 квітня 1385 р.

Текст опублікований в «Monumenta», стор. 116; в «Arch. Sang.», т. I, № 2, стор. 2; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 14, стор. 27—28.

Описана М. Руликовським, З. Радзімінським у «Kniaziowie», стор. 23; А. Прохаскою у праці «Codex».

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числ.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10.

Для даної публікації використано текст з видання В. Розова.

Оригінал зберігається в Arch., A. S., D. p., № 28.

въ лѣто [1] шеститисѧчноıє [2]. ӥ ѡ҃. ӥ҃. сотноѥ̈ [3].. девѧносто [4]. третеѥ̈. на памѧть [5] с҃таго мученика ѥ̈фимьѧ̈ [6]. на канунѣ̈ [7] проводъв(ъ) [8] ȏу (су)боту. а се ѧ̈зъ чюрило[8а] бродовьский [9]. далъ ıєсм(ъ) [10] село [11] сво(ѥ̈) бродово кнѧзу [12] федору данильѥвичю [13] ӥ дѣтемъ [14] ѥ̈го. при своıємъ [15] животѣ̈ [16] ӥ по своıємъ животѣ̈. а ѥ̈му печаловат(и)сѧ душею моıєю̈ ӥ жены м(о)ıєѣ̈ [17] душею. а на то послуси [18]. ӥванъ владычинъ зѧть [19]. васко голый [20]. ѧ̈хн(о) ѡ̈нисимъковьчь [21]. васько аньдрѣѥвичь [22]. ѧ̈цко ланевичь [23]. лукъѧ̈нъ тивунъ [24]. павелъ подвойский. ӥванъ башкиртовичь [25]. хватковичь [26] ... ѡ̈дуровичь........[27] кривець федоровъ [28]. а кто. поступить [29] на моıє̈ слово. въвѣдаıється тотъ [30] передъ б҃омъ ӥс моıєю̈ душею̈. а писалъ [31] родунич..ъ [32]. ѧ̈ковъ.

Різночитання

«*Arch. Sang.*»: 1 В лето; 2 *Розділові та надрядкові знаки оригіналу не передаються;* 3 и ѡсмсотное; 4 деваносто; 5 памет; 6 Ефимѧ; 7 кануне; 8 провод; 9 ꙗз Чурило Бродовский; 10 есми; 11 сѣло; 12 кнѧзю; 13 Данилевичꙋ; 14 дѣтем; 15 своем; 16 животе, *далі пропущено:* и по своемъ животѣ; 17 моее; 18 послусил; 19 Иван Владичин зѧт; 20 Голчи; 21 ѡнистизков[и]чъ; 22 Васко Анъдреевичъ; 23 Ланевич; 24 Лукꙗн тивун; 25 Иван Башкиртович; 26 Хваткович; 27 ѡдꙋрович; 28 Кривец Федоров; 29 поступит; 30 въвѣдает сѧ тот; 31 писал; 32 Родꙋнисковуч.

«*Monumenta*»: 1 лето; 2 *Розділові та надрядкові знаки оригіналу не передаються;* 3 и ѡсмсотное; 4 деваносто; 5 памет; 6 Єфимѧ; 7 кануне; 8 провод; 8а А є ꙗз Чꙋрило; 10 есми; 11 сѣло; 12 князю; 13 Данилоевичꙋ; 14 дѣтем; 15 своем; 16 животе, *далі пропущено:* и по своємъ животѣ; 17 моее; 18 послусил; 19 Владичин зѧть; 20 Голчи; 21 ѡнистизков[и]чъ; 22 Васко Анъдреевичъ; 23 Ланевич; 24 Лукꙗн тивун; 25 Иван Башкиртович; 26 Хваткович; 27 ѡдꙋрович; 28 Кривец Федоров; 29 поступит; 30 въвѣдает сѧ тот; 32 Роꙋнисковуч.

33. Князь Федот з братами Лазарем і Семеном та матір'ю Ольгою обіцяють не втручатися в господарство князя Федора Даниловича

Близько 1386 р.

Текст опублікований в «Monumenta», стор. 2; В. Руликовським, З. Радзімінським у праці «Kniaziowie», стор. 25—28; в «Arch. Sang.», т. І, № 8, стор. 8, звідки взято й для цього видання.

Се азъ кн(ѧ)зь великий Федот, з братом своим Лазаром и Семеном и зъ маткою своею ѡльгою, дали есмо грамоту на том кн(ѧ)зю Федору Даньлеевичу (!) штож нам не ꙋступатисѧ ꙋ его служебные, и по его животе што дасть церквам и кому нышто дасть, нам в то не вступатисѧ. а кто на тое поступить, тот ꙋвѣдает с нами перед Богомъ и зъ его дꙋшею.

34. Намісник луцький Федір Данилович присягає на вірність польському королю

Близько 1386 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 7, стор. 7—8; А. Кримським, «Укр. грам.», стор. 501—502; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 9; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 15, стор. 29—30.

У грамоті немає ні дати, ні вказівки на місце її написання. Міркування щодо визначення дати і локалізації грамоти див. у такій літературі: Є. Карський, «К вопросу...», стор. 23; В. Розов, «Южнор. гр.», «Укр. гр.», стор. 29; «Arch. Sang.», стор. 155, та ін.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: І. Свєнціцький, «Нариси»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; «Словник»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.», т. II; О. Заруднян, «Наук. зап.», «Пригл. управление»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Л. Гумецька, «Функції», «Втор. спол.», «Перв. прийм.», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

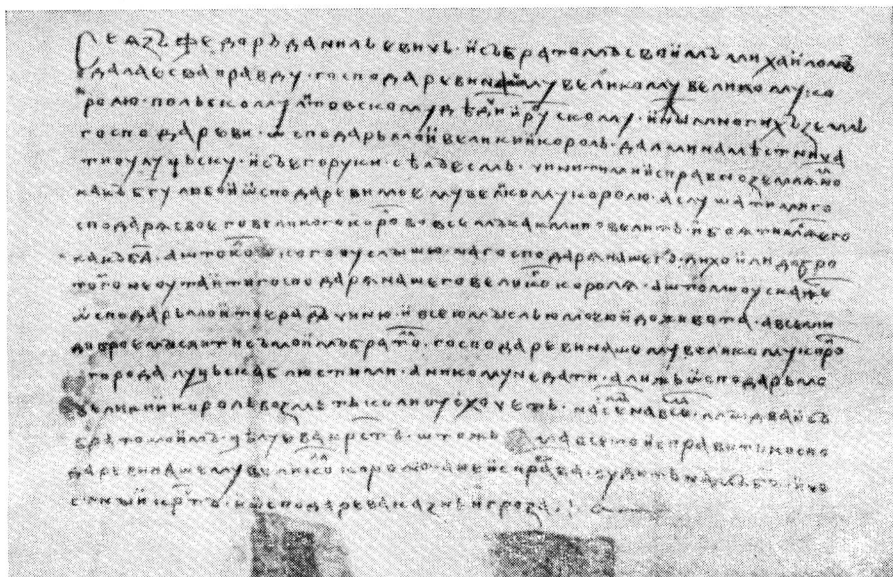
Фотокопія зроблена з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

B. Cz., зб. № 2960, vol. VII, sign. 39.

Се ѧзъ [1] федоръ данильєвичь. ӥсъ [2] братомъ своӥмъ михаӥломъ [3] дала єсва правду. господареви наш(е)му [4] великому великому королю. польскому л(и)товскому [5] дѣди(ч) ӥру(с)скому [6]. ӥны(х) [7] многихъ земль господареви. ѡсподарь [8] мой [9] великиӥ [10] король. дал ми намѣстничати оу луцьску. ӥсъ [11] его руки. сѣлъ єсмь. чинити ми ӥсправно землѧно(м) [12] какъ бгу любо ӥ ѡсподареви моєму вел(и)кому королю. а слушати ми господарѧ своєго великого коро(л) [13] во всемъ как ми повелить. ӥ боѧтим(с)ѧ [14] єго какъ ба. а што ко(л) [15] ѡ(т) [16] кого оуслышю. на господарѧ нашего. лихо ӥли добро того(м) [17] не оутаӥти господарѧ нашего велико(г) [18]餘 королѧ. а што ми оускаже(т) [19] ѡсподарь мой тоє радъ чиню. ӥ всею мыслью моєю ӥ до живота. а все ми доброє мыслити съ моӥмъ брато(м) [20]. господареви нашєму великому коро(л) [21] а города луцьска блюсти ми. а никому не дати. алижь [22] ѡсподарь мо [23] великиӥ [10] король возметь коли оусхочеть. на се(мъ) [24] на все(м) [25]. мы два исъ братомоимъ [26]. цѣлуєва [27] крстъ. што жь [28] нама все то ӥсправитӥ господареви нашему велико(м) [29] королю. а не ӥспра(ви)ва [30]. судить намъ бъ. и честныи [31] кр(с)тъ. ӥ ѡсподарева казнь ӥ гроза ·:· —

Різночитання

«Arch. Sang.»: 1 ѧ *передається через* ю; 2 *Надрядкові та розділові знаки не передаються;* 3 Михаӥломъ; 4 нашему; 5 литоескому (!); 6 и роускому; 7 иных; 9 мой; 10 великий; 11 и съ; 12 землюаном; 13 корол(ю); 14 бояти м[и] сю; 15 кол; 16 от; 17 того м[и]; 18 великого; 19 оускажет; 20 братом; 21 корол[ю]; 23 мой; 24 семъ; 25 всем; 26 братом моимъ; 27 цѣлува; 28 штожь; 29 великом[у]; 30 исправива; 31 честный.

А. Кримський, *«Укр. грам.»: 1* ѧ *передається через* я; *2 Надрядкові та розділові знаки не передаються;* 4 нашему; 6 и Рускому; 7 иных; 8 Осподарь; 11 и съ; 13 корол[я]; 14 бояти м[и]ся; 15 кол[и]; 16 ѡт; 17 того м[и]; 18 велик[о]го; 19 ускажет; 21 корол[ю]; 22 али жь; 23 мои; 24 семъ; 25 всем; 26 брато[м] моимъ; 29 великом[у]; 30 исправива.

35. Князь Дмитрій Ольгердович дарує майно Лаврашевському монастирю

1386 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 7, стор. 22; П. Симоні у «Мстисл. св.», стор. 40—41; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 17, стор. 32—33.

Дати написання немає. Більшість дослідників датують грамоту 1386 роком (див.: «Акты ЗР»; Є. Карський, «Белоруссы», т. I, стор. 359, і В. Розов). І. Срезневський у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 117, та 1882, стовп. 254, помістив її під датою «до 1388 года».

Нема єдиної думки і щодо того, хто такий був Дмитрій Ольгердович. Приблизно в один час згадуються два Дмитрії Ольгердовичі: один — Корибут, а другий — князь брянський.

Оскільки Корибут десь у 1386—1388 рр. був князем новгородським і сіверським, а Лаврашевський монастир знаходився недалеко Новгородка, в якому він князював, то є більше підстав вважати автором цієї грамоти саме Корибута. З такими ж аргументами виступали А. Нарушевич у праці «Historya», т. IV (див. родосл. табл.), К. Стадницький у праці «Bracia», стор. 48; в «Актах ЗР», у «Примечаниях» до I тому, стор. 5; В. Розов у «Южнор. гр.», «Укр. гр.» та ін.

О. Востоков в «Описании», стор. 125, LXXII; І. Срезневський в «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 254; Й. Вольф у «Ród», стор. 92, та ін. приписували цю грамоту князю Брянському, ніби старшому братові Корибута.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 153, оригінал — у B. Cz., E. p., № 2097, арк. 1.

Подається за виданням В. Розова.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: О. Соболевський, «Очерки», «Лекции»; Ф. Медведєв, «Нариси»; С. Бевзенко, «Істор. морф.»; «Словник»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Втор. спол.», «Мовознавство», № 10; Є. Тимченко, «Курс»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6.

Се ꙗзъ [1] великыї [2] кнѧ(з) [3] дмитриї [4] ѡлгирдовичь [10]. помолилсѧ ѥсмь [5] боу ї стоі бци [6]. далъ ѥсмь [11] сто(ї) бци гнидковича [7] лукно. пѧтип ** ѥ. ї [12] ѡзера. ї морино [8] а кто пороушить (ї)ли [13]. при моѥмъ животѣ [14]. їли по моє(м) [15] животѣ. росудитсѧ [16] ѡ мною прѣдъ бмъ [9].

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 язъ, *надрядкові знаки не передаються;* 2 великый; 3 князь; 4 Дмитрей; 5 есми; 6 Богу и святой Богородицы; 12 Гнидк... *далі пропущено до* ї; 8 и морги...; 9 .. бмъ *нема.*

П. Симоні, *«Мстисл. ев.»:* 2 великы ї; 3 *Титли не розкриті;* 5 есм(ь)?; 7 гнидко?.. ча; 8 морин|о?|; 9 бмъ *відсутнє;* 10 ѡлгирдов(и)чь; 11 (є)смь; 12 пѧтипѧ:... є. ї; 13 ли; 14 ж(и)вотѣ; 15 мо(ѥмъ); 16 россуди(т)сѧ.

36. Пан Михайло Іванович заставляє своє село Черепин Осташкові Григоровичу Давидовському

27 липня 1386 р.

Текст опублікований В. Мацейовським у праці «Historya», т. VI, стор. 148, який надіслав свою копію з оригіналу в Археографічну комісію в Санкт-Петербург; в «Актах ЮЗР», т. II, № 61, стор. 101; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 7, стор. 190—191, та 1867, № 7, стор. 10—11; в «Русск. истор. библ.», № 3, стовп. 6—7; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420 є; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 16, стор. 30—31; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 25.

У грамоті не вказано місце її написання. На думку В. Розова, вона написана у Львові.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 253—254.

Подається за виданням В. Розова.

Оригінал зберігається в Ossolineum, № 47.

Для фотокопії використано літографічний знімок з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: І. Свєнціцький, «Нариси», «Елементи»; І. Керницький, «Із спостережень»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; «Словник»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Труди»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числівн.», «Топограф. назви», «Мовознавство», № 10, та ін.

Во имѧ [1] ѡцѧ [2] и сна и стго дха. аминь. [3] а се ꙗ панъ [4] михаило [5]. иванович [6]. заставилъ своє село. черепыне [7]. григореву [8] сну двдвьского. осташкови. а къ пана ходковѣ руцѣ лоєвичѧ. во. к. [9] гривенъ без одноѣ гривны.

Во имѧ ѡц҃а и с҃на и ст҃го д҃ха аминь. а се ꙗ панъ Михаило Ивановичь
заставилъ своє село Черьпъıне. Григоревꙋ с Нꙋдвдвьского. Осташковичи
а къ пана Ходкова рꙋцѣ Бѣлоѣвичꙋ во к҃ гривенъ безъ одноѣ гривны
а рокъ ѿ с҃пса дн҃е. а до с҃пса дн҃е. а же не выкꙋпить его на тотъ
рокъ имѣєть держати то село. опѧть до дрꙋгого рокꙋ. а на то свѣ-
доци панъ Мартинъ воєвода. панъ Ольшко Ѹмоуничьскии. панъ
Баграмъ соцкии Львовьскии. панъ Бѣданъ Лашковьскии соцкии
Теребовельскии. Лꙋнискъ. а истымъ полемъ што придалъ былъ
Григоревꙋ ише Ломъıньское поле и сѣножати. а на то свѣдоцтво за-
вѣсилъ свою печать. а панъ Михаило свою печать. а то са дѣꙗло.
в лѣ. з҃. ѡ҃. ч҃. д҃. мц҃а. іюла. въ. к҃з. днь. на ст҃го мꙋчника. Пантелѣи-
мона.

Toга Gracaba pfata ne Aohu
P. Ay Busonego 1386

а рокъ ѡ(т) [10] спсва дне. а до спсова дне. аже не выкупить єго на тотъ рокъ. имѣєть дєржати то село. Опѧть [11] до другого року. а на то свѣдоци панъ мартинъ воєвода. панъ Олешко ꙗнчиньскии [12]. панъ баграмъ соцкии лвовьскии [13]. панъ бъданъ лѧшковьскии [14]. соцкий теребовельскии [15]. луникъ. а и с тымь полемь. ѿто придалъ былъ. григореви шеломыньскоє поле. и сѣножѧти. а на то свѣдоцтво. завѣсилъ свою печѧть. а панъ михаило [5] свою печѧть:: а то сѧ дѣꙗло [16]. в [17] лѣ(т) ҂ѕ.ѡ. ч. д. [18] м(с)цѧ. іюлѧ. въ. кз [19]. днь. на стго мчнка. пантелѣимона [20]::

Різночитання

А. Кримський «*Укр. грам.*»: 1 ѧ *передається через* я; 2 о[ть]ця; 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 9—20; 10 от[ъ]; 11 опять; 18—6894; 19—27.

«*Акты ЮЗР*»· 1 ѧ *передається через* я; 2 *Титли розкриваються без застережень;* 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 4 пан; 5 Михайло; и *після голосної передається через* й; 7 Черепынѣ; 8 Григорьеву; 9—20; 10 отъ; 12 Янчиньскій; 13 Львовьскій; 14 Ляшковьскій; 15 Теребовельскій; 18—6894; 19—27; 20 Пантелѣймона.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 3 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 6 Иванковичь; 10 отъ; 16 дѣѧло; 17 въ.

«*Русск. истор. библ.*»: 1 ѧ *передається через* я; 2 *Титли розкриваються без застережень;* 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 5 Михайло; и *після голосної передається через* й; 9—20; 10 отъ; 11 опятъ; 12 Янчиньский; 13 Лвовьский; 14 Ляшковьский; 18—6894 (1386); 19—27.

В. Мацейовський, «*Historya*»: Wo imia otcia i syna i swiatago ducha amiń. a se iaz pan michaiło iwanowicz zastawił swoe seło czerepyne grigorewu synu dawidowskago ostaszkowi. ak pana chodkowie rucie łoewicza. wo. k. griwen bez odnoe griwny: a rok ot spasowa dne. a do spasowa dne. a że ne wykupit ego na tot rok. imeet derzati to seło. opiat do drugogo roku. a na to swiedoci pan martin woewoda, pan oleszko ianczinskii. pan bagram sockii lwowskii. pan bogdan liaszkowskii. socki terebouelskii. łunik. a stym polem. szto pridał był. grygorewi szełomynskoe pole. i sienozati. a na to swiedectwo. zawiesił swoju peczat. a pan michailo swoju peczat: a to sia dieiało w lieto 6794 (po Chr. 1286) mca Julia w 27 den na sw. muczenika Panteleimona.

37. Угода смоленського князя Юрія Святославича та інших князів з польським королем про мир і вірність королю

17 вересня 1386 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 63, стор. 102—103; «Arch. Sang.», т. I, № 4, стор. 3—4; А. Прохаскою в праці «Codex», № 28, стор. 28; в «Русск. истор. библ.», стовп. 7—8; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 39; М. Дурново у «Хрестоматии», стор. 41—42.

Описана або згадується І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 254; Я. Голембйовським у «Dzieje», стор. 13; Ф. Леонтовичем в «Источниках», стор. 8; Є. Карським у «Белоруссах», стор. 16; у «Протоколах», стор. 343.

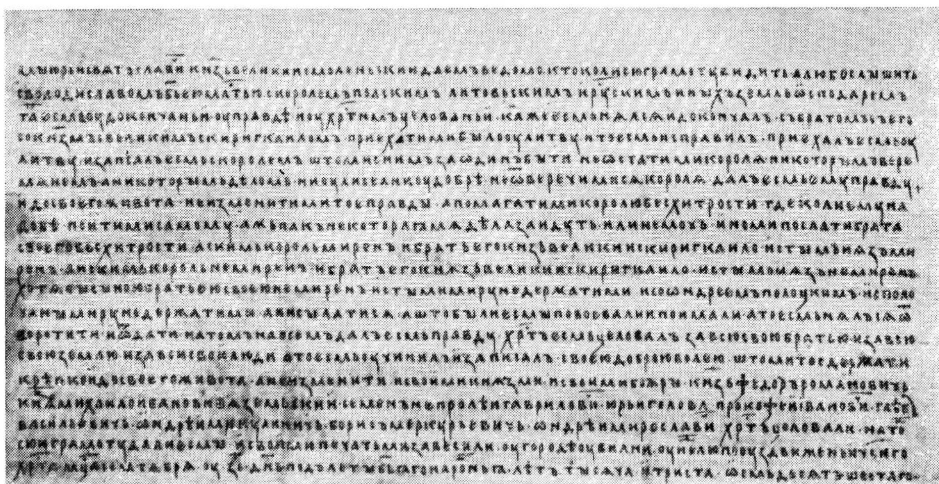
Подається за виданням О. Соболевського, С. Пташицького.

Мы Юрьй [1] Свѧтъслави(ч) [2]. кн҃зь [3] великий [4] смоленьский [5]. даемъ ведомо [6]. кто коли сю грамоту видить. а любо [7] слышить с [8] Володиславомъ б҃ьею мл(с)тью. с королемъ полскимъ [9]. литовьскимъ [10]. и рус(с)кимъ. иных земль ѡсподаремъ [11] та(к) [12] есмь [13] оу докончаньи. оу правдѣ. и оу хр(с)тнмъ [14] целованьи. ка(к) же есмь нѧлсѧ [15] и докончалъ. съ братомъ съ его со кн҃змъ [16] с великимъ скиригкайломъ. приехати ми было оу литву. и то єсмь и справилъ. приєхалъ єсмь оу литву. и записалъ есмь с королемъ. што ми с нимъ за ѡдинъ быти. не ѡстати ми королѧ. никоторымъ [17] веремѧнемъ [18]. а никоторымъ [19] дѣломъ. ни оу лисе [21] а ни [22] оу добрѣ. не ѡ(т)веречи ми сѧ королѧ. далъ есмь ему правду — и до своего живота. не изменити ми тое правды, а помагати ми королю бес хитрости. где [23] коли ему надобѣ [24]. пойти [25] ми самому. ажь пакъ некотораꙗ [26] мѧ дѣла зайдуть [27] или немочь. ино ми послати брата своего бес хитрости. а с кимъ король миренъ. и братъ его кн҃зь великий [28] скиригкайло [29]. и с [30] тымь и ѧзъ миренъ а и с [30] кимъ король не миренъ. и братъ его кнѧзь великий [28] скиригкайло [29]. и с [30] тымь и ѧзъ не миренъ хотѧ бы [31] с ыною [32] братьею своею [33] не миренъ. и с [34] тыми миру не держати ми. и со ѡндреемъ полоцкимъ. и с [34] полочаны миру не держати. ми. ани [35] сылатисѧ [36]. а што были есмы повоевали и поймали. а то есмь нѧлъ сѧ [37] ѡ(т)воротити. и ѡ(т)дати [38]. на томъ на всемъ далъ есмь правду. хр(с)тъ [39] есмь целовалъ [40]. за всю свою братью. и за всю свою землю. и за вси свои люди. а то есмь оучинилъ и записалъ. своею доброю волею. што ми то сдержати крѣпко и до своего живота. а не изменити [41]. и своими кнѧзми. и своими боѧры. кн҃зь [3] Федоръ Романовичь. кнѧ(з) [3] Михайло [42] иванови(ч) [43] вѧземьский [44]. Семенъ непролѣи [45] гаврилови(ч) [46]. юрьй голова. прокофей [47] їванови(ч) [48]. Глѣбъ васильевичь. ѡндрѣй [49] Микулиничь. Борисъ меркурьевичь. ѡндрѣй [49] Мирослави(ч) [50]. хр(с)тъ [51] целовали [52]. на то(ж) [53] сюю [54] грамоту дали есмы. и своими печатьми завесили [55]. оу городѣ оу вилни [57]. оу не(д)лю [56] по оуздвиженьи [59] чс҃нго [58] хр(с)та [60]. м(с)ца [61] семтѧбрѧ [62]. оу. ЗІ. дн҃ь [63]. подъ леты б҃ьаго [64] наро(ж)ньꙗ [65] лѣтъ. тысѧча. и триста. ѡсьмдесѧтъ [66]. шестаго·:·

Різночитання

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 1 юрьй; 15 нѧл сѧ; 22 ани; 28 великий; 29 скиричкайло; 36 сълати сѧ; 43 йванови(ч); 49 ѡндрѣи.

«*Arch. Sang.*»: 1 *Надрядкові знаки не передаються;* 2 Свѧтославич; 4 и, й, и *після голосної в кінці слова передаються через* й; 6 *Розділові знаки*

не збігаються з оригіналом; 7 алюбо; 12 так; 13 есмо; 14 хр[е]стнымъ; 15 нꙗлсѧ; 16 кн[ꙗ]емъ; 19 ани которымъ; 22 ани; 24 на добѣ; 25 пойти; 27 зайдуть; 29 Скиригкайло; 30 ис; 31 хотꙗбы; 38 ѡтворити и ѡтдати; 42 Михайло; 43 Иванович; 44 Вꙗземьский; 45 Непролѣй; 46 Гаврилович; 47 Прокофей; 48 Їванович; 50 Мирославич; 51 хрестъ; 56 неделю; 59 оуздвижьи; 66 ѡсмь десꙗтъ.

«*Русск. истор. библ.*»: 1 *Надрядкові знаки не передаються;* 2 Святославичъ, ѧ *передається через* я; 3 князь; 4 и, й, ӥ *після голосної в кінці слова передається через* й; 5 Смоленьский; 12 такъ; 14 хрестномъ; 16 княземъ; 19 а ни которымъ; 29 Скиригкайло; 31 хотябы; 33 *пропущено* своею; 37 нялся; 38 отворити и отдати; 39 хрестъ; 42 Михайло; 45 Непролѣй; 46 Гавриловичъ; 47 Прокофей; 48 Ивановичь; 49 Ондрѣй; 51 хрестъ; 53 тожъ; 56 неделю; 58 честнаго; 60 хреста; 61 мѣсяца; 62 сентября; 63—17 день; 64 Божьяго; 65 нароженья.

«*Акты ЮЗР*»: 1 Юрьи̑; 2 Святославичь, ѧ *передається через* я; 3 князь; 4 и, й, ӥ *після голосної в кінці слова передаються через* й; 5 Смоленьскій; 6 вѣдомо, *розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 8 съ; 9 Польскимъ; 10 Литовскимъ; 11 господаремъ; 12 такъ; 14 хрестномъ; 16 княземъ; 17 ни которымъ; 18 временемъ; 19 а ни которымъ; 21 лисѣ; 23 гдѣ; 25 пойти; 26 нѣкоторая; 27 зайдуть; 28 великій; 29 Скиригкайло; 30 и съ; 31 хотябы; 32 иною; 33 *пропущено* своею; 34 съ; 35 а ни; 37 нялся; 38 отворити и отдати; 39 хрестъ; 40 цѣловалъ; 41 измѣнити; 42 Михайло; 44 Вяземьскій; 45 Непролѣй; 46 Гавриловичь; 47 Прокофей; 48 Ивановичь; 49 Ондрей; 50 Мирославичь; 51 хрестъ; 52 цѣловали; 53 то жъ; 54 сію; 55 завѣсили; 56 недѣлю; 57 Вильни; 58 честнаго; 60 хреста; 61 мѣсяца; 62 сентября; 63—17 день; 64 Божьего; 65 нароженья; 66 осмдесятъ.

38. Суддя перемишльський Костько повідомляє короля польського Владислава про збір податей у Перемишльській волості

Між 1386—1418 рр.

Текст опублікований Є. Карським у праці «Два документа», стор. 545—546; В. Розовим у «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 18, стор. 33—35.

У тексті грамоти немає ні дати, ні вказівки на місце її написання. Про дату написання див. у Є. Карського, «Два документа», стор. 545, 548—549 (дається і її палеографічна характеристика).

Оригінал зберігається в A. G., № 1350а.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9; І. Свєнціцький, «Західноукр. грам.»; О. Зарудняк, «Наук. зап.»; Є. Тимченко, «Курс»; «Словник»; І. Нелюбова, «Конструкции»; О. Соболевський, «Очерки»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6, 1958, № 2; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, «Втор. прийм.», «Функції», «Втор. сполуч.», «Словотв. сист. числ.»; «Перв. прийм.», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Великому королеви владиславу. г̃дрви нашему милостивому служба- ѡ(т) слуги твоіего. ѡ(т) костька судьѣ перемышльского штс іеси милости. выи королю. казалъ пописати. ѻвесъ вшитокъ. што іесмы выбрали на землѧнохъ, и мы то вчинили твою казнь, пописали іесмы вшитко. што же [1] іесмы выбрали ис перемышльскоѣ волости. изъ ꙗрославльскоѣ волости ѻпроче пана тарнавъского людии. и сь [2] ланъцюскои волости ис тѣхъ трии волости. взѧли іесмы вовса. є̃і. сотъ коло(д) вовса. и шисть десѧть [3] колодъ вовса. што оу рускомъ правѣ сѣдѧть кмети оу зѣмьскомъ. ис тѣхъ брали іесмы. ис подимъꙗ по колодѣ вовса. а и слугъ не брали іесмы. не дадуть землѧне и слугъ брати. А што оу нѣмецкихъ правѣхъ сѣдѧть. на ланохъ хотѧ бы трие ч̃лвци. сѣдили на лану. а любо [4]. д̃. Одну колоду дають ись лану. а по два гроша широкаꙗ. а по тѣ(х). є̃і. сотъ. и по шести десѧть [5] колодъ. взѧли іесмы. пѣнѧзми. шисть десѧть [3] гривенъ.. и. є̃. гривенъ лѧдъцкихъ. ѻпроче рѧшювъскоѣ волости. А изъ рѧшювъскои волости. приходитъ полъ. тритъꙗ ста [6] коло(д). ѻпроче волѧнъ што на воли сѣдѧть. а по томъ [7] вовсѣ [8]. десѧть гривенъ приходитъ. и. ı̃. скутъ. того іесмы іещи не брали, А што пакъ ты іесмы пѣнѧзи выдавали. панъ староста творъꙗнъ. взѧлъ на твоіе потребы. л̃. гривенъ. и полъ тритъіе гривны. половицѧ тѣхъ пѣнѧзи. а половицю тѣхъ пѣнѧзии. наложили іесмы. на твоѣ роботы ꙗко же [9] твоꙗ мл(с)ть. оусказовалъ до насъ слуги своіего. и листы своіеми. казалъ іеси, на домъ на медицкии. приіехалъ клепачь на с̃тго ꙗкуба д̃нь//д̃нь. лежалъ призираꙗ тоѣ [10] роботы. коли имѣлъ. и̃. тесль. на недѣ(л). А коли. ѕ̃. тесль. а то на каждую недѣлю. каждому теслѣ. давалъ. по с(ь)ми [11] грои широкихъ. и іещи к тому [12]. истраву [13]. всѣмъ дава(л). и іести и пити. а то все куповано. твоіеми пѣнѧзми. взѧлъ оу мене. клепачь. и̃і. гривенъ лѧ-

Будеть вѣдомо всемъ · хто коли бы оузрить грамоту али ю бо·
слышить чтучи оу ... азъ Панко · Слута королевъ та ксмь
оумолвилъ и договорилъ со кнѧземъ Кирийкаломъ и сро
кы ксмъ оучинилъ · на рожество Хво · што же ними напервое
прийдеть · а послѣдное на Хрщение Хво · што же ними приметь
оу дву несеста по рожестве Хве пат... и двѣсте роублевъ кнѧзю
Кирийкалу · што же на королѧ прачеть · а толко не при
несю на тотъ днь и кому платити · оу дву сато ро · толко солжу
как то на сеи грамоте написано · ... кнѧзю Кири
кайло · тое серебро принести и дати · с рубла а слоте ... вою
на королѧ · а что волѧ ... король пожалуеть · на то же дали
есмы грамоту и под нашею печатью завесистою · по ...
лета тибамилию · и т п з · мца ноабра оу ... дн оусу
боту по Михаиловѣ дни назавтрие

цкихъ. А[14] глинарюмъ што лѣпѣли около дому. а клепачь наiемалъ. .з̃. iехъ лѣпило. за. д̃. недѣ(л). истраву[13] iемъ давалъ. то шисть гривенъ платилъ iесмь. глинарюмъ. клепачь же казалъ платити. А што iесмы казалъ сѣна насѣчи досыть. и на твои прiезд. и на стадо твоiе. то на буцеви. насѣчено iего досыть, за. д̃. гривны. а на кругилии воiевода[15]. самъ призиралъ к тому[12]. двѣ гривнѣ далъ iесмь косарю — Великому королеви. владиславу гдрви нашему.

Різночитання

Є. Карський, *«Два документа»:* 1 жь; 2 ись; 3 шистьдесѧть; 4 алюбо; 5 шестидесѧть; 6 тритъѭста; 7 потомъ; 8 во всѣ; 9 ѩкоже; 10 тоѣ; 11 сми; 12 ктому; 13 и страву; 14 лѧцкихъ а; 15 и на круги ани воiевода.

39. Королівський слуга Панко позичає у князя Скиргайла 200 карбованців

1387 р.

Текст і фотокопія опубліковані О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 12, звідки передруковуються й у цьому виданні.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Нариси»; П. Бузук, «Нарис іст.»; «Словник»; Є. Карський, «Белоруссы».

Будеть ведомо оусемъ. хто коли видить грамоту(с). а любо. слышить. чтучи. ажъ ѧзъ Панко. слуга. королевъ. та(к) есмь. оумолвйлъ. и договорйлъ. со кнѧземъ Скйригайломъ. и срокъ есмь. оучинилъ. на розтво. х(с)во. штожъ. нине(ч). наипервее. придеть. а последное на хръщенье х(с)во. штожъ. нине(ч) придеть оу дву неделѧ(х) по розтве х(с)ве. дати ми. двесте роублевъ. кнзю скйригкаилу. штожъ на королѧ прѧчеть. а толко. не приспею на тотъ днь ино ми платити. оу десѧторо. толко. солжу какжо на сей грамоте написано. а жалова(л) мѧ кнѧ(з) Скирикгаило. тое серебро. принести. и дати. с̃. рублѧ. а сложилъ ещо. на королѧ ка(к) его волѧ чимъ король пожалуеть. на то жъ. дали. есмы грамоту(с) и под нашею печатью завеситою. подъ леты бьимй. а̃. ю. й̃. т̃. п̃. з̃. е. м(с)цѧ. ноѧбрѧ. оу. ѳ̃. й. днь. оу суботу по. Михайлове дни. на завьтрие.

40. Владислав, король польський, дарує Троцьке князівство, м. Полоцьк та ін. князю Скиргайлові

1387 р.

Текст опублікований О. Смирновим у «Сборнике», № 70, стор. 69—72; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 266—267, 1882, стовп. 254; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 14; Т. Нарбутом у «Pomniejsze pisma», стор. 103—105; в «Отеч. зап.», ч. XXXVII, стор. 3, ч. XXXIX (літографія), вставка в кінці тому.

Описана або згадується М. Дашкевичем у «Заметках», стор. 95; Ф. Леонтовичем в «Источниках», стор. 8; Є. Карським у «Белоруссах», стор. 16.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: П. Бузук, «Нарис іст.»; Я. Спринчак, «Очерк»; О. Соболевський, «Лекции».

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, од. зб. 39, арк. 151; літографія грамоти (з помилками) — у відділі рукописів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. 218, папка 462, од. зб. 2.

Владисла [1] бье мл(с)ти. король польский [3]. литовский [4] руски. ины(х) земль г(с)дрь. чинимъ славно и знаемо. и даемъ ведомо оусе(м) [5]. Хто коли сюю грамоту видить. а любо слышить прочитаѧ. бъ далъ намъ всего много. аныне ꙗзъ и [6] своимъ братомъ со кнзмъ скирикгайломъ. оумыслили [7] есмы и приимаемъ бии даръ. чсно. по бью изволенью. и его прч(с)тое мтри. двци бци мрье. ажъ сѧ намъ то [8] прилучило. таꙗ вѣра принѧти и держати про то мы ѡбѣчаемъ и слюбуемъ нашему брату. кнѧзю скиригкайлу. инѧлисѧ [9] есмы крѣпко блюсти его кнѧжньѧ и држвы [10]. по(д) братомъ нашимъ кнзмъ скирикгайломъ. штожь [11] ины не [12] держить братъ [13] нашь. кнзь скирикгаило. оу литовьской земли кнжнье троцкое. всего ми того под братомъ ншмъ. не по(д)исковати. ани ѡбидети. ани которымъ веременемъ не ѡ(т)нимати [14]. ни злобою ани [15] которымъ гнвмъ. не слушати ми лихихъ людей. хто коли на него молвить. тому ми веры не нѧти а брата ми своего не оутаити. сказати ми ему и лихо и добро а держати ми его выше оусее ншее братье и слушати ми его боле. усехъ [16] своихъ приѧтелий и [6] братьй а всѧкому ми делу исправа ему чинити и его лю(д)мъ. а в обиду ми брата своего кнзѧ скирикгайла не выдати. хто коли его приѡбидить. любо братъ. а любо иные которые лю(д) [17] стати ми за своего брата крепко во всемъ ѡбида его правити. тако(ж) на руской стороне горо(д) менескъ. литовского жь [18] кнжньѧ. весь и со всеми люд(ми) и с землею и со всѧкою пошлиною. и с доходомъ. и кнзи служебные. тымъ оусемъ [19] володети. кнзю скирикгайлу брату ншму также волость свислочь. и с данью и с землею и с людми и со всѣмь доходомъ та(к)жь бобруескъ ѡбѣ половине. и с данью и с землею. и с людми и со оусеми доходы. також и речица всѧ. и весь доходъ и дань. тако(ж) любечь весь и лю(д) и землѧ и весь доходъ и с данью. тако(ж) опошескъ [20] весь лю(д) и землѧ и весь доходъ. и всѧ дань серебьнаꙗ также и любошаны и с данью и с людми и землѧ и весь доходъ. тако(ж) и гумена и всѧ дань и люди и землѧ и дохо(д) весь. также логожескъ весь и рылова долѧ. лю(д) и села и землѧ и дань рылова и весь доходъ. также логозкаѧ дань и лю(д) и весь доходъ што воишвилтъ держалъ. то есва по слову оуч(и)-

нила и доспела есва манастырь. цр̃квь [21] ст̃го Ївана. й прилучила есва к цр̃кви на веки. ст̃му іωа(н)оу пр(д)чи. й далъ мои братъ кн̃зь скирикгаи̇ло оусю тую дань што нь есть дохода. дань серебренаѧ. бобры. белки. й лукна всѧ и лю(д) оуси а што ω(т)лучила есва ст̃ои цр̃кви. тую [22] истную дань с людми и со всѧкимъ доходомъ. того нама не порушити. ни которымъ дѣломъ а ни приωбидети ни ωднымъ пн̃змъ [23]. а хто приωбидить и̇ли ω(т)иметь. ω(т) ст̃го івана цр̃кви. тотъ будеть [24] проклѧтъ оусии̇ [25] вѣкъ и оу будущии. а то̇ есва оучинила собѣ на памѧть а ст̃му ивану в [26] чс̃ть и оу славу. такж̃ь село лебедево. што и к лебедеву тѧгло и тѧгнет и што лебедевьскаѩ волостка. люди. всии [27] села таѩ ѻколица тако(ж) дмитрьево село груздовица. анципорово. село. и сколубино [28]. и турґкенево село. тые д̃. ри села. и што к нимъ тѧгло и тѧгнеть. тыми городы й селы и всѣми людми. володети кнѧзю скиригкайлу а ѿколо троковъ таѧ [29] места. по ваку. по старыи̇ рубежь а по вельй оу низъ. такж̃ь по старыи рубежь. толко ωпроче же иновъ [30]. и кулвы. а [31] на су сторону по сколву. горо(д) радынѧ. и оусѧ таѩ волость со всѧкою [32] службою. оуси лю(д) и села. и оусѧкии доходъ солчнйки й вси люде и оусѧ таѩ села што оу солчницехъ. и в [26] тои волости тое село иваново. што андреи̇ держалъ борисовичь. а ныне кн̃зю скирикгаилу. тако(ж) иментвино село. што ѧць держалъ. тое кн̃зю скирикгаилу. такж̃ь што на ваце село што Борисъ держалъ. а ныне кн̃зю скирикгайлу. и с тымь што к тому тѧгло и тѧгнеть. а ω(т)троковъ [33] за немонъ рубежь ω(т) мерецкого города. покелѧ мерецкаѧ волость. ω(т)тулѧ оу низъ по Немну али жь и до немець обаполъ [34] немна. и пуща по старому. и городки. а̃. и немунекъ и волоска. в̃. й. ωлита й волостка. г̃. и. пунѧ. и волостка. д̃. и. бирштанъ. и волостка. и воикгува. и село р̊умшишки. и шловойшува. али жь и до ковна. аω (т) ковна дале оу низъ. а за велью и̇ за невѧжю. и по неважи оу верхъ лобунова. арвистова. пѧди. а ω(т) толѧ али жь до шатеевъ. а ω(т) шатеевъ оу верхъ. али жь [35] до хурмокголы. и̇ до лепиниковъ. а ω(т) лепиниковъ по тои стороне вельи̇ оу верхъ. али жь [35] и до ваки. а ѿколо троковъ [36] села. лѣпуны й с волостью. другое перелаѧ и с волостью. на виники таѧ волость. со милишки й с трѧвиники [37] волость троки. по порти и̇ новое село. тако жь новый городъ и на вельй противъ шатеевъ поставили есмы кн̃зю скирикгаилу брату своему. а стеречи й помагати намъ оусемъ со ѿдиного а тые люди што живуть ω(т) немець подмагати ихъ намъ оусемъ заѿдно [38]. а нинечи б̃ъ намъ далъ. городъ полтескъ. а братъ нашь кн̃зь скирикгаи̇ло. б̃ьєю помочью й нашею. оузѧлъ свое место оу свои руки. што еще ω(т)ць ему оуделилъ. тако(ж) мы ему даемъ й дали есмы. тотъ городъ полтескъ. а и̇ному никому оу полтескъ

не оустѹпатисѧ. толко кн҃зю скирикгайлу володети городомъ полоцкомъ. ӥ оусеми тыми месты. ӥ городы ӥ волостми ӥ людми. оусею тою землею. што коли тѧгло и тѧгнеть к городу полоцку. на семъ на всемъ далъ есмь правду крепкую брату своему кн҃зю скирикгайлу. аж бы то было не измешано. на тожь дали есмы сю грамоту. и под нашею печатью завеситою. а при томъ были ч҃сные люди. панъ хрщ҃нъ козегловьскиӥ [39]. ӥ докторъ стославъ. а кончано и написано оу ловехъ скойстерскихъ оу первую не(д)лю по ст(о)мъ марку еуванглисте под леты бь҃ими. а҃. т҃. п҃. з҃. е.

Різночитання

І. Срезневський, «*Др. п. р. п. и яз.*»: 1 Владислав; 3 *Надрядкові знаки за винятком титлів відсутні;* 4 Литовски и; 5 оу се[м]; 6 ӥ[с]; 7 Скиркгаиломъ оумыслили; 8 *слово* то *пропущене;* 10 државы; 11 што жь; 12 и ныне; 13 *Розділові знаки не відповідають правопису оригіналу;* 14 ѡ[т]имати; 15 а ни; 16 оусехь; 17 л҃ю; 18 же; 19 оусемь; 20 тако и Ропошескъ; 21 ц҃ркви; 22 ц҃ркви и тую; 23 п҃нземъ; 25 оу сии; 26 въ; 27 вси и; 28 сколувино; 29 тоѧ; 30 Имовь; 31 и; 32 всякою; 33 ѡтр҃оковъ; 34 оба полъ; 35 алижь; 36 Троковь; 37 Трѧбиники; 38 за ѡдно; 39 Хрщ҃нъко Зегловьскии.

О. Смирнов, «*Сборник*»: 1 Владислав; 3 *Надрядкові знаки за винятком титлів відсутні;* 4 Литовски и; 5 оу се[м]; 6 ӥ[с]; 7 Скиркгаиломъ оумыслили; 8 *слово* то *пропущене;* 9 и нѧлисѧ; 10 државы; 11 што жь; 12 и ныне; 13 *Розділові знаки не відповідають правопису оригіналу;* 14 ѡ(т)имати; 15 а ни; 17 л҃ю; 18 же; 19 оусемь; 20 тако и Ропошескъ; 21 ц҃ркви; 22 ц҃ркви и тую; 23 п҃нземъ; 24 будетъ; 25 оу сии; 26 въ; 27 вси и; 28 сколувино; 29 тоѧ; 30 Имовь; 31 и; 32 всякою; 38 ѡтр҃оковъ; 34 оба полъ; 35 алижь; 36 Троковь; 37 Трѧбиники; 38 за ѡдно; 39 Хрщ҃нъко Зегловьскии.

Т. Нарбут, «*Pomniejsze pisma*»: Władislaw Božeje Miłostiu Korol polski, Litowski, i innych ziem Hospodar! Czynim sławno i znajemo i dajem wiedomo usiem chto koli siju hramotu widit' a liubo słyszyt' proczytaja. Boh dał nam wseho mnoho; a nynie ja z swoim bratom so kniaziom Skirykhajłom umyslili jeśmy i prymajem Božy dar czesno, po Božeju izwoleniju i jeho preczystaje matery, diewicy, bohorodicy Mar'je, jak sie nam to pryłuczyło taja wiera pryniati i deržati. Proto my obieszczajem i slubujem naszemu bratu Kniaziu Skirhajłu i nialisia je. śmy krepko bliusti jeho Kniaženja družby pod bratom naszym Kniaziem Skirykhajłom stož i nynie dierzyt' brat nasz, Kniaž Skirykhajło u litowskoj zemli, Kniaženje trockoje, wseho mi toho pod bratom naszym niepodyskiwati, ani obidieti, ani kotorym bereme-

niem nieotnimati, ni złoboju, ani kotorym hniewom, niesłuszati mi lichich liudiej: chto koli na neho mołwit', tomu mywiery nie niati, a brata mi swojeho nie utaiti, jemu i licho i dobro, i deržati mi jeho wysze usieje naszoje bratie, i słuszati mi jeho bolje usich swoich pryjatelij i bratij, a wsiakomu mi diełu i sprawa jemu czyniti i jeho ludem, a w obiedu mi brata swojeho kniazia Skirykhaiła niewydati, chto koli jeho pryobidit: liubo brat a liubo inyje kotoryje stati mi za swojeho brata krepko wo wsim, obida jeho prawiti. Takož na ruskoj stronie horod Menesk, litewskohož Kniażenja, wieś i wsimi ludmi i so wsiakoju poszlinoju i dochodom i Kniazi służebnyje, tym usiem wołodieti Kniaziu Skirykhajłu bratu naszomu. Także wołost' Swisłocz i s daniju i s zemleju i s ludmi i so wsim dochodom. Także Bobrujesk, obie połowinie i s daniju i zemleju i s łudmi i so wsiemy dochody. Takož i Reczyca wsia i wieś dochod i dań. Takož Lubecz wieś i lud i zemla i wieś dochod i wsia dań serebranaja. Także i Luboszany i s daniju i ludmi i zemla i wieś dochod. Także Ihumena i wsia dań i ludi i zemla i dochod wieś. Także Łohożesk wieś i Ryłowadola ludi i sieła i ziemla i dań Ryłowa i wieś dochod. Także Łohożskaja dań i ludi wieś dochod, szto Wojszwild deržał, czto jeśwa po słowu czynili i dospieli jeśwa: monastyr cerkwie swiatoho Iwana i pryłuczyli, jeśwa k cerkwi na wieki, światomu Iwanu Preteczy i dał moj brat kniaż Skirykhajło usiu tuju dań szto nie jest dochoda dań serebranaja, bobry, bełki i łukna wsia i lud i usi, a szto odłuczyli jeśwa światoi cerkwi dań s ludmi so wsiakim dochodom toho nami nieporuszyti, ni kotorym diełom, ni pryobiditi od nich kniażem a chto pryobidit', ili otimiet', ot swiatoho Iwana, tuju istinu cerkwi, i tot budet proklat usij wiek i w buduszczyj; a to jeśwa uczynili sobie na pamiat', a światomu Iwanu w czest' i w sławu. Takož seło Lebedewo, szto i k Lebedewu tiahło i tiahnet i szto lebedewskaja wołostka, ludi wsi, i sieła taja okolica. Takož Dmitrjewo sieło Hruzdowica Ancyporowo sieło i Skołubino i Turheniewo sieło tyje try sieła, i szto k nim tiahłoje było i tiahnet'. Tymi horody i sieły i wsiemi lud'mi wołodieti kniaziu Skirikhajłu. A około Trokow tyje miesta po Waku po staryj rubež, a po Wilii u niz takož po staryj rubež tolko oprocze Żejmów i Kulwy. A na siu stronu po Skolwu Dzitwa rzeka horod Radunia i usia taja wołost, so wsiakoju służboju i usi ludi, sieło i usiaki dochod. Solczniki (Druskieniki) i wsi ludi i usia tyja sieło szto w Solcznicech, i w toi wołosti toje seło Iwanowo, szto Andrej deržał Borysowicz, a nynie Kniaziu Skirykhajłu. Takož i Mentwino (sic?) sieło szto Jac derzał to je kniaziu Skirykhajłu. Także szto na Wace sieło szto Borys deržal a nynie kniaziu Skirykhajłu i stym szto k tomu tiahło i tiahnet. A ot Trokow za Nemen rubež ot Mereckoho horoda pokola Mereckaja wołost' ot tyda w niz po Nemnu, aliž i do Nemec oba pól Nemna i puszcza po staromu i horodki: 1, u Nemunek i wołostka; 2, u Olity i wołostka, 3, u Puni i wolostka, 4, u Birsztan i wołostka. I wojkawo i sieło Rumszyszki i Szlowojszuwa aliž i do Kowna. A ot Kowna dalej u niz, a za Welin za Newiaziu i po Newiaž i u Werch Lobunowa, Arwistowa i Piadi, a ottola aliž do Szatiejew a ot Szatiew u werch, aliž do Churmokholy i do Lepiników, a ot Lepiników po toje storonie Wilii, u werch aliž i do Waki.

A okolo Trokow sieło Liepuny i s wolostiju; druhoje Perełaj i s wołostiju, Nawiniki, taja wołost Somiliszki i Strjaweniki, wołost Troki, Poporti i Nowoesieło, takož Nowyj horod na Welji protiw Statiejew postawili jeśmo kniaziu Skirykhajłu bratu swojemu. A stereczy i pomahati nam u siem so odinoho, a tyje ludi szto żywót' ot Nemec (straż pograniczna na Pruskiej granicy), podmahati ich nam usiem za odno. A nynieczy Boh nam dał horod Połtesk (Połock) a brat nasz kniaż Skirykhajło Božiju pomoczju i naszeju wział swoje mesto i u swoi ruki szto`jeszcze otec jemu udielił takož i my jemu dajem i dali jeśmy tot horod Połtesk a inomu nikomu u Połtesk nieustupatisia, tolko kniaziu Skirykhajłu wołodeti horodom Połockom, i usiemi tymi mesty i horody i wołost'mi i ludmi usieju toju zemleju szto koli tiahło i tiahnet' k horodu Połocku. Na siem na wsim dał jeśm prawdu krepkuju bratu swojemu kniaziu Skirykhajłu ażby to było nieizmieszano na tož dali jeśmy siju hramotu i pod naszuju pieczatiju zawesistoju a przy tom byli czesnyje ludi pan Chrszn (Krystyn) Koziehłowskij. Doktor Hosław (Swiętosław). A konczeno i napisano w łowech (na łowach) Skoisterskich, w perwuju Niedelu po swiatom Marku ewanheliste, pod liety Božymi 1387 (Kwietnia 28).

«Отеч. зап.», ч. XXXVII: Орфографія тексту повністю осучаснена.

41. Король польський Владислав позичає у свого зятя, молдавського воєводи Петра, 4000 карбованців фрязького срібла

27 січня 1388 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 8-а, стор. 22—23; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 8, стор. 191—192, 1867, № 8, стор. 11—12; в «Собрании актов», № 89, стор. 117; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 19, стор. 36—37.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: І. Нелюбова, «Конструкции»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6, 1958, № 2; М. Антошин, «Закарп. гр.»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.» «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; «Словник»; А. Кримський, «Укр. грам.»; В. Санников, «Порядок»; Є. Тимченко, «Курс»; Л. Гумецька, «Функції», «Втор. спол.», «Словотв. присл.», «Перв. прийм.», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Копія грамоти зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк 154., оригінал — у A. G., sign. 5332.

Влодисла(в) [1]. б̃жею. мл(с)то [2]. кроль [3] польски литовьскиȷ. рускиȷ [4] дѣдичь и инѣ(х). многы(х) зѣмлѣ [5] господарь. чинимо то свѣдо(м). оусѣмо [6] которыȷ [7] на то(т) листо посмотрито [8]. оже пано [9] петр воево(д) молдавыȷ [10]. зѧть [11] и приѧтѣль [12] нашь. пожичило [13] на(м) д̃ [14] тисѧчи рублиȷ фрѧжьского серебра [15]. ȷхо же ждати имаеть. намо. ѡ(т) тыхо мѧ(с)пусто за г̃ [16] лѣта. а мы слубоуемо ему. при нашеȷ вѣри. и е [17] брату роману. и ȷего [18] дѣте(м). тѣхо д̃ [14] тисѧчи рублиȷ. воротити исполна г̃ того [19] лѣта на мѧсопусто. пак

ли быхо(м)[20]. ꙇмо не воротили. на ꙇ[21] де(н) ꙗко ту написано. тогда гродо на(ш) галичь. ис[22] тою волостию[23]. што к[24] нему прислушаеть[25] тому исному и[26] воево(д). и єго брату роману и дѣтемо ꙇхо или которы ꙇхо[27] живо останть[28]. оу тыхо д҃[14] тысꙗчахо заставити имаемы. а они имають держꙗти. так(о) долго доколꙗ.. имо тыхо д҃[14] тисꙗчи рублиꙇ исполна не ѡ(т)дамы. а тижь[29] коли бы. которыꙇ неприꙗтель своею силою ѻблогло[30]. того исныи гро(д) галичь. тогда тото исныꙇ воевода. и бра(т) его. и дѣти ꙇхь. или которы[31] из нихо жи(в) останеть. имають ис[32] правою вѣрою и со оусею своею силою безо лсти. того исного города. боронити а намо оу ты[34] часы вѣсть[35] давати. што быхомо[36] пособлꙗли. пак ли бы[37] тото исныꙇ. гродо силою оузꙗто[38]. а[39] мы оужды имае(мо) ты[34] исныї д҃[14] тисꙗчи рублиꙇ имо воротити. исполна. а на крѣпость того наша печать. к[24] сему листу велѣли есми[33] привѣсити. оу лѣто божеего[40]. рожества а҃[41] чное т҃[42] и п҃[43] и и҃[44] писано листо оу луцкоу. оу по оу понедѣлникъ[45] предъ рускими мꙗсопусты.

Різночитання

«*Акты ЗР*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 милостью, *розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 король; 4 Литовски и Рускій; 5 земль; 6 *Кінцеве* о *оригіналу передається через* ъ: оусѣмъ; 7 ꙇ *в кінці слова після голосного передається через* й; 8 посмотрить; 9 *Слово* пано *пропущене;* 10 Молдавській; 11 ꙗ *передається через* я; 12 пріятель; 13 позычилъ; 14—4; 15 серебря; 16—3; 17 его; 18 ихъ; 19 третего; 20 быхмо; 21 той; 22 и съ; 23 волостью; 24 къ; 25 прислушаетъ; 26 и *пропущене;* 27 который ихъ; 28 останетъ; 29 тежъ; 30 облеглъ; 31 который; 32 исъ; 33 *Слово* есми *пропущене;* 34 тыи; 35 вѣстъ; 36 быхмо; 37 ижъ; 38 узметъ; 39 и; 40 Божіего; 41—1000-чное; 42—300; 43—80; 44—8-е; 45 Луцку, у понедѣльникъ.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 милостью, *розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 король; 4 Литовски и Рускій; 5 земль; 6 *Кінцеве* о *оригіналу передається через* ъ: оусѣмъ; 7 ꙇ *в кінці слова після голосного передається через* й; 8 посмотрить; 9 *Слово* пано *пропущене;* 10 Молдавьскій; 12 пріꙗтель; 13 позычилъ; 17 его; 18 ихъ; 19 третего; 20 быхмо; 21 той; 22 и съ; 23 волостью; 24 къ; 25 прислушаетъ; 26 и *пропущене;* 27 который ихъ; 28 останетъ; 29 тежь; 30 облеглъ; 31 который; 32 исъ; 33 *Слово* есми *пропущене;* 34 тыи; 36 быхмо; 37 жъ; 38 оузметъ; 39 и; 40 Божіего; 44 и҃-є; 45 Луцкꙋ оу понедѣльникъ.

42. Петро, молдавський воєвода, посилає королю польському Владиславу 3000 карбованців фрязького срібла

10 лютого 1388 р.

Текст опублікований В. Уляницьким у «Материалах», № 3, стор. 3; в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 8-б, стор. 23; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 9, стор. 192, 1867, № 9, стор. 12.

Описана або згадується І. Срезневським в «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 117—118, 1882, стовп. 255; В. Сенкевичем у статті «О влиянии», стор. 28—29; М. Моховим у «Феодал. отн.», стор. 25.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: В. Ярошенко, «Укр. мова молд. гр.»; А. Кримський, «Укр. грам.»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.»; «Словник»; О. Яцимирський, «Язык».

Подається за виданням В. Уляницького.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 155, оригінал — в A. G., sign. 5331.

Владиславу [1] божею милостию [2] кролю [3] Польскому Литовьскому [4] дѣдичю и Русскому [5] и инѣхъ многыхъ зѣмль [6] господарю оусесердечне [7] поклоняние [8] от Петра воеводы Молдавьского. Чинимъ свѣдомо велебноі [9] твоеі милости же есми дали тому истиному [10] пану Варшавьскому 3 тисячѣ фряжкого [11] серебра, тѣмъ [12] вѣсомъ што есми почали давати оу Луцку, а давали есми оу Сочавѣ оусѣхъ стоить на семъ листу 3 тисячи рублии фряжкого [11] серебра. За тожь чинимо сесь листъ о 3 тисячи а вашеи милости стоить [13] о чотири тисячи сумаю [14]. Просимъ вашеі милости, штобы есте оучинили иныі листъ, яко и тотъ, што писанъ, но не на 4, але на 3 тисячи [15]. А писанъ листъ оу городѣ Сочавѣ оу понедѣлникъ [16] первоі недѣли поста подъ нашею печатью, оу лѣто божьего рожества 1388 [17].

Різночитання

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Уляницького;* 2 милостію; 3 королю; 4 Литовскому; 5 Рускому; 6 земль; 7 усердечное; 8 покланяніе; 9 і *та* и *в кінці слова після голосної відповідають* й; 10 истинному; 11 фрѧжского; 12 тымъ; 13 стойть; 14 сумою; 15 *далі іде:* подъ кролевою жъ печатью. А кто къ намъ принесеть запись на 3 тисячѣ, тому мы дамы вашъ листъ, што писанъ на 4 тисячи; 16 понедѣльникъ; 17 — 1388-е.

«*Акты ЗР*»: 1 *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Уляницького;* 2 милостію; 3 королю; 4 Литовскому; 5 Рускомꙋ; 6 земль; 7 оусесердечное; 8 покланѧніе; 9 і *та* и *в кінці слова після голосної передаються через* й; 10 истинному; 11 фрѧжского; 12 тымъ; 13 стойть; 15 *далі іде:* подъ кролевою жъ печатью. А кто къ намъ принесетъ запись на, г҃ тысѧчѣ, тому мы дамы вашъ листъ, што писанъ на д҃ тисячи; 16 понедѣльникъ; 17 ҂а҃т҃о҃и-е.

43. Князі Давид Дмитрійович, Русан Плаксич та інші заступаються за князя Корибута перед королем польським Владиславом

26 квітня 1388 р.

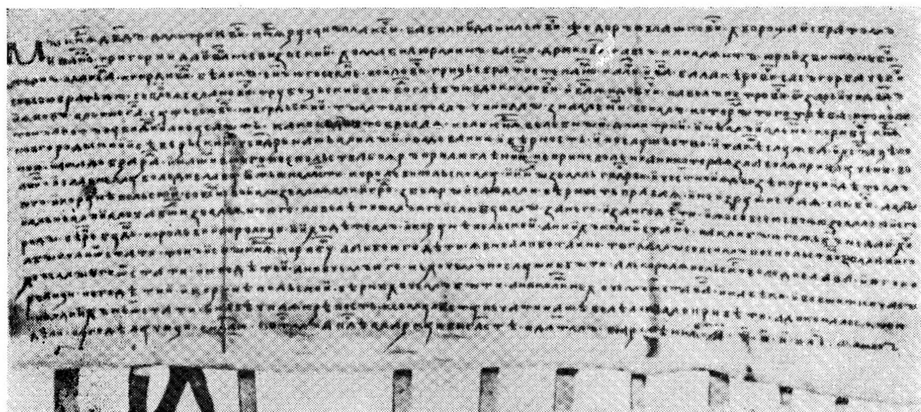
Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 9, стор. 8—9; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 503—504; О. Соболевським, С. Пташицьким в «Палеограф. снимках», № 6; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 20, стор. 38—39.

Подається за виданням В. Розова. Для фотокопії використано видання О. Соболевського, С. Пташицького.

Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № İ. 212.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свенціцький, «Нариси», «Західноукр. грам.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Втор. спол.», «Мовознавство», № 10; О. Заруднмк, «Наук. зап.», «Пригл. упр.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; С. Самійленко, УМШ, 1955, № 6; І. Нелюбова, «Конструкции»; В. Борковський, П. Кузнецов, «Истор. грам.», та ін.

Мы кнѧ(з) [1] двдъ. Дмитриєви(ч) [2]. кнѧ(з) [1] русанъ плакси(ч) [3]. василий [4] данилыєви(ч). федоръ євлашкови(ч). хвороща ис братомъ ивано(м) [5]. григорий да ива(н) несвизьский. хома билюрминъ. васко. дрюкови(ч). гавсъ. климѧнтъ [6]. юрьй звинкеневи(ч). терпъ. макса(к). кгирдиви(д). бѣликъ. снъ єго семе(н). воилови(ч) [7]. грицъ с брато(м) степано(м). кали(т) [8]. ива(н). балакѣрови(ч). сасъ горбачеви(ч) со всею братьєю. семе(н) ѧсманови(ч) [9]. трубецький воєво(д) глѣбъ євдокимови(ч). ива(н) жидовчи(ч). павелъ петрови(ч). ѡзарьйчи [11] двдъ и ѧковъ. моишега(л) [12]. сущь [13] воєво(д) [10] новгрдьский [14]. тым то листомъ. чинимы [15]. знамени(т) [16]. всимъ. которы(м) того трѣба. кто коли тонъ листъ оувиди(т) или оуслыть [17]. како кеды в то времѧ [19]. коли кнѧ(з) [1] велебный. дмитрий [20]. инѣмъ имене(м). корибу(т). кнѧ(з) [1] новгородьский и сѣверьский. гспдрь нашь милый. голдованиє и вѣрность. и послушьство. и такѣ(ж) [21] служба. и х(с)ста цѣлованиє [22]. наша добра ра(д) [23]. и наши(м) вшего поспольства боѧръ прилюблѣниє(м) [24]. не приневолени [25] а никотораѧ [26] зла волѧ примучени. велико(м) [27] и славнему володиславу. Бжьєи [28] мл(л)сти. королеви польскому. и ины(х) земль г(с)пдрви. и честной ѧдвизѣ [29] корици и дѣтемъ єго. и корунѣ польской. со вси(м) [30] своими землѧми и гро(д) [31]. з боѧры и с людми. вѣрность праваѧ. и не изрушистаѧ [32]. слюби(л) [33]. а мы именемъ и моча вши(х) [34] землѧнъ єго. повелѣниємъ [35] єго child ислюбуємы [36]. за него. и за єго дѣти. иже со всею своєю землею и с городы. вѣре(н) [37] буде(т). королеви и королици. и ихъ дѣтемъ. и корунѣ польской. а ни [38] ижъ коли ѡ(т)стане(т). пак ли бы [39] єго жь [40] бъ не дай. хо(т)л бы [41] коли ѡ(т)стати. тонъ исны [42] кнѧ(з) [1] корибу(т), а либо [43] єго дѣти., ѧвно а либо [43] тайно. тогды мы со всимъ поспольство(м) земли єго хочемы єго ѡ(т)стати. и єго дѣтей. а ни в чемъ [44] єго. не хочемъ послушнии быти. але королѧ поль-

ско(г) [46] володислава. ӥ ѥго королици. ӥ єго дѣтий. ӥ корунѣ польской. вѣрни хочемъ быти. и николи(ж) не хочемъ ѡ(т)става(т) [47]. ӥ на вѣки. ӥ во вшитки часы николи ӥхъ не ѡ(т)стати [48]. ӥ на вѣчнаѧ крѣпость. к сему листу печати нашѣ велѣли ѥсмо привѣти [49]. а доконалосѧ тоѥ дѣло. оу годѣ [50] лучици. в нд҃лю. по (с)тмъ ап(с)лѣ марку ѥвн҃глстѣ. п҃д [51] л҃тмъ [52]. нарожѣниѧ (бж҃) [53] ⸭ а҃. т҃. п҃. и҃.ѥ лѣ(т) [54]. Amen.

Різночитання

«Arch. Sang.»: 1 кнꙗзь, *всі виносні букви опущені в рядок, надрядкові знаки відсутні;* 2 Дмитриевич; 3 Плаксич; 4 Васили; 5 Иваном; 6 Климꙗнъ; 7 Семен Войлович; 8 Степаном Калит; 9 Семен Ꙗсманович; 10 воевода; 11 ѡзарьич и; 13 Скушь; 15 чинимъ; 16 знаменито; 17 оуслы[ши]ть; 19 времꙗ; 20 велебный кнꙗзь Дмитрий; 21 такжѣ; 23 рада; 24 примоблѣнием; 25 неприневолени; 26 ани котораꙗ; 27 великому; 28 б[о]жьей; 29 ꙗдвизѣ; 30 всими; 31 гроды; 32 неизрушистаꙗ; 33 слюбили; 34 мочавших; 35 повелѣнимъ; 36 и слюбуемъ; 37 вѣрне; 38 ани; 39 паклибы; 40 егожь; 41 хотабы; 42 тонъ-тон и с[ы]ны; 43 алибо; 44 а нивчомъ; 46 польского; 47 ѡтставати; 48 ѡтстати; 49 привѣ[си]ти; 50 го[ро]дѣ; 51 п[о]д; 52 л[ѣ]тъ; 53 б[о]ж[ого]; 54 лѣт[а].

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 князь, *всі виносні букви опущені в рядок, надрядкові знаки відсутні;* 2 Дмитриєвич; 5 Иваном; 7 Семен, Воилович; 8 Степаном, Калит[а]; 9 Семен, Ясманович; 10 воевод[а]; 12 Моишелга; 14 Новг[о]р[о]дьскии; 16 знаменит[о]; 17 услы[ши]ть; 19 время; 20 Дмитрии; 22 цѣло[ва]ние; 23 р[а]да; 26 ани которая; 28 Б[о]жьеи; 29 Ядвизе; 31 г[о]род[ы]; 32 неизрушистая; 33 слюб[и]ли; 34 мочавших; 38 ани; 41 хот[ѣ]л бы; 43 алибо; 46 Польск[о]го; 47 отстават[и]; 48 отстават[и]; 49 привѣ[си]ти; 50 г[р]одѣ; 54 лѣт[о].

44. *Дмитрій-Корибут, князь сіверський і новгородський, присягає на вірність королю польському Владиславу*

18 травня 1388 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.»,т. I, № 10, стор. 10; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 502—503; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 5; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 21, стор. 40—41; А. Прохаскою у праці «Codex», № XXIX.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Елементи», «Західноукр. грам.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.», «З істор. коментар.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2; Л. Гумецька, «Функції», «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10; «Словник», та ін.

Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № İ. 208.

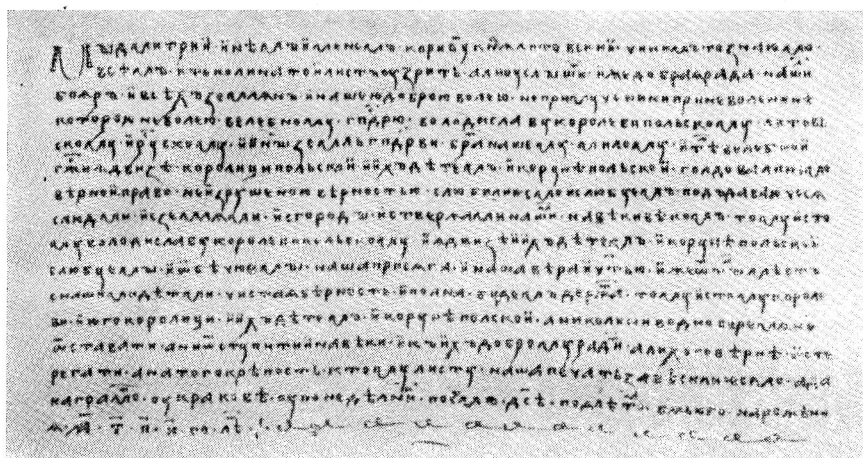
Для даної публікації використано текст грамоти з видання В. Розова. Фотокопія зроблена з літографічного знімка у праці О. Соболевського, С. Пташицького.

Мы дмитрий [1]. ӥнѣмъ ӥменемъ [2]. корибу(т) [3] кнѧ(з) [4] литовский. чинимъ то знаѥмо. всѣмъ. кто коли на той листъ оузрить. али оуслыши(т). ӥже добраѧ рада. наши(х) боѧръ. ӥ всѣхъ землѧнъ. ӥ нашею доброю волею. не примучени ни приневолени [5] нѣкоторою неволею. велебному г(с)пдрю. володиславу королеви польскому. литовьскому. ӥ ру(с)скому. ӥ ӥны(х) земль г(с)пдрви. бра(т) нашему. милому. ӥ тѣ(ж) велебной г(с)жи ѧдвизѣ. королици польской. ӥ ӥхъ дѣтемъ. ӥ корунѣ польской. голдовали ѥсмо вѣрно ӥ право. не ӥзрушеною [6] вѣрностью. слюбили ѥсмо ӥ слюбуемъ. подъдаваючесѧ [7] с людми. ӥ с землѧми. ӥ с городы. ӥ с твержами наши(м). на вѣки вѣкомъ. тому ӥстому володивславу королеви польскому. ӥ ѧдвизѣ ӥ ӥхъ дѣтемъ. ӥ корунѣ польской. слюбуемы ӥ ѡбѣчюѥмы [8]. наша присѧга. ӥ наша вѣра ӥ чтью. ӥже ω(т) ты(х) мѣстъ с нашими дѣтми. чистаѧ вѣрность. ӥ полна. будемъ держа(т). тому ӥстому королеви. ӥ ѥго королици. ӥ ӥхъ дѣтемъ. ӥ корунѣ польской. а николи ни в одно веремѧ не ω(т)ставати. а ни ω(т)ступити ӥ [9] на вѣки. ӥ къ ӥхъ доброму ради(т). а лихого вѣрнѣ. ѡстерегати. а на того крѣпость. к тому листу. наша печать завѣсили ѥсмо. а дана грамо(т). оу краковѣ. оу понедѣлни(к). по с(т)мъ. дсѣ. подъ лѣто(м). бжыѥго [10]. нарожѣниѧ. ҂а. т. п. и. го. лѣ(т) ·:·

Різночитання

«Arch. Sang.»: 1 Дмитрий, *надрядкові знаки відсутні, кінцеві* й, ӥ, ӥ *після голосної передаються через* й; 2 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 *Титли розкриваються без застережень;* 4 ѧ *передається через* ꙗ; 5 непримучени, приневолени; 6 неизрушеною; 7 подъдаваюче сꙗ; 8 ωбѣчюеми [!]; 9 й *пропущене;* 10 б[о]жыѥго *пропущене.*

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 *Надрядкові знаки не передаються;* 2 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 *Титли розкриваються без застережень;* 4 ѧ *передається через* я; 6 неизрушеною.

45. Великий литовський князь Олександр-Вітовт визначає правові стосунки між євреями і християнами у Литві

1 липня 1388 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», т. I, 1846, стор. 23—26, № 9, звідки передруковується й у цьому виданні; А. Дзялинським у «Zb. praw. lit.», стор. 103—109, латинською транскрипцією; А. Прохаскою в праці «Codex», № XLII, стор. 15; в «Актах ВК», т. V, стор. 133—137; С. Бершадським у «Рус.-евр. архиве», т. I, стор. 1—25, № 1.

Поруч із текстом нашої грамоти, що вміщений під заголовком «Грамота великого князя литовского Витовта брестским евреям, дана в 1388 г., 2 июля, в Луцке», С. Бершадський публікує ще три її варіанти. Один польською мовою («Грамота великого князя литовского Витовта трокским евреям, дана 1388 г., 24 июня, в Луцке»), взятий з праці М. Балинського «Hist. m. Wilna», стор. 225—233, і два латинською. Перший з латинських текстів («Грамота князя Болеслава благочестивого евреям Великой Польши, дана 1264 г., 14 августа, в Калите») взятий з праці А. Реслера «Das Altprager», стор. 180—185, другий («Грамота великого князя литовского Витовта брестским евреям от 1388 г.») — з праці А. Дзялинського «Zb. praw. lit.», стор. 103—109; останній опубліковано також в «Актах» під № 6. Крім того, у коментарях використано публікацію Я. Голембійовського в праці «Dzieje», стор. 562—566.

Як видно із зіставлення опублікованих текстів привілею, всі видавці користувалися різними джерелами.

Привілей описаний або згадується М. Ясинським в «Уст. и зем. гр.», стор. 2; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 118, 1882, стовп. 255—256; І. Даніловичем у «Skarbiec», I, стор. 272—273.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; С. Бевзенко, «Істор. морф.»; Є. Тимченко, «Курс»; В. Борковський, П. Кузнецов, «Истор. грам.»; Д. Шелудько, «Німецькі елем.», та ін.

Во [1] имя [2] Божіе [3], станься. Мы Александръ [4], або [5] Витовтъ [6], зъ Божей [7] ласки великій князь Литовскій, и дѣдичъ [8] Городенскій, Берестейскій, Дорогицкій [9], Луцкій [10], Влодимерскій [11] и иншихъ [12], знаменито чинимъ тымъ нашимъ листомъ, нинѣшнимъ [13] и потомъ будучимъ, кому

будетъ [14] потреба того вѣдати [15], або [16] чтучи его слышати [17]. Умыслили есмо съ паны радами нашими и дали права и вольности всей [18] Жидовѣ [19] Вышейменской [20], мешкаючимъ въ этомъ [21] панствѣ нашомъ, которыи [22] суть нижей [23] въ томъ листѣ нашомъ выписаны. Напервѣй [24], уставили [25] есмо [26], ижь [27] за пѣнязи [28], рахуючи [29], або [16] в [31] иншой речи, которая [32] ся [33] тычетъ [34] парсуны [35] жидовскоѣ [36] напротивку [37] жидовѣ [38], двумъ хрестьяномъ, а третему жиду, который бы ся добрѣ [39] ховалъ въ законѣ своемъ жидовскомъ, свѣдетство [40] допущено маетъ [41] быти. Тежъ [42], естли бы хрестьянинъ нагабалъ жида, мовячи, ижь [27] бы ему свою заставу заставилъ, а жидъ бы ему того запрелъ, а[43] хрестьянинъ бы [44] ему не хотѣлъ вѣрити: жидъ, присягши [45] на важности [46] оноѣ [47] заставы [48], а за ся присягши хрестьянинъ, досвѣтчилъ [49] бы то на него,— маетъ ему то заплатити. Тежъ, естли бы жидъ хрестьянину, не давши свѣтковъ [50], рекъ, ижь [51] бы позычилъ [52] тыи [53] заставы, а онъ бы запрелъ: то хрестьянинъ маетъ [54] заплатити, а любо [55] присягою ся очистити. И [56] тежъ могъ [57] бы [58] жидъ взяти [59], именемъ заставы, всякіе речи, которые бы были ему заставлены, которымъ колвекъ [60] именемъ [61] были [62] вымовени, а [63] о [64] тыхъ-то речахъ [65] жадного габаня не чинечи, вынявши одноѣ кривавоѣ мокроѣ [66] хусты [67] светоѣ [68] костельноѣ [69], которыхъ жаднымъ обычаемъ [70] ни один пріймовати [71] не маетъ [72]. Тежъ, естли бы хрестьянинъ нагабалъ жида о заставу, которую [73] маетъ [72] жидъ, которая бы ему была черезъ [74] злодѣйство, або черезъ кгвалтъ взята: на тую истную [76] заставу жидъ маетъ [72] присягнути, яко не вѣдалъ, коли ему [77] вкрадено, або кгвалтомъ взято [78], а тое у той своей присяги вымовити маетъ, какъ [79] ему тая застава [80] заставлена [81]... очистивши ся [82] хрестьянинъ маетъ [72] половицу [83] лихвы [84] платити, которая бы ему до того часу примножила. Тежъ, естли бы [85] черезъ упадъ, пожоги, або злодѣйства, або через кгвалтъ, речи свои [86] (съ), заставлеными [87] заставами [88] утратилъ бы [89], а хрестьянинъ, который бы [44] ему заставилъ, всякій не маетъ [72] жида габати [91]: жидъ своею властною присягою будетъ очищенъ [92]. И тежъ, естли бы жидове межи [93] собою незгоду або сваръ почали, судья мѣста [94] нашого [95] жадного [96] пересуда [97] на нихъ [98] не маетъ [72] брати, але мы только; а любо [55] нашъ староста будетъ ли [99] ихъ судити, а на нихъ бы которая вина або проступка пришла: тотъ [100] судъ маетъ [72] быти на насъ захованъ. Кътому [101], естли бы хрестьянинъ жиду рану нѣкоторую задалъ [102], винный таковый маетъ [72] вины [103] заплатити, чимъ маетъ [72] намъ чоломъ бити, а ранному маетъ досыть вчинити [104], подлугъ ранъ его, яко шляхтичу. Тежъ [105], естли бы хрестьянинъ жида забилъ, маетъ быти каранъ, яко винный; а всякіе речи [106], рухомые або нерухомые, мають [107] быти въ нашей [108] моцы. И тежъ [109], естли бы хрестьянинъ жида вдарилъ [110] такъ, яко бы криви не розлилъ: маетъ на немъ вина быти, водлугъ обычая нашое земли [111], а вдареному и [112] ображоному маетъ [72] досыть вчинити, яко шляхтичу, а естли бы пѣнезей [113] не мѣлъ, тогды за проступок [114], яко право найдетъ [115], маетъ [72] быти каранъ. И [112] тежъ, естли бы жидъ черезъ [116] нашо [117] ѣхалъ; жадный [118] ему нагабаня [119] чинити не маетъ; а естли бы [120] которые речи крамные везъ, маетъ [72] мыто платити черезъ вси мыта положоные [121],

какъ и иншые даютъ [122] мыто. Тежъ [109], естли бы жидове, подлугъ [122a] своего обычая, нѣкоторого жида умерлого, от [123] мѣста [124] до мѣста [124], от повѣта до повѣта, або от одное земли до другое земли везли бы [120] черезъ мыта: ничого на нихъ мыта не мает [72] брано быти [125]; хочемо, естли бы такъ заисто мытникъ што бралъ на нихъ, иж бы [126] яко розбойникъ каранъ былъ. Тежъ [109], если бы хрестьянинъ копища ихъ возилъ [127], або кгвалтомъ находилъ: хочемо, ижъ бы, подлугъ [122a] обычая нашое земли, правъ [128] нашихъ, былъ каранъ; а [129] вси именья [130] его маютъ на насъ спасти. Тежъ[105], естли бы хто какъ [131] на школу жидовскую металъ [132], тотъ маетъ старостѣ нашому заплатити два фунты перцу. Тежъ, естли бы который жидъ былъ [133] найденъ судьи своему у винѣ пѣнежной [134], або въ иншой которой, которая здавна уложона [135], то [136] маетъ [72] заплатити. Тежъ [109], естли бы жидъ, черезъ вызнанье [137] своего судьи, былъ бы [120] позванъ къ суду [138], первый и другій раз не пришолъ бы: маетъ заплатити вину, за оба-два разы, которая [139] уложона [140]; а естли бы къ третему вызванью [141] не пришолъ, которая вина [142] положона для впаметанья [143], судьи маетъ заплатити. А естли бы жидъ жида ранилъ, вину [144] судьи своему, водлугъ обычая земского, (маетъ) заплатити. Тежъ уставили есмо [145], ижъ жаденъ [146] жидъ не маетъ [72] присягати на десятером Божихъ [147] приказаній [148], то есть [149], книги Моисеевы [150], только о великой речи [151], которая бы была [152] 50 гривенъ серебра литого, або будетъ [153] передъ обличностью нашою вызнана [154]; а маетъ [72] присягати перед школою у дверей, И тежъ [105], естли бы [155] жида забито, а черезъ свѣдетство [156] не могъ довести, своимъ пріятелемъ, который бы его забилъ: естли бы могъ, въ пытанью, нѣкоторого подозреного [157] мѣти, мы жидомъ напротивку подозреного [157] хочемъ [158] обронцою быти. И тежъ, естли бы хрестьянинъ нѣкоторый жидовцѣ рукою кгвалтовною мѣлъ што вчинити, абы вдарилъ [159], маетъ быти [160] каранъ, подлугъ права нашое земли. И [112] тежъ: судья жидовскій [161], которая ся дѣетъ межи жиды пригода, къ суду не маетъ [72] передъ себе приводити, оли жъ бы черезъ скаргу былъ наведенъ. Тежъ, естли бы жидове гдѣ собѣ [162] выбрали, у школѣ, або гдѣ колвекъ [60], тамъ [163] маютъ служены быти. И [112] тежъ, естли бы отъ жида хрестьянинъ [164] заставу свою выволилъ такъ какъ [165] бы ему лихвы не заплатилъ [166], а тымъ [167] — то лихвъ естли бы [168] черезъ мѣсецъ не далъ: и (къ) нимъ [169] примножають другіи [170] лихвы. Тежъ жадного [171] въ дому жидовскомъ [172], не хочемъ гостемъ мѣти. И [112] тежъ, естли бы жидъ на имѣніе, або на листы [173] пановъ знаменитыхъ [174] пѣнязей [175] бы [155] позычилъ, а того [176] черезъ свои [177] листы [178], або [179] печати досвѣдчилъ бы: мы жидови [180], намѣсто [181] иншихъ заставъ, имѣніе заставленое назнаменуемо, а ему того имѣнія [182], напротивку кгвалтови, хочемъ боронити [183]. Тежъ, естли бы который дѣтя [184] жидовское окормилъ, тотъ яко злодѣй маетъ каранъ быти. И [112] тежъ, естли бы жидъ взялъ у [185] хрестьянина [186] заставу [187] черезъ часъ одного року держалъ бы; естли бы важности пѣнезей [113] позычоныхъ не вчинила, абы жидъ судьи своему тую заставу оказалъ; естли бы тая застава не добра была, старостѣ нашому маетъ [72] вказана быти; а потомъ жидъ ее добровольнѣ [188] маетъ [72] передавати, естли бы тая истная застава, нижьли бы [189]

рокъ пришолъ, своему была [190] судьи [191] вказана; а естли бы застава въ жида черезъ рокъ день одинъ, была, потомъ жадному жидъ не маетъ [72] отповѣдати [192]. Надъ то [193], хочемъ, ижь [194] бы жадный жида къ заплатѣ заставы его въ день святый [195] не принуждалъ [196], и тежъ, естли бы хто жида, къ заплатѣ заставы его, въ день святый принудилъ [197], або кгвалтъ въ дому бы его вчинилъ: яко ростравца скарбу нашого окрутнѣ [198] маетъ [72] быти каранъ. Тежъ подлугъ уставъ [199] папежскихъ [200], во имя святого отца нашого [201], грознѣ [202] приказуемъ, абы [203] на томъ жидове, остаточнѣ [204], въ панствѣ нашомъ уставены мѣли быти обвинены, ижъ поживають человѣчоѣ [205] крови, кгды то есть напротивку закону и уставы, ижъ жидове посполитные [206] маютъ утягати и выстерегать [207] ся отъ посполитоѣ [208] крови, але естли бы нѣкоторый жидъ о забитью [209] дѣтяти [210] хрестьянского черезъ хрестьянина былъ обвиненъ, таковый маетъ [72] быти посвѣтчонъ трема хрестьяны, а трема жиды добрыми; а кгды бы жидъ был посвѣтчонъ, тогды [211] жидъ виною маетъ [72] быти каранъ за проступокъ [114]; а естли бы свѣтки пречоные невинность [212] его посвѣтчили бы: хрестьянинъ вину, которую жидъ мѣлъ терпѣти, немилостивѣ [213] маетъ [72] платити. Тежъ уставили есмо [214], ижъ [215] жидове [216] коней посполитыхъ, въ день только [217] (въ) [218] заставу маютъ брати, явно [219]; а естли бы [220] нѣкоторый конь [221] у жида, краденый, черезъ хрестьянина былъ бы найденъ: тогды жидъ властною [222] присягою [223] очистити ся маетъ [224], рекучи [225]: «жемъ [226] того коня въ день взялъ [227], который же за пѣнязи [228] мои [229] есть [230] заставленъ [231]», а [232] тогды [233] тотъ [234] жидъ отъ тоѣ [235] рѣчи [236] будетъ выбавенъ [237]. И [238] тежъ, ижъ бы [239] мынцарѣ [240], въ княжствѣ [241] нашомъ уставлены [242], жидовъ съ фальшивыми пѣнезми [243], або зъ речьми иншими, сами [244], через [245] посла нашого [246] воеводы и [112] тежъ [109] черезъ [247] мѣщанъ, которымъ-колвекъ [248] обычаемъ, таковыхъ [249] имати не смѣли бъ [250]. Тежъ [251], естли бы жидъ нѣкоторый, принужоный [252] великою потребизною [253], часу ночного [254] волалъ бы [255], а естли бы хрестьяне, ему ко [256] поможенью не прибѣгли къ [256] воланью: всякій сусѣдъ, и тежъ жидъ 30 [257] шеляговъ [258] маетъ [72] заплатити. И [112] тежъ уставили есмо [259], ижъ бы жидовѣ [260] продавали всякую [261] речь [262] доброволнѣ [263]; имають [264] куповати и хлѣба ся [265] дотикати [266], яко и хрестьянинъ; а [267] заказуючіи имъ [268] вину намъ маютъ заплатити. И тежъ [269]: вси, которые, артыкулы [270] дали есмо [271] имъ, на томъ привильи [272] нашомъ выписаныи [273], потвержаемъ то имъ на вѣчные часы, и печать нашу казали есмо [271] привѣсити. Стало ся есть [274] и дано въ Луцку, въ октаву святого Ивана [275] Крестителя [276], подъ лѣты [277] Божего нароженя тисяча триста лѣтъ, осмдесятъ и осмъ лѣтъ [279]. А при томъ были тые свѣткове [280]: князь Ѳедоръ, воевода Луцкій, будучій [281] того часу, Жимонтъ [282] рыцеръ [283]..., а Луба [284], бояре зъ Литвы, и тежъ Минкгайло изъ Ошмены, и тежъ зъ Литвы иншіе бояре [285].

Різночитання

«Акты ВК»: 1 Грамота публікується в копії від 5 січня 1507 р., затвердженої польським королем і великим князем литовським Сигізмундом I у Мельнику, і друкується із супроводжувальним текстом XVI ст.:

«Во имя Божее, станься. Ижбы блудныхъ речей запаменталыхъ, которые ся дѣють подъ часомъ и иного бы ростырку мудрый нашолъ, абы потверженье листов было бы приведено, светков достойныхъ сведецтвомъ было бы умоцнено ку вечности.

Для тое речи памяти Мы Жикгмонтъ, Божю милостю Король Польскій, Великій Князь Литовскій, Рускій, Княжа Пруское, Жомоитское и иныхъ Панъ и Дедичъ, знаменуемо тыми листы которые всимъ слушнымъ, нинешнимъ на потомъ будучимъ, тыхъ листовъ знаменито маючи:

Били Намъ чоломъ жидове Наши: зъ Берестья, съ Троковъ, зъ Городна, зъ Луцка, зъ Володимера и зъ иншихъ местъ Нашихъ Великого Князьства Литовского, и покладали перед Нами привилей Наияснѣйшаго Княжати и пана Александра, то есть Витовта, Князя Литовского и дедича, въ которомъ права и вольности ихъ выписаны были; и били Намъ чоломъ, абыхмо имъ тотъ привилей умоцнили и подтвердили Нашимъ листомъ, который привилей тыми словы есть выложонъ; 3 Божя; 4 Александеръ; 5 або *нема;* 8 дедичъ; 9 Дорогочинскій; 10 Слуцкій; 11 Володимерскій; 12 инныхъ; 14 будеть; 15 вѣдать; 16 альбо; 17 слышети; 18 всимъ; 19 жидамъ; 20 вышей мененымъ; 21 томъ; 22 которые; 23 ниже; 24 наперво; 25 уставуемъ; 26 есмо *нема;* 27 ижъбы; 28 пенези; 29 рухаючий; 31 у; 33 се; 34 тычеть; 35 послуги; 36 жидовское; 37 напротивко; 38 жидови; *далі вставлено:* не маетъ хрестіянинъ свѣдчити, съ жидомъ хрестіянинъ маетъ быти допущонъ, а в речи альбо учинку фальшивомъ, тогды маетъ быти сведчено двѣма жиды и двѣма хрестіяны и безъ вшелякого откладаня; 39 добре; 40 сведецтво; 41 допущано маеть; 42 Тежъ *далі:* уставуемо; 43 *між* а *і* хрестьянинъ *вставлено:* тогды если бы; 44 бы *нема;* 45 присягу учинить; 46 важность; 47 оноѣ *нема;* 48 *після* заставы *ідуть слова:* которая ему была заставленная правъ съ того будетъ; а чого бы присегою довелъ, христіянинъ не маетъ ся съ того выймовать ему платити; 49 досветчилъ; 50 светковъ; 51 рекжемъ; 52 позычылъ; 53 ты; 55 альбо; 56 и *нема;* 57 може; 58 бы *нема;* 59 *далі іде:* у закладѣ; 61 *далі іде:* мѣли званы быти, жадныхъ речей съ тыхъ не вымовляючи, окромъ; 62 были бы; 63 а *нема;* 64 отъ; 65 речей; 66 одное хустъ кривавыхъ и мокрыхъ; 67 хусты *нема, далі іде:* посвященныхъ; 68 светоѣ *нема;* 69 костельныхъ; 70 *далі іде:* кождый жидъ; 71 один пріймовати *нема;* 73 *слова* которую маетъ жидъ *відсутні;* 74 черезъ *нема;* 76 истиную; 77 емуто; 78 *далі іде:* своею слушною присягою очищатися маетъ тотое у своей; 79 якъ; 80 *далі:* въ якой цѣнѣ; 81 заставлена, *далі:* есть, а такъ жидъ; 82 *далі:* присягою своею тогды; 84 лифвы; 85 *далі:* жидъ; 86 свое; 87 заставные; 88 заставами *нема;* 89 погубилъ; 91 *далі:* а въ томъ бы нагабалъ; 94 места; 96 жадного *нема;* 97 пересуду; 98 на нихъ *нема;* 99 будетъ ли *нема;* 100 то; 101 Кътому *нема;* 102 *далі:* яко; 103 вину; 104 учинити; 105 А; 106 *далі:* его; 107 маеть; 108 нашой; 109 тежъ *нема;* 110 убилъ; 111 нашое земли *нема;* 112 и *нема;* 113 пенезей; 114 проступъ; 115 кажетъ; 116 *далі:* панство; 117 наше; 118 жадныхъ; 119 нагабаній; 120 бы *немо;* 121 *далі:* ни болшей, нименшей, только повиненъ заплатити яко одинъ мѣщанинъ; гдѣ жидъ мѣшкаетъ; 122а водлугъ; 123 изъ; 124 места; 125 *Замість* хочемо,

естли бы такъ заисто мытникъ што бралъ на нихъ, иж бы яко розбойникъ каранъ былъ *іде:* а естли врадникъ Нашь отъ таковыхъ нѣшто взялъ, тогды маеть быти каранъ яко подозреный человѣкъ; 126 а жъ-бы; 127 его сказилъ; 128 и правъ; 129 и; 130 имѣня; 131 *далі:* зъ хрестіянъ кинулъ; 132 металъ *нема;* 133 былъ *нема;* 134 пенежной; 135 вложоно; 136 ту; 137 приказанье; 138 *далі:* до суда за першимъ и за другимъ разомъ ку праву не сталъ, таковый за обадвапозвы маетъ вину платити; 139 *далі:* здавна есть уставлена, а естли бы за третимъ позвомъ ку праву не сталъ, таковый маетъ вину судьи своему платити, которая будетъ ниже описана; 141 вызваню; 142 вина которая; 143 впометанья; 144 вины; 145 есьмо; 146 жадинъ; 147 Божьимъ; 148 приказани; 150 Мойсеевой; 151 речы; 152 было пятдесятъ; 153 *далі:* тотъ жидъ позванъ передъ Насъ, а о меньшой речи маютъ присегати перед школою на школьномъ двору; 154 вызваня (?); 155 *далі:* жидъ таемне забитъ былъ, а въ свѣдецтво явне не мѣло быти приятелей его, тогды который бы его забилъ, а естли бы былъ подозреный, таковый можетъ быти пойманъ и опытанъ, а Мы жидамъ напротивъ подозреному мистра выдати хочемъ; 157 подозрѣного; 158 хочомъ; 159 *далі:* кгвалтъ учинилъ, або ее зкгвалтилъ, таковогo хочемъ абы; 160 быти *нема;* 161 *далі:* жадное речи усчалое межъ жиды у права не маетъ ихъ вызывати, а тежъ бы черезъ жалобу были вызваны ку праву; 162 гдѣ собѣ *нема;* 163 *далі:* имъ маетъ; 165 якобы; 166 платилъ; 167 тыхъ; 169 и онымъ; 170 другіе; 171 жадныхъ; 172 *далі:* гостей мѣти не допускаемъ; 173 листъ; 174 земли нашое; 175 пенезей; 176 *далі:* бы; 177 свои *нема;* 178 листъ; 179 *далі:* и печати его довело. Ино мы жидовыи вмѣсто иншихъ закладовъ имѣнья допущаемъ быти (?) заставны въ закладѣ держати, а то имѣнье ему отъ кривды боронити; 183 *Замість* Тежъ, естли бы который дѣтя жидовское окормило, тотъ яко злодѣй маетъ каранъ быти. *іде:* А который бы хрестіянинъ або хрестіанка детя ихъ взели, або украли жидовское, яко злодѣи маютъ быти караны; 184 детя; 185 отъ; 187 *далі:* а через рокъ держалъ у себе, а естли бы заставы тое цѣна позычоныхъ пенезей переносила, тогды жидъ тотъ закладъ маетъ указати судыи своему и старостѣ Нашому, а вказавши тую заставу, естли бы добре не былъ, (sic), а больше сумы пенезей не стоялъ, тогды можетъ его вольно продати якъ свое властное. А то еже тотъ же закладъ, естли первей нижли годъ вышолъ, судьи своему указалъ тую заставу, а если у жида годъ и день лежалъ, жодному на тое передъ правомъ отказывати не повиненъ; 188 доброволне; 189 нижли бы; 190 бы; 191 суди; 192 *далі:* Тежъ жаденъ хрестіянинъ ку сплаченю закладу своего в жидовскій день свѣты притегати; 193 Надто; 195 свѣтый; 196 *далі:* Который бы кольвекъ хрестіянинъ силою отнялъ отъ жида заставу сю, або кгвалтъ въ его дому учинилъ: яко кгвалтовкинъ виною Нашое коморы маетъ быти каранъ. Противъ жидовъ одно у школѣ, або гдѣ вси жидове бываютъ сужоны маетъ быти усчинено, кромѣ Насъ, альбо Нашего старосты, которыхъ Мы можемъ передъ себе позвати; 198 окрутне; 199 уставы; 200 папежскихъ *нема;* 201 *далі*; Папежа; 202 моцне; 203 *далі:* ижбы далѣй мешкаючи жидове у Панствѣ Нашомъ не были виновани для тое хрестіанское крови не поживали у своихъ потребахъ,

кгдыжъ, подлугъ десятера Божья приказанья стараго закону, отъ крови христіянской могутъ ся воздержати. А естли-бы который жидъ о забитіе нѣкоторое дитяти хрестіянское былъ обвиненъ черезъ хрестіянина, ино таковый жидъ трема хрестіяны а трема жиды ма быть звытежонъ. А кгдыжъ будетъ звытежонъ, только зась ма виною быти каранъ за злые учинки его, которая будеть ниже описана. А естлибы якого жида въ его невиновности свѣдкове очистили, таковою виною, што мѣлъ жидъ терпѣти, хрестіянинъ ма справне терпѣти; 214 уставуемъ; 215 *далі:* бы; 216 *далі:* кони которые колвекъ посполите; 217 только *нема;* 218 на; 219 явне; 220 *далі:* которыи кони у кого покрадены и проданы, альбо промѣнены черезъ Хрестіянина нѣкоторого, а тотъ бы конь налезенъ у жида; 222 властною *нема;* 223 *далі:* своєю себе; 224 маетъ *нема;* 225 мовечи; 226 ижемъ я; 227 *далі:* а мнѣ его; 229 мои *нема;* 231 заставлено; 232 а *нема;* 233 тогды *нема;* 237 ма быть вызволенъ; 238 *Замість* И тежъ *іде:* Приказуемъ, ижъ-бы поставленые; 239 жебы; 241 князьствѣ; 242 уставлены; 244 сами *нема;* 245 безъ; 246 *далі:* або старосты Нашого; 247 *далі:* або без почестныхъ нашихъ; 248 жаднымъ; 249 таковыхъ *нема:* 250 бъ *нема;* 251 *далі:* уставуемъ ижъ; 252 принужонъ былъ; 253 непригодою а; 254 *далі:* кликалъ бы; 255 *далі:* кгвалту; 256 ку; 257 тридцать; 258 шелеговъ; 259 уставуемъ; 260 жидове; 261 вси; 262 речи; 264 и маютъ; 265 куповали; 266 дотакъти; 267 *далі:* люди имъ тое; 268 заказуючи и; 269 *Перед* И тежъ *вставлено:* А жиды тые вси речи, которые суть выписаны, мѣли вѣчную твердость и моць, то выписанье съ подписаньемъ свѣтковъ далисмы имъ, и печати Нашое моцностью подвержаемъ; 270 артикулы; 272 привили; 273 выписаны; 274 Дѣялося; 275 Яна; 276 *далі:* нароженья его; 277 року послѣ; 279 тысечного трехъ сотного осмъдесятъ осьмого году; 280 При тыхъ светкахъ: При кнези Федорѣ, на тотъ часъ старостою Луцкимъ, и передъ Римонтомъ а передъ Жигимонтомъ, рицерми двѣма, а передъ боярми Литовскими, перед Минигайломъ зъ Ошмены, и передъ иншими многими, которымъ годно вѣрити, которые при томъ на тотъ часъ были. Потверженье Господара Его Милости; 285 *далі:* Мы тежъ на чоломъбитье поуданыхъ Нашихъ жидовъ, въ местѣхъ Нашихъ Великого Кзязьства Литовскаго, при тыхъ всихъ члонкахъ зоставили есмо и потвердили то симъ Нашимъ листомъ на вѣчность.

А для лѣпшого свѣдомья и печать Наша къ тому листу Нашому есть завѣшона.

Сталося есть и дано в Менску (!?) перед Вохрищеньемъ лѣта от нароженя Христосоваго полторы тысячи и семъ лѣтъ.

Передъ велебнымъ отцомъ княземъ Войтехомъ, Бискупомъ Луцкимъ, и передъ вельможными паны: Миколаемъ, Воеводою Троцкимъ, и передъ Яномъ зъ Заберезыня, Великого Князьства Литовского Маршалка Нашого Наивысшого и передъ Старостою Городенськимъ, и передъ Станиславомъ Глебовичемъ Новгородскимъ, и передъ княземъ Иваномъ Глинскимъ Воеводою Новгородскимъ, и передъ княземъ Михайломъ Глинскимъ, Державцою Ветенскимъ, и передъ Войтехомъ (Яновичемъ), Кухмистромъ королевское земли (?!) Королевое Ее Милости, Старостою Ковенскимъ и Белскимъ,

и передъ Яномъ Миколаевичемъ, Маршалкомъ Дворнымъ, державцою Слонимскимъ и передъ иными паны.

Через руки Петра Опаленского, Познанского Кубернатора, которому тые речи были полецаны.

С. Бершадський, *«Русск.-евр. архив»:* 1 С. Бершадський використав копію цієї грамоти від 5 січня 1507 р., затверджену польським королем і великим князем литовським Сигізмундом I у Мельнику, і опублікував із супроводжувальним текстом XVI ст.: «Во имя Божее, станься. Ижбы блудныхъ речей запамяталыхъ, которые ся дѣють подъ часомъ и иного бы рострыгу мудрый розумъ нашолъ, абы потверженьемъ листовъ было бы приведено, светковъ достойныхъ сведецтвомъ было бы вмоцнено ку вечности.

Для тое речи и памяти Мы жикгимонтъ, Божю милостью Король Польскій, Великій князь Литовскій, Рускій, Княжа Пруское, Жомонтскій и иныхъ Панъ и Дедичъ, знаменуемо тыми то листы которымъ всимъ слушнымъ, нинешнимъ и потомъ будучимъ, тыхъ листовъ знаменитость маючимъ:

Били Намъ чоломъ жидове Наши: зъ Берестья, съ Троковъ, зъ Городна, зъ Луцка, зъ Володимера и зъ иншихъ местъ Нашихъ Великого Князьсвта Литовского, и покладали перед Нами привилей Наияснѣйшаго Княжати и пана Князя Александра, то есть Витовта, Князя Литовского и дедича, въ которомъ права и вольности имъ выписаны; и били Намъ чоломъ, абыхмо имъ тотъ привилей умоцнили и подтвердили Нашимъ листомъ, который привилей тыми словы есть выложонъ; 2 име; 6 Витольтъ; 7 Божи; 8 дедичъ; 11 Володимерскій; 13 нинишнимъ; 14 будеть; 20 вышей мененой; 21 томъ; 24 Напервей; 27 ижъбы; 28 пенязи; 29 рухаючи; 31 въ; 32 которое; 34 тычеть; 36 жидовское; 37 напретивно; 39 добре; 40 свидецтво; 41 допущано маетъ; 47 оное; 49 досветчилъ; 50 светковъ; 51 ижь *нема;* 52 позычыл; 53 ты; 54 маетъ; 55 альбо; 60 колве; 62 были бы; 63 а *нема;* 64 отъ; 65 речей; 66 одное кривавое мокрое; 68 свѣтое; 69 костельное; 72 маеть; 76 истепую; 78 *далі:* тотое у своей; 83 половицы; 92 очистенъ; 93 мези; 94 места; 95 нашего; 107 маеть; 108 нашой; 113 пенезей; 114 поступокъ; 115 найдеть; 116 *далі:* панство; 122 дають; 123 отъ; 124 места; 126 ажъ-бы; 127 казилъ; 130 имѣня; 134 пенежной; 140 вложона; 141 вызваню; 142 вина которая; 143 впометанья; 145 есьмо; 146 жадинъ; 147 Божи; 148 приказани; 149 есть; 151 речы; 152 *далі:* пятдесятъ; 153 будеть; 154 вызваня [?]; 156 сведецтво; 157 подозрѣного; 158 хочомъ; 162 *далі* (мѣстцо); 164 хрестіанинъ; 167 тыхъ; 168 если бы; 169 и онымъ; 170 другіе; 175 пенезей; 178 листъ; 180 жидомъ; 181 мѣсто; 182 имѣня; 184 детя; 186 *далі:* на; 188 доброволье; 189 нижлибы; 190 бы; 191 суди; 193 надто; 194 ижъ; 195 свѣтый; 197 припудилъ; 198 окрутне; 202 грозне; 204 остаточне; 205 человѣчее; 206 посполитые; 207 выстерегатъ; 208 посполитое; 209 забитю; 210 детяти; 211 тогдѣ; 212 невиностью; 213 нелитостиве; 215 *далі:* бы; 218 на; 221 конъ, *далі:* былъ бы в; 228 пензи; 230 естъ; 231 заставенъ; 233—234 тотъ то; 235 тое; 236 речи; 239 жебы; 240 мынцаре; 241 князьствѣ; 242 уставены; 243 пенезми; 245 черезъ; 248 колве; 250 бъ *нема;* 256 ку; 257 тридцать; 258 шелеговъ; 263 доброволне; 264 и маю\u0442ь; 266 дотыкати; 268 заказуючи и имъ; 270 артикулы; 271 есьмо;

272 привили; 273 выписаны; 274 есть; 281 будучи; 282 Зимонтъ (а Рымонтъ); 283 рыцаре; 284 а Луба; 285 *далі:* Мы тежъ на чоломъбытье подданыхъ Нашихъ жидовъ, въ местѣхъ Нашихъ Великого Князьства Литовскаго, при тыхъ всихъ члонкахъ зоставили есмо и потвердили есмо то имъ Нашимъ листомъ на вѣчность.

А для лѣпшого свѣдомья и печать Наша къ тому листу Нашому есть завѣшона.

Сталося есть и дано въ Мельнику передъ Водохрищами, лѣта нароженя Христова полторы тысячи и семъ.

Передъ велебнымъ отцомъ княземъ Войтехомъ, Бискупомъ Луцкимъ, и передъ вельможными паны: Миколаемъ, Воеводою Троцкимъ, и передъ Яномъ зъ Заберезыня, Великого Князьства Литовского Маршалкомъ Нашимъ навышшимъ и передъ Старостою Городенскимъ, и передъ Станиславомъ Глебовичемъ, Воеводою (Полоцкимъ), и передъ княземъ Иваномъ Глинскимъ, Воеводою Новгородскимъ, и передъ княземъ Михайломъ Глинскимъ, державцою Успенскимъ, и передъ Войтехомъ (Яновичемъ). Кухмистромъ Королевое Ее Милости, Старостою Ковенскимъ и Белскимъ, и передъ Яномъ Миколаевичомъ, Маршалкомъ Дворнымъ, Старостою Слонимскимъ и передъ иными паны.

Через руки Петра Опаленского Познанского Кубернатора, которому тые речи были полецаны.

Приписка: Есть до книґъ уписана тая копія слово в слово.

У того екстракту, при печати притисненой, подписъ рукъ тыми словы: Въ небытности пана Себестіана Корижни, писара кгродского Виленского, Станиславъ Бартъломеевичъ Радвинъ Ивановичъ.

Который же тотъ екстрактъ, ку активованью поданый, есть до книгъ кгродскихъ Берестейскихъ уписанъ.

А. Дзялинський, «*Zb. praw. lit.*»: Wo imia bożeje, stansia. Iżby błudnych reczej zapamiatałych, kotoryje sia dejut' pod czasom, i inoho by rostyrhu mudryj rozum naszoł, aby potwerżeniem listow byłoby priwedeno, swetkow dostojnych swedectwom byłoby wmocneno, ku wecznosti, dla toje reczi i pamiati. My Żikhimont bożiu miłostiu korol Polskij, welikij kniaź Litowskij, Ruskij, kniaża Pruskoje, Żomojtskij i inych pan i dedicz: znamenujemo tymi to listy, kotorym wsim słusznym ninesznim i potom buduczim tych listow znamenitost' majuczim. Bili nam czołom Żidowe naszi: z Berestia, s Trokow, z Horodna, z Łucka z Wołodimera i zynszich mest naszich welikoho kniażstwa Litowskoho, i pokładali pered nami priwilej najasnejszoho kniażati i pana kniazia Alexandra, to jest Witowta kniazia Litowskoho i dedicza: w kotorom prawa i wolnosti im wypisany; i bili nam czołom, abychmo im tot priwilej umocnili, i potwerdili naszim listom, kotoryj priwilej tymi słowy jest wyłożon.

Wo ime bożie stansia. My Alexandr, abo Witolt z boži łaski welikij kniaź Litowskij i dedicz Horodenskij, Berestejskij, Dorohickij, Łuckij, Wołodimerskij, i inszich: znamenito czinim tym naszim listom, ninisznim i potom buduczim, komu budet' potreba toho wedati, abo cztuczi jeho słyszati. Umyslili

jesmo s pany radami naszimi i dali prawa i wolnosti wsej Żidowe wyszej menenoj meszkajuczim w tom panstwie naszom, kotoryi sut' niżej w tom liste naszom wypisany. Naperwej ustawilijesmo iżby za peniazi ruchajuci abo wynszoj reczi kotoroje sia tyczet' parsuny Żidowskoje napretiwku Żidowe dwum chrest'janom a tretemu żidu, kotoryj by sia dobre chował w zakone swojem żidowskom, swedectwo dopuszczono majet' byti. Też jestliby chrest'janin nahabał żida mowiaczi, iżby jemu swoju zastawu zastawił, a żid by jemu toho zapreł, a chrestjanin by jemu ne choteł weriti: żid prisiahszi na ważnosti onoje zastawy, a zasia prisiahszi chrest'janin: doswetcziłby to na neho, majet' jemu to zapłatiti. Też jestliby żid chrest'janinu ne dawszi swetkow, rek by pożycził ty zastawy, a on by zapreł to chrest'janin majet' zapłatiti albo prisiahoju sia oczistiti. I też moh by żid wziati imenem zastawy, wsiakije reczi, kotoryje by byli jemu zastaweny, kotorym kolwek imenem byliby wymoweni. Ot tych to reczej żadnoho habania neczineczi, wyniawszi odnoje kriwawoje, mokroje chusty swietoje kostelnoje, kotorych żadnym obyczajem ni odin prijmowati ne majet'. Też jestliby chrest'janin nahabał żida o zastawu kotoruju majet' żid, kotoraja by jemu była czerez złodejstwo, abo czerez khwałt wziata, na tuju istenuju zastawu, żid majet' prisiahnuti, jako ne wedał koji jemu wkradeno, abo khwałtom wziato, to toje uswoje prisiahi wymowiti, majet, kak jemu taja zastawa zastawena, oczistiwszi sia chrest'janin, majet' połowicy lichwy płatiti, kotorajaby jemu do toho czasu primnożiła. Też jestliby czerez upad, pożohi, abo złodejstwa, abo czerez khwałt, reczi swoi zastawlenymi zastawami utratił by, a chrest'janin kotoryj by jemu zastawił wsiakij ne majet' żida habati, żid swojeju włastnoju prisiahoju budet' oczisten. I też, jestliby żidowe mezi soboju nezhodu, abo swar poczali, sud'ja mesta naszoho żadnoho peresuda na nich ne majet' brati: ale my tolko, albo nasz starosta, budietli ich suditi, a na nich by kotoraja wina abo prostupka priszła, tot sud majet' byti na nas zachowan. Ktomu, jestliby chrest'janin żidu ranu nekotoruju zadał, winnyj takowyj, majet' winy zapłatiti, czim majet' nam czołom biti, a rannomu majet' dosyt' wcziniti, podłuh ran jeho, jako szlachticzu. Też jestliby chrest'janin żida zabił, majet' byti karan jako winnyj, wsiakije reczi ruchomyje, abo ne ruchomyje majet' byti w naszoj mocy. I też jestliby chrest'janin żida wdarił tak, jakoby kriwi nerozlił, majet na nem wina byti wodłuh obyczaja naszoje ziemli, a wdarenomu i obrażonomu majet' dosyt' wcziniti, jako szlachticzu. A jestliby penezej nemeł, tohdy za postupok, jako prawo najdet', majet byti karan. I też jestliby żid czerez panstwo naszo jechał, żadnyj jemu nahabania cziniti ne majet. A jestliby kotoryje reczi kramnyje wez, majet' myto płatiti czerez wsi myta położonyje kak i inszyje dajut' myto. Też jestliby żidowe, podłuh swojeho obyczaja nekotoroho żida umerłoho, ot mesta do mesta, ot poweta do poweta, abo ot odnoje zemli do druhoje zemli wezli by czerez myta, niczoho na nich myta ne majet' brano byti. Chocziemo, jestliby tak zaisto mytnik szto brał na nich, aż by jako rozbojnik karan był. Też jestliby chrest'janin kopiszcza ich woził, abo khwałtom nachodił: choczemo, iżby podłuh obyczaja naszoje zemli praw naszich, był karan, a wsi imenia jeho majut' na nas spasti. Też, jestliby chto kak na szkołu żidowskuju metał, tot

majet' staroste naszomu zapłatiti dwa funty percu. Też jestliby kotoryj żid był najden sud'i swojemu u wine peneżnoj abo wynszoj kotoroj, kotoraja z dawna ułożona, to majet' zapłatiti. Też jestliby żid czerez wyznanie swojeho sud'i, byłby pozwan k sudu, perwyj i druhij raz ne priszoł by, majet zapłatiti winu za obadwa razy kotoraja włożona. A jestliby k tretemu wyznaniu ne priszol, wina kotoraja położona dla wpometania, sud'i majet' zapłatiti. A jestliby żid żida ranił, winu sud'i swojemu, wodłuh obyczaja zemskoho, zapłatiti. Też ustawilijeśmo, iż żadin żid nie majet'prisiahati na desiaterom boži prikazani, to jest knihi Mojsejewy, tolko o welikoj reczi, kotoraja by była piatdesiat hriwen serebra litoho: abo budet' pered oblicznostiu naszoju wyznania a majet' prisiahati pered szkołoju u dwerej. I też, jestliby żida zabito, a czerez swedecstwo, ne moh dowesti swoim prijatelem, kotoryjby jeho zabił, jestliby moh w pytaniu nekotoroho podozrenoho meti: my żidom na protiwku podozrenoho, choczom obroncoju byti. I też, jestliby chrestianin, nekotoroj żidowce rukoju khwałtownoju meł szto wcziniti, abo wdarił, majet' byti karan podłuh prawa naszoje zemli. I też, sud'ja zidowskij, kotoraja sia diejet, meżi żidy prihoda, k sudu ne majet' pered sebe priwoditi: oliżby czerez skarhu byłby naweden. Też, jestliby żidowe hde sobe wybrali, u szkole abo hde kolwe, tam majut' sużony byti. I też jesliby ot żida chrestianin, zastawu swoju wyzwolił, tak, kak by jemu lichwy ne zapłatił: a tych to lichw, jestliby czerez mesiec nedał, i onym primnożajut' druhij lichwy. Też żadnoho w domu żidowskom ne choczem hostem meti. I też jestliby żid na imenie, abo na listy panow znamenitych peniazej by pozycził, a toho czerez swoi listy, abo peczati doswiedcził, my żidow mesti inszich zastaw imenie zastawlenoje naznamenujemo, a jemu toho to imenia na protiwku khwałtowi choczem boroniti. Też jestliby kotoryi detia żidowskoje okormił, tot jako złodej majet' karan byti. I też jestliby żid wzał u chrest'janina na zastawu czerez czas odnoho roku derżałby. Jestliby ważnosti peniezej pozyczonych ne wcziniła, aby żid sud'i swojemu, tuju zastawu okazał, jestliby taja zastawa ne dobra była, starostie naszomu majet' wkazana byti, a potom żid jeje dobrowolne majet' prodawati, jestliby taja istnaja zastawa niżliby rok priszoł, swojemuby sud'i wkazana. A jestliby zastawa w żida czerez rok deń odin była, potom żadnomu żid ne majet' opowedati. Nadto, choczem, iżby żadnyj żida k zapłate zastawy jeno w deń swietyj ne pripużał. I też, jestliby chto żida, k zapłate zastawy jeho, w deń swiatyi pripudił, abo khwałt w domu by jeho wczinił, jako rozprawca skarbu naszoho okrut ne majet' byti karan. Też podłuh ustaw papeżskich wo imia swiatoho otca naszoho, hrozne prikazujem, aby na tom żidowe ostatoczne w panstwe naszom ustaweny, meli byti odwineny, iż pożiwajut' człoweczeje krowi, khdy to jest' na protiwku zakonu i ustawy, iż żidowe pospolityje majut' utiahati i wysterehat sia, ot pospolitoje krowi, ale jestliby nekotoryj żid, o zabitiu detiati chrest'janskoho, czerez chrest'janina był obwinen, takowy majet' byti poswetczon trema chrest'jany, a trema żidy dobrymi, a khdyby żid był poswetczon, to hdie żid winoju majet' byti karan za prostupok, a jestliby swetki preczonyje, newinnost'ju jeho poswetczili by, chrest'janin winu kotoruju żid meł terpeti, nemiłostiwe majet' płatiti. Też, ustawilijesmo iżby żidowe, konej

pospolitych w deń tolko zastawu majut' brati jawno; a jestliby nekotoryj kon, byłby w žida kradenyj, czerez chrest'janina byłby najden, tohdy žid własnoju prisiahoju oczistitisia majet', rekuczi: žem toho konia w deń wział, kotoryjže za peniazi moi jest zastawen: a tot to žid, ot toje reczi, budet' wybawen. I też żeby myncare w kniažstwe naszom ustaweny, židow s fałsziwymi penezmi, abo z reczmi inszimi, sami czerez posła naszoho wojewody, i też czerez meszczan, kotorym kolwe obyczajem, takowych imati ne smeliby. Też jestliby žid niekotoryj pripuženyj, welikoju potrebiznoju, czasu nocznoho wołałby, a jestliby chrest'jane jemu ku pomoženiu ne pribehli, ku wołaniu wsiakij sused, i też žid, tridcat' szelahow majet' zapłatiti. I też, ustawilijesmo, iżby židowe prodawali wsiakuju recz dobrowolne, i majut' kupowati i chleba sia dotikati, jako i chrest'janin, a zakazujuczi im, winu nam majut' zapłatiti. I też, wsi kotoryje artykuły dalijeśmo im na tom priwili naszom wypisany, potwerżajem to im na weczny je czasy, i peczat' naszu kazalijesmo priwesiti. Stalo sia jest, i dano, w Łucku, w oktawu swiatoho Iwana krestitela (1. lipca): pod lety božeho narożenia, tisiacza trista let, osmdesiat i osm let (1388). I pritom byli tyje swetkowe: kniaź Fedor wojewoda łuckij, buduczi toho czasu Žimont rycere a Łuba bojare z Litwy i też Minkhajło i z Oszmeny i też z Litwy inszije bojare.

My też, na czołom bit'ie poddanych naszich židow w mestech naszich welikoho kniažstwa Litowskoho, pri tych wsich członkach zostawili jesmo, i potwerdili iesmo to im naszim listom na wecznost'. A dla lepszoho swedomia i peczat' nasza k tomu listu naszomu jest zaweszona. Stało sia jest i dano w Melniku, pered wodo chriszczami (5. stycznia), leta narożenia Christowa, połtory tisiaczi i sem (1507). Pered welebnym otcom kniaziem Wojtechom biskupom Łuckim, i pered welmożnymi pany: Mikolajem wojewodoju Trockim, i pered Janom z Zaberezynia welikoho kniažstwa Litowskoho marszałkom naszim nawyszszim, i pered starostoju Horodenskim, i pered Stanisławom Hlebowiczom wojewodoju, i pered kniaziem Iwanom Hlinskim wojewodoju Nowhorodskim, i pered kniaziem Michajłom Hlinskim deržawcoju Utenskim, i pered Wojtechom kuchmistrom korolewoje jeje miłosti starostoju Kowenskim i Bełskim, i pered Janom Mikołajewiczom marszałkom dwornym starostoju Słonimskim i pered inymi pany. Czerez ruki Petra Opalenskoho Poznanskoho kubernatora, kotoromu tyje reczi byli polecany.

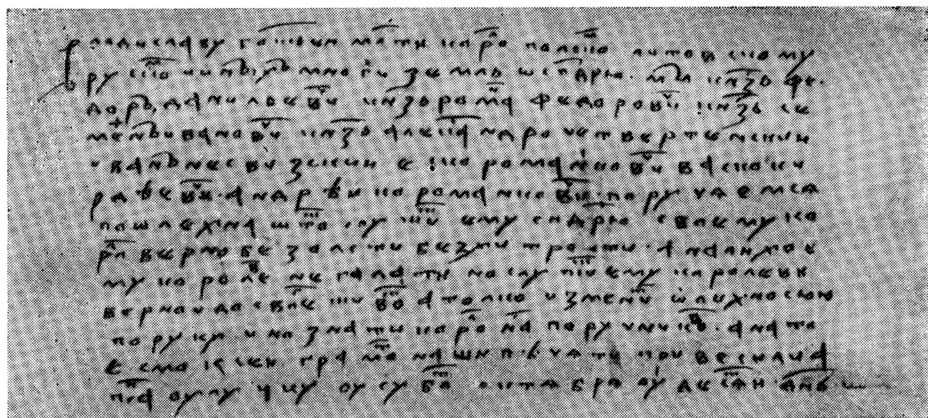
46. Князь Федір Данилович та інші князі ручаються польському королеві Владиславу за Олехна

10 жовтня 1388 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 11, стор. 11; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 502; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 10; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 22, стор. 41—42.

У тексті грамоти не вказано року її написання. Але оскільки збереглася грамота подібного змісту латинською мовою, датована жовтнем 1388 р., то дослідники приписують і їй цей рік.

Подається за виданням В. Розова. Фотокопія зроблена з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № 115.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих працях: «Словник»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; І. Свєнціцький, «Західноукр. грам.»; В. Борковський, «Синт.»; В. Борковський, П. Кузнецов, «Истор. грам.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. прийм.» та ін.

Грамота описана в «Arch. Sang.», стор. 155—156.

Влодиславу. божьей [1] м҃лсти [2] коро(л) [3] польско(м). литовскому. руско(м) и ӥныхъ [4] многи(х) земль ѿсп҃дрю [5]. мы кн҃зь федоръ данильеви(ч). кн҃зь рома(н) федорови(ч) кн҃зь семенъ ӥванови(ч) кн҃зь алек(с)андро четвертенский [6] ӥванъ несвизский [7]. єско романкови(ч) васко кирдѣеви(ч). андрѣйко [8] романкови(ч). поручѧемсѧ[9] по ѡлехна што(ж) служи(т) ему сп҃дрю [10] своему коро(л) верно безо лсти без хитрости. а на лихо ему короле(в) не гадати но служи(т) [11] ему королеви верно ӥ до свое(г) живо(т)а толко ӥзмени(т) ѿлехно сюю поруку ӥно знати коро(л) на(с) поручнико(в). а на то єсмо к сей [12] грамо(т) наши пѣчѧти привесили а пса(н) [13] оу луцку оу субо(т) ѡктѧбрѧ оу десѧ(т)ӥ[14]. д҃нь. ∽

Різночитання

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 3 *Титли розкриваються повністю:* корол[ю]; 4 *Надрядкові знаки не відбиті;* 9 поручяємся; 11 служ[и]ти.

«Arch. Sang.»: 1 божю; 2 м[и]л[о]стю; 3 *Титли розкриваються без застережень;* 4 *Надрядкові знаки не відбиті;* 5 госп[о]д[а]рю; 6 Четвертенєкий; 7 Несвизский; 8 Андрѣйко; 9 поручаемсѩ; 10 г[о]с[по]д[а]рю; 12 сей; 13 писан; 14 десѩтий.

47. Литовський князь Дмитрій Ольгердович визнає себе васалом короля польського Владислава та королеви Ядвіги

16 грудня 1388 р.

Текст опублікований М. Круповичем, № 4, стор. 6; М. Погодіним у «Виленск. вестн.», Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 23, стор. 36—37, 1867, № 23, стор. 22—23; І. Срезневським у «Свед. и заметках», стор. 213—214; В. Розовим, «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 23, стор. 42—44.

Подається за виданням В. Розова.

І. Срезневський, Я. Головацький і В. Розов вказують на те, що оригінал знаходився в бібліотеці графів Красинських у Варшаві, № 39, а М. Крупович — що в бібліотеці Костянтина Свідзінського в Сульгустові, копію з якого зробив Круповичу М. Малиновський.

Приклади з грамоти використано в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10; І. Свєнціцький, «Західноукр. грам.», «Елементи»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.», «Труди»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.», «Істор. морф.»; «Словник»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; Я. Спринчак, «Очерк»; І. Нелюбова, «Конструкции»; Д. Шелудько, «Німецькі елем.»; Є. Карський, «Белоруссы», та ін.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 256.

Мы кнѧ(з) дмитрий [1]. ѡлгѣрдови(ч) [2]. чинимъ [3] знамени(т) [4]. тымъ [5] листо(м) [6]. ӥже [7] ӥмѣюче [8]. чистоѣ [9] мысли млсрдиіє [10]. и по(ж)даниіє [11]. к велико(м) [12] королеви володиславу польско(м) [13]. ӥ [14] къ ієго королици [15] ѧдвизѣ [16]. ӥ къ ієго дѣте(м) [17]. й [14] къ [18] корунѣ польскои. хотѧчи [19] с [20] нашими. дѣтми. ієму ӥ ієго королици. й кору(н) [22] по(л)ской. службу вѣр(н)ѣ ӥ оуставичнѣ оуказати. тому [23] ӥстому королеви. володиславови. ӥ ієго коро(л)ци ӥ ієго дѣте(м) [24]. ӥ корунѣ польской [25]. слюбуіємъ [26] держати. цѣлую правду ӥ чиста вѣра. с [20] наши(м) [27] дѣтми ӥ с [20] наши(м) [27] послѣдки. при немъ ӥ на вѣ(к) бы(т) [28]. а николи ѡ(т) [29] ни(х) [30]. а ни ѡ(т) [31] коруны по(л)скоѣ никоторою [32] хитростью [33] ѡ(т)стати. але ѡ҃то [34] вси(х) неприѧтелий ѡстерега(т) [35] всею нашею силою [36]. ӥ на вѣ(к) [37]. помагати ми. а ѧко ко(л) [39] тако(ж) [40] йслюбили [41] бы(л) [42] ієсмо. кнѧ(з) [43] дмитрию московьско(м) [44] й правду дали. оужь ѣде(м) [45]. и хоче(м) [46] сѧ порожни. оучинити тоѣ прав(д)ы. про(т) [47] абы коро(л) [48] бы(л) [49] бзпечнѣший [50]. оу нашей службѣ. ӥ оу [51] правдѣ. коли сѧ [52] вороти(м) [53]. сложи(в) [54] той слю(б) [55]. тогда хочемъ [56] кголдова(т) [57]. короле(в) [58] й ієго королици. й єго дѣте(м) [24]. й кору(н) [60] польской [61]. вѣрноє послу(ш)ство [62] держа(т) [63]. подъ присѧгою й по(д) [65] ч(с)тью [66]. подлугъ ѡбычаѧ [67]. ѧко ко(л) [39] бываіє(т) [68] при голдованию [69]. а на крѣпо(с) [71] то(г) [72] листа. привѣ(с)ли [73] ієсмо наша печа(т) [74]. абы то крѣпко здержа(т) [76]. не ӥзрушисто [70]. никакими [75] дѣ(л) [79]. а дана грамо(т) [80]. в [81] молодечнѣ в [81] середу. декабрѧ. ѕі҃ [82]. дн҃ь. а то сѧ конча(л) [83]. в [81] лѣ(т) [84] бж҃ьіє [85]. а҃. т҃. п҃. ѡ҃ [92] и҃. є лѣ(т) [86]. а при то(м) [87] бы(л) [88] боѧре. бра(т)ша [89]. минигайло. кнѧ(з) юрьи [90] кожішно [77]. ӥванови(ч) [78].

М. Крупович: 1 *Крапки та надрядкові знаки відсутні в усьому тексті, розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 3 чиним; 4 знаменито; 5 тым; 6 листом; 8 имуюче; 9 чистое; 10 милосердье; 11 поздание; 12 Великому; 13 Польскому; 15 королицы; 16 Ядвизе; 17 и к дѣтем; 18 к; 22 корунѣ; 26 слюбуем; 27 нашими; 28 быти; 34 ото; 35 остерегати; 39 яколь; 40 також; 41 и слюбили; 42 были; 43 Князю; 44 Московскому; 46 хочемся; 47 прото; 48 Король; 50 безпечнешии; 52 колися; 54 сложим; 56 хочем; 57 кголдовати; 58 королеви; 60 корунѣ; 62 послушенство; 63 держати; 70 неизрушысто; 71 крѣпость; 72 того; 73 привесили; 74 печать; 76 сдержати; 77 Козшно; 79 дѣлы; 80 грамота; 82—13; 83 коньчыла; 84 лета; 85 *слово* божье *пропущене;* 86 *слово* лѣтъ *пропущене;* 88 были; 89 Братша; 90 Юри.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Крапки та надрядкові знаки відсутні в усьому тексті;* 4 знаменито; 6 листомъ; 10 милосердіє; 12 великомꙋ; 13 польскому; 14 и, *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 16 *слова* ѧдвизѣ и къ ѥго дѣте(м) *пропущені;* 18 и корꙋнѣ; 19 хотячи; 20 съ; 22 корꙋнѣ; 23 томꙋ; 24 дѣтемъ; 27 нашими; 28 с҃ты; 29 отъ; 30 нихъ; 31 а отъ; 33 хитростїю; 34 отъ; 35 остерегати; 37 вѣкъ; 39 ꙗко коли; 40 такожь; 41 и слюбили; 42 были; 43 кнѧзю; 44 Московскому; 45 ѣдеть; 46 хочетъ; 47 про то; 48 король; 49 былъ; 50 безпечнѣший; 53 воротимъ; 54 сложивъ; 55 слюбъ; 57 кголдовати; 58 королеви; 63 держати; 65 подъ; 66 честью; 68 бываетъ; 71 крѣпость; 72 того; 74 печать; 76 здержати; 78 Ивановичь; 79 дѣлы; 80 грамота; 81 въ; 83 кончало; 84 лѣто; 85 божьє; 86 ⸗а҃т҃п҃ и ı҃є лѣтъ; 87 томъ; 88 были; 89 Брагша.

І. Срезневський, «*Свед. и заметки*»: 1 Дмитрий; 2 ѡлгѣрдович; 6 мостом; 7 йже; 25 Польской; 32 ни которою; 34 ѿ то; 36 силою; 41 и слюбити; 51 и ӧу; 61 Польскои; 67 ѿбычая; 69 кголдованию; 70 не изрушиті; 75 ни какими.

М. Погодін, «*Виленск. вестн.*»: 1 *Титли розкриті без застережень, надрядкові знаки відсутні;* 2 Ольгердовичъ; 4 знаменито; 10 мыслими лосердіє; 11 ѥ *передається через* іе; 18 къ *нема;* 19 ѧ *передається через* я; 20 съ; 26 слюбуємъ; 28 сты; 33 хитростію; 34 отъ; 41 и слюбили; 45 ѣдетъ (sic); 46 хочетъ; 47 про то; 67 обычая; 68 бываетъ; 81 въ; 89 Брагша; 92 и.

48. Мстиславський князь Семен-Лигвеній присягає на вірність польському королеві Владиславу

25 квітня 1389 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. І, № 10, стор. 26; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 533; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 10, стор. 192—193, 1867, № 10, стор. 12—13; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 47.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 119, 1882, стовп. 259—260. Згадується у зв'язку з визначенням дати її написання М. Дашкевичем у «Заметках»,

Мы кнзь семенъ · и мы [illegible] лыгвени · чинимъ знамено симъ нашимъ листомъ · кто
на нь возрить · или проучитаеть · иже коли от свѣтлѣишаго гдрѧ володислава · бжь
милостью король полский · литовский · руский · и иныхъ земль многихъ гдрь брата
нашего милѣишего поставилъ на отпечалникомъ мужемъ и людемъ великого нова
города · и мы ему королю [illegible] королю и королевству полскому и [illegible] люди
с великого новагорода какоже долго держимъ у нашемъ вопеканию · слюбили
есмо [illegible] сами будемъ иже хочемъ [illegible] коруне короле
вства · полского пристати · и с нашею силою · и с нашими [illegible] · и с нашею радою
и с нашими [illegible] без всякое лсти и хитрости · не хочемъ такоже ни
коли отступити от коруны королевства полско · а в сему нас [illegible] наша печать
привѣшена [illegible] есть у судомири · у [illegible] же [illegible] · по ве
ликодни · лѣ · бъа · тѣиуа · т · п · [illegible]

стор. 156; Є. Карським у «Белоруссах», стор. 16, а також в «Примечаниях» до «Актов ЗР», 1846, т. I, стор. 5—6; у «Протоколах», стор. 232; М. Карамзіним в «Истории», т. V, прим. 108, 217.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: І. Свєнціцький, «Нариси»; А. Кримський, «Укр. грам.»; «Словник»; С. Бевзенко, «Істор. морф.», та ін.

Для даної збірки використано текст грамоти з «Актов ЗР». Фотокопія зроблена з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Оригінал зберігається в рукописному відділі Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, ф. «Западнорусские акты», № 1. Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 173.

Мы [1] князь Семенъ, инымъ именемъ Лыгвеній [2], чинимъ знаменито [3] симъ листомъ, кто на нь [4] возрить, или прочитаеть, ижъ [5] коли освящены [6] господинъ [7] Володиславъ, Божьею [8] милостью [9] король Полскіи [10], Литовскій [11] и Рускій и иныхъ [12] земль многихъ господарь [13], братъ нашь милѣйшій [14], поставилъ насъ опекалникомъ мужѐмъ и людемъ Великого Новагорода: и мы тому корол(ю) [15], и Ядвизѣ, королицѣ королевства Полского, и съ [16] тыми людми съ [17] Великого Новаго(ро)да [18], како жь долго держимъ у нашемъ опеканью [19], слюбили есмы [20], и еще [21] симъ листомъ слюбуемъ [22], ижъ [5] хочемъ при нихъ, при корунѣ королевства Полского пристати, и съ нашею сило(ю) и съ нашими помочми, и съ [16] нашею радою, и съ [16] нашимъ остреженьемъ [23] безо всякой [24] льсти [25] и хитрости; не хочемъ такожь николи отступити [26] ихъ, коруны [27] королевства Полско(го); а сему на свѣдецтво, нашя [28] печять [29] привѣшена [30] есть [32]. А... данъ [31] есть [32] у Судомири [33], у недѣлю [34], у тыйжьдень [35] по Великом дни, лѣта Божья [36] тисяча [37] 389 [38].

Різночитання

Я. Головацький, «*Памятники*»: 4 нань; 5 ижь; 6 освѧщены; 15 коро[лю]; 21 єще; 24 всѧкой; 29 печать; 31 а данъ; 32 єсть; 33 Сȣдомирѣ; 36 Божьѧ; 37 тисѧчѧ; 38 т̃п̃д̃.

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 2 Лыгвени; 3 знаменит[о]; 5 иже; 6 освящины; 7 г[оспо]д[и]нъ; 8 Б[ож]ьє; 9 м[и]л[о]сти; 10 Полскии; 11 Литовскии; 12 Рускии, иныхъ; 13 г[о]с[у]д[а]рь; 14 милеишии; 16 ис; 17 с; 18 Нова — года; 19 опеканию; 20 єсми; 21 єще; 22 слюбуємъ; 23 остережении; 24 всякои; 25 лети; 26 отступ[и]ти; 27 коруне; 28 нашѧ; 29 печят[ь]; 30 привешена; 32 єсть; 34 Н[е]д[ѣ]лю; 35 тыижед[е]нь; 36 Б[ож]ья; 37 тис[я]чя.

49. Великий литовський князь Олександр-Вітовт видає привілей гродненським євреям

18 червня 1389 р.

Текст опублікований С. Бершадським в «Рус.-евр. архиве», т. I, стор. 26—28, № 2, звідки передруковується в цьому виданні.

Оригінал не відшуканий, копія від 19.VIII 1547 р., завірена Сигізмундом Августом, збереглася в актових книгах Метрики литовської («Записи», № 120, арк. 363).

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 156—161.

Крім того, грамота завірялася ще пізніше Яном Казиміром 20.VI 1655 р. і Станіславом Августом 19.XII 1785 р. Остання занесена в книгу «Судных дел», № 234, арк. 253.

Жикгимонтъ Августъ милостю Король Полскій Великій Князь Литовскій, Рускій, Пруській, Жомоицкій, Мазовецкій и иныхъ.

Ознайменуемъ тымъ листомъ, кому того вѣдати належить нинѣшнимъ и напотомъ будучимъ, ижъ, постановившисе передъ Нами и радами Нашими, подданные Наши, жидове Городенскіе: Июда Абрамовичъ, Шмоило Якубовичъ, именемъ своимъ и именемъ усехъ жидовъ Городенскихъ, били Намъ чоломъ и покладали передъ Нами прывилей подъ тытуломъ и печатью Наяснѣйшаго Княжати пана Александра, албо Витольда, Великого Княжати Литовскаго, у которомъ прывилью права и вольности въ собѣ замыкаютъ онымъ наданые и позволеные, просили Насъ, абыхмо пречоный прывилей Нашымъ привилеемъ ствердили. Который привилей слово до слова так се въ собѣ маетъ:

Въ ыме Панское, аминь.

Люцкые справы, естлибы не были ствержены голосомъ светковъ, албо сведецьтвомъ писма, борзо бываютъ въ запомненю.

Про то Мы Александръ, або Витолдъ, з ласки Божое Княжа Литовское и дедичъ Городенскій и Берестейскій, Дорогицкій, Луцкій, Володимерскій и иныхъ землъ, ведомо чынимо тымъ теперешнимъ, яко и на потомъ будучого веку людемъ, до которыхъ ведомости тотъ Нашъ листъ прыдетъ: Ижъ жидамъ Нашимъ Городенскимъ права и вольности имъ самымъ и потомкомъ ихъ надаемъ и позволяемъ, яко нижей описано такъ выражаемъ.

Ижъ жыдове Городенскіе на пляцахъ тыхъ, на которыхъ теперъ мешкаютъ, то есть, почавши отъ мосту замку Городенского ку рынку, обаполъ улицы, до улицы, которая идетъ зъ улицы Замковое ку Подолю; тыломъ тые пляцы до домовъ церковныхъ и дому Ивановского. А з другое стороны улицы до цмынтару, а поперекъ до цмынтара а пляцов костелныхъ аж до речки. Городницы. А около ку замку до малое церквы.

На которыхъ тыхъ плацахъ надъ Городницею божница ихъ жыдовская стоитъ.

До того копища ихъ, гдѣ змерлыхъ своихъ ховаютъ, подле пляцовъ жыдовскихъ надъ Городницею до самое речки Городницы, а ждовжъ до пляцу пана Ивана Федоровича, а з другое стороны вздлужъ до улочки и до пляцовъ костельныхъ.

Съ которого того копища такъ теперешнего, яко и на потомъ набытыхъ пляцовъ, так тежъ пляцовъ божницы ихъ жидовское жадныхъ податковъ а ни повинности до скарбу Нашого давати не маютъ.

До того позволяемъ имъ в домахъ своихъ вшелякіи пожитки собе привласщати і вшелякіе накое, дома робечы до скарбу Нашого повинность дорочную.

Гандле и куплю в рынку и в клеткахъ, и по улицахъ з мещаны заровно отправовати усжывати маютъ; ремесла вшелякія робыти.

Волно резникомъ жидомъ, быдло купуючы, в рынку и в клеткахъ своихъ тушами и чвертями, и на шроты рубаючы, кому хотя продавати волно, не даючы за скарбу Нашого жадное повинности, плечкового и лоеваго.

Кгрунтовъ оромыхъ и сеножатныхъ, которыи тепер маютъ и напотомъ набудутъ, заровно з мещаны до скарбу Нашого платечы, заживати маютъ.

И иншые права и волности, в привилияхъ отъ Насъ жидомъ Берестейскимъ въ року тисеча трыста осмдесятъ осмомъ наданыхъ, и тыхъ жидовъ Городенскихъ при томъ же праве зоставуемъ.

Абы тогды тые речы вишъ выраженные на вечные часы и веки могъ тотъ листъ Нашъ (?), выразившы нижей именами светки при томъ былыхъ, онымъ дали есмо и печатью Нашою змоцнили.

Деялосе в Луцку, передъ святомъ Яна светого Хрестителя, року отъ нароженя Сына Божого тысеча триста осмъдесятъ девятого, месеца июня осмнадцатого дня, индикта третего.

Пры томъ были люди зацные: Өедоръ княжа, на тотъ часъ Воевода Луцкій; Рымонъ и Жыкгмонтъ, жолнере альбо бояре з Литвы; такъ тежъ Минкгайло з Ошмены, тежъ з Литвы. И при многихъ людей веры годныхъ светковъ.

Мы тогды, на прозбу помененныхъ подданыхъ Нашихъ жидовъ Городенскихъ, во всихъ оныхъ пунктахъ, кляузулахъ, артикулахъ ласкаве склоняючисе ку менованому привилею, права и волности, въ пречечономъ привилею описаные, умыслили есмо ствердить, умоцнить: якожь тымъ привиліемъ Нашымъ ствержаемъ, умоцняемъ, хотечы, абы на вечные потомные часы моць мели.

И для лепшое веры и моцы до того листу привилею печатъ Наша есть завешона. Писано у Вилни, подъ лета Божого нароженя 1547, месеца Августа 19 день, индикт 5.

Sigismundus Augustus, Rex.

Валериянъ, писарь.

50. Великий князь литовський Вітовт пише листа про в'язовецького судника Пилипка

Після 1389 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 65, стор. 103, звідки передруковується і в цьому виданні.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 262.

Отъ великого князя Витовта... смерде. Тылько тотъ судникъ Вязовецкій Пилипко жаловалъ ся намъ: привернулъ дей еси его къ конокормству; ино чи не боишся ты, смерде, насъ, да чи не бывалъ ты у насъ подъ посохомъ, што его съ того дѣла вернешь, што онъ на насъ суды чинитъ? А писанъ у Веленѣ въ дворѣ, у пятокъ по Велицѣ дни на Святой недѣли.

51. Свідчення Яна Тарнувського про право Ігнатка та Самійла Черневичів, а також Миша Мужиковича на відповідне майно

23 травня 1390 р.

Текст опублікований В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 23-а, стор. 175—176, звідки передруковується і в цій збірці.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свєнціцький, «Західноукр. гр.»; «Словник»; І. Нелюбова, «Конструкции»; Л. Булаховський, «Наук. зап.»; І. Слинько, «Наук. зап.»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.», «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Труди»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Втор. прийм.», «Словотв. присл.», «Мовознавство», № 10, та ін.

А се знаменито буду(т). и свѣдочно всѣмъ. добрымъ. што на тотъ листъ оузоздрѧть. Мы панъ ѩнъ дѣдичь тарнувъскии. староста рускии. познавами то нашимъ листомъ. господарѧ нашего милостивого. королѧ влодислава. ѥго приказаньѥмь. то ѥсмы вчинили. игнаткови черневи(ч) дали ѥсмы ѡ(т)мѣну. за пекули(ч). и ѥго брату самоилови. оу тѣшковичехъ, воземъши подъ слугами королювъскими. ѥхъ вотнину дворища фалелѣѥвичь. што же мишь мужикови(ч). держалъ та дворища оу тѣшькови(ч). королювъ слуга. и мы ѥсмы. тому исному мишеви и ѥго дѣтемъ дали ѥсмы фецеви(ч) дворище и бугданъчича оу новосѣльце(х) на вѣки. и дѣтемъ ѥго. за ѥго дворища за ѡ(т)мѣну. што же имѣлъ оу тѣшковичи(х). а тако дали ѥсмы мишеви та дворища оу новосѣльце(х) и землею. и сѣножатьми. и зъ гаими. и ставомъ. и з болоты. и со всѣми оужитки. ѩко коли. из вѣка вѣчного было к тѣмъ дворищюмъ. а на то дали ѥсмы. грамоту нашю. и печать завѣсили. на потвержѣнье тѣ(х) дворищь. а данъ листъ по б͠жьюмъ нарожѣнье. а͠. лѣ(т). и. т͠ лѣ(т). и девѧносто лѣ(т). на с͠тго д͠ха д͠нь оу перемышли. а имать мишь служити кролеви стрѣльцемь на каждую воину. а при томъ были и свѣдци. панъ ходько быбелъскии. панъ мичко мжюрувъскии. панъ фебрунъ воѥвода. панъ васко кузмичь, костько судьѩ перемышльскии. воитъ перемышльскии михалко. и вели было добрыхъ при томъ. кто жь коли зломи(т) нашю грамотоу су(д) пре(д) б(г)мъ имаю с нимъ.

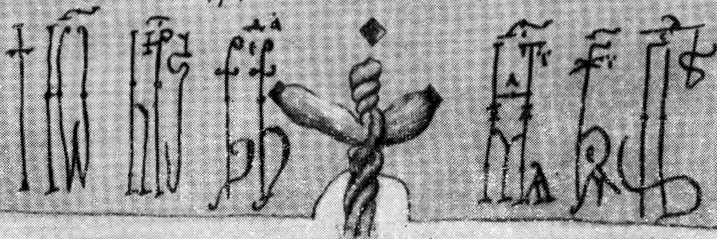
52. Молдавський воєвода Мірча старий дозволяє львівським купцям торгувати в межах свого воєводства

Близько 1390 р.

Текст опублікований А. Прохаскою у праці «Codex», т. VI, стор. 8—12 (після оригіналу іде його польський переклад); в «Archiva», т. І, стор. 3—4. Описана Д. Зубрицьким в «Hist. m. Lwowa», стор. 77. Мовна основа південнослов'янська, але є східнослов'янізми.

Текст і фотокопію для цього видання взято з праці А. Прохаски «Codex».

азъ Іѡ. Мирча великый воивода и г[оспо]д[и]нъ въсей земи ѹгро-влахїйской и запланинскым[ъ] страна[мъ], дават[ь] Г[о]с[по]д[ьст]вами вѣрѫ и д[оу]шѫ Г[о]с[по]д[сьт]ва-ми, Владислава, кралѣ, ѡтъ Леѡ[нбурга], и пръгарем[ъ] ѡт[ъ] землѧ брата Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми, великѡг[о] княѕа Ви-

толта, ꙗко хто трѣбꙋет[ь], да прїйде[ь] въ земѧ Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми с[ъ] кꙋпїѫси, да прїиде[ь] слѡбодно на вѣрѫ и на д[оу]шѫ Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми съ прѣмножъством[ь] дѡбытком[ъ], макар[ъ] да донесет[ь] без[ъ] числа без[ъ] числъ, тысѫща тысѫщ[ь] тъм[ъ]. Тъкмо на едином[ъ] мѣстѣ, где си стѧт[ь] коупїѫ розвезати, ꙋ Тръговище, тꙋ да си платѧт[ь] вам[ѫ], и, що полюбѧ, да си кꙋпѧ а Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми сищет[ь], кꙋпит[ь]. Що ли не кꙋпим[ъ], а ѡни да сѫ слѡбодни ходити по всей земли и ѡбласти Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми, продавати и кꙋпꙋвати по въсѣх[ъ] тръговох[ъ][и] по въсѣх[ъ] бродовох[ъ] подꙋнавскых[ъ], почѧвше ѡт[ъ] Желѣзныих[ъ] вратъ дори до самѡг[о] Браилова; еще ж[е] и по въсѣх[ъ] пѫтевех[ъ] прѣзпланинскых[ъ]. [И] нигде да не да[ваѫ]т[ь] вамѫ, ни на коем[ъ] тръѕѣ, ни на коем[ь] бродѣ. А где бѫдет[ь] вама продадена ѡт[ъ] Г[о]с[по]д[ьст]во-ми (!), а тъйзи Вамеш[ъ] Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми да сокотит[ь] на мене, а еже вамѫ да не смѣет[ь] ꙋзѧти. А где нѣст[ь] продадена, тꙋзи да си и не погледат[ь]. [А] кто ли бы посрамотил[ъ] сый хрїсовоул[ъ] Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми таковый имат[ь] прїѧти велико злѡ и ѡргїѫ ѡт[ъ]. Г[о]с[по]д[ьст]ва-ми, како и невѣрник[ъ] сїемꙋ хрїсовꙋлꙋ Г[о]с[по]д[ьст]-вами. Іѡ. Мирча, вѡевода, милостїѧ божїеѧ господар[ь].

53. Перемишльський воєвода Фебрун свідчить, що владика Афанасій продав два дворища у Бишковичах панові Яшкові Іспрувському

1 січня 1391 р.

Текст опублікований А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420ζ; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 26; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 24, стор. 44—45.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.», т. II; О. Шахматов, А. Кримський, «Нариси»; А. Кримський, «Укр. грам.»; І. Свєнціцький, «Нариси»; С. Бевзенко, «Нариси», «З істор. коментар.», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; С. Самійленко, УМШ, 1956, № 6; Л. Гумецька, «Мовознавство», № 10, та ін.

Подається за виданням В. Розова. Фотокопію зроблено з літографічного знімка з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Во имѧ [1] ѿца [2] и сна и стго дха. Аминь, А се знаменито будь [3]. и свѣдочно всѣмъ добрымъ людемъ [4] што на тотъ листъ оузоздрѧть. А се ꙗ Феврунъ воıєвода перемышльскии. познавамъ то нашимъ листъ [5]. доброю волею своıєю. и добрымъ оумышлѣнъıємъ своıємъ. пришодъши. пере [6] наше ѻбличыє. и передъ землѧны. Фанасии влдка перемышльскии и [7] своıєми крылошаны. Продалъ ıєсть оу бышковичихъ. два дворища [8] пану ꙗшкови испрувъскому. на вѣки. за. ı҃. [9] гривенъ широкихъ грошии, а тако влдка продалъ ıєсть. ꙗко самъ држалъ. и [10] землею и сѣножатьми и с лугомъ, и з болонъıємь. и со всѣми оужитки што му прислуша оу бышкувъскуи граници. и оуздалъ ıєсть влдка перед нами. пану ꙗшкови испрувъскому. та дво-

Въ имѧ ѡ҃ца и с҃на и с҃тго д҃ха. аминь. [illegible] знаменито буди [illegible]
[illegible] што на [illegible] [illegible]
[illegible] позна[illegible] [illegible] добро[illegible]
[illegible] пришо[illegible]
[illegible] земли [illegible]. Фанасим [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] прода[illegible] [illegible] держало [illegible]
[illegible]
[illegible] граници [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] пан [illegible] пан [illegible]
[illegible] пан [illegible] пан [illegible]
[illegible] пан [illegible]
[illegible]
[illegible] печат [illegible]
[illegible] грамота [illegible]
[illegible]

рища. на вѣки. и дѣтемь єго. воленъ продати. воленъ замѣнити, воленъ кому ѡ(т)дати [11]. А при томъ были земляне исвѣдъци. панъ ходько быбельскии, панъ адамъ бърецкии, панъ михалъ оугринъ ваповецкии, панъ васко шепѣчичь, мичко боркови(ч), костько судъꙗ перемышльскии. инѣхъ добрыхъ людии землѧнъ много было при томъ. а к тому листови. печать нашю завѣсили єсмы, на потвержѣнъє тѣмъ словомъ. А писана грамота. по бж҃ьюмъ нарожѣнъѣ. ҂а [12], лѣ(т) [13]. и, т҃ [14], лѣ(т) [13], и ч҃ [15], лѣ(т) и первоє лѣ(т) [13], а писанъ листъ. на ст҃го васильꙗ дн҃ь оу перемышли. на новоє лѣ(т) [16] оу вѣки. ХХ

Різночитання

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 ѧ *передається через* я, *надрядкові знаки відсутні;* 2 О[ть]ца; 3 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 4 людьмъ; 5 лист[ом]ъ; 6 пере[дъ]; 7 и[с]; 8 дворищи; 9 — 10; 10 и[з]; 11 отдати; 12—1000; 13 лѣт; 14—300; 15—90; 16 лѣто.

54. Литовські князі ручаються за Гридка Костянтиновича князю Скиргайлові

1392 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. I, № 2, стор. 2; І. Срезневським у «Подлиннике»; В. Розовим в «Южнор. гр.», "Укр. гр.», № 25, стор. 46—47.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 270.

У тексті немає вказівки на рік чи дату написання. З приводу дати і місця див.: Є. Карський, «Белоруссы», стор. 360; Ф. Леонтович, «Очерк», стор. 398.

Подається за виданням В. Розова.

Приклади з грамоти зустрічаються у таких мовознавчих дослідженнях: «Словник»; С. Бевзенко, «Істор. морф.», «Нариси»; Ф. Медведєв, «Нариси»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Копія грамоти зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 188.

Поручили(с) [1]. кнѧ(з) велико(м) скирьгайлу [2]. за гридка за костѧнтинови(ч) [3]. вынѧли [4] єго на свои ру(к). за побѣгъ и за все лихоє. первый поручни(к) кнѧ(з) михайло євнутеви(ч). кнѧ(з) василий михайлови(ч). кнѧ(з) иванъ городецький. бра(т) єго кнѧ(з) юрьи. левъ плакси(ч) левъ васильєвъ сн҃ъ. ру(с)нъ плакси(ч). кнѧ(з) федоръ. миркли. бра(т) єго дмитрий [5]. ли(пѧ)та бра(т)ша. кнѧ(з) юрьи кожюшно ива(н) ру(с)нови(ч). ѿсипъ дѧдѧ. исай соколникъ. дани(л) височидови(ч). ѿзарьѧ мишютинъ. мелешко степанъ. зазъба [6]. кгастовтъ. кердути. крукьждо. сурьѧтъ. федоръ · весна. федоръ ѿсташкови(ч) рикайло. ѿхрѣмъ [7]. братьѧ єго терешко. ѿндрюшко. никонъ василей. дмитриєви(ч) [8]. монивидъ. койликикови(ч)и. ѿндрѣй [9] митковъ. пасыно(к). матфѣй оусови(ч). семеникъ. кнѧ(з) [10] михайловъ. ѿнципоръ [11] с [12] брато(м).

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 Титли розкриті без застережень; 2 Надрядкові знаки відсутні; 3 Константиновича; 4 ѧ *передається через* я; 5 Дмитрій; 6 Засыба; 7 Охремъ; 8 Дмитріевичь; 9 Ондрей; 10 княжь; 11 Михайловъ сынъ Онципоръ; 12 съ.

55. Роман Мушат, молдавський господар, дарує своєму слузі витязю Іванишу три села на р. Сереті

30 березня 1392 р.

Текст опублікований Б. Хашдеу в «Archiva», стор. 18; М. Костакеску в «Documentele», стор. 7—8; в «Documente», стор. 431 (фотокопія); в «Ист. Молд.», 1951, стор. 93 (фотокопія), звідки передруковується і в цьому виданні.

Згадується В. Сенкевичем в праці «О влиянии», стор. 8, 21; О. Яцимирським в «Молд. гр.», стор. 177, та ін.

Приклади з грамоти використані в «Словнику».

Велики. Велики самодержѧвнъи мл(с)ти б҃жи г҃нъ іѡ романъ воевода обладаѧ землею молдавьскою ω(т) плонины до морѧ далъ есмъ ис моимъ сынъми олексанъдро и богданъ. слузѣ нашему иванышю витѧзю за его вѣрную службу г҃ села на серетѣ. ему оурукъ со оусѣмъ доходомъ. оу вѣки и дѣтемъ его и оучатомъ (!) его и праоунучатомъ его и пращирѧтомъ его со оусѣмъ правомъ иселомъ чюрсачвъцы и владимровъци и букуровци. а хотарь имъ нижни ω(т) марашевъци валъ што поперекъ полѧ до серета та на ту сторону серета оу нижнимъ коньцы полѧны могыла а ω(т)толѧ простѣ чересъ лугъ оу криницы могила. а ω(т)толѧ простѣ оу буковину могила а ω(т)толѧ по краи буковины горѣ шѣшербовьского хотарѧ оу лугъ могыла ω(т)толѧ къ теплици (?) ту та могила а ω(т)толѧ к серету середъ полѧ могила. а ω(т)толѧ... серета горѣ... до буковины где вышелъ путь ω(т)толѧ к рѣци (?) пашъноу (?). полѧ. а ω(т)толѧ по краи буковины дѣломъ доловъ до сяну то слоузѣ (?). Тамъ все а коли на то вѣра моѧ и моихъ сыно(!) вѣра. вѣра жюпана юги жюркевича. вѣра жюпана стецькова. и со братиѧми его вѣра братоулова нѧтедулова. вѣра пана станиславова. вѣра пана драгоева. вѣра аньдриѧшева и пана жюржева. вѣра пана драгуша вѣтѧзева. вѣра стравича. вѣра пана оуладова пана гидевова пана грозина вѣра пана костина вѣра оришева вѣра оусѣхъ боѧръ мо... молдавьскихъ а на крѣпость тому и на памѧть велѣлъ есмо нашю печать великую привѣсити штобы непорушена то николиже до вѣка. писанъ листъ оу лѣто шестотисѧчное полно ф҃ сотъ мѣ(с)цѧ марта оу л҃ де(н) нашемь городѣ оу романа воеводы

56. Великий литовський князь Вітовт розподіляє озеро Ісет між віленським єпископом і князями гедройськими

1392—1429 рр.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. І, № 16, стор. 28; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 19, стор. 198 — 199, 1867, № 19, стор. 18—19; в «Белорус. арх.», ч. II, стор. 14.

У грамоті немає дати її написання. В «Актах ЗР» з уваги на те, що 7-й індикт за часів Вітовта припадає на 1399, 1414 і 1429 рр., надруковано цю грамоту під 1399—1429 рр. Я. Головацький відносить її написання до 1392—1429 рр. Ця дата прийнята і в нашому виданні. І. Срезневський («Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 131, 1882, стовп. 288) описав цю грамоту під 1399 р.

Подається за виданням Я. Головацького.

За свідченням Я. Головацького, оригінал зберігався в Архіві Віленського капітулу.

Мы великий кнзь Витовтъ даємъ [1] вѣдомо сею ншою грамотою, што спиралисѧ Кгедройтськии кнѧзи с бискпомъ оу [2] Виленьскимъ ѿ ѿзеро ѿ Исето. И мы имъ роздѣлили на полы [3] тое ѿзеро, бискѹпови [4] таѧ половина што къ Лынкгменомъ, а Кгедройтскимъ дрѹгаѧ половина. А псанъ оу Троцехъ, ноѩбрѩ КЗ индиктъ З.

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням*; 2 оу *пропущене;* 3 наполы; 4 бискупови.

57. Вітовт, великий князь литовський, дарує Бедриху селища Сволочигачі та Верх Болванця в Смотрицькій волості

1392—1429 рр.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. І, № 22, стор. 32; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 17, стор. 197—198, 1867, № 17, стор. 17—18; у «Протоколах», стор. 132; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 534; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 19; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 61, стор. 111—113; В. Русанівським в «Укр. гр.», стор. 36.

У грамоті не вказано року її написання. В «Актах ЗР» опубліковано цю грамоту під 1414—1429 рр. Я. Головацький датує — «після 1392 р.», В. Розов, О. Соболевський, С. Пташицький та В. Русанівський — під 1429 р.

Подається за виданням В. Розова.

Фотокопію зроблено з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Приклади з грамоти зустрічаються в «Укр. грам.» А. Кримського.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 328, арк. 26.

Мы великии кнзь [1] витовтъ [2]. дали. ѥсмо [3—4] сюю нашу грамоту бедриху. што держить ѡ(т) [5] насъ двѣ селици. ѡдно [6] сволочигачи. а другоє верхъ болванцѧ [7] оу смотрицкои волости. на тыи двѣ селищи. записали ѥсмо ѥму. Сею нашею грамотою. шестьдесѧть копъ. подольскими полугрошники. коли жь

+ мывеликиикнзьвитовтъ. далиесмосиюнашуграмоту
бедриху. штодержитьотнасъдваселищи. одновволо
чипачи. адругоеверхъболванца оусмотрицкойволости
натыидваселищи. записалиесмоему — сиюнашеюгра
мотою. шестьдесатькопъ. подольскимиполугрошники.
колижьбыхомъхотелиты идваселищи. любосамноу
тноунего илникомупривоилибыхомъвыкупити. инотогды
имъсядатиемузатыидваселищи шестьдесятькопъту
ю. подольскимиполугрошники потомлич҃и каквоуподо
льиидеть аписанаоутуренску вволодимерьском
февралаоу а днь индиктаоу з

быхомъ хотѣли тый двѣ Селищи любо сами оузѧти оу него Йли кому приволили быхомъ выкупити. й тогды ймѣемъ [8] дати ему за тый двѣ селищи шестьдесѧть копъ. тую. подольскими полугрошники. по той личбѣ какъ оу подольй йдеть а писана оу туреиску в володимерьскомъ Ѳевралѧ оу а днь йндикта оу з.

Різночитання

Я. Головацький, «*Памятники*»: 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 7 Волванцѧ; 8 имѣемо.

«*Акты ЗР*»: 1 *Титли розкриті без застережень;* 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 *Надрядкові знаки відсутні;* 4 є *передається через* е; 7 ѧ *передається через* я; 8 имѣемо.

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 кн(я)зь; 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 *Надрядкові знаки відсутні;* 5 от(ъ); 6 одно; 7 ѧ *передається через* я.

58. Ярлик хана Золотої Орди Тохтамиша до польського короля про підтвердження миру між ними

20 травня 1393 р.

Текст опублікований М. Оболенським в «Ярлыке» та «Сборнике», стор. 25—27; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 26, стор. 47—49.

Описана В. Межовим у «Русск. истор. библ.», № 8 і 9; І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 166—167; М. Карамзіним в «Истории», т. IV, прим. 191. Окремі міркування про цю грамоту див. також: «Северная Пчела», 1842, № 172; «Библиотека для чтения», 1851, т. 106, стор. 1—5; «Современник», 1850, т. 24, стор. 18—23; О. Малиновський, «Ярлык», стор. 3, та ін.; в «Зап. Од. общ.», т. І, стор. 337—340; в «Актах АЭ», стор. 345.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Словотв. присл.», «Функції», «Втор. спол.», «Втор. прийм.», «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числ.», «Мовознавство», № 10; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; І. Керницький, «Із спостережень»; «Словник»; С. Бевзенко, «З істор. коментар.», «Нариси», «Істор. морф.»; О. Заруднякк, «Наук. зап.», «Пригл. управление»; І. Нелюбова, «Конструкции»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Я. Спринчак, УМШ, 1956, № 5; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2, 1955, № 6, 1956, № 6; Д. Шелудько, «Німецькі елем.»; О. Мельничук, «Слов. мовозн.», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Слово Тактамышево. къ Королеви. Польскому. Вѣдомо даемъ. нашему бра(т) [1]. ажь [2] есмь [3] сѣлъ. на столѣ великого. црства. коли есмь [3] первое сѣлъ на црьскомъ [4] столѣ. тогда есмь. послаль былъ квамъ Асана й [8] Котлубугу. вамъ дати вѣдание. й наши посли нашли ва(с) [5] под городомъ под Троки стоѧчи [6]. вы па(к) [7] послали е [7а] есте кнамъ посла вашего. Литвина. на ймѧ Невойста. Оу другомъ пакъ [9] лѣтѣ. стала межи на(с) замѧтнѧ [10]. нашь племеньни(к) [11] Бекбула(т)ъ [12] й Хо(ч)жа [13] Мединъ оучинилсѧ намъ ворогъ. й оуста(ли) на на(с) [15]. й ѣще к тымъ. Бекгичь. и Турдучакъ. Берди. Давыдъ Тикнѧ. головний. мой. были слуги. й тий стали намъ ворогъ. й оу мене служаче. й почали коромолити на мене. послалисѧ. ѡдного на ймѧ. Идикгиѧ

до Аксакъ Темирѧ. на мене ли(хо)го[17] мыслѧче. По тыхъ посланию. по Идикгиєву посольству. вышолъ на мене Аксакъ-Темирь. Желѣзнаѧ нога. ω(т)[18] Чорного Пѣска. Тогда Аксакъ. пришолъ. такъ тайно на насъ. аже не было намъ никакоѣ вѣстй а ни слова. алижь о(у)зрѣли[19] єсмо єго оу нашой державѣ мы па(к)[20] поспѣли єсмо йспрѧтати[21] всєѣ силы нашєѣ. толко што ωколо[22] на(с)[23] нашь дворъ. єсть й с тыми стали єсмо противъ того Аксака. Тъй йсный Бекбулатъ. нашь ворогъ. насъ выдалъ й побѣглъ ω(т)[18] насъ. Коли той лихий Бекбула(т)[24]. побѣглъ тогда вси люди всѧ рать. на бѣгъ привернулисѧ. То дѣло потолѣ[25] стало. Бъ насъ пожаловалъ ѡпѧ(т)[26]. наши неприѧтели вор(о)зи[27]. далъ намъ всихъ оу наши руки. Мы йхъ сказнили[28]. такъ. што ѡпѧтъ[29] не будуть намъ пакостити. Нынѣ послалъ єсмь к вамъ. слуги наши. Асана й Тулу ѡчжю[30]. то повѣдати вамъ нашему брату. абы то вѣдали вы + што(а)[31] межи твоєѣ землѣ. суть кнѧ(ж)ниѧ[32] волости. давали выходъ Бѣлой ѡрдѣ. то намъ наше дайте а што будеть вашеѣ державы под нами. а мы за то не стоймъ вамъ. йщите своєго а мы вамъ дамо. А й ѣще што было межи насъ какъ здавна[33]. гостемъ путь чистъ. й вашимъ й нашимъ торговцемъ. безъ приймъ без пакости. всѧкому члвку. й чорнымъ людемъ промъслъ. На то все послали єсмо. сей нашь ѧрлыкъ. й с нашею печатью золотою. абы то крѣпко было. А той ѧрлыкъ писано[34] оу ѡрдѣ на оустьй Дону. курѧчего лѣта. а мѣсѧцѧ. йречипа.·:· Какъ ѡтць[35] нашь[36] какъ ѡци[37] ваши. были заѡдно[38]. послы сылали межи собою. а мы такоже хочемъ с вами быти. Аже будеть[39] ва(м)[40] надобѣ помочь на кого на ворога вашего. ѧзъ самъ єсмь готовъ за того тобѣ на помочь всею моєю силою. а толко вѣсть намъ дайте. А коли па(к)[20] потомъ коли намъ бы надобѣ вы намъ таковиже будте.

Різночитання

М. Оболенський, «*Ярлык*». 1 бра; 2 ажъ; 3 есмъ; 4 цръскомъ; 5 ва; 6 ѧ *передається через я;* 7 вы па; 7а послание; 8 *Надрядкові знаки у тексті не відображені;* 9 такъ; 10 на замятня; 11 племеньни; 12 Бекбулаъ; 13 Хожа; 15 оуста на на.; 17 лиго; 18 о; 19 озрѣли; 20 па; 21 испрятати; 22 около; 23 на; 24 Бекбула; 25 потомъ; 26 опя; 27 ворзи; 28 казнили; 29 опятъ; 30 Очжю; 31 вы+ што; 32 княния; 33 давна; 34 писанъ; 35 отцъ; 36 нашъ; 37 оци; 38 заодно; 39 будетъ; 40 ва.

59. Федір Любартович, сіверський князь, присягає на вірність польському королю Владиславу і королеві Ядвізі

23 травня 1393 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 15, стор. 14; в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 66, стор. 103—104; у «Русск. истор. библ.», т. II, № 16, стовп. 15; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 506; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 11; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 27, стор. 50—51; в «Дополнениях», № CCXII (латинською мовою).

Мы кнѧзь Федоръ Любортовичь. знаменито чинимъ. симъ нашимъ листомъ. кто колви
нань возрить или чтучи оуслышить. ижъ гдрь нашъ король полский. литовский. и руский.
и иныхъ земль. гдрь нашъ милый брат. и его королевая. бжье милости Ядвига. жаловали
и далили землю до своеи воли. на имѧ северскую. со всѣ городами. со всѣми. оузи
тиси противъ службу и слюбили есмо нашему гдрю королю Влодиславу. прежде напи
саному. и его королевои Ядвизѣ. и его дѣтемъ. и ихъ намѣстникомъ служити вѣрну.
быти и послушну стоимъ. со всѣмъ. что ны жаловали. а противу имъ никды не бы
ти. ни о дѣломъ. верменемъ. бозолсти. и безхитрости. и на крѣпость сему.
нашему листу. нашу печать. привѣсили есмо. оу Висанци. по лѣтѣ ро
жства Хва . . . . писа . . . . т . . . . . . ч . . . . г . . . . . лѣта.

Описана І. Срезневським в «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 276.

Оригінал зберігається у B. Cz., D. p., № 241.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: С. Бевзенко, «Нариси», «Доповіді та повідомлення»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Укр. гр.», «Труди»; І. Нелюбова, «Конструкции»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числ.»; О. Заруднякк, «Пригл. управление», «Наук. зап.»; С. Самійленко, УМШ, 1955, № 6, 1956, № 6, та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Для фотокопії використано літографічний знімок у публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Мы кнѧ(з) [1]. федоръ. любортови(ч) [2]. знаемо. чинимъ. симъ. нашимъ. листомъ. кто коли. на нь [3]. возри(т) [4]. ѝли [5] пакъ. оуслыши(т) [6]. аже г(с)дрь [7]. нашь. король. пол(с)кий. литовский. ѝ ру(с)кий [8]. ѝныхъ [9] земль. г(с)дрь [7]. нашь. милый. бра(т) [10]. ѝ єго кролеваѧ. бьє [11]. млсти. ѧдвига. жѧловали мѧ. ѝ дали ми. землю. до своєй воли. на ѝмѧ сѣверскую [12]. со всѣ. городми [13]. со всѣми. оужитки. про то [14]. слюбую. ѝ слюбили єсмо [15]. нашему. г(с)дрю. кролю. влодиславу. преже. написаному. ѝ єго кролевой. ѧдвизѣ [16]. ѝ єго. дѣтемъ. ѝхъ [17] намѣсткомъ. служити. вѣрну [18] быти. ѝ послушну с тымъ. со всѣмъ. чи мѧ жѧловали [19]. а противу ѝмъ никды. не быти. ни ѡдным. веремѧнемъ. бозо лсти [20]. ѝ без [21] хитрости. ѝ на крѣпость. сему. нашему [22]. листу. нашю. печѧть. привѣсили єсмо [15]. оу вислици [23]. под лѣты. розтва [24]. хва [25]....... тисѧ(ч) [26] ....т...... ч......г..... .лѣта.

Різночитання

«Arch. Sang.»: 1 кнѭзь, ѧ *передається через* ѭ, *крапки між словами відсутні;* 2 Любортович; 3 нань; 5 *Надрядкових знаків немає;* 6 оуслышит; 8 польский, литовский и русский; 10 брат; 14 прото; 17 [и] ихъ; 19 чим мѭ жѭловали; 20 во золсти; 24 роз[ес]тва; 25 Х[рис]т[о]ва.

«Акты ЮЗР»: 1 князь, ѧ *передається через* я, *крапки між словами відсутні;* 2 Любортовичъ; 3 нань; 4 возрить; 5 *Надрядкових знаків немає;* 6 услишитъ; 7 *Розкриття титлів не відзначено;* 8 Польскій, Литовскій и Рускій; 9 и иныхъ; 10 братъ; 11 Божьей; 12 Сѣверную; 13 всѣ(ми) городами; 14 просто; 15 есьмо; 16 Ядвигѣ; 18 вѣчну; 19 чи(мъ) мя жяловали; 20 безо льсти; 21 безъ; 22 нашому; 23 Вислицы; 24 Роздества; 25 Христова; 26 тисячъ, *далі ідуть арабські цифри.*

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 княз[ь], ѧ *передається через* я, *крапки між словами відсутні;* 2 Любортович; 5 *Надрядкових знаків немає;* 6 услышит; 8 Полскии, Литовскии и Рускии; 10 брат; 24 Розтва; 26 тисяч, *далі ідуть арабські цифри.*

«Русск. истор. библ.»: 1 князь, ѧ *передається через* я; 2 Любортовичь; 4 возрить; 5 *Надрядкові знаки не передаються;* 6 оуслышить; 7 *Розкриття титлів не відзначено;* 8 Польский, Литовский. и Русский; 9 и иныхъ; 10 братъ; 13 всѣ(ми) городми; 14 прото; 19 чи(мъ) мя жяловали; 20 безо льсти; 23 Вислицы; 24 роздества; 25 Христова; 26 тисѧч.

60. Свідчення пана Гнівоша про відділення Волчка від родини Лоєвичів із поділом майна

1393 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. I, № 3, стор. 2; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 11, стор. 193, 1867, № 11, стор. 13; П. Житецьким в «Очерке», стор. 356, та в «Унив. изв.», 1875, № 12, стор. 60; О. Смирновим у «Сборнике», № 72, стор. 72; у «Собрании актов», № 91, стор. 119; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420 η; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 27; М. Дурново в «Хрестоматии», стор. 45; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 28, стор. 51—52.

Копія, зроблена Д. Зубрицьким, зберігається в архіві Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР — колекція Д. Зубрицького, 57, од. зб. 3, під заголовком: «Раздельнаѧ Волчка Ходькова Лоѣвича и пани Ходьковой на дѣдину и села въ волости теребовельской». Рукописна копія XIX ст. зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 216, оригінал—у Ossolineum, Diplomata I. O., №7.

Грамота описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 276. Див. також: Е. Калужняцький, «Кирилл. письмо», стор. 8; «Протоколы», стор. 212.

Приклади з грамоти зустрічаються у таких мовознавчих дослідженнях: Є. Тимченко, «Курс»; П. Бузук, «Нарис іст.»; І. Свєнціцький, «Нариси»; О. Шахматов, А. Кримський, «Нариси»; А. Кримський, «Укр. грам.»; О. Соболевський, «Очерки», «Лекции»; Я. Спринчак, «Очерк» та ВЯ, 1956, № 6; «Словник»; І. Василенко, «Истор. грам. р. я.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси»; С. Бевзенко, «Нариси», «Історӧ морф.»; Л. Гумецька, «Перв. прийм.», «Словотв. сист. числ.», «Функції», «Мовознавство», № 10; О. Заруднｙак, «Пригл. управление», та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Для фотокопії використано літографічний знімок з публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

А се знаменито будь [1] . и свѣдочно всѣмъ добрымъ што на тотъ листъ оузоздрѧть [2]. ǒже [3] мы панъ гнѣвошь староста рускоѣ земли то познавами [4] нашимъ листомъ. а [5] пришодъши предъ наше обличыѥ [6]. и передъ землѧны. панъ волъчко пана ходьковъ. сыновець. лоієвича [7]. ис [8] пани ходьковою женою. и сь ѥѣ [9] дѣтьми. и зѧтемь ѥѣ [10] клюсомъ [11]. поієдналисѧ [12]. ǒ [13] села вшитка. ǒ [13] дѣлницю. ѡ(т)дѣлили [14] волъчка ѡ(т) [15] себе. дали ѥму село оу теребовльскии [16] волости новоселъцѣ. и [17] шисть кобылъ [18]. и [19] стада. а жеребець. а два хресты серебнаѩ [20]. а поієдналисѧ [12] на вѣки [21]. ǒже [22] волъчкови. не починати ǒдѣлъ [23] николи. А [24] при томъ [25] были исвѣдъци [26]. панъ ходько быбельскии [27]. панъ васко кузмичь [28]. панъ пашко мазувшанинъ. ивашко [29] данъслави(ч) [30]. рекънолтъ [31]. костько [32] судьѩ [33] перемышльскии [34]. и много было добрыхъ при томъ [25]. а писанъ листъ оу вышни. по бж҃ьюмъ [35] нарожѣнъѣ. а҃. лѣ(т) [36]. и. т҃. лѣ(т) [36]. и. ч҃. лѣ(т) [36]. и. г҃. лѣ(т) [36].

Різночитання

«Раздельнаѧ»: 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 7 лоієвичь; 8 и с; 11 илюсомъ; 14 отдѣлили; 15 от; 22 ожѣ; 23 о дѣлъ; 24 а; 29 и вашко; 30 данославъ; 31 рекъполтъ; 32 Костко; 35 б[о]жѣимъ; 36 лѣтъ.

А. Кримський, *«Укр. грам.»:* 1 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 2 ѧ *передається через* я; 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 7 Лоєвича; 14 отдѣлили; 15 от[ъ]; 17 а; 19 и[с]; 33 судья; 36 лѣт.

О. Смирнов, «*Сборник*»: 1 *Розділові знаки не відповідають оригіналу;* 2 ѧ *передається через* я; 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 8 и съ; 10 ıєıє; 15 отъ; 16 Теребовльский; 18 кобилъ; 19 и[зъ]; 22 ожъ; 26 и свѣдци; 27 Быбельский; 29 и Вашко; 30 Данъславичь; 36 лѣтъ.

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 3 ...є; 5 а *пропущене;* 9 ıєѣ; 12 поıєднали сѧ; 13 ѡ; 22 ѡже; 23 ѡ дѣлъ; 25 притомъ; 34 перемышльский.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Розділові знаки не збігаються з розділовими знаками оригіналу;* 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 6 обличые; 8 и съ; 14 отдѣлили; 15 отъ; 16 Теребовльский; 17 а; 19 и[зъ]; 20 серебнаѧ; 22 ожь; 23 ѡ дѣлъ; 26 и свѣдци; 27 Быбельский; 29 и Вашко; 36 лѣтъ.

«*Унив. изв.*»: 1 *Розділові знаки не збігаються з розділовими знаками оригіналу;* 2 ѧ *передається через* я; 3 а се, *надрядкові знаки не відбиті;* 8 и съ; 10 ıєıє; 14 отдѣлили; 15 отъ; 16 Теребовльский; 17 а; 19 и [зъ]; 22 ожь; 23 о дѣлъ; 26 и свѣдци; 27 Быбельский; 29 И Вашко; 30 Данъславичь; 36 летъ.

«*Акты ЮЗР*»: 1 *Розділові знаки не збігаються з розділовими знаками оригіналу;* 2 ѧ *передається через* я; 3 А се, *надрядкові знаки не відбиті;* 4 познаваемы; 7 Лоевичь; 8 и съ; 11 Илюсомъ; 12 поеднали; 14 отдѣлили; 15 отъ; 16 Теребовльской; 17 а; 21 навѣки; 22 ожь; 23 о дѣлъ; 26 и свѣдци; 27 Выбельскій; 28 Кузьмичь; 30 Данъславъ; 32 Костко; 34 Перемышльскій; 36 лѣтъ.

П. Житецький, «*Очерк*»: 2 ѧ *передається через* я; 3 а се, *розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 8 и съ; 10 ıєıє; 13 о; 14 отдѣлити; 15 отъ; 19 и[зъ]; 20 серебная; 22 ожь; 23 о дѣлъ; 26 и свѣдци; 27 Быбельский; 29 и Вашко; 33 судья.

61. Олег Іванович, князь рязанський, ручається королю Владиславу за його брата і свого зятя князя Корибута

1393 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, № 67, стор. 104; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 506—507; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 7, у «Arch. Sang.», т. I, № 17, стор. 16.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1882, стовп. 276; А. Прохаскою у праці «Codex», № CIV, стор. 33; в «Протоколах», стор. 343.

Оригінал зберігається у В. Cz., зб. № 2955, sign. 237.

Приклади з грамоти зустрічаються в такому мовознавчому дослідженні, як «Словник».

Для даного видання використано літографічний знімок О. Соболевського, С. Пташицького.

Мы великий[1] кнѧ(з)[2] ѡлегъ йвановичь[3]. рѧзаньский[4]. знаıємо чинимъ — сıєю[5] нашею[6] грамотою. кто коли на ню возрить[7] йли пакъ оуслыши(т) аже слюбуемъ й слюбили ıєсмо[8]. ӥ ручимый[9] поручили ıєсмо[8] оу великого. королѧ. оу Володислава. бж҃ыєй милости. полского[10]. литовского ӥ русского[11]. й йныхъ многи(х) земль гспдрѧ. за ıєго брата. за кнѧ(з)[12]. за Корибута. ӥже быти ıєму вѣрну ӥ послушну своıєго бра(т)[13] великого коро(л) преже написаного[14]. а никоторымъ веременемъ. его не ѡ(т)стати. а ни противъ[15] ему бы(т) нидѣломъ. ни слово(м) ни помысломъ. а ни[16] противъ тыхъ што суть подъ ıєго рукою. пакли[17] бы зѧ(т) мой кнѧ(з) Корибутъ. што мыслилъ. йли што бы хотѣлъ оучинити. й либы[18] оучинилъ. противъ своıєго брата королѧ и противъ тыхъ. штожь[19] суть подъ ıєго рукою послушни. а за моıєю порукою. тогды мы кнѧ(з) ѡлегъ ıєго тесть ӥ ıєго поручникъ. ӥмамы оу томъ во всемъ ѡстати. нашему королю Володиславу. преже написаному, а само(г) кнѧ(з) Корибута. ӥмамы поставити передъ королемъ. безо лсти без[20] хитрости. ӥ на крѣпость. сеӥ нашоӥ[21] грамотѣ. нашю печать велѣли ıєсмо привѣсити: оу нашомъ[22] городѣ. оу Переѧславли, оу дн҃ь ст҃го ап҃сла филипа. подь л҃ты рожства. х(с)ва тисѧча. и҃ т҃. ч҃. г҃. ıєго лѣ·:·

Різночитання

«*Акты ЮЗР*»: 1 *Надрядкові знаки у виданні відсутні. Кінцеве* и *після голосної передається* через й; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 4 ѧ *передається через* я; 5 сею; 6 нашою; 7 возритъ; 8 есьмо; 9 ручили мы и; 10 Польского; 11 Руского; 15 против; 17 пакъли; 18 или бы; 19 што жъ; 20 безъ; 21 нашей; 22 нашемъ.

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 *Надрядкові знаки у виданні відсутні;* 3 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 4 ѧ *передається через* я; 5 сею; 6 нашою; 7 возритъ; 9 ручимы и; 11 Руского; 12 кн[я]зя; 13 бр[а]та; 14 преженаписаного; 16 ани; 17 Пак ли; 18 или бы; 19 што жь.

А мы великии кн(я)зь Олегъ Ивановичь разаньскии. знамєнито чинимъ. сєю на
шєю грамотою. кто коли на нюю возрить. или лишпакъ оуслышить. ажє смо бучємъ и смо
вманисмо. и ручилмъ и поручили смо. оу великого короля. оу володислава. б(о)жью
милостью. полского. литовъского и руского. и иныхъ многихъ земль г(о)с(по)д(а)ря. за него
брата. за кн(я)зя. за корибута. иже быти ему вѣрну и послушну своего бр(а)та великого кор(оля)
прежє написаного. а никоторымъ обєрєлемє нємъ. юго нє отстати. а ни противу тѣму бъ(ыти)
ни дѣломъ. ни словомъ. ни помышлєньємъ. а ни противу тѣхъ што єсуть подъ юго рукою.
паклибы за(м) кн(я)зь корибутъ што помышлялъ. или што бы хотѣлъ оучинити. и
либо оучинилъ. противъ своєго брата короля. и противу тѣхъ. што жъ єсуть подъ
юго рукою послушни. а за самимъ порукою. кєгда [illegible] тєсть юго пору
чникъ. [illegible] оу томъ бєссумъ отстати. нашєму королю володиславу. прєже
написаному. а самого кн(я)зя корибута. имати и поставити пєрєдъ королємъ. або
лєти бєз хитрости. и на крѣпость сєи нашои грамотѣ. нашю пєчать вєлѣли єсмо
привѣсити. оу нашємъ городѣ. оу пєрємыслєвли. оу дєнь св(я)того ап(осто)ла филиппа. по дат...
рожєства х(ристо)ва. тисяча и т. у. г. юго лѣт(а)

62. Молдавський воєвода Роман присягає на вірність королю Владиславу і його нащадкам

1393 р.

Текст опублікований Е. Калужняцьким в «Dokumente», № DCXLV; В. Уляницьким у «Материалах», № 8, стор. 6—7, звідки передруковується і в цьому виданні.

Оригінал зберігається в A. G., sign. 5330.

Згадується О. Яцимирським у «Молд. гр.», стор. 177.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: В. Ярошенко, «Укр. мова молд. гр.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.»; «Словник»; С. Бевзенко, «Істор. морф.», «Доповіді та повідомлення»; О. Яцимирський, «Язык».

Оу Божие [1] имя станься [2] . знаменито сто [3] чинимы презъ тънь листь имъ же [4] потребизна нинѣ и потомъ будучимъ [5] того листа. иже мы Романь воевода [6] Молдавскии [7] и дѣдичь оусей [8] землѣ Волошскоі отъ [9] плонины аже до брегу моря иже. из [10] доброи волѣ. а ни кимъ [11] не принуженъ. али з [12] доброі из [13] мудроі рады своихъ [14] слугъ и пановъ нашихъ. вѣрныхъ и с [15] приволѣньемъ оусеі землѣ Волошьскоі ни однѣмъ принуженіемь слюбили есми и слюбуемъ обѣщеваючи чистою вѣрою [16]. чистою правдою вѣрна служба служити вѣчно записуемъ и с [15] нашими дѣтьми иже суть нинѣ и потомъ будучимъ и с [15] паны и слугами нашими и оусеі землѣ Волошьскоі не преможеному [17] Владиславови и з [18] Божееі [19] милости [20] королеви Польскому. князю великому Литовскому [21]. и дѣдичю оусеі Рускоі землѣ господареви нашему милому и освѣценоі [22] Ядвизѣ и з [18] Божеі милості [23] королици Польскои. и іхъ дѣтемь потомъ будучимь и корунѣ Польскоі и слубили есми и слубуемъ вѣрне быти, ани иного господаря шюкати. а не [24] имати. але королеви и его женѣ и его дѣтемъ и корунѣ Польскоі вѣрне служити и помагати и добра рода [25] радити со оусѣмъ посполььствомъ оусеі землѣ Волошьскоі якоже слуша вѣрному слузѣ оучинити своему господарю милостивому. на его оусѣ неприятелѣ помагати. ни одного [26] не воимуючи [27]. подлугъ чти и нашеі правды, выявъши землю Пруськую и Литовськую и с [15] ону сторону Кракова. про далекость нашего люда ихъ оудрачения, а на то оусе и слюбуемъ безъ льсти [28] безъ хитрости и с [15] тѣми [29] со оусѣми вышеписанными [30] вѣчныи тонъ записъ твердо держяти; а на то болшее свѣдочество. печать нашю к [31] листу тому велѣли есми завѣсити. и мы панове. и посполььство оусеі землѣ Волошьскоі [32] и с [15] нашими дѣтьми нѣнишними и потомъ будучимь. не роздиляючися [33] и с [15] нашимъ господаремъ. и слюбуемъ нашею правдою и нашею вѣрою [34] записуемъ велебному Владиславови кролеви Польскому и его женѣ велебноі Ядвизѣ, кролици Польскоі и єго дитемъ. и корунѣ Польскоі вѣрно служити, и [35] николи ся не роздѣлити на вѣкы и с [15] крольвьствомъ Польскимъ якоже вышьше писано. посполу стати противу іхъ неприятелемъ ни одного [26] не вътмаючи помагати и радити чистою вѣрою. безъ льсти [28] безо хитрости. а на крѣпость того нашѣ печати посполно и съ [36] нашимъ господаремъ привѣшаемъ. Писанъ листъ оу Сочавѣ оу недѣлю наканунѣ водохрещь [37] подъ [38] лѣтомь Божиімъ. ҂а҃. т҃. ч҃. оу г҃. тѣмъ лѣтѣ.

Різночитання

Е. Калужняцький, «*Documente*»: 1 б[о]жие; 2 стань сѧ, я *передається через* ѧ; 3 Знаменитосто; 4 їмъже; 5 будуцимъ; 6 воєвода; 7 Молдавский; 8 оусеи; 9 ѡт[ъ]; 10 из[ъ], *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 11 никимъ; 12 з[ъ]; 13 и з[ъ]; 14 своїхъ; 15 с[ъ]; 16 вѣрою [и]; 17 непреможеному; 18 из[ъ]; 19 божеї; 20 м[и]л[о]сти; 21 Литовьскому; 22 ѡсвѣценої; 23 милости; 24 ане; 25 рада; 26 ѡдного; 27 воимаючи; 28 льсти [и]; 29 тѣми и; 30 выше писаными; 31 къ; 32 Волошь[с]кої; 33 роздѣлѧючи сѧ; 34 бѣрою; 35 а; 36 ис[ъ]; 37 водохрщь; 38 под.

63. Борис Олександрович, великий тверський князь, укладає угоду із своїм дідом великим князем литовським Вітовтом

1393 р.

Текст опублікований А. Прохаскою у праці «Codex», № 107, стор. 34—35; І. Срезневським у «Свед. и зам.» № 14, стор. 215, 216.

Копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 74, арк. 49—52, звідки передруковується в цьому виданні.

Копія зроблена з Метрики литовської, № 6, арк. 51 зв.— 52.

Характеристика грамоти дається в «Описании» О. Востокова, стор. 135, № XXIV, ч. II.

Се язъ Князь Великій Борисъ Александровичь Тферскій, взялъ есьми любовь такову съ своимъ Господиномъ съ Дѣдомъ великимъ Княземъ Витовтомъ Литовскимъ и многихъ Рускихъ земель государемъ, быти ми съ нимъ за одинъ при его сторонѣ и пособляти ми ему на всякого не всӣ мая (?); а Господину моему дѣду великому князю витовту, мене Великого Князя Бориса Александровича своего внука боронити отъ всякого думою ипомочїю; а (?) въ земли и въ вады и во все мое Великое Княженїе Тферское моему Господину Дѣду, Великому Князю Витовту не вступатися и дядемъ моимъ и братїи моей и племени моему Княземъ быти въ моей послусѣ. Я Князь великій Борисъ Александровичь воленъ, кого жалую, кого казню, а моему Господину Дѣду Великому Князю Витовту не вступатися; а который всхочетъ къ моему Господину къ дѣду, къ Великому князю Витовту со отчиною и моему господину Дѣду, великому Князю Витовту со отчиною не прыймати; пойдетъ ли который къ моему господину Дѣду къ Великому Князю витовту и онъ отъ отчины лишенъ а у отчинѣ его воленъ я великїй Князь Борисъ Александровичь; а моему господину Дѣду великому Князю витовту не вступатися.— А рубежь отчинѣ моего господина Дѣда великого Князя витовта по старинѣ, а которыи мѣста порубежныи потягли будутъ къ Литвѣ или къ Смоленску а подать будутъ давали ко Тфери, ино имъ и нынѣчи тягнути по старому; а которыи мѣста порубежныи потягли будутъ ко Тфери, а подать будутъ давали къ Литвѣ или къ Смоленску. ино имъ(?) и нынѣчи тягнути по деленому, а подать давати по давному. А што вчинится межи Вашими людьми и нашими и волостеми наши вчинятъ исправу, а чому наши воло-

стели не вчинятъ исправу и намъ свѣхався(?) да вчинить исправу безъ перевода а земли и водѣ и всему обидному дѣлу межи нами судъ обчый; а што будетъ вчинилося въ нашой любви и въ нашихъ перемиріяхъ тому всему судъ и права безъ перевода; а судити судьямъ обчымъ целовать крестъ, а о што ся сопрутъ судіи ино положити на моего господина Дѣда великого Князя витовта; а суженое заемное, положение, поручное отдати по исправѣ. А холопа, робу, должника, паручника, татя, розбойника выдати исправѣ. А людемъ нашимъ гостемъ гостити, межи насъ путь чистъ без рубежа и безъ пакости и пошлинъ имати? съ моихъ Тферскихъ людей въ моего Господина Дѣда Великого Князя витовтовѣ отчинѣ въ Смоленску, въ витебску, на Кіевѣ, въ Дорогобужѣ, въ вязмѣ и по всему его Великому Княженію по давному и нового не примышляти. А по моей отчинѣ Князя Великого Бориса Александровича пошлины имати съ людей моего Господина великого князя витовта во Тфери, въ Кашинѣ, въ Городку въ Зыбцевѣ и по всему моему Великому Княженію по давному а нового не примышляти. А на семъ на всемъ я Князь великїй Борисъ Александровичь далъ есьми правду своему господину Дѣду великому князю витовту и крестъ целовалъ къ нему а по сей ми грамотѣ правити. Писанъ 3-го индиктъ 5-й (1393).

Різночитання

А. Прохаска, *«Codex»:* Se iaz kniaź Welikij Borys Aleksandrowicz Tferskij, wział jeśmi lubow takowu i z swoim hospodynom z diedom Welikim kniaziem Witowtom Litowskim i mnohich Russkich zeml Hosudarem, byti mi snim za odyn pry jeho storonie i posoblati mi jemu na wsiakoho newyimaia; a hospodynu moiemu diedu Welikomu kniaziu Witowtu, mene Welikoho Kniazia Borysa Alexandrowicza swoieho wnuka boroniti ot wsiakoho, dumoiu i pomoczyiu a w zemli i w wody i wo wse moie Welikoie Kniazenie Twerskoie moiemu hospodynu diedu Welikomu Kniaziu Witowtu newstupati sia a diadem moim i bratij moiej i plemeni mojemu Kniaziem biti w moiem posłusie. Ja kniaź welikij Borys Alexandrowicz wolen koho żałuiu koho kazniu a moiemu hospodynu diedu Welikomu Kniaziu Witowtu newstupati sie; a kotoryi wschoczet k moiemu hospodynu diedu k Welikomu Kniaziu Witowtu so otczynoiu nepryimati; poydetli kotoryi k moiemu hospodynu diedu k Welikomu Kniaziu Witowtu, i on ot otczyny liszen, a w otczynie ieho wolen Ja welikij kniaź Borys Aleksandrowicz; a moiemu hospodynu diedu Welikomu Kniaziu Witowtu newstupati sia. A rubez otczynie moieho hospodyna dieda Welikoho Kniazia Witowta po starynie; a kotoryi miesta porubeżnyi potiahli budut k Litwie ili k Smolensku; a podat budut dawali ko Tfery ino im i nynieczy tiahnuti po staromu; a kotoryi miesta porubieznyi potiahli budut ko Tfery, a podat budut daiwali (sic) k Litwie ili k Smolensku, ino im i nynieczy tiahnuti po dawnomu; a podat dawati po dawnomu. A szto wczynit sia mezy waszȳmy ludmi i naszymy i wołosteli naszy wczyniat isprawu; a czomu naszy wołosteli newczyniat isprawy i nam ziechawsia da wczynim isprawy bez perewoda a zemli i wodie

i wsemu obidnomu diełu meży nami sud obczyi; a szto budet wczeniło sia w naszoy lubwi i w naszych peremiriach, tomu wsemu sud i prawo bez perewoda; a suditi sudiam obczym całowat krest, a o szto sia soprut sudi, ino położyti na moieho hospodyna dieda Welikoho Kniazia Witowta, a suzenoie, zaiemnoie, położenoie, parucznoie otdati po isprawie. A chołopa, robu, dołznika, parucznika, totia, rozboynika wydati po isprawie. A ludem naszym hostiem hostiti, meży nas put czyst bez rubieża i bez pakosti; i poszliny imati z moich Tferskich ludei w moieho hospodyna dieda Welikoho Kniazia Witowtowie otczynie w Smolensku, w Witebsku, na Kijewie, w Drohobuży, w Wiazmie i po wsemu ieho Welikomu Kniażeniu po dawnomu; a nowoho ne prymyszlati. A po moiej otczynie Kniazia Welikoho Borysa Alexandrowicza poszliny imati z ludei moieho hospodyna Welikoho Kniazia Witowta wo Tfery, w Kaszynie, w Horodku, w Zybcewie i po wsemu moiemu Welikomu Kniazieniu po dawnomu a nowoho ne prymyszlati. A na sem na wsem; Ja Kniaź Welikij Borys Alexandrowicz dał iesmy prawdu swoiemu hospodynu diedu Welikomu Kniaziu Witowtu i krest ciełował k niemu a po seimi hramotie prawiti. Pisan w Tfery w leto 6901, awhusta 3, indikt 5.

64. Владислав, польський король, дарує Данилові Задеревецькому села під Галичем і Зудечовом

29 червня 1394 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 18, стор. 17—18; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 505—506; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 15; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 29, стор. 53—54.

Оригінал зберігаєтьтя у В. Cz., D. p., № I. 243.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: Є. Тимченко, «Курс»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Укр. гр.», «Нариси», «Труди»; Я. Спринчак, УМШ, 1956, № 5; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. приим.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Фотокопія зроблена з літографічного знімка публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Во ӥмѧ [1]. ω(т)цѧ [2] ӥ с҃на. ӥ ст҃го д҃ха. аминъ. мы Вѣликиӥ. коро(л) [3]. владиславъ Б҃ье мл(с)ти. польски. литовьскиӥ и роуски. ӥныхъ многихъ. зѣмль. г(с)дрь. знаємо чинимъ. симъ нашимъ листомъ. кто коли. на нь возрить. ӥли пакъ. оуслышить. аже нашь. верныӥ. слоуга. данило дажбогови(ч) [4]. задерѣвецкиӥ. зѣмлѧнинъ. нашей зѣмли. роуское. послужилъ. намъ ӥ оуказалъ. прѣд нами. свою вѣрноую. слоужбу. возревше єсмо на на его вѣрноую. службу. ӥ хотѧче по немъ. аж бы тымъ лѣпеи ӥ вернѣи. намъ ӥ нашимъ дѣтемъ. ӥ нашимъ. наместъкомъ ӥ нашимъ щатъкомъ. послужилъ. ѽнъ [5]. ӥ его дѣти. его намѣстъки. его щаткы [6]. даємъ ѥмоу. ӥ дали ѥсмо. и ѽставлѧѥмъ [7]. ӥ ѽставили [8] ѥсмо. ѥго ӥ дети ӥ ѥго намѣстки. ӥ его щаткы [6]. при

Вонмѧ Ѡца и Сна и Стго Дха амин. [illegible]

[illegible] Хс [illegible] земли гдрь. знамено чиним [illegible] нашим [illegible]

пак оуслышит. а те наш верныи слуга [illegible] кто коли на нь возрит [illegible]

[illegible] послужил нам [illegible] вѣрноую слоужбоу [illegible] земланин нашем [illegible]

[illegible] вѣрноую слоужбоу [illegible] нашим [illegible]

[illegible] и по [illegible] на [illegible] вѣрноую слоужбоу

[illegible] нашим [illegible]

[illegible] штокол [illegible]

[illegible] Хаве [illegible] Хс [illegible] пова [illegible] дворник [illegible]

[illegible] [illegible] противу

[illegible] Хо [illegible] нашим [illegible] не [illegible]

дати [illegible] [illegible] нашим [illegible]

[illegible] нашим [illegible] [illegible] нашим [illegible]

[illegible] земланин [illegible]

[illegible] каждыи земланин [illegible] своим [illegible]

[illegible] воевода [illegible] пан [illegible] пан [illegible] пан

[illegible] пан [illegible] воевода [illegible] пан [illegible]

[illegible] оу [illegible] в дн [illegible] Хс [illegible] нашу печат при

[illegible] Хва [illegible] лета

томъ. при всѣмъ. што коли коупилъ. ӥли пакъ. ѡ(т)мѣну [9] ѥсмо ѥму дали. на ӥмѧ подъ галичемъ. чѧгрово. загвоздиѥ [10]. с манастыремъ. а подъ зудечовомъ. джюровъ. со трими. присѣлки. колоколинъ. михалевъ. черемхово. пилипова. роуда. тул(ч)ино [11]. дворище. а ѡ(т)мѣна [9a] противу крупска. волкови(ч) [12]. а противу. сѧхова. кнѧ(ж). лоука [13]. а при томъ при всѣмъ. ѽставлѧѥмъ ѥго. и ѥго дѣти. и ѥго намѣстки. ӥ ѥго. щатки. на вѣки. вѣкомъ. непороухомо. никимъ. ӥс нашимъ вѣданьѥмъ. волѣнъ продати. замѣнити. тако доброму. ѧко коли самъ. ӥмаѥть [14]. служити ӥс того всѣго намъ. ӥ нашимъ дѣтемъ. ӥ нашимъ намѣстькомъ. ӥ нашему. щатку. ѧко кторыӥ. нашь. зѣмлѧнинъ. двема копьӥ. а дѣсѧтью. стрѣлцовъ. а даѥмъ. и дали есмо со всѣми. оужитки. с лесомъ. съ дубровами. с водою. ӥ съ зѣмлею. и ставы. како коли. каждыӥ зѣмлѧнинъ приӥмаѥть. а при томъ были свѣдци. панъ спытокъ воѥвода краковьски. панъ ѧшко. тарновьски. панъ ликоза воѥвода. панъ гофмистръ крщнъ панъ кмита. панъ ѧшко ѽлешиньски [15]. на крѣпость. сѣму. нашему листу. казали есмо нашу печать привѣсити. в нашемъ [16] городѣ. оу краковѣ в дн҃ь. стх҃ъ. пѣтра. и павла. под лѣты рж(с)тва. х(с)ва. тысѧ(ч) [17] .. т҃... ч҃·:· д҃ [18]. лета·˙·

Різночитання

А. Кримський, *«Укр. грам.»: 1* ѧ *передається через* я, *надрядкові знаки відсутні, розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 2 отця; 3 корол[ь]; 4 Дажбогович; 5 онъ; 6 щатки; 7 оставляємъ; 8 оставили; 9 отмѣну; 9а отмѣна; 10 а Гвоздиє; 11 Тулично; 12 Волков[и]чи; 13 Княж[а] лука; 14 и маєть; 15 Олешиньски; 16 нашем; 17 тыс[я]ча; 18—394.

«Arch. Sang.»: 1 Надрядкові знаки відсутні, розділові знаки не збігаються з оригіналом; 2 Титли розкриті без застережень; 11 Тулично; 13 Княжолука.

65. Молдавські бояри ручаються польському королю Владиславу за воєводу Стефана

1395 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 11, стор. 26—27; Я. Головацьким у «Памятниках», 1867, № 12, стор. 14.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 128, 1882, стовп. 280; В. Уляницьким у «Материалах», стор. 8; у «Примечаниях» до «Актов ЗР», стор. 7.

Для публікації взято текст з видання Я. Головацького.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 235, оригінал — в A. G., sign. 5328.

Мы панове боѧре [1], панъ Братꙋлъ, и панъ Станиславъ, и панъ Михалъ, и панъ Шѧндръ, слюбꙋємъ [2] и слюбили єсмо за нашего господарѧ Стефана, воєводꙋ земли Молдавскоѣ: кгды коли кроль господарь єго и нашъ, Влодиславъ польскїй и Литовскїй и Рꙋскїй и иныхъ земль, пошлеть по оного

господарѧ Стефана, тогды оный маєть до него приѣхати и (съ) своими боѧры и съ паны, слюбити и голодовати, тако како иныи воєводы голдовали и чинили, и тако како коли иныи слꙋги, панове єго чинили. Такежъ слюбꙋємъ о Коломыю и о Снѧтинь и о Покꙋтье: о то нашь господарь Стефанъ не имаєть ни одного слова рѣчи; а о Цецинъ и Хмелевъ, коли нашь господарь бꙋдеть оу своєго господарѧ и въ нашего, кролѧ Влодислава польского, о то сѧ имаєть намолвити и обровнати, подлꙋгъ кролевы воли. Такежъ слюбꙋемъ за тыхъ, штожъ бꙋдꙋть дома, не приѣдꙋть съ нашимъ господаремъ Стефаномъ къ голдованью, а кого коли господарь нашь, кроль Влодиславъ, пошлеть своих слꙋгъ, пановъ до нашей земли: тогды тыи имають предъ ними голдовати, слюбити тако, ꙗко и мы слюбили и голдовали предъ нашимъ господаремъ кролемъ, съ нашимъ господаремъ, безъ лсти и безъ хитрости. А на крѣпость семꙋ, наши печѧти привѣсили єсмо къ семꙋ листꙋ. (Писанъ) подъ лѣты Розства Христова тисѧчѧ тцє лѣта.

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 ѧ *передається через* я; 2 є *передається через* е.

66. Стефан, молдавський воєвода, укладає угоду з польським королем Владиславом про боротьбу проти спільних ворогів

1395 р.

Текст опублікований Е. Калужняцьким в «Documente», № DCXLVII, стор. 817—819; В. Уляницьким у «Материалах», № 10, стор. 8—9, звідки передруковується в цьому виданні.

Оригінал зберігається в A. G., sign. 5329.

Уривок з грамоти наведений В. Сенкевичем у праці «О влиянии», стор. 10.

Приклади зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: В. Ярошенко, «Укр. мова молд. гр.»; С. Бевзенко, «Істор. морф.»; «Словник»; А. Кримський, «Укр. грам.»; О. Яцимирський, «Язык».

Мы Стефанъ [1] воевода землѣ молдавскои знаемо и чинимъ симъ [2] нашимъ листомъ, кто нань коли возрить или пакъ оуслышить ажѣ изъ Божьею помочью велебного [3] кроля [4] Владислава Полского [5] Литовского и Рускаго [6] иных многих [7] зѣмль нашего милого государя [8] посадил [8а] нас [9] и сѣли есмъ [10] на воеводствѣ земли молдавскои. протож [12] слюбили есмо и слюбуемъ нашему милому государю [13] кролю [14] Полскому велебнои [15] королевои Ядвизѣ и их [16] дѣтемъ и ихъ наместникомъ [17] по нихъ [18] будучих [19] государемъ кролемъ [20] коруны полское [21] и ихъ щаткомъ корунѣ королевства [22] польскои с [23] нашими дѣтми с [23] нашими намѣстникы потомъ будучимъ, и съ государми [24] землѣ молдавское [25] с [23] нашими щаткы вѣрнымъ быти подлуг [26] ихъ стати своими животы и со всею нашею мочью и со всѣми нашими бояры [27] и со всѣми нашими земляны и съ слугми и со всѣмъ поспольствомъ, земли молдавскои противу кроля Оугорского, противу воеводы Басарабьского, противъ турковъ, противъ татаръ, противъ рус [28] такеж [29] кеды коли бы ся пригодило помочи у королевъствѣ полскомъ на далекиѣ стороны далеи Кракова и далеи полски к [30] нѣмцомъ крыжевонцемъ [31]. тогды коли нас [9]

обошлють [32] и оупомянуть крол Влодислав [33] и ихъ последнии имамы помогати подлуг [26] всеѣ нашеѣ мочи противу всѣхъ ихъ неприятелии невынимуючи [34] ни одных [35] при чти при вѣрѣ безо лсти [36] безъ хитрости. так же [37] слюбуюмъ имъ остерѣгати [38] ихъ во всомъ добру имъ раду радити не однымъ веременемъ противъ имъ не быти а мимо ихъ ни одныхъ [39] госдреи [40] собѣ не искати на вѣки вѣчниѣ безо лсти [36]. безъ хитрости. на крѣпость сему нашему листу нашю печать привѣсили есмь въ [41] нашемъ городѣ в [41] Сочавѣ въ день святого Богоявлѣнья крешчѣнья [42] Господня [43]. Мы панове и бояре землѣ Молдавскои панъ Мыхалъ [44] братъ воеводинъ Братлъ Нятедулъ [45] панъ [46] Станиславъ. панъ [46] Драгшь [47] витязь. панъ Грозя витязь. панъ [46] Иванъ Стравичь [48]. панъ [46] Владь дворникь. панъ [46] Михаль Иванишь витязь. панъ [46] Гидевъ. панъ [46] Романъ. Костя витязь иные панове бояре земляне все посполство [49] землѣ молдавскои слюбуюмъ и слюбили есми с [23] нашими господари с [23] воеводами землѣ Молдавскоѣ с [23] нынѣшними и потомъ будучими велебному кролеви Владиславу [50] прѣженаписаному [51] Полскому, Литовскому и Рускому иныхъ многихъ [52] зѣмль нашему милому господареви и велебнои кролевои Ядвизѣ. ихъ дѣтемъ. ихъ намѣстникомъ [53] и потомъ будучимъ ихъ щаткомъ и корунѣ кролевства Польского вернымъ быти и помагати со всею нашею мочью [54]. со всѣми нашими приятельми со всѣми нашими братьями. с [23] нашими дѣтьми. и с [23] нашими щаткы противъ кроля Оугорьского. противъ воеводы Бесарабьского. противъ Турковъ противъ Татаромъ противъ Руси такоже кгды [55] колибы [56] ся пригодило помочи оу кролевъствѣ Полскому на далекиѣ стороны. далеи Кракова далеи великого Польска ку Немъцемъ. и ку Крижевникомъ. коли насъ обошлютъ [58] и оупомянуть кроль Володиславъ [59] Польски и [60] прѣже написанни [61] ихъ намѣстъки. послѣднии государи кроли. кролювъства коруны Польскои. тогды мы имамы помагати по длугу [62] всеѣ нашеѣ мочи на всѣ стороны. не выимучи ниодныхъ [63] при чсти [64]. и при вѣрѣ. безо лсти [36] и безъ хитрости. а никоторымъ веременемъ противъ имъ не быти. а пакъли бы нашь господарь нынѣшнии и потомъ будучии. штобы мыслили. алюбо [65] хотѣли починати противъ господаря кроля. коруны Польскоѣ. тогды мы имамы нашихъ господарии отъ [66] того выимати [67] и недати [68] имъ и бронити и пакъли [69] бы нашь господарь нынѣшнии и потомъ будучии в [41] томъ насъ не хотѣли послушни быти. и мы [70] имамы при господарю при кролю и при корунѣ кролевства Польского остати [71] и с [23] ними по сполу [72] на тыхъ нашихъ господарии воеводъ стати при чсти [73] при вѣрѣ безо лсти [36]. безъ хитрости. и на крѣпость сему нашѣ печяти привѣсили есмо к [74] тому листу. въ городѣ в [41] Сочавѣ. оу день святого Богоявлѣнья на крешченье [76] Господнье [77] подъ [78] лѣтомъ [79] святого Рожства Господьня ≠ а̃...т̃...ч̃...є̃ лѣтъ.

Різночитання

Е. Калужняцький, *«Documente»:* 1 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 2 симъ *нема;* 3 велебнаго; 4 крол[ѧ]; 5 Влодислава Пол[ь]ского, ь *подається в дужках;* 6 Руского; 7 [и]иных[ъ] многих[ъ];

8 господарѧ; 8а посадил[ъ]; 9 нас[ъ]; 10 есмь; 12 Про тож[ь]; 13 господарю: 14 крол[ю]; 15 и *після голосної в кінці слова передається через* й; 16 ихъ; 17 наместником[ъ]; 18 них[ъ]; 19 будучих[ъ]: 20 кроломъ; 21 пол[ь]ское; 22 кролевства; 23 с[ъ]; 24 господар[ь]ми; 25 Молдавскои; 26 подлуг[ъ]; 27 я *передається через* ѧ; 28 Рус[и], *є зауваження, що це описка, повинно бути* Пруси; 29 Такеш[ь]; 30 къ; 31 крижеванцемъ; 32 ѡбошлютъ; 33 крол[ь] Влодислав[ъ]; 34 не вынимуючи; 35 одных[ъ]; 36 л[ь]сти; 37 Такъже; 38 ѡстерѣгати; 39 ѡдных[ъ]; 40 господарей; 41 в[ъ]; 42 кр[ь]щѣньѧ; 43 господьнѧ; 44 Михаль; 45 воеводинъ, пан[ъ] Браталъ Нѧтедул[ъ]; 46 пан[ъ]; 47 Драгашь; 48 Стравич[ь]; 49 поспол[ь]ство; 50 Володиславу; 51 прѣже написаному; 52 иногих; 53 намѣсткомъ; 54 м[о]чью; 55 кеды; 56 коли бы; 58 ѡбошлють; 59 Володиславь; 60 Польский; 61 написаный; 62 подлугъ; 63 ни ѡдных[ъ]; 64 ч[ь]сти; 65 а любо; 66 ѡт[ъ]; 67 внимати; 68 не дати; 69 А пакъ ли; 70 быти, мы; 71 ѡстати; 72 посполу; 73 ч[ь]сти; 74 к[ъ]; 76 кр[ь]сщченье; 77 господне; 78 под; 79 лѣт[о]мъ.

67. Вітовт, великий князь литовський, дарує князю Федору Даниловичу Острог і належні йому села

2 липня 1396 р.

Текст опублікований В. Руликовським, З. Радзімінським у праці «Kniaziowie», № 4, стор. 33; А. Прохаскою у праці «Codex», № 127; у «Monumenta», стор. 242; в «Arch. Sang.», т. I, № 20, стор. 20, звідки передруковується і в цьому виданні.
Оригінал зберігається в Arch., A. S., № 39.

Мы великий кн[ѧ]зь Витовт чиним знаемо всим, хто на сюю грамоту ѹзрит, или ѹслышит чтучи, иж записуем и записали есмо кн[ѧ]зю Федору Данилевичу ѡстрогъ, как и ѡтец его держалъ, из селы и зо всим, што к тому прислушает, как при ѡтцы его было. Также што придали есмо кн[ѧ]зю Федору село Бродов, а также Радоселки, Радогоща, Межиречъе, Дьѧков, также Свищово ис приселки: ѡзерѧны, Городница, два Ставки.—А то все перво выписаное держати кн[ѧ]зю Федору вѣчно, непорушно, никимже, и до его живота, а по его животе жонѣ и дѣтем его ѹ вѣки.—А на то дали есмо кн[ѧ]зю Федору сюю грамоту и печат свою велѣли привѣсити.—П[и]сн в Луцку, в понедѣлок ѡпосле Петрова днѧ, в лѣто S̃ девят сот четвертое.

Різночитання

А. Прохаска, *«Codex»:* My wełykij kniaź Witowt czynymo znajemo wsim chto na siju hramotu wzrit ili usłyszyt cztuczi. Iz zapisujem i zapysały jeśmo kniaziu Fedoru Daniłowyczu Ostrog kak otec jeho derżał i z seły i zo wsim szto k' tomu prysłuszajet, kak pry otci jeho było. Takze szto prydały

jeśmo kniaziu Fedoru seło Brodow a także Radosełki, Radohoszcze, Meżiryczie, Dyakow, także Swiszczow i z prysełki Ozierany, Horodnica, Dwastawky. A to perwo wypisanoje, derżaty kniaziu Fedoru wierno neporuszno nikimże i do jeho żywota a po jeho żywote żonie jeho i dietiam jeho u wieki. A na to wse dały jesmo kniaziu Fedoru siju hramotu i peczat swoju weliły prywisyty, Pysan w Łucku w ponediłok poslia Petrowa dnia w lito szestitysiacznoje dewiatsot czetwertoje.

68. Ярослав Ізяславич, полоцький князь, дарує млин на р. Бельчиці Борисоглібському монастиреві

1396 р.

Текст опублікований в «Вест. ЮЗ и ЗР», т. I, сентябрь, 1862, стор. 122—123; О. Востоковим в «Описании», стор. 116—117, № 5.

Описана або згадується І. Срезневським в «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 129, 1882, стовп. 282; П. Кеппеном у «Списку», стор. 72, № 79; М. Стрийковським у праці «Kronika», кн. XII, розділ 13; М. Кромером,«Hist. Pol»., стор. 407; у «Собр. др. гр.», стор. 24; Є. Карським у «Белоруссах», стор. 16; О. Смирновим у «Сборнике», № 73, стор. 73.

Дві копії XIX ст. зберігаються в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 69, арк. 7 і 9. Текст публікується з 7-го арк., а фотокопія — з 9-го. Третя копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 243.

Во имя б͠жое стансе

Ꙗ [1] кня(з) [2] Поло(ц)ки(и) Ꙗросла(в) Ізаславови(ч) сознаваю сим [3] мои(м) листо(м) вечне [4] и непорушно [5] иж [6] на чолобитье [7] архима(н)дриты нашого бори(с)глебского филарета и всеи брати(и) его богомо(л)цо(в) наши(х) кꙋ потребе вижывеню [8] и пожиткꙋ [9] и(х). Позволи(л) [10] есмы [11] и вечне нада(л) на основание и сожыждение [12] млына берег во(л)ни(и) [13] противо и(х) берега на рецы белчицы ꙋни(з) [15] монастыра бори(с)глебскаго [16] межи [14] дорогами котораꙗ [17] (д)о монастыра [18] идет̂и [19] и за белчыцою [20] дрꙋгаꙗ дорога до двины ведетъ. А кто [23] сию [24] волю нашꙋ или одноюта [25] сеи грамоты дꙋшеполе(з)но(и) нарꙋши(т) да бꙋде(т) часть его [27] со Арие(м) и со юдою. А на твердостъ вечнꙋю печа(т) нашꙋ велели(з)мо [28] завеси(т). Писано бысть во граде [30] нашо(м) Поло(ц)кꙋ лета от со(з)да(н)наго [31] мира ҂Ѕ̃ѳ̃ст-но(г). д̃. индикта [32] а̃і.

Різночитання

«Вестник ЮЗ и ЗР»: 1 Язь; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 симь; 4 вечно; 5 непорушоно; 6 ижъ; 7 челобитые; 8 выживеню; 10 ихъ позволили; 11 есми; 12 созыжденіе; 13 вольны; 14 межы; 15 и ныжъ; 16 борисоглебскаго; 17 котора; 18 одъ монастыра; 19 идетъ; 20 бельчицою; 23 хто; 24 сыю; 25 илы одно іото; 27 ею; 28 велилисмо; 30 Гради; 31 созданія; 32 Индыкта.

О. Востоков, *«Описание»:* 3 симь; 8 выжывеню; 9 пожыткꙋ; 11 есми; 13 волный; 14 межы; 16 Борисоглебскаго; 18 оу монастыра; 19 идетъ; 25 оунаюта (одноіота); 28 велилисмо; 30 градѣ.

69. Вітовт, великий князь литовський, дарує Борисовцям тіунський прибуток

1396—1413 рр.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. I, № 4, стор. 2—3, звідки передруковується в цьому виданні.

Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 242.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 280, 1882, стовп. 279.

Се язъ князь великій Витовтъ дали есьмо сюю нашу грамоту Борысовцемъ, што же тивуномъ дохода ихъ безмѣномъ не давати, но давати имъ тивуномъ доходъ у нашь камень вѣсячій у Меньскій; а вѣсити ихъ чловѣку Борысовцу по старинѣ передъ тивуномъ и передъ мужми, а тивуномъ и слугамъ его въ то не вступатися и ничѣмъ черезъ пошлину не обидѣти. А кто иметь черезъ сюю нашу грамоту въ чомъ ихъ обидити, того и сказнимъ. А писанъ на Ямчинѣ, во вторникъ, передъ купалы светого Ивана, мѣсяца іюня 20 дня.

70. Владислав, король польський, дарує своєму слузі Михайлові Волошину село Гошів

1397 р.

Ні публікації, ні опису грамоти не знайдено в науковій літературі. Її копія зберігається у Львівському філіалі Центрального історичного архіву УРСР, ф. 129, оп. 1, в'язка 6, од. зб. 6.

Копія має два варіанти, написані кирилицею і латинкою, що подаються нижче.

Мы. Лодыславъ. бье мати король польскїй литовскїй и рускїй и всемогїй здѣлалъ государъ знаемо вынымаемо нашимъ. листомъ кто колы нанъ узрить илы пакъ услышытъ аже михайло волошынъ сосвоєю братїєю наимѧ кериломъ и юрїємъ ите панове чимъ послужилы намъ вѣрни и возрѣвшы наихъ вѣрною службу и хотѧчи. а жебы тымъ лѣпїй намъ инашымъ дѣтемъ нашимъ и щадкомь послужилы оны й ихъ дѣти й ихъ щадкове оставлѧемъ и установлѧемо ихъ. идаемъ й дѣлне своимъ сѣло под нещачевемъ * рѣцѣ на свѣчи у порѣчы на полѧ гошова злѣсомъ и сполiомъ и зводою и совсѣми ужытки и граныцамы како извѣку вселѧкъ селу тому навѣкы вѣчнїй волны продати й объменѧты за лѣпшїй ужыткы обротыты надѣютъ памѧтаты дорослымъ дѣтемъ й нашымъ наслѣдникомъ и намѣстныкомъ отымъ всѣмъ ограныцахъ вѣтвѣцкихъ копїемъ дарѣ копїемъ даръ приноситы крѣпость и помощъ нашому лысту и нашой печати казенной, и превѣсыти унашомъ городѣ, илы въ мѣстѣ Жыдачевѣ, мѣсѧца, августа, 31. днѧ подлеты рождества Христова ————— тисѧща

My łodysław biie Maty korol Polskij Łitowski i Ruski wsemohy zdiłat Hosudar znaiemo wyne (?) maiemo naszym łystom kto koły nan uzdryt iły pak usłyszyt aze Mychayło Wołoszyn so swoieyiu bratyieiu na imia Kieryłom i Juriiem i te panowe czym posłuzyty nam wirnym i my wozriwszy na ich wirnoiu słuzbu i chotiaczy ażeby tym liepszym nam i naszym ditem i naszym sczatkom posłuzyty. Ony, i ich dite i ich sczadkowe ostawliaiem i ustanowliaiem, ich; idaiem i dilne swoim sylo pod zydaczewym, na rici Swiczy u poriczy na polia Hoszowa z lisom i s polom i z wodoiu i so wsimy uzytkie i hranyciamy kako i z wiku wszeliak sełu tomu na wieki wiczni wolno prodaty i obminiaty za liepszyi uzytkie obratyty nadiut pamiataty dorosłym ditem naszym naslidnykom i namistnykom otym wsim o hranyciach Witwyckiech kopiem dary kopiem dar prenosyty kriposć i pomoszcz naszomu łysty i naszoy peczaty kazennoy, i prewisyty u naszom horodi ili w misti Żydaczewi misiacia Auhusta dnia 31 pod lity rozdestwa chrystowa tysiaszcza... 1000.

---

* Слово виправлене іншим чорнилом, перший варіант не можна прочитати.

Копія П[illegible]

Мы. Лодыслав [illegible] мати король полскій ли- 1
товскій и руский и [illegible]могій Зделалъ Государь
Знаемо вынимаемо нашимъ. Листомъ кто коли
намъ узритъ или такъ услышитъ же Михайло
волошинъ сосвоею [illegible] наиме Кериломъ и-
юріємъ ите панове чинь послушни[illegible] намъ вѣрни
и возрѣвшы наихъ вѣрною службу и хотачи. абесбы
тымъ лѣпій намъ и нашимъ дѣтемъ нашимъ
и щадкомъ послужилы оны и ихъ дѣти и ихъ
щадкове оставляемъ и установляемо ихъ. имаемъ и
дѣлне своимъ село под[illegible]рѣцѣ на
Свѣчи упорѣчы на поля Гошова злѣсомъ и споліо-
мъ и з[illegible] и совсѣмы [illegible]житки и гран[illegible]ны
како извѣку вселякъ с[illegible] тому навѣкы вѣчній
волни продати и об[illegible]наты залѣпшій ужи-
т[illegible] обротиты надѣютъ памататы, дорослимъ
[illegible]ремъ и нашимъ наслѣдникомъ и намѣстни-
ком[illegible] отимъ всѣмъ ограницахъ бѣтовѣцких[illegible]
копіємъ дарѣ копіємъ дарь приноситы крѣпо-
сть и помощь нашому листу инашои печати ка-
зенной, и прѣбѣсыти унашомъ городѣ илы въ
мѣстѣ Жыдачевѣ, мѣсяца, августа, 31 дна по
дѣти рождества Христова - - - - - тисяща

71. *Галицький староста Бенко свідчить про те, що пан Гервас дає своїй дружині Варварі 100 гривен*

13 вересня — 15 листопада 1398 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863 р., т. I, стор. 3; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 13, стор. 195; 1867, № 13, стор. 15; О. Смирновим у «Сборнике», №76, стор. 74; I. Срезневським у «Приложении к Др. п. р. п. и яз.», 1866, стор. 269; А Кримським в «Укр. грам.», стор. 420η — 420 ϑ; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 28; П. Бузуком у «Нарисі іст.», стор. 90; М. Дурново у «Хрестоматии», стор. 45; С. Обнорським, С. Бархударовим у «Хрестоматии», стор. 112—113; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 31, стор. 56—58; в «Протоколах», стор. 130—131.

Описана I. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 131, 1866, стор. 269, 1882, стовп. 286.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: I. Свєнціцький, «Нариси»; М. Антошин, «Закарпат. гр.»; О. Соболевський, ЖМНПр., стор. 69; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; Ф. Медведєв, «Нариси», «Труди»; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Л. Гумецька, «Словотв. сист. числ.», «Перв. прийм.», «Мовознавство», № 10; «Словник»; П. Бузук, «Нарис іст.» та ін.

Для цієї збірки використано текст грамоти з видання В. Розова. Фотокопія зроблена з літографічного знімка в публікації О. Соболевського, С. Пташицького.

Копія грамоти зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 328, арк. 26 та № 39, арк. 248.

А се ѧ[1] панъ[2]. бенко староста галицькиӣ[3]. ӥ снѧтиньскиӣ свѣдчю то своймъ. листомъ. каждому доброму кто на сей[4] листъ оузрить.[9] ӥли перед кымъ будеть. чтюнъ[10]. ӥже пришедъ. передъ насъ. панъ. гервасъ[5]. и вѣновалъ. и оправилъ. своюӣ женѣ варварѣ сто гривенъ. на своюмъ селѣ на толъмачи[11]. ӥ жюрковѣ, на своюӣ вотнинѣ. а на то. дали ѥсмы[12] своӣ листъ ӥ нашю. печать привѣсили. а при томъ. были. свѣдци. панъ миколаӣ спичникъ[6] воѥвода снѧтиньскиӣ. панъ гѣрко панъ. андриѧшь. панъ борисъ хомѣковичь[7]. панъ хролъ. варвариньскиӣ. воронко воӣтъ коломыӣскыӣ рускиӣ а писанъ листъ у[13] коломыӣ. оу тыжьдн̃ь[8] по ст̃мъ[14] михаилѣ. коли сѧ пишеть подъ лѣты ржства. хва. ҂а. лѣ(т). ӥ. т̃. лѣ(т) ӥ девѧносто. лѣ(т)[15]. ӥ осмоѥ лѣ(т)[15].

Різночитання

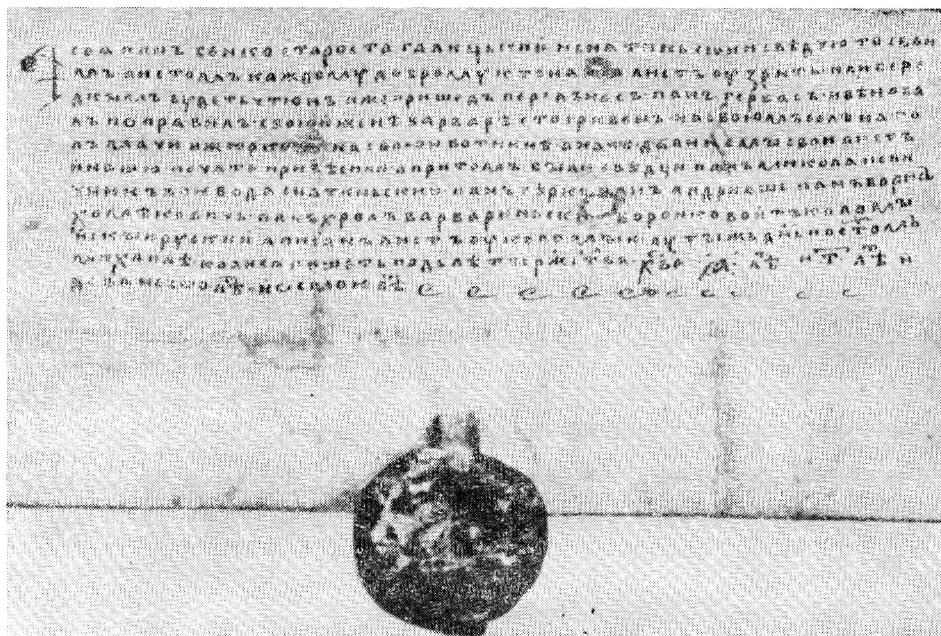
А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 ѧ *передається через* я; 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 *Надрядкові знаки оригіналу не відображені;* 4 сесь; 5 Гервась.

П. Бузук, «*Нарис іст.*»: 4 *Слово* сей *пропущене;* 6 микола испичникъ.

О. Смирнов, «*Сборник*»: 2 *Розділові знаки не відбивають правопису оригіналу;* 3 *Надрядкові знаки оригіналу не відображені;* 4 сесь; 6 Микола ис Пичникъ; 8 тыжь д[ь]нь.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 2 *Розділові знаки збігаються з оригіналом;* 3 *Надрядкові знаки оригіналу не відображені;* 4 сесь; 6 Микола и Спичникъ.

«*Акты ЮЗР*»: 1 ѧ *передається через* я; 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 *Надрядкові знаки оригіналу не відображені;* 4 сесь; 6 Микола Испичникъ; 7 Хомъковичь.

М. Дурново, «*Хрестоматия*»: 4 *Слово* сей *пропущене;* 6 Микола испичникъ.

«*Протоколы*»: 1 ѧ *передається через* я; 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 *Надрядкові знаки відсутні;* 4 сесь; 6 микола испичникъ; 8 у тыжь д͠нь; 9 *після кінцевого* т *у третій особі дієслів стоїть* ъ; 10 чтіонъ; *на місці* ю *стоїть* іо; 11 толмачи; 12 іосмы; 13 оу; 14 с͠томъ; 15 ль(т).

72. Семен із Колків дарує Печерському монастиреві податок на копу грошей

21 листопада 1398 р.

Рукописна копія, вписана в книгу копій документів XVII ст., зберігається у відділі рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР, ф. II, 1431—1550, № 88, арк. 347, зв.— 348, звідки друкується і в цьому виданні.

Приклади з грамоти зустрічаються в «Словнику».

зъ Лесниковъ листъ на копу грошій.

А писана сія грамота при архимандритовѣ Ѳеодосіеве. Милостію Божіею и Пречистыя Єго матере и молитвами святыхъ и преподобныхъ отецъ нашихъ Печерскихъ, Я Семенъ сколковъ по повелѣнію господина цтя (!) моего уписалъ есми вѣдомъ Пречистой Богоматери Печерскому монастыру

родители наши Іоана Ірину Ѳеодосію Василія Іоана Артемія, Анну Анну(!), Єфрема, Силевестра, Александра, Бориса Ѳеодосію, Євпраксію, Іоанна, а записалъ есми на своемъ имѣніи въ домъ Пречистой въ годъ же въ годъ, копу гроши взять въ Мойсиковичахъ а въ лѣсникахъ при моем животѣ и о послѣ моіего живота кто иметь тое имѣнія держати а стыхъ имѣній маетъ тую копу гроши давати на Воведеніе Святыя Богородицы. А хто сію грамоту мою норушитъ родителей моихъ кто или пакъ иншій хто, тому судитъ Богъ и Святая Богородица во второе и страшное Христово пришествіе, а при томъ были старци Печерского монастыра Дублянски Іона Авраамъ ключникъ, Нифонтъ Святаго Михайла Златоверхого игуменъ Стефанъ Переломило попъ Лисинскій Фалелей а писалъ Филаретъ Полатникъ а писанъ у Печерскомъ монастырѣ мѣсяца ноемврія 21. на Воведеніе Богородицы, въ лѣто 6906 (1398 г.). Индикта 5 въ втокъ до того листу притяснена печать.

73. Луцький єпископ Іван обіцяє польському королю Владиславу 200 гривен і 30 коней за Галицьку митрополію

1398 р.

Текст опублікований Д. Зубрицьким у «Крит.-истор. пов.», дод. Л., стор. 142; в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 12, стор. 27; в «Описании К.-С. собора», дод., стор. 38—39; Я. Головацьким в «Памятниках», 1865, № 14, стор. 195—196, 1867, № 14, стор. 15—16; в «Собрании актов», № 96, стор. 126; Є. Карським у «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 423; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 204γ; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 30, стор. 55—56; в «Русск. истор. библ.», стор. 132; в «Athenaeum», стор. 25—26.

Описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 130, 1882, стовп. 286; О. Востоковим в «Описании», стор. 110; А. Дзялинським у «Zb. praw. Lit.», стор. 18; Д. Зубрицьким у «Hist. m. Lwowa», стор. 79; в «Актах ЗР» (розділ «Примечания», стор. 7).

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих публікаціях: М. Дурново, «Очерк»; С. Самійленко, УМШ, 1958, № 2, 1956, № 6; С. Бевзенко, «Нариси», «Істор. морф.»; Ф. Медведєв, «Нариси», «Труди»; Л. Булаховський, «Мовознавство», № 9; О. Зарудняк, «Пригл. управление»; Л. Гумецька, «Словотв. сист. числ.», «Мовознавство», № 10, та ін.

Подається за виданням В. Розова.

Оригінал зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № LXVIII, од. зб. 1, звідки зроблено фотокопію. Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 247.

А се азъ, вл[а]д[ы]ка [1] Иванъ [2] из Луцка [3], знаємо чиню всѣмъ, аже дал ми г[о]с[у]д[а]рь, мои [4], великыи [5] король, митрополью Галицкую. Хочет [6] ми помочи на поставленьє митрополитомь. А коли [8], Б(ог)ъ дасть, стану митрополитомъ, я [9] за то слюбую [10] и хочю [11] дати, оже Б(ог)ъ дасть, моєму милому г[о]с[у]д[а]рю королю двѣстѣ гривенъ рускихъ а тридцять [12] конїї [13], безъ хитрости. И того не хочю иступити [14], и [15] на то есмъ свои листъ далъ [16] и печять [17] привѣсилъ. В [18] Опатовѣ, предъ Громницями [19], у лѣта нароженья [20] С[ы]на Б[о]жья тисяч [21] и [15] три ста девяносто [22] осмого лѣта.

Різночитання

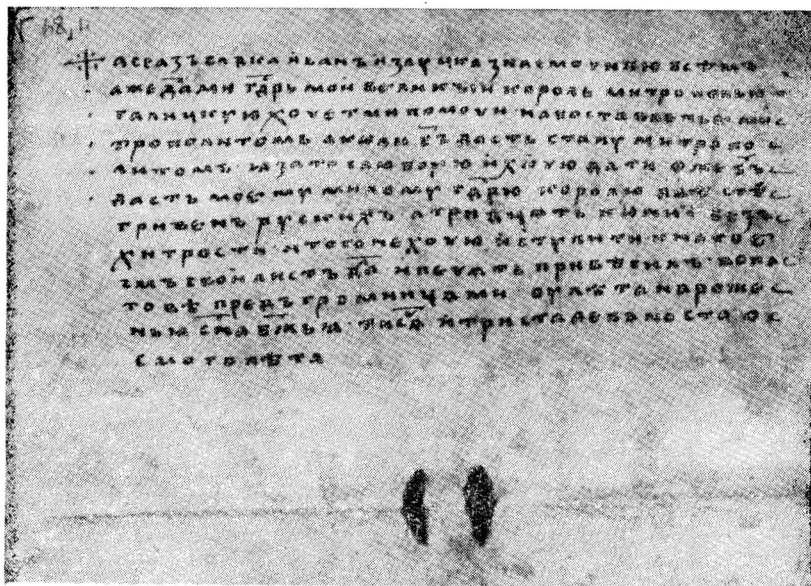
Є. Карський, *«Сл. кирилл. палеограф.»:* 2 Йванъ; 3 *Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова;* 4 мой̄; 8 кѡли; 9 ѥ; 10 слюбоую; 11 йхѽчю; 12 тридцѧть; 13 кѡниї; 14 йступити; 15 й; 16 да(л); 17 печѧть; 19 громницѧми; 20 нароженьѥ; 22 девѧносто.

«Акты ЗР»: 1 Титли розкриті без застережень; 3 Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова; 4 мой; 5 великій; 6 хочеть; 13 коній; 17 печать; 18 Въ; 21 тысяча.

Д. Зубрицький, *«Крит.-истор. пов.»: 1 Титли розкриті без застережень; 3 Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова;* 4 мой; 5 Великій; 11 хочу; 12 тритцать; 13 коній; 18 въ; 21 тисячи.

Я. Головацький, *«Памятники»: 1 Титли розкриті без застережень; 3 Розділові знаки не збігаються з виданням В. Розова;* 5 великіи; 6 хочеть; 9 ѥ; 12 тритцать; 13 конїй; 14 испꙋстити; 17 печать; 18 Въ; 19 Громницѧми; 20 нароженьѧ; 21 тысѧча; 22 девѧносто.

«Athenaeum»: A se az Władyka iwan iz Łucka znajomo czinim wsiem aże dał mi hospodar moj welikij korol mitropoliu halickuju choczet mi pomoczi na postawlenje mitropolitom a koli bog dast stanu mitropolitom. Ja to sliubouju i chocziju dati oże boh dast mojemu miłomu hospodariu koroliu dwiestie hrywen ruskich a tridcat konij bez chitrosti ja toho ne chocziju istupiti i na toje jesm dał swoj list i pieczat' priwiesił w Opatowie pred hromnicami ou leta narożenija syna bożia tisiecza trista dewianostaho osmoho leta (1398).

74. Великий князь Андрій Ольгердович дарує Полоцькому монастиреві Боброві гони на р. Звані

До 1399 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. І, стор. 27, № 13; у «Вест. ЮЗ и ЗР», стор. 13—14; в «Описании... рукописей», стор. 31.

Описана або згадується І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 131, 1882, стовп. 286—287; М. Дашкевичем у «Заметках», стор. 157; у «Примечаниях» до «Актов ЗР», стор. 7—8; М. Карамзіним в «Истории», т. V, стор. 111, 171.

Для цього видання використано публікацію в «Актах ЗР». Оригінал зберігається у відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, ф. «Собрание Погодина», шифр: Пог. 12, євангеліє XIV в., арк. 128 зв. Копія зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, од. зб. 39, арк. 249.

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: С. Бевзенко, «Іст. морф.»; Є. Тимченко, «Курс».

А се [1]. ѧзъ [2] великий [3] кнѧзь. андрей полоцкий [4] далъ ѥсми [5] ст҃ой [6] тройци. рєкоу званоу [7]. з гоны з бобровыми[16]. ѡ(т)звана [8]. ѡ(т) запада. до дрисы. а къ [9] той рєцє никому прихода нѣтъ. [17] а по моѥмъ животѣ [18]. который кн҃зь [10] имєть ѡ(т)нимати соудить [11] ѥмоу [12] ст҃аꙗ [13] тр҃ца [14]. да будєть [15] проклѧтъ.

Різночитання

«Вест. ЮЗ и ЗР»: 1 Асе; 2 ѧ *передається через* я; 3 великій; *кінцеве* й *після голосної передається через* й; 4 полоцкой; 5 ѣсми; 6 святой; 7 звону; 8 звона; 9 я; 10 князь; 11 судитъ; 12 ѣму; 13 святая; 14 троица; 15 будетъ.

«Описание ... рукописей»: 3 *Надрядкові знаки відсутні;* 5 дал ... ѥсми; 6 *Титли розкриті, відновлені літери взяті в дужки;* 7 званицю; 8 ѡт Звана ѡзера да до Дрысы; 12 ему; 13 с[вя]та; 16 [бо]бровыми; 17 нетъ; 18 моемъ животе.

75. Вітовт, великий князь литовський, розподіляє ловища між віленським єпископом і Вігайлом

1398 р.

Текст опублікований Я. Головацьким у «Памятниках», 1867, №18, стор. 18, під 1392 роком; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 18; у виданні «Dziennik», 1822, т. І, стор. 339—400 (кирилицею, латинкою і літографія); О. Соболевським, «Сл.-рус. палеограф.», № 7, звідки передруковується і в цьому виданні; І. Сахаровим у «Палеограф. снимках», т. XV, № 17.

Фотокопію зроблено з літографічного знімка у публікації О. Соболевського, С. Пташицького

Мы велики кнѧ(з) [1] витовтъ [2]. чини(м) знаємо. симъ наши(м). листо(м). кто коли его оузри(т) или оуслыши(т). чтучи. досмотрили есмо того. жаловалъ кнѧ(з) Бискупъ. на викгаила. а викгаило. жалова(л). на Бик(у)па.

ѿ ловишча. и мы то(г). досмотрили. и роздѣлили есмо. и мы [3] голое болото. на полы. што ōтъ Бискупова села. половина голого болота. то повернули есмо. къ Бискупову селу. а што о(т) Викгаиловы [4]. землѣ половина. голого. болота. то есмо повернули. Викъкгаилови. Бискупъ имаєть ловити на своеи половинѣ. а викгаило лови оу таꙗ ловища. не оуступати. а Викгаилу. ловити. сѧ оу своеи половинѣ. оу ловишчехъ. а бискупу сѧ оу то не оуступати. а на то на все дали есмо бискупу. сюю нашю. грамоту и печать. свою. приложили. а да(н) оу троцѣхъ. оу великую. суботу. априлѧ. оу. г̃. днь.

Різночитання

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 *Титли розкриваються без застережень;* 2 *Розділові знаки не збігаються з оригіналом;* 3 имъ; 4 Викгайловы.

«*Dziennik*»: My wielikiy kniaź witowt. czynim. znaiemo. sim naszym listom. kto koli jeho uzryt' ili usłyszyt' cztuczy: dosmotryli jesmo toho. załował kniaź Biskup na wikhayła. a wikhayło. załował na biskupa o łowiszcza. i my toho dosmotryli. i rozdielili iesmo. im hołoje bołoto. na poły. szto ot. biskupowa sieła. połowina. hołoho bołota. to powiernuli jesmo. k biskupowu siełu. a szto ot wikhayłowy. ziemle polowina. hołoho bołota. to jesmo powiernuli wikhayłowi. biskup imaiet' łowiti. na swojey połowinie. a wikhayłowi sia u taja łowiszcza nie ustupati. a wikhayłu. łowiti. u swojey połowinie u łowiszczech. a biskupu sia u to nie ustupati. a na to na wsie dali jesmo biskupu. siuju.

naszіu. hramotu. i pieczat' swoju pryłożyli. a dan u trociech. u wielikuiu subotu. apryla. u. 2. dien.

Кирилицею осучаснено орфографію.

76. *Онуфрій, великий князь полоцький, дарує Предтеченському монастиреві землю та угіддя*

Близько 1399 р.

Текст опублікований у «Вест. ЮЗ и ЗР», стор. 15—16; в «Актах ЗР», 1846, т. І, № 14, стор. 27—28; Я. Головацьким у «Памятниках», 1867, № 15, стор. 16, звідки передруковується і в цьому виданні.

Оригінал зберігається у відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, шифр: F. п. І.17, євангеліє XIV ст., арк. 144 зв.

Се ıазъ [1] кнѧзь великїи [2] Анофрей положилъ єсми [3] сїє єvангельє оу нашемъ [4] монастыри, въ церкви оу свѧтого Їоана Предтечи, на островѣ. А придалъ єсми свѧтому Їоанꙋ: на Сомници [5] землю зъ бортью, борть [6] по великꙋю дорогꙋ, по Соменьцо озеро; на Оулѣ [7] на рѣцѣ землю зъ бортью, на Витебьскомъ [8] рꙋбежи землю съ бортью, на Начѣ на рѣцѣ землю зъ бортью, на Лиснѣ єзъ и оустьє. А въ церковь [9] свѧтого Їоана и въ нашь [10] монастырь, и въ села [11] и въ люди свѧтого Іоана не встꙋпатисѧ никомꙋ [12]. А владыцѣ съ игꙋмена Їоаньского и съ нашего [13] монастырѧ Островьского [14] кꙋници [15] не брати, а никакихъ пошлинъ. А отъ кого бꙋдеть [16] какаѧ обида нашемꙋ монастырю, ино досмотрѧть [17] и боронить намъ самимъ, а по насъ родꙋ нашему; а старци [18] и люди, которыи [19] живꙋть на свѧтого Їоана земли, и сꙋдити и рѧдити игꙋмену Їоаньскомꙋ, самомꙋ зъ братьею а иномꙋ никомꙋ не встꙋпатисѧ; а владыцѣ не встꙋпатисѧ въ нашь [10] монастырь.

Різночитання

«Вестник ЮЗ и ЗР»: 1 ıа *і* ѧ *передаються через* я; 2 великий; 3 є *передається через* е; 5 Сомницы; 6 бортъ; 7 Уль; 8 Витебскомъ; 9 церковъ; 10 нашъ; 11 село; 12 ни кому; 13 нашого; 14 Островскаго; 15 куницы; 16 будетъ; 17 досмотреть; 18 старцы; 19 которые.

«Акты ЗР»: 1 ıа *і* ѧ *передаються через* я; 3 є *передається через* е; 4 нашемь; 9 церковъ.

77. *Вітовт, великий князь литовський, визначає правові стосунки між містами Полоцьком та Ригою*

6 березня 1399 р.

Текст опублікований в «Собрании г. г. и д.», ч. II, 1819, стор. 15, № 14; в «Русско-ливонских актах», стор. 94—95; І. Сахаровим у «Палеограф. снимках», т. XV, № 18.

Описана І. Срезневським в «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 131—132, 1882, стовп. 288—289; О. Востоковим в «Описании», стор. 63; П. Кеппеном у «Списку», стор. 72—73, № 90.

Подається за виданням «Собрания г. г. и д.».

Кілька копій зберігається у відділі рукописів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 45, од. зб. 27, 28 та 69, копія XIX ст.— в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 258, а також у Центральному державному архіві старих актів СРСР у Москві, ф. 159, № 599.

Першу копію (27) використано для фотокопії в цьому виданні. Копії 28-а, 69-а подаються в розділі різночитань. При копії 28-ій, поруч з текстом слов'янського оригіналу, подано переклад німецькою мовою, а копія 69-а супроводжується таким текстом: «Подлинник сей грамоте, писанный в 1396 году, на пергаминѣ, с привѣсью восковой, вовсе не примѣтной печати, сообщенъ уніатскаго Борисоглѣбскаго, вблизи Полоцка находящагося, монастыря Архимандритомъ тамошнимъ Езуитом, у коихъ теперь хранится...».

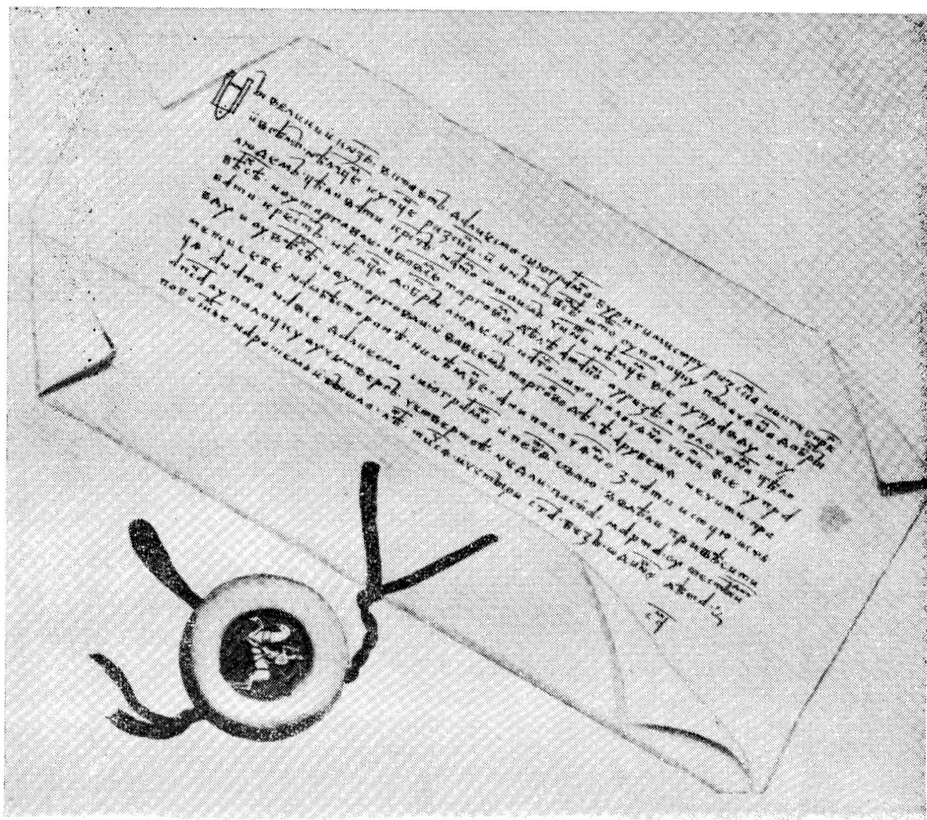
Мы Великий [1] Кнзь [2] Витовтъ дали есмо [3] сию [4] грамоту [5] Буркгимистру [6] Ризскому [7] Никтиборкгу [8] и всѣмъ Нѣмцемъ [9] купцемъ [10] Ризскимъ [11] и инымъ [12] всѣмъ [13], штожъ [14] оу Полоцку Полочяномъ [15] добрымъ [16] людемъ [17], цѣловати крстъ на томъ [18], што имъ чинить [19] Нѣмцемъ [20] все оуправду [21], и оу вѣсѣхъ [22], и оу торговли и во всемъ [23] торговомъ [24] дѣлѣ; а такожъ [25] оу Ризѣ къ [26] Полочяномъ [15] цѣловати крестъ [27] Нѣмцемъ [20] добрымъ [16] людемъ [17] на томъ [18], што [28] Полочяномъ [15] чинить [29] все оуправду, и оу вѣсѣхъ [22], и оу торговли и во всемъ торговомъ [24] дѣлѣ. А рубежя [30] не чити промежи себе [31] на ѡбѣ сторонѣ, ни Нѣмцемъ [20], а ни Полочяномъ [15], знати истцю истця [32]. А на то на все дали есмо [3] сию [33] грамоту [5] и печять [34] свою велѣли [35] привѣсити. А псана [36] оу Полоцку [37], оу четвергъ [38] четвертоѣ [39] недли поста, Марта оу шестыи днь [40], по Божьемъ [41] нароженьи вышло лѣтъ тисяча [42] и четыриста [43] без ѡдного [44] лѣта. Сам.

Різночитання

I. С р е з н е в с ь к и й, *«Др. п. р. п. и яз.»:* 3 е(с)мо, *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 5 грамо(т); 7 Ризко(му); 8 Никтиборк(г); 9 Нѣмце(м); 10 купце(м); 11 Ризски(м); 12 *Після слова* инымъ *пропущено включно до* привѣсити; 36 а пса(н); 37 Полоцьку; 41 божье(м); 42 лѣ(т). тисѧ(ч); 43 четыри ста; 44 ѡ҇дин(ъ).

Копія 28-а; 1 великїй; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 есмы, *розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 4 сню; 6 бургамистру; 8 никтиборту; 9 нѣмцамъ; 10 купцамъ; 14 что есть; 15 полочаномъ; 17 людямъ; 21 ужавду; 25 тако есть; 26 и; 28 что; 29 чинит; 30 рубежа; 31 себѣ; 32 истцу истца; 33 сїю; 34 печать; 35 велели; 38 четвертъ; 39 четвертой; 41 божемъ; 44 одинаго.

Копія 69-а; 1 великий; 3 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 5 грамо(т); 7 ризско(м); 8 никтибор(г); 9 нѣмце(м); 10 купце(м); 11 ризски(м); 13 всѣ(м); 14 што(ш); 15 полочѧно(м); 16 добры(м); 18 то(м); 19 чини(т); 20 нѣмце(м); 22 вѣсѣ(х); 23 все(м); 24 торгово(м); 25 тако(ш); 26 к; 27 крестъ; 29 чини(т); 30 рубежѧ; 32 истьцѧ; 34 печѧ(т); 36 пса(н); 40 *Замість* днь *написано над рядком* дно; 41 божье(м); 42 лѣ(т) тисѧ(ч); 43 четыри ста; 44 ѡдино(г).

78. Вітовт, великий князь литовський, дарує віленським канонікам Березинську землю, що лежить між Стрішиним та Рогачевим

3 квітня 1399 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 15, стор. 28; у «Вестн. Европы», стор. 144—145, 159 (літографія); Й. Лелевелем у праці «Księgi», стор. 67; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 16, стор. 197; 1867, № 16, стор. 17.

Описана в «Актах ЗР», у розділі «Примечания», стор. 8; у «Вестн. Европы» та А. Прохаскою в праці «Codex», стор. 58; О. Востоковим в «Описании», стор. 124, № 8.

В основу цього видання взято публікацію Я. Головацького.

Копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 7; друга копія — в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 256.

Мы великӥ[1] кн҃зь Витовтъ[2], даємъ вѣ̆данье[4] всѣ̆мъ, кто[5] на сѐй[6] листъ узозрить, или слышить[7], дали єсмо землю, кановником(ъ)[8] Виленским(ъ)[9] на имѧ Березинскаѧ[10], къ[11] Стрѣшинꙋ, што были єсмо дали[12]

кнзю[13] Юрью[14], Толочкꙋ[15] ѡ(т) Рогачева[16]. ѡ(т) Тоимѧ[17], а в[18] тꙋ землю первописанꙋю не оустꙋпатисѧ никомꙋ[19], ани[20] Рогачевцем(ъ)[21], ани[20] иномꙋ комꙋ, нижь держѧт(ь)[22], кановникомъ Виленскимъ, к[11] Стрѣшин(ꙋ)[23] вѣчно, непорюшно никимже[24], а на то все дали єсмо на крѣпость сеи листъ и печѧть[25] свою велѣли привѣсити, а псан(ъ)[26] оу Троцѣх[27] оу четвергъ[28] по велицѣ дни, подъ лѣты по рож(с)твѣ[29] Гни[30] ҂а̃ и г̃ ста, и девѧт(ь)[31] десѧт(ь)[32] и девѧт(ь)[31]. Монивид(ъ)[33].

Різночитання

«Акты ЗР»: 1 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 8 кановнико(м); 9 виленски(м); 10 березынскаѧ; 12 дала [?]; 14 Юры?(ю); 15 о? толочку; 17 ѡ(т) тоима; 19 ни кому; 21 рогачевце(м); 22 держѧ(т); 23 ж стрѣши(н); 24 ником же; 26 пса(н); 27 троцѣ(х); 29 рожтвѣ; 30 гни; 31 девѧ(т); 32 десѧ(т); 33 Монви(д).

«Вестн. Европы»: 5 *Замість ком всюди стоять крапки;* 6 сей; 10 березынскаѧ; 17 ѡ(т)тойма; 19 ни кому; 20 а ни; 21 рогачевцемъ; 23 *Після слова* Виленскимъ *пропущено* к Стрѣшин(ꙋ) вѣчно, непорюшно никимже; 29 рожствѣ; 30 гдни; 31 девѧть; 32 десѧтъ.

Копія XIX ст.: 1 Великїй; 2 Витолтъ; 4 вѣданѣ; 7 узозрить и вслышитъ; 10 ѧ *передається через* я; 11 и; 13 *Титли розкриті без застережень;* 16 Рогачова; 17 отойма; 18 въ; 21 Рогачевцомъ; 22 нѣтъ держати Каноникомъ; 25 печать; 27 Троцѣхъ; 28 Четверъ; 29 Рожества; 32 тысяча и триста и девядесятъ и девятъ; 33 *нема:* Мониви(д).

79. Владислав, король польський, дарує село Надієво з присілком Кропивники своєму слузі Ходку Чемеревичу

1 жовтня 1399 р.

Текст опублікований в «Arch. Sang.», т. I, № 22, стор. 22; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 32, стор. 58—59.

Текст і дата взяті з видання В. Розова. В «Arch. Sang.» вона датується 13 жовтня 1399 р.

Оригінал зберігається в Arch., A. S. № 43.

Приклади з грамоти використано в таких мовознавчих дослідженнях: Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Перв. прийм.», «Функції», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.»; С. Бевзенко, «Нариси», «З істор. коментар.»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; Ф. Медведєв, «Труди», та ін.

Во ймѧ б(ж)ыє ста(н)[1] Мы Владиславъ б(ж)ьє мл(с)ти. коро(л). пол(с)кий[2]. литов(с)кий. й руский. йны(х)[3]. многи(х). земль. г(с)дрь чинимы[4]. знаємо. симъ нашимъ. листомъ кто ко(л). на(н)[5] возри(т). йли па(к). оуслыши(т).

аже слуга. нашь. верный па(н) ходко. чемереви(ч). послужи(л). на(м). верне. мы возрѣвши. на его верну. службу. й хотѧче по нѣмъ. аж бы [6] намъ. вернѣй. послужи(л). й нашимъ. дѣтемъ. его дѣти. й его щаткове. дали есмо й даемъ. наше село. надѣево. й с [7] п(р)иселкомъ. йсъ кропивники. й со всѣмъ правомъ. с лѣсомъ. й с дубровами. с полемъ. с бортми. й съ сѣножѧтми. й с рѣками. со всѣмъ. оужиткомъ. како к нему. йз вѣку. прислушѧло. старыми границѧми. а то даемъ тако. на вѣку вѣкомъ. ему и его дѣтемъ. й его щѧтку. не ймаеть. ω(т) нихъ то ѿтойти. никоторымъ веремѧнемъ. а ӥс того ймають. намъ. служи(т). й нашимъ. намѣсткомъ. ѿнъ й его дѣти. й его. щѧткове копиемъ. а шестью стрѣлцевъ. гдѣ коли намъ. будеть надобно. к нашей. потрѣбѣ. тежь то йзволи(л). есмы ему. аж бы [6] его. аж бы [6] коли. нѣкотораѧ. пригода ему. ста(л) [8]. тогды йма то село замѣни(т). продати. тако доброму. ѧко й самъ. што бы [9] моглъ. намъ с того. службу. написаную. служи(т). во всѣхъ. нашихъ. пригодахъ. не ѿмешкаѧ. й тому. на крѣпость. печѧть. нашю. казали есмы. привѣси(т). во лвовѣ в дн҃ь покрова. бц҃и [10]. под лѣты. розтв҃а [11]. хва. тисѧчѧ лѣтъ. девѧносто. девѧто(г). лѣ(т) [12]. а свѣдкове на то. панъ хрщенъ. судомирскӥ. панъ. збыгнѣвъ. маршѧлко. панъ. гнѣвошь. подкоморий. панъ. пашко скотницкй. панъ. бѣнко. старосто галицкй. панъ. пашко. мазовески. панъ. мичко. кухмистръ. вожикъ. йныхъ [3]. много было при томъ. добрыхъ. людй. полѧнъ. й руси. а писалъ. писарь. малохѣй. королевымъ приказомъ.

Різночитання

«Arch. Sang.»: 1 стаи, *крапки і надрядкові знаки не відбиті;* 2 польски[й], [й] *є у всіх прикметниках даного тексту;* 3 [и] иных; 4 чинимъ; 5 или; 6 ажбы; 7 ис; 8 стала; 9 штобы; 10 бо[городы]ци; 11 роз[ес]тва; 12 лѣт[а].

80. Львівський воєвода Мацина свідчить про купівлю паном Клюсом у Ходора Шидловоського села Шидлова і дворища Жаворонковича

1400 р.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1863, т. I, № 6, стор. 3; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 20, стор. 199, 1867, № 20, стор. 19—20; О. Смирновим у «Сборнике», № 77, стор. 74—75; П. Житецьким в «Унив. изв.», № 12, стор. 60—61, в «Очерке», стор. 356; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 29; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 420ϑ; В. Розовим в «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 33, стор. 60.

Рукописна копія, зроблена Д. Зубрицьким, зберігається в архіві Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР, ф. К. 57, од. зб. 5, а також в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, № 39, арк. 261, оригінал—в Ossolineum, «Inwentarz dyplomatów», № 9.

Грамота описана І. Срезневським у «Др. п. р. п. и яз.», 1863, стор. 277, 1882, стовп. 297; у «Протоколах», стор. 212.

Текст публікується за виданням В. Розова. Фотокопію взято з публікації О. Соболевського, С. Пташицького. (Див. фотокопію № 1 на стор. 145.)

Приклади з грамоти зустрічаються в таких мовознавчих дослідженнях: І. С в є н ц і ц ь к и й, «Нариси»; Л. Г у м е ц ь к а, «Перв. прийм.», «Втор. прийм.», «Функції»,

«Мовознавство», № 10, «Словотв. присл.»; Ф. Медведев, «Труди»; Я. Спринчак, ВЯ, 1956, № 6; А. Кримський, «Укр. грам.»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.».

Во има [34] оца [1] ї сна ї стго дха. а се ю панъ мацина. воевода ілвовъскый [2]. освѣдчаю тъ [3]. тымъ листомъ. каждому [4] доброму. передъ кымъ коли буде. тътъ [5] листъ чтюнъ. аже' пришедъ. предъ наше обличьѥ. на има ходоро [6]. шидловоскый [7]. своєю доброю вольѫ [8]. здоровымъ животомъ. ничимъ [9] не принуженъ. и [10] продалъ пану клюсови. свою дѣднину [10a]. на іма шидловъ. а к [11] тому дворище жаворонковича. тъ єсть [12] продалъ за л. копъ. рускыхъ. безо дву копу [13]. и за кунь [14]. пану клюсови. на вѣкы. и дѣтьмъ его. ї єго [15] прирожьнымъ послѣдкомъ. а [16] тако продалъ. юко самъ держалъ [17]. и с [18] нивами. и сѣножатми. ї ставы. и со лѣсы. і з [19] дубровами. ї с пасиками. со всѣми границами. ї вдоложь [20]. ї пуперекъ [21]. того іного села. ї дворища того. жаворонковича. а панъ клюсъ имаєть [22] того ї сного села. шидлова. оуживати. ї дворища того. жаворонковича [23]. на вѣкы. и дѣти его. а на тъ [24] свѣдци. пано ашко мазовшанинъ. пано мичко, куликовскый [25]. михаль [26] жильховскый [27]. во ї тъ ілвовскый кундратъ. миколаі [28]. милаха лабанеского [29] снъ. баграмъ соцкы ї. а на потверженьѥ. приложилъ тому [30] листу. свою печать. пано мацина. а писанъ листъ. во лвовѣ. по бжь ї мъ [31] наржьнии [32] ..≠а.. лѣ[т] [33]. д. ста лѣ[т] [33] : :

Різночитання

«Акты ЮЗР»: 1 Отца; 2 Илвовскый, *крапки і надрядкові знаки у виданні не відображені;* 4 кождому; 6 ходоръ; 7 Шидловский; 8 волею; 10 и *пропущене;* 10а дѣдину; 11 къ; 12 тоестъ; 13 купу; 15 его, его; 16 а; 17 держялъ; 18 съ; 19 зъ; 21 уперекъ; 23 Жаворонковича; 24 то; 25 Куликовский; 26 Михаилъ; 28 Миколатъ; 29 Чабанеского; 30 къ тому; 31 Божымъ; 32 нароженіи; 33 лѣтъ.

Я. Головацький, *«Памятники»:* 1 ω(т)ца; 2 *Крапки у виданні не відображені;* 10а дѣдину.

«Унив. изв.»: 1 ω(т)ца; 2 *Крапки і надрядкові знаки у виданні не відображені;* 5 будетъ тъи; 10 й; 11 къ; 13 безъ одвукупу; 14 закупь; 15 его, ѥго; 16 а; 19 із; 21 у перекъ; 22 имаетъ; 24 то; 27 Жильховскы; 32 нарожении; 33 лѣтъ.

О. Смирнов, *«Сборник»:* 2 *Крапки і надрядкові знаки не відображені;* 5 будетъ тъи; 10 й; 10а дѣдину; 11 къ; 13 безъ одвукопу; 14 закунь; 16 а; 20 въ доложь; 21 у перекъ; 22 имаетъ; 24 то; 27 Жильховскы; 32 нарожении.

Копія Д. Зубрицького: 3 освѣдчаютъ; 4 кождому; 8 волѣю; 9 ни чимъ; 10 и *пропущене;* 12 то ѥсть; 13 безъ одвукопу; 15 єго. ѥго; 21 и оуперекъ; 24 то; 26 Михалъ; 28 Миколатъ; 29 Чабанеского; 31 б[о]жымъ.

№ 1

№ 2

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 О[ть]ца; 2 *Крапки і надрядкові знаки не відображені;* 17 держялъ; 21 у перекъ.

П. Житецький, «*Очерк*»: 1 ѡ(т)ца, *інші титла розкриті без застережень;* 5 тъи; 10 й; 10а дѣдину; 11 къ; 12 ѥсть; 13 без одвукупу; 14 и закупь; 15 ѥго; 19 із; 20 і въ доложь; 21 і у перекъ; 22 имаетъ; 24 то; 27 Жильховскы; 34 ѧ *передається через* я, *надрядкові знаки відсутні.*

81. Князь Олександр Патрикієвич Стародубський (на Чернігівщині) присягає на вірність польському королеві Владиславу

1400 р.

Текст опублікований в «Актах ЗР», 1846, т. I, № 17, стор. 28—29; Я. Головацьким у «Памятниках», 1865, № 21, стор. 200, 1867, № 21, стор. 20; А. Кримським в «Укр. грам.», стор. 507; О. Соболевським, С. Пташицьким у «Палеограф. снимках», № 48; В. Розовим у «Южнор. гр.», «Укр. гр.», № 34, стор. 61—62.

Описана А. Прохаскою у праці «Codex», стор. 71; О. Соболевським у ЖМНПр., стор. 74. Див. також: К. Стадницький, «Synowie Gedymina», стор. 40; «Протоколы», стор. 232.

Приклади з грамоти використано в таких мовознавчих дослідженнях: І. Свенціцький, «Нариси»; М. Антошин, «Закарп. гр.»; Л. Гумецька, «Втор. спол.», «Мовознавство», № 10, «Словотв. сист. числ.»; Л. Коломієць, «О фразеол. соч.»; С. Бевзенко, «Нариси»; Ф. Медведєв, «Труди», та ін.

Подається за виданням В. Розова. Фотокопію взято з праці О. Соболевського, С. Пташицького. (Див. фотокопію № 2 на стор. 145.)

Оригінал грамоти зберігається в рукописному відділі Державної публічної бібліотеки ім. М. Салтикова-Щедріна, ф. «Западнорусские акты», № 2.

Се ѧзъ. кнѧ(з)[1]. александръ.[2] патрикѣєви(ч).[3] стародуб(с)ки[4] знамени(т).[5] чинимы. симъ нашимъ листомъ. аже слюбую. ӥ слюби(л)[6] єсми'[7] ӥ цѣлова(л)[8] єсми'[7] крестъ. по[9] смерти. на(ш)го[11]. го(с)дрѧ[12]. великого. кнѧ(з)[13]. витовта. не[14] ӥскати ми. ӥныхъ. господаревъ. мимо наше(г)[11]. милого. господарѧ. кролѧ[16]. влодислава. пол(с)кого. ӥ[17] коруны. пол(с)коѣ. не[18] ѡ(т)лучити ми сѧ єѣ. никоторымъ[19]. веременемъ. безо лсти. ӥ без[20] хитрости. на крѣпость. сему наше(м)[21] листу. нашю[21а] печѧ(т)[22]. привѣсили єсмо. оув озера.[23] оу круды. межи. городна. ӥ мере(ч)[24] по розтвѣ[25] х(с)вѣ[26], оу пѧтокъ. оу канунъ. стго.[27] ѽбрѣзаниѧ[28]. хва[29]. по нароженьӥ. сна.[30] божьего тисѧчь[31]. лѣтъ. ӥ чотыри. ста[32]. лѣтъ:

Різночитання

А. Кримський, «*Укр. грам.*»: 1 княз[ь]; 5 знаменит[о]; 6 слюбилъ; 8 цѣловал; 9 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 11 наш[е]го; 12 г[о]с[у]д[а]ря; 13 кн[я]зя; 16 кроля; 17 и; 18 и не; 21 нашем[у]; 21 а нашу; 22 печат[ь]; 23 оу возера; 24 Мереч; 26 Х[ри]с[то]вѣ; 28 обрѣзания; 29 Х[ри]с[то]ва.

Я. Головацький, «*Памятники*»: 1 князь; 2 Александръ; 3 Патрикѣевичь; 4 Стародубскїй; 5 знаменито; 6 слюбилъ; 7 єсмы; 8 цѣловалъ; 9 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 11 нашего; 12 господарѧ; 13 кнѧзѧ; 14 не; 17 и; 18 и не; 19 нѣкоторымъ; 20 безъ; 21 нашемꙋ; 22 печать; 23 оу-въ озера; 24 Меречь; 25 Розствѣ; 26 Христовѣ; 27 св.; 28 Обрѣзаніѧ; 29 Христова; 30 Сына; 31 тисѧча.

«*Акты ЗР*»: 1 *ѧ передається через* я; 2 Александръ; 3 *Титла і скорочення розкриті без застережень;* 4 Стародубскій; 5 знаменито; 7 есмы; 14 на; 20 безъ; 21 нашему; 24 Меречь; 25 Розетвѣ; 28 Обрѣзанія; 31 тисячя; 32 чотыриста.

82. Івашко, син молдавського воєводи Петра, і пан Вілча ручаються Владиславу, королю польському, за Романа

1400 р.

Текст опублікований Е. Калужняцьким у праці «Documente», № DCXLVIII, стор. 819—820; В. Уляницьким в «Материалах», № 12, стор. 12, звідки передруковується і в цьому виданні.

Оригінал зберігається в A. G., sign. 5327.

Приклади з грамоти зустрічаються в праці В. Ярошенка, «Укр. мова молд. гр.», та ін.

Я [1] Ивашко сынъ [2] Петровъ. дѣдич [3] Валаски и панъ [4] Вилчя. поручяемъ и выручили есмо оу нашего господаря. оу велебного кроля Полского [5] Романа, а слюбуемъ и слюбили есмо за Романа аже имаетъ [6] Романъ служити нашему гсдрю [7] кролю Влодиславу Полскому [8]. и корунѣ Полской [9]. и веренъ быти безо лсти и без хитрости. а того натсва [10] Романъ не имаеть оуспоминать [11]. а ни [12] жяловати ни пред [13] однымъ чоловѣкомъ. а ни [12] на князь Швитригай [14] не имаеть жяловати. пак [15] ли бы Романъ почял [16] и жяловалъ пред [13] кимъ того нятства. а любо на княз [17] Швитригайла. тогды мы имаева того исного Романа опять [18] поставити. и дати в [19] руцѣ нашему милому гсдрю [7] кролю Полкому [20]. и на крѣпость сему листу наши печяти привѣсили есмо в [19] городѣ Берестьи под [21] лѣты Розства Хрва [22] тисяча лѣтъ и чотыриста.

Різночитання

Е. Калужняцький, «*Documente*»: 1 я *передається через* ѧ, *розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 2 с[ь]нъ; 3 дѣдич[ь]; 4 пан[ъ]; 5 Польского; 6 имаеть; 7 г[о]с[по]д[а]рю; 8 Пол[ь]скому; 9 Пол[ь]ской; 10 нѧтства; 11 оуспоминат[и]; 12 ани; 13 пред[ъ]; 14 кнѧзѧ Швитригай[ла]; 15 Пак[ь]; 16 почал[ъ]; 17 кнѧзѧ; 18 ѡпѧть; 19 в[ъ]; 20 Пол[ь]скому; 21 под[ъ]; 22 Хрис[то]ва.

83. Івашко, син молдавського воєводи Петра, присягає на вірність королеві Владиславу і князеві Вітовту

1400 р.

Текст опублікований Е. Калужняцьким у праці «Documente», № DCXLIX; В. Уляницьким у «Материалах», № 13, стор. 11—12, звідки передруковується і в цьому виданні.
Приклади з грамоти зустрічаються в праці В. Ярошенка, «Укр. мова молд. гр.», та ін.

Я [1] Ивашко сн҃ъ [2] Петра воеводы. дѣдич [3] земли Валаскоѣ знаемо чиню симъ листомъ, аже велебный гсдрь Влодиславъ и з [4] Божьей [5] млсти кроль Полски и велебный княз [6] Витовтъ Литовски [7] смиловалис [8] надо мною [9]. приняли суть мене собѣ слугою. тогды я слюбою [10] имъ веренъ быти и служит [11] на всѣхъ мѣстехъ [12] безо лсти без [13] хитрости. также коли ми Бгъ поможетъ [14] ку моеи отнинѣ [15]. буду господаремъ и воеводою оу земли Валаскои. [16] слубую и сеи листъ на себе даю. аже хочю тымъ лепѣи служит [17] нашему милому гсдрю кролю Полкому [18] преженаписаному [19]. и велебному княз [20] Витовту. и корунѣ Полской [21] веренъ быти со всѣми моими бояры Валаскими. и со всею землею Валаскою при них [22] и зоста [23] на вѣки. противу ихъ не быти никоторымъ веременемъ. мимо ихъ иныхъ [24] господаревъ не искати безо лсти и безъ [25] хитрости; также хочю отступит [26] нашему гсдрю крол Полскому [27] тоѣ земли Шепинскоѣ [28] . и тыхъ городъ [29] што суть в [30] неи по старую границю, а тежь штожь мои отець [31]. Петръ воевода позычил [32] пѣнязи моему милому гсдрю кролю Полкому [33]. и тыхъ ся отступаю [34]. и листы хочю тыи вротит [35]. и на крѣпость сему моему листу печять мою привѣсили есмо в [30] городѣ Берестью оу четвергъ въ [30] днь [36] изачятья [37] Матки Бжьеи под [38] лѣты Розства Хсва [39] тисяча лѣтъ и чотыриста лѣтъ. и на то на все слюбили. есмо. цѣловалъ [40] крестъ с [41] паномъ Вилчею и печять Вилчина привѣшена съ [41] моею, а хочю голдовати подлугъ крестьянского права.

Різночитання

Е. Калужняцький, *«Documente»:* 1 я *передається через* ꙗ; 2 *Титли розкриті без застережень;* 3 дѣдич[ь], *розділові знаки не відповідають нашому виданню;* 4 из[ъ]; 5 божьеи; 6 кнѧз[ь]; 7 Литов[ь]ски; 8 смиловали сѧ; 9 мною [и]; 10 слюбую; 11 служити, 12 мѣстех[ъ]; 13 [и] без[ъ]; 14 поможет[ь]; 15 ѿтчинѣ[и]; 16 и *в кінці слів після голосної передається через* й; 17 служити; 18 Пол[ь]скому; 19 преже написаному; 20 кнѧз[ю]; 21 Пол[ь]ской; 22 них[ъ]; 23 зоста[ти]; 24 иных[ъ]; 25 без[ъ]; 26 ѿтступити; 27 крол[ю]; Пол[ь]скому; 28 Шепин[ь]скои; 29 городовъ; 30 в[ъ]; 31 ѿтець; 32 позычил[ъ]; 33 Пол[ь]скому; 34 ѿтступаю; 35 вронити; 36 д[ь]нь; 37 зачѧтьѧ; 38 под[ъ], 39 Христова; 40 [и] цѣловал[и]; 41 с[ъ].

84. Пашко Обухович дарує землю Лаврашевському монастиреві

XIV ст.

Текст опублікований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, стор. 103, № 64. II, звідки передруковується і в цьому виданні.

Рукописна копія XIX ст. зберігається у відділі рукописів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева, № 256, папка № 70—72, арк. 108, оригінал — у B. Cz., E.p., № 2097, арк. 26. Характеризується О. Востоковим в «Описании», стор. 125; Є. Карським у «Сл. кирилл.палеограф.», стор. 55.

Во имя Отца и Сына и Святого Духа. Се азъ Пашко Обуховичь, тивуна Унегневицкого сынъ, погадавши есми съ своєю братією [1], съ тивуномъ Негневицкымъ Гринемъ а съ [2] братомъ своимъ Михаиломъ, а съ [2] дѣтми [3] своими съ Семеномъ а съ [2] Панкомъ, записалъ есми на пречистое домъ къ [4], Лаврашеву монастырю сѣножати двѣ около нивы нашея подъ перевѣсіемъ [5], вѣчно і [6] непорушно. А при томъ былъ Тивунъ Негневицкый [7] Гринко [8], а братъ мой Михайло, а дѣти мои Сенько и Панько а Онтонъ Ефремовичь, а пани Митковое люди: Василь [9] а Степанъ Жибуничь а Ондронъ Комаровичь.

Різночитання

Рукописна копія: 1 братиею; 2 сь; 3 детьми; 4 къ; 5 перевѣсиемъ; 6 и; 7 Негневїцкы; 8 Гринъ; 9 василъ.

85. Лук'ян Шуба з своєю дружиною Василисою дарує Лаврашевському монастиреві сім'ю Крічу з майном

XIV ст.

Текст надрукований в «Актах ЮЗР», 1865, т. II, стор. 103, № 64. I, звідки передруковується і в цьому виданні.

Рукописна копія XIX ст. зберігається в рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, ф. Румянцева № 256, папка № 70—72, арк. 106—106 зв., оригінал— у B. Cz., E. p., № 2097, арк 140 зв. Грамота характеризується О. Востоковим в «Описании», стор. 125; Є. Карським у «Сл. кирилл. палеограф.», стор. 55.

Во имя Отца и Сына и Святого Духа. Се я рабъ Божій [1] Лукъянъ Шуба и съ своею женою Василисою и [2] съ своими [3] дѣтми Петромъ и [4] Ѳедкомъ, и своего цѣлого разума, отходя сего свѣта записалъ есмь къ [5] пречистой [6] Богоматери къ [5] Лаврашову монастырю человѣка на имя Крѣчю и [7] дѣти его и землею и со всими уходы, а дали есмо вѣчно.— А при томъ [8] былъ: архимандритъ Никита Лаврашовскый, отецъ нашъ духовный [9], и старци на имя Восьянъ и Макарей и иншии [10] старци; а добрыхъ людей было стороннихъ: пани Волкова [11] Гавсовича жена Фетина съ [12] своимъ сыномъ Яцкомъ, а панъ Василей Протасовичь, а Офонасъ сотникъ. А хто сіе [13] порушитъ нашо приданїе, што есмо придали къ пречистой [6] Богоматери, разсудиться со мною предъ Богомъ. А писалъ панъ [14] Николскый [15] Панкратей.

Різночитання

Рукописна копія: 1 Божии; 2 *Розділові знаки не збігаються з нашим виданням;* 3 съсвоими; 4 а; 5 к; 6 пречисто; 7 й; 8 прітомъ; 9 духовны; 10 иншии; 11 Волковаа; 12 и съ; 13 сие; 14 попъ; 15 Никольский.

ПОКАЖЧИК СЛОВОФОРМ АПЕЛЯТИВНОЇ ЛЕКСИКИ

---

* Число перед крапкою означає номер грамоти, а після крапки — кількість прикладів у тексті.

без 8.1, 36.1, 46.1, 58.1, 59.1, 61.1, 63.2, 77.1, 81.1, 82.1, 83.1; безо 14.1, 19.2, 27.1, 41.1, 46.1, 48.1, 61.1, 62.1, 66.4, 80.1, 81.1, 82.1, 83.2; безъ 27.1, 58.1, 62.2, 63.1, 65.2, 66.4, 73.1, 83.1; бес 37.2; бозо 59.1; без[ъ] 52.1
безако(н)ніи 4.1
безмѣномъ 69.1
белки 40.1
берег 6.1, 68.1; берегъ 12.1
берега 31.1, 68.1
береги 25.1; бєрєгы 5.1
бес *див.* без
б҃жею *див.* б҃жыѥю
б҃жи *див.* б҃жьи
б҃жию *див.* бож҃ію
б҃жимъ *див.* божиімъ
б҃жїа *див.* божиꙗ
б҃ж *див.* б҃жыѥго
б҃жое *див.* божое
б҃жои 25.1
б҃жыѥ, б(ж) ыѥ, б(ж)ьє *див.* божое
б҃жыѥго 44.1; божьєго 81.1; божьего 42.1; божого 49.2; б҃ж 43.1; б҃ьꙗго 37,1
б҃жыѥи 43.1; бжыѥй 46.1; б҃жьеи 83,1; б҃жыѥй 61.1
б҃жыѥю 27.1, 28.1; божьею 48.1, 66.1; б҃ьею 37.1, 40.1; б҃ыѥю 24.1; б҃жею 31.1, 41.1; божією 17.1, 29.1, 72.1; божею 6.2, 31.1, 42.1
б҃жыꙗ *див.* божиꙗ
б҃жьи 21.1; божии 17.1; б҃ый 24.1, 40. 1; б҃жи 55.1; б(ож)ыи 23.1
б҃жьюмъ 27.1, 28.1, 51.1, 53.1, 60.1; божьемъ 77.1; божомь 29.1; б҃жьjмъ 80.1; б҃жьмъ 22.1
б҃жьꙗ, б҃жья *див.* божиꙗ
бзпечнѣшии 47.1
били 49.1
билъ 6.1, 9.2
биск҃помъ 56.1
биск(у)па 75.1; пискупа 27.1
бискупова 75.1
бискꙋпови 56.1
бискупову 75.1
бискупу 75.2
бискупъ 75.2
бити 45.1
благихъ 6.1
благословениемъ 6.1; бл[аго]с[ло]вленьємь 15.1; блг(с)влѣнъıѥмь 27.1
благословенныхъ 6.1
благословеня 6.1
благословити 6.2
бл[аго]с[ло]вить 15.1
бл҃говѣрнаго 13.1
ближнии 10.1
ближнимъ 10.1
блюдитесѧ 8.1
блюсти 34.1, 40.1
б(г)мъ, б҃мъ *див.* **богомъ**
бобровое 6.1
бобровыми 6.1, 74.1
бобры 15.2, 40.1
бога 1.1, 5.1, 6.2; б҃а 12.1, 34.1; б҃га 4.1
богоматери 6.1, 72.1, 85.2; б҃гомтри 25.1
богомолецъ 6.2
богомолство 5.1
богомо(л)цо(в) 68.1
богомъ 5.1, 33.1, 85.1; б҃мъ 35.1; б(г)мъ 51.1; богомь 1.1; б[ог]мь 15.1; бѡгомъ 2.1; б҃гмь 13.1; б҃гомъ 4.1; б҃омъ 32.1
богородица 72.1
богородицы 72.2
богодицьскихъ 15.1
богослова 6.2
богослову 6.1
богоспасаемыхъ 6.1
богоявлѣнья 66.2
богу 1.1; богꙋ 5.1; б҃гꙋ 4.1; б҃гу 34.1; б҃оу 35.1
богъ *див.* б҃ъ
б[ож]а 40.1
божего 45.1; божеего 41.1; б҃ьꙗго 37.1
божеі 62.1; божееі 62.1
божей 45.1; божой 6.2; божьей 83.1
божею *див.* б҃жыѥю
божие 62.1; божіе 45.1 ; б҃ье 64.1
божии, б[ож]ыи *див.* б҃жьи
божиімъ 62.1; б҃жимъ 22.1; б҃имъ 24.1; бь[ож]имъ 15.1
божихъ 45.1

божиꙗ 1.1; бж̃ꙗ 4.2; божіꙗ 1.1, 5.1; божья 48.1; бж̃ьꙗ 20.1; бжья 73.1; божыя 6.1; б̃ьѧ 24.1; божія 5.1; божіеѧ 52.1; бж̃ьеꙗ 26.1
божіею *див.* бж̃ьѥю
божій 85.1
божію 9.1; б̃ью 40.1; бж̃ию 26.1
божница 49.1
божницы 49.1
божого *див.* бж̃ьѥго
божое 6.2, 49.1; бж̃ое 68.1; бж̃ьѥ 40.1, 47.1; б(ж)ьѥ 79.1; б̃ьє 59.1; б̃ье 40.1; бье 70.1; б(ж)ьє 79.1
божой *див.* божей
божомь, божьемъ *див.* бж̃ьюмъ
божыя *див.* божиꙗ
божьей *див.* божей
божьєго *див.* бж̃ьѥго
божьемъ *див.* бж̃ьюмъ
божьею *див.* бж̃ьѥю
божья, божыя *див.* божиꙗ
бозо *див.* без
боишся 50.1
боле 40.1
болницами 6.1
болонъѥмь 53.1
болота 75.2
болоте 6.1
болото 75.1
болоты 6.2, 17.1, 27.1, 28.1, 51.1
болше 22.1, 28.1
болшее 62.1
болшое 6.1
б̃омъ *див.* богомъ
борзо 49.1
боронити 15.1, 41.1, 45.1, 63.1; бронити 66.1
боронить 76.1
бортикъ 22.1
бортми *див.* бортъми
бортники 15.1
бортници 15.1, 22.1
бортную 13.1
борт[ным]и 15.1; бортными 15.1
бортных 15.1
бортъми 5.1, 20.1, 27.1; бортми 17.1, 79.1
борть 76.1
бортью 76.4
борты 4.1
бочки 9.1, 11.1
бочокъ 9.1, 11.1
бояр *див.* боꙗръ
бояре 15.2, 45.2, 49.1, 66.2; боꙗре 1.1, 22.1, 27.1; боѧре 24.1, 47.1, 65.1
бояры *див.* боꙗры
боꙗры *див.* боꙗры
боꙗ(р)скимъ 4.1
боꙗ(р)скихъ 4.1
боꙗръ 4.2; бояръ 5.1, 6.2, 9.1; боѧръ 43.1, 44.1, 55.1; боꙗрь 1.1; бояр 15.1
боꙗры 27.1; бояры 4.1, 15.2, 66.1, 83.1; боѧры 5.1, 37.1, 43.1, 65.1; боꙗри 1.1
боѧтим(с)ѧ 34.1
брали 38.3
бралъ 45.1
брано 45.1
брат, бра(т) *див.* братъ
брата 14.1, 20.1, 22.1, 29.1, 37.1, 40.3, 52.1, 61.2; бра(т) 61.1
брати 26.1, 38.1, 45.2, 76.1
брати(и) 68.1; братии 29.1; братїи 63.1
братиѥю 13.1; братѥю 29.1, 70.1, 84.1
братиѧми *див.* братьями
брато(м), братом *див.* братомъ
братомоимъ 34.1
братомъ 27.2, 34.1, 37.1, 40.3, 43.1, 84.1; бра(т)омъ 23,2; братомь 14.1, 20,1; брато(м) 34.1, 43.1, 54.1; братом 33.1
брату 23.2, 27.2, 40.4, 41.2, 51.1, 58.1; брат(у) 23.2; бра(т) 44.1, 58.1
братѣньцѧ 2.1
братъ 10.2, 20.3, 24.1, 37.2, 40.4, 48.1, 66.1, 84.1; брат 17.1; бра(т) 41.1, 54.2, 59.1
братье 40.1
братъѥю 13.1, 15.1, 43.1; братьею 37.1, 76.1
братьи 19.1, 40.1; братьѣ 19.1
братью 37.1
братьꙗ 19.1; братьѧ 54.1
братьями 66.1; братиѧми 55.1
брегу 62.1
бродку 6.1
бродовох[ъ] 52.1
броду 19.1
бродѣ 52.1
бродъ 1.1, 19.1
брунатънымъ 27.1
буде *див.* буде(т)
будемъ 44.1
буде(т) 4.3, 43.1, 68.1; бѫдет[ь] 52.1; бу*д*(е)тъ 23.4; будетъ 6.1, 10.1, 11.1, 23.1, 45.5, 63.1; бꙋдетъ 5.1; будеть 14.5, 19.1, 28.1, 39.1, 40.1, 58.2, 71.1, 74.1, 79.1; буд(е)ть 23.1; бꙋдеть 65.1, 68.1, 76.1; боудеть 1.1; буде 80.1; боудить 1.1; будеты 9.1

15.1, 23.1, 45.2, 49.1, 79.1; кде 14.1, 24.1, 55.1
генваря 10.1
гд҃рви 38.2
гд҃рь *див.* г[с]дрь
гдѣ *див.* где
глинарюмъ 38.2
гн҃вмъ 40.1
гн҃и *див.* господны
гн҃ъ *див.* господинъ
годлѣ 28.1
годныхъ 49.1
году 30.1
годъ 19.1, 26.1, 72.2
годѣ *див.* городѣ
голдовали 44.1, 65.2
голдованиѥ 43.1
голдованию 47.1; голдованью 65.1
голдовати 65.2, 83.1; кголдова(т) 47.1
голова 37.1
головниӥ 58.1
головнитъством 2.1
головы 10.1
голого 75.2
голое 75.1
голосомъ 49.1
голыми 6.1
гоны 6.1, 74.1
гординею 6.1
горе 6.1
горо(д) *див.* городъ
города 14.2, 34.1, 40.1, 41.1
городахъ 6.1
городенскимъ 49.1
городенскихъ 49.2
городенскіе 49.2
городенскій 49.1
городенского 49.1
городки 40.1
городми 59.1
городовъ 14.1
городомъ 6.1, 40.1, 58.1
городу 40.1
городѣ 12.1, 37.1, 42.1, 55.1, 61.1, 64.1, 66.2, 70.1, 82.1, 83.1; годѣ 43.1
городы 40.2, 43.1, 44.1
городъ 24.2, 40.4, 82.1, 83.1; горо(д) 40.2; гро(д) 41.1; гродо 41.2
гору 6.1; гороу 1.1
горѣ 5.1, 24.1, 55.2
горы 5.2, 6.2
госд҃реи 66.1
господа 6.1
господареви 34.3, 62.1, 66.1; ѡ̈сподарєви 34.1; косподареви 34.1
господаревъ 81.1, 83.1
господаремъ 62.2, 65.3, 83.1; ѡ̈сподаремъ 37.1
господарии 66.2; господари 66.1
господарское 6.1
господарю 10.1, 11.1, 42.1, 62.1, 66.1; г(с)пдрю 44.1; ѡ̇сп҃дрю 46.1; сп҃дрю 46.1
господарѧ 22.1, 34.3, 51.1, 65.3, 81.1; господаря 62.1, 66.1, 82.1
господарь 12.1, 17.1, 28.1, 29.2, 41.1, 48.1, 65.4, 66.2; господар[ь] 52.1; г[о]сп[ода]рь 15.1
господина 63.4, 72.1
господиномъ 63.1
господину 6.2, 63.8
господинъ 6.2, 48.1; г[оспо]д[и]нъ 52.1; гн҃ъ 55.1
господны 66.1; гн҃и 78.1
господня 66.1; господьня 66.1
г[о]с[по]д[ьст]вами 52.12
г[о]с[по]жи 15.5; г[оспо]жи 15.1
государемъ 63.1, 66.1
государи 66.1
государми 66.1
государю 66.1; г[о]с[у]д[а]рю 73.1
государя 66.1
государъ 70.1; г[о]с[у]д[а]рь 73.1
гостемъ 19.1, 45.1, 58.1, 63.1
гостинецъ 6.2; гостиньць 12.1
гостинца 6.1; гостынца 6.1
гостинцемъ 6.1; гостинцомъ 6.1
гостинцу 6.1
гостити 63.1
гостѧ 19.1
гость 16.1
готових 11.1
готовъ 58.1
гофмистръ 64.1
грабити 23.1
граде 68.1
грамота 1.1, 4.1, 5.1, 17.1, 22.1, 23.1, 28.1, 29.1, 53.1, 72.1; грамо(т) 44.1, 46.1, 47.1
грамотою 8.1, 56.1, 57.1, 61.1
грамоту 1.1, 6.1, 16.1, 27.1, 28.1, 30.1, 33.1, 37.2, 40.2, 51.1, 57.1, 67.2, 69.2, 72.1, 75.1, 77.2; грамотѹ 4.1, 5.1; грамоту(с) 39.2; грамотоу 51.1
грамотѣ 14.1, 61.1, 63.1; грамоте 39.1
грамоты 4.1, 12.1, 15.1, 68.1

дѣло 43.1, 58.1
дѣломъ 37.1, 40.1, 55.1; дѣломь 13.1
дѣлу 63.1; делу 40.1
дѣлѣ 15.1, 77.2
дѣсѧтью 64.1
дѣтей 9.3, дѣтей 43.1; дѣтий 29.2; дѣтий 20.1; дѣтий 43.1
дѣтем 2.1, 17.1, 67.1; дѣте(м) 41.1, 47.3; дѣтемо 41.1; дѣтемъ 4.1, 9.1, 10.1, 11.1, 16.1, 21.1, 23.2, 32.1, 43.2, 44.3, 51.2, 55.1, 59.1, 62.1, 64.2, 66.2, 70.2, 79.2; дѣтемь 18.2, 20.1, 27.3, 53.1, 62.1; детемъ 6.1, 25.1; дитемъ 62.1; дѣтьмъ 80.1; дѣтемь 28.1; дѣтем[ъ] 31.1
дѣти 1.1, 10.1, 41.1, 43.2, 64.2, 70.1, 79.2, 80.1, 84.1, 85.1; дети 10.1, 64.1
дѣтий, дѣтий *див.* дѣтей
дѣтми 29.1, 44.1, 47.2, 66.1, 84.1, 85.1; дѣтьми 27.1, 60.1, 62.2, 66.1; детми 11.1
дѣтя 45.1
дѣтяти 45.1
дѣтьмъ *див.* дѣтем
дѣꙗло 36.1
дѣꙗти 23.1
дядемъ 63.1
дядько 15.1
дѧдѧ 54.1
дьяконы 6.1
дьякъ 11.1; дьꙗкъ 16.1, 27.1
дьꙗци 22.1; дꙗци 4.1
его 4.1, 6.5, 9.6, 10.11, 11.1, 14.1, 17.3, 18.2, 23.6, 27.1, 29.1, 33.3, 34.1, 37.3, 39.1, 40.7, 41.2, 45.8, 50.2, 55.5, 61.1, 62.5, 63.3, 64.4, 67.5, 68.2, 69.1, 75.1, 85.1; єго 14.12, 15.1, 29.3, 31.2, 34.1, 36.1, 43.2, 47.1, 54.2, 58.1, 59.3, 64.1, 65.2, 72.1, 79.8, 80.1; є̆го 80.2; Ієго 13.3, 16.1, 20.9, 21.1, 22.1, 27.2, 28.2, 38.1, 43.11, 44.1, 47.6, 51.5, 53.1, 54.2, 61.5, 64.6; Іе̇го 32.1, 61.1; ȷ̇его 41.1; него 6.1, 9.1, 23.1, 30.1, 40.1, 43.1, 45.1, 57.1, 65.1; ѐго 26.1; е 41.1
едином(ъ) 52.1
едучи 6.1
ее 45.1; Ієіє 16.1; єѣ 81.1; Ієѣ̈ 16.3, 27.2, 60.1; Ієѣ 60.1; еꙗ 4.1; неи 15.3, 83.1
еже *див.* о̆же
езера *див.* озера
ему 6.3, 9.3, 37.2, 40.4, 41.1, 45.14, 46.3, 55.1, 61.1, 63.1; емꙋ 26.1; єму 79.3; ємꙋ 31.2; е̇му 57.2; Ієму 12.3, 20.2, 21.1, 22.1, 28.1, 47.1, 60.1, 61.1, 64.1, 74.1; Іе̇му 32.1; му 12.1, 53.1; нему 41.1, 63.1, 79.1; Іємоу 64.1
емъ *див.* есмо
епархией 6.1
епископа 6.1; єпискупа 15.1
епископамъ 4.1
епископомъ 1.1, 6.1; епіскопомъ 1.1; еп[ск]помъ 4.1; еп[с]пѡмъ 5.1; еп[с]пъмъ 5.1
епіскопу 1.1
еп[с]пӥ 27.1; Ієп[с]пи 25.1
еп[с]піи 5.1; Ієп[с]піи 25.1
еретыковъ 6.1
есва 40.5; єсва 34.1
еси *див.* Ієси
если 45.1
есмо 4.3, 5.4, 6.1, 9.1, 10.1, 11.6, 17.4, 30.4, 33.1, 45.7, 49.2, 55.1, 64.2, 66.3, 67.3, 75.5, 77.2, 82.3, 83.2, 85.2; е(с)мо 4.2; есьмо 69.1; есмы 2.4, 23.2, 37.2, 39.1, 40.5, 48.1, 68.1; есмь 18.2, 37.10, 39.2, 40.1, 66.1, 85.1; есмъ 55.1, 66.1, 73.1; есми 6.4, 10.4, 26.1, 29.2, 42.3, 62.3, 66.1, 72.2, 84.2; єсми 29.2, 41.1, 76.2, 81.2; єсмо 31.4, 46.1, 58.4, 59.2, 64.1, 65.2, 78.3, 79.1, 81.1; е̇смо 57.2; єсмы 14.1, 23.1, 79.2; єсмь 15.5, 19.1, 34.1, 58.5; єсмъ 15.3; єсм(ь) 19.1; є̋смь 35.2; Ієсми 74.1; Ієсмо 24.1, 25.1, 43.1, 44.3, 47.2, 61.2, 64.3; Іе̇смо 1.1; Іе́смо 61.1; Іе̇смо 24.1; Ієсмы 28.3, 38.11, 51.7, 53.1; Ієсмь 12.7, 13.1, 28.2 38.2; Ієсмъ 12.1; Іе̇см(ъ) 32.1; Іё смъ 24.1; емъ 1.1; Іємъ 38.1; е̇смы 40.1; есьмы 63.2; Ієсмы 71.1
есте 42.1; єсте 58.1
естли 10.1, 45.37
естлибы 45.1, 49.1
есть 17.2, 40.1, 45.4, 48.2, 49.2; естъ 45.1; [е]сть 15.1; єсть 29.1, 58.1, 80.1; Ієсть 7.4, 27.4, 28.4, 53.3
еуванглисте 40.1; Ієвнглстѣ 43.1
еще 1.1, 4.1, 39.1, 40.1, 48.1, 52.1; Ієще 12.2, 27.1; ещо 39.1; ѣще 58.2; Ієщи 28.1, 38.2
еꙗ *див.* ее
є 47.1, 58.1; ·є̃· 27.1, 38.1, 66.1; є̈ 35.1; е 41.1
єvангелье 76.1
єго, е̇го *див.* его
єзъ *див.* я
·єі̃· 27.1, 38.2
єму, ємꙋ, е̇му *див.* ему
ємъ *див.* есмо
єпискупа *див.* епископа

єсва *див.* есва
єсми, єсмо, єсмы, єсмь *див.* єсмо
єстє *див.* есте
єсть *див.* есть
єѣ *див.* ее
Іє̃внглстѣ *див.* еуванг̃листе
Ієгда 13.1
Ієго *див.* его
Ієіє *див.* ее
Ієму, Іє́му ѥмоу *див.* ему
Іємъ *див.* есмо
Ієп(с)пи *див.* еп(с)п̈и
Ієп(с)піи *див.* еп(с)піи
Ієси 38.2; еси 50.1
Ієсми, Ієсмо, Ієсмо, Іє́смо, Ієсмы, Ієсмь,
Ієсмъ, Іє̈смъ, Іє̈см(ъ) *див.* есмо
Ієсти 38.1
Ієсть *див.* есть
Ієхъ Іє́хъ *див.* ихъ
Ієще, Ієщи *див.* еще
Ієѣ, Ієѣ *див.* ее
ж *див.* же
жаденъ 45.1
жадное 49.1
жадного 45.3
жадному 45.1
жадный 45.2
жаднымъ 45.1
жадныхъ 49.1
жаловалъ 30.2, 50.1, 75.1; жалова(л) 39.1, 75.1; жяловалъ 82.1
жаловатисѧ 23.1
жалую 63.1
ждати 41.1
ждовжь 49.1
же 6.1, 13.2, 14.1, 15.2, 23.2, 24.2, 25.1, 28.4, 37,1, 38,3, 40.1, 41.1, 42.1, 45.1, 49.1, 51.2, 62.1, 66.1, 69.1, 72.1, 78.1; жь 12.2, 14.3, 22.3, 24.4, 34.1, 40.7, 43.1, 48.1, 51.1, 57.1, 58.1; жъ 39.1, 45.1; ж 11.1; ж[е] 52.1
жебы 70.1
желѣзныих 52.1
жемъ 45.1
жена 27.1, 85.1
женою 60.1, 85.1; жоною 11.1
женѣ 62.2, 71.1; жоне 9.1; жонѣ 11.1, 67.1
жены 32.1
жеребей 18.1
жеребець 60.1
жеребья 18.1
жи(в) 41.1
живо 41.1
живота 34.1, 37.2, 67.1, 72.1; живо(т)[а] 46.1; ж[и]вота 15.1
животе *див.* животѣ
животомь 19.1; животомъ 80.1
животѣ 13.1, 15.1, 32.2, 35.2, 72.1, 74.1; животе 18.1, 33.1, 67.1
животы 66.1
живуть 40.1; живѹть 76.1
живымь 13.1
жида 45.13
жидамь 49.1
жидове 45.7, 49.1; жыдове 49.1
жидови 45.1
жидовскій 45.1
жидовское 45.1, 49.1
жидовскомъ 45.2
жидовскоѣ 45.1
жидовскую 45.1
жидовцѣ 45.1
жидовѣ 45.3
жидовъ 45.1, 49.3
жидомъ 45.1, 49.2
жиду 45.2
жидъ 45.25
жиды 45.2
жо! 10.1
жолнере 49.1
жоне *див.* женѣ
жоною *див.* женою
жонѣ *див.* женѣ
жюпана 55.2
жяловалъ *див.* жаловалъ
жѧловали 59.2
жяловати 82.2
жыдове *див.* жидове
жыдовская 49.1
жыдовскихъ 49.1
жь, жъ *див.* же
з, з(ъ), з̃ъ, з̃, ·з· *див.* с
за 1.5, 4.1, 5.2, 6.3, 9.1, 10.1, 11.1, 12.5, 14.11, 16.2, 20.5, 21.1, 22.1, 23.1, 25.1, 27.3, 31.1, 37.4, 38.2, 40.4, 41.1, 42.1, 43.2, 45.6, 49.1, 51.3, 53.1, 54.4, 55.1, 57.1, 58.2, 61.4, 63.1, 65.2, 68.1, 70.1, 73.1, 80.2, 82.1
забилъ 45.2
забито 45.1
забитью 45.1
завесили *див.* завѣсили
завесити 6.1; завеси(т) 68.1
завеситою 40.1; завеситою 39.1
завешона 49.1
завѣсили 24.1, 44.1, 51.1, 53.1; завесили 37.1

42.1, 59.1, 66.2, 82.2, 83.3; кроли 66.1
королюв *див.* короле(в)
королювства *див.* королевства
королювъскими 51.1
королѧ 12.1, 14.2, 19.1, 34.1, 37.2, 39.2, 43.1, 51.1, 61.2; коро(л)[ѧ] 34.1, 61.1; короля 1.1; кролѧ 5.1, 22.1, 65.1, 81.1; кроля 66.4, 82.1; кролѩ 4.1
король 12.1, 14.5, 34.2, 37.2, 39.1, 40.1, 48.1, 49.1, 59.1, 70.1, 73.1; коро(л) 47.1, 64.1, 79.1; кроль 17.1, 41.1, 65.2, 66.1, 83.1; крол 66.1, 83.1; корол 17.1
коромолити 58.1
кору(н) 47.2
корунѣ 43.3, 44.3, 47.2, 48.1, 62.3, 66.3, 82.1, 83.1
коруны 47.1, 48.1, 66.3, 81.1
коръчмитъ 16.1
коръчмою 16.1
косарю 38.1
косою 2.1
косподареви *див.* господареви
костельноѣ 45.1
костельныхъ 49.2
которая 6.1, 15.1, 45.9, 49.1; котораѩ 23.1, 68.1
которого 49.1
которой 45.1
котором 15.1; которомъ 49.1
которую 45.2
которые 40.1, 45.3; которы 41.2
которыи 8.1, 14.1, 45.1, 49.1, 63.2, 76.1; которы(и) 43.1; который 6.2, 45.6, 49.1, 63.2, 74.1; которы̑ 41.2; кт҃рыи 64.1
которымъ 40.3, 45.2; которы(м) 43.1
которыхъ 45.1, 49.3
краденый 45.1
краи 55.2
краковской 17.1
краковьскии 12.1;
кракувъскии 28.1
краковьского 22.1
кралѣ 52.1
крамные 45.1
крепко *див.* крѣпко
крепкую 40.1
крестъ 63.2, 77.1, 81.1, 83.1; кр(ес)тъ 23.2; кр҃стъ 34.1, 77.1; кр(с)тъ 34.2
крестьянского 83.1
крещченье 66.1
крешчѣнья 66.1
кривавоѣ 45.1
кривду 14.1
кривдѣ 14.1
криви *див.* крови
криво 14.1
крижевникомъ 66.1
крилоскомъ 4.1
крилошаны 27.1; крылошаны 53.1
криницы 55.1
криницѧми 2.1
крови 45.2; криви 45.1
кролеваѧ 59.1; кролева 62.1
кролевы *див.* королевы
кролевъствѣ 66.1; королевъствѣ 66.1
кролемъ *див.* королемъ
кроли 66.1
кролици *див.* королици
кролѩ, кролѧ, кроля *див.* королѧ
кроль, крол *див.* король
крольвьствомъ 62.1
кр҃стъ, кр(с)тъ *див.* крестъ
кругилии 38.1
крѣпко 37.1, 40.1, 58.1; крепко 40.1
крѣпость 41.1, 43.1, 44.1, 55.1, 59.1, 61.1, 62.1, 64.1, 65.1, 66.2, 70.1, 78.1, 79.1, 81.1, 82.1, 83.1; крѣпо(с)[ть] 47.1
крыжевонцемъ 66.1
крылошаны *див.* крилошаны
кто 1.1, 2.1, 4.1, 8.1, 13.1, 14.1, 15.2, 19.1, 21.1, 24.1, 30.1, 31.1, 32.1, 33.1, 35.1, 37.1, 43.1, 44.1, 48.1, 51.1, 52.1, 59.1, 61.1, 64.1, 66.1, 68.1, 69.1, 70.1, 71.1, 72.2, 75.1, 78.1, 79.1; хто 5.1, 6.1, 9.1, 10.1, 11.3, 15.1, 18.1, 23.3, 26.1, 27.1, 39.1, 40.4, 45.2, 52.1, 67.1, 72.2, 85.1
ктомꙋ 4.1
кторыи *див.* который
ку, кꙋ *див.* **к**
куда 19.2
куды 6.1, 12.1
куницы 6.1; кꙋници 76.1
куничюю 27.1
кунь 80.1
купалы 69.1
купалъ 14.1
купивше 15.1
купилъ 9.1, 16.2, 22.3, 27.3; коупилъ 20.1, 21.1, 64.1
купим[ъ] 52.1
купли 10.1
куплю 10.1, 49.1
куповано 38.1
куповати 45.1; кꙋпꙋвати 52.1
купуючы 49.1
купчїи 9.1

проводъвъ 32.1
продавали 45.1
продавати 49.1, 52.1
продадена 52.2
продала 16.1, 27.1
продали 20.1
продалъ 10.2, 21.1, 53.2, 80.3
продати 10.1, 12.1, 21.1, 28.1, 29.1, 53.1, 64.1, 79.1; продаты 70.1
прозбу 10.1, 11.1, 49.1
прозываемое 6.1
проклятъ 6.1; проклѧтъ 40.1, 74.1
промежы 23.1; промежи 77.1
променил 11.1
променили 11.2; промѣнили 11.2
промѣнити 10.1
промъслъ 58.1
проӧрють 24.1
прорвоу 1.1
просили 8.1, 11.1, 49.1
просилъ 6.1, 10.1
просимъ 42.1
просити 1.1, 4.1, 5.1, 12.1
просто 6.1; простѣ 55.1; простъ 55.1
проступка *(назв. в.)* 45.1
проступок 45.1; проступокъ 45.1
просчено 6.1
противу 13.1, 59.1, 62.1, 64.2, 66.3, 83.1; противъ 6.2, 40.1, 58.1, 61.4, 66.11; противо 68.1; про(т) 47.1
протьдьꙗконови 27.1
протож 66.1
прошла 19.1
прочая 6.1
прочитаеть 48.1
прочитаѧ 40.1
прудъ 9.4
пруській 49.1
прѹзвищемь 20.1
прч҃стаꙗ 26.1
прч҃(с)тое *див.* пречистое
прч҃истой *див.* пречи(с)то(й)
прѣдъ *див.* передъ
прѣже *див.* преже
прѣженаписаному *див.* преженаписаному
прѣзпланинскых[ъ] 52.1
прѣмножъствомъ[ъ] 52.1
пры *див.* при
прыдаемо *див.* придаемъ
прыданые 6.1
прыдетъ *див.* придеть
прыймати 63.1
прыꙗзнью 27.1
пръгарем[ъ] 52.1
прѧчеть 39.1
псалъ *див.* писалъ
пс҃ана *див.* писана
псан, пс҃анъ, псан(ъ), пса(н) *див.* писанъ
пунктахъ 49.1
пуперекъ 80.1
пустивъши 6.1
пустили 8.1
пустиню 29.1; пустыню 28.1
пустынѣ 28.4
пустынѧ 28.1
пусчами 6.1
пусчею 6.1
пусчу 6.1
пѫтевех 52.1
путницꙗ 17.1
путь 12.1, 23.3, 55.1, 58.1, 63.1
пуща 40.1
пущы 6.1
пчолами 17.1
пытанью 45.1
пѣнежной 45.1
пѣнезми 45.1
пѣнезей 45.2; пѣнязей 45.1
пѣнязи 45.2, 83.1; пѣнѧзи 38.1; пѣнѧзии 38.2
пѣнязей *див.* пѣнезей
пѣнѧзми 38.2
пѣчати *див.* печати
пѧдєсѧтъны 12.1
пяток 1.1, 50.1; пѧтокъ 5.1, 81.1
пѧтого 24.1, 31.1
пять 11.2; пя(т) 10.1
пѫтевех[ъ] 52.1
рабу 13.1
рабъ 85.1
рада 44.1; ра(д)[а] 43.1
радами 6.1, 31.1, 45.1, 49.1
ради 6.1, 8.1
радити 6.2, 62.2, 66.1; ради(т) 44.1
радою 17.1, 48.1
раду 66.1
радъ 34.1
рады 6.1, 62.1
раз 45.1
развели 30.1
раздѣлили 30.1
раздѣляємъ 1.1
разсудиться 85.1
разума 85.1
разумѣючи 9.1
разы 45.1
ранилъ 45.1
ранному 45.1
рану 45.1

ранъ 45.1
ра(с)пустити 4.1
рать 58.1
рахуючи 45.1
резникомъ 49.1
реками *див.* рѣками
рекою *див.* рѣкою
рекучи 17.1, 28.1, 45.1
рекъ 45.1
ремесла 49.1
рецы 68.1
речахъ 45.1
речи 45.6; речы 49.1; рѣчи 45.1; рѣчѝ 65.1
речица 40.1
речки 49.2; речъки 6.1
речы *див.* речи
речъка 6.1
речь 45.1
речьми 45.1
рєкоу *див.* рѣку
рєцє *див.* рѣцѣ
рж̃ства, рж(с)тва *див.* рождества
рибныѧ 4.1
роба 14.1
робечы 49.1
роботами 1.1
роботы 38.2
робу 63.1
робыти 49.1
рода 62.1
родителей 72.1
родители 72.1
роду 6.1, 10.3; родȣ 76.1
рождества 70.1; рожества 31.1, 41.1, 42.1; рожства 61.1, 66.1; рж̃ства 71.1; рж(с)тва 64.1; розства 82.1, 83.1; роз̃тва 59.1, 65.1, 79.1, 82.1
рожествѣ 22.1; рож(с)твѣ 78.1; розтве 39.1; розтвѣ 81.1
розбойника 63.1
розбойникъ 45.1
розвезати 52.1
роздиляючися 62.1
роздѣлили 56.1, 75.1
роздѣлити 62.1
розлилъ 45.1
розорити 6.1
розства, роз̃тва *див.* рождества
розтво 39.1
розтвѣ, розтве *див.* рожествѣ
розумомъ 6.1
року 6.1, 36.1, 45.1, 49.2
рокъ 1.1, 4.1, 28.1, 36.2, 45.2
ролнаѧ 12.1
ролноѣ 12.1
ролями 1.1
ролъную 12.1
росказали 6.1
ростравца 45.1
росӱдитсѧ 35.1
рубаючы 49.1
рубежа 63.1; рубежя 77.1
рубежь 40.3, 63.1
рубити 14.2
рублевъ 10.2, 11.1; роублевъ 39.1
рублей 6.1
рубли 11.1
рублии 42.1; рублиј 41.4
рублѧ̀ 39.1
руки 34.1, 40.1, 58.1; ру(к) 54.1
рукою 22.1, 45.1, 61.2
рус 66.1; русъ 21.2
руси 14.2, 79.1
русинъ 14.1
руска 14.1
рускаго *див.* русского
рускй 79.1; роуски 64.1; руски 40.1, 55.1; рускии 51.1; рускии̔ 71.1; ру(с)кий̈ 59.1; рȣскїй 65.1; русскиѝ 28.1; рускиј 41.1; рускій 48.1, 49.1; русъкий 6.1; рускїй 9.1, 70.1
рускими 41.1
рускимъ 37.1; роусскимъ 1.1; рȣскимъ 4.1; рȣськымъ 5.1; рус(с)кимъ 37.1
рускихъ 63.1, 73.1; рускыхъ 80.1
руское 64.1
рускои 17.1, 29.1; руской 14.1; рускоі 62.1; рускоѝ 40.1
рускому 66.1; русскому 42.1; ру(с)скому 44.1
рускомъ 38.1; руско(м) 44.1
рускоѣ 12.1, 16.1, 21.1, 22.1, 60.1; рускоё 20.1
рускыхъ *див.* рускихъ
русского 61.1; рускаго 66.1
русскому *див.* рускому
рухомые 45.1
руце 6.2; руцѣ 36.1, 82.1
ручимый 61.1
рушати 11.1
руши(т) 10.2; рушит 10.1
рушити 10.1
роублевъ *див.* рублевъ
роуски *див.* рускй
роусскимъ *див.* рускимъ
рȣбежи 76.1
рȣскимъ, рȣськымъ *див.* рускимъ
рȣскїй *див.* рускии

ПОКАЖЧИК АНТРОПОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

* Слово *див.* означає посилання на літературу при відповідному реєстровому слові.

ПОКАЖЧИК ТОПОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ

***Велунская** земля: Велунъскоѣ земли, Велунскои землѣ 28, 29 — М. Стрийковський, «Kronika», стор. 47, 107; М. Бєльський, «Kronika», стор. 91; Я. Михаловський, «Księga», стор. 816

***Велья:** Вельи *(род. відм.)*, на (по) Вельи, за Велью *річка, пр. Горині* 40 — Я. Головацький, «Памятники», 1867, стор. 23; «Акты ЗР», т. II, 1848, стор. 22; М. Барсов, «Материалы», стор. 27, «Очерки», стор. 105; «Архив ЮЗР», ч. VIII, т. II, 1894, стор. 441; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 92

Веприя *погост* 15

Верхъ Болванцѧ *селище під Смотричем* 57

***Викгаилова** земля: Викгаиловы землѣ 75

***Вилно:** оу(у)Вилни *місто* 37, 49 — «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 51, 67, 69, 70, 77, 87, 98, 101, 102, 110, 116, 121, 127, 143, 144, 146, 148, 150—152, 157, 163, 164, 170, 179, 187, 189, 190, 193, 195—198, 200, 201, 219, 227, 229, 234, 240, 242, 248, 249, 260, 268, 269, 274, 278, 307, 314, 325, 334, 335, 342, 343, 360, 367, 370, 371; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 145, 146, 234, 240; «Літ. Величка», т. I, стор. 18, 82, 221, 225, 269, 338, 350, 351, 366, т. II, стор. 78, 112, 508; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 140; ч. I, т. VI, 1883, стор. 32; ч. III, т. I, 1863, стор. 317; ч. VII, т. I, 1886, стор. 10, 11; «Літ. Самовидця», стор. 40; «Собр. др. гр.»; Я. Кулеша, «Wiara»; Д. Іловайський «Ист. Росс.», стор. 14, 31; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 13, 369, 382; М. Бєльський, «Kronika», стор. 125; А. Прохаска, «Codex», стор. CXCIX; П. Батюшков, «Белоруссия», стор. 65, 67; «Соф. врем.», стор. 327; Є. Карський, «О языке», стор. 22, 28; Я. Михаловський, «Księga», стор. 799; М. Ясинський, «Уст. и земск. гр.», стор. 59

Виники *село* 40

***Виръховина**: до виръховины *місцевість в Карпатах* 5

***Вислица:** оу Вислици *місто* 59 — В. Татищев, «История», т. II, стор. 266; «Указатель», стор. 33; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 83; М. Бєльський, «Kronika», стор. 68, 91, 147; Т. Вага, «Historya», стор. 136

***Витебскъ:** въ Витебску, на Витебьскомъ рубежи *місто у Литві* 63, 76 — КС, 1882, III, стор. 473; 1882, VII, стор. 26; 1883, IX, стор. 287, 288, 290; 1898, II, стор. 257; 1898, III, стор. 406, 407; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 47, 51, 66, 100, 150, 167, 171, 180, 202, 343, 351—353, 356, 370; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 117, 133, 208—210, 220, 221; В. Модзалевський, «Малоросс. род.», т. I, стор. 378, 482; В. Татищев, «История», т. I, стор. 232, т. III, стор. 81

Вишенки *село* 6 — «Архив ЮЗР», ч. I, т. VI, 1883, стор. 38—40; ч. III, т. IV, 1914, стор. 151

Вишнѧ (Судова) *місто між Львовом і Перемишлем* 60 — ЗНТШ, 1895, т. VI, стор. 8; 1898, т. XXI, стор. 2, т. XXIII, стор. 11, 88, 95, 96, 99, 100, 104, 105, 127, т. XXVII, стор. 7; 1899, т. XXXI—XXXII, стор. 183, т. XCVI, стор. 51; 1910, т. XCV, стор. 5, 6, 183, т. XCVI, стор. 105, 163; КС, 1890, VI, стор. 494; Е. Калужняцький, «Кирилл. письмо», стор. 8

Вкелини *село* 9

Владимировъци *село* 55

***Вожики:** Вожикъ *(род. множ.) місто?* 79

Возерища: ӧу Возерищехъ на оуханехъ со ѡлексеевщины *село під Вітебськом* 26 — «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 5

Воикгува *населений пункт* 40

Воладиславъ потокъ 1

***Волковичи:** Волкови(ч) *село* 64 — «Архив ЮЗР», ч. IV, т. I, 1867, стор. 290, 323; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 153; «Акты ВК», т. XVIII, 1891, стор. 68

Володимерьский Турєиск: оу Турєиску в Володимерьскомѣ *місто на Волині* 57

***Володимирь:** къ Володимирю, в Володимирь, в володимерьскомъ *(прикм.) місто* 6, 19, 57 — «Собр. др. гр.», стор. LVI; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 20, 45, 363, 382; М. Бєльський, «Kronika», стор. 62; «Дополнения», стор. 128; П. Іванов, «Истор. судьбы», стор. 282; А. Андріяшев, «Очерк ист.», стор. 54; А. Прохаска, «Codex», стор. XLII; «Памятники», т. I—II, стор. 143, 146—148, 150, 151, 157, 161, 166; ЗНТШ, 1892, т. I, стор. 125; 1896, т. XI, стор. 77; 1899, т. XXXI—XXXII, стор. 26, 29,

т. XXVII, стор. 19; 1900, т. XXXIII, стор. 37; 1906, т. LXXIV, стор. 168; М. Тихомиров, СРГ, стор. 224, 235, 236; «Літ. Самовидця», стор. 15; «Указатель», стор. 39—42; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 9; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 148, 343; т. III, 1848, стор. 66; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 261, 262; КС, 1882, II, стор. 384; 1884, X, стор. 182, 375, 403; 1885, I, стор. 39; 1886, I, стор. 837, 838, VIII, стор. 766; 1888, VII, стор. 86; 1890, IX, ч. I, стор. 473; 1893, II, стор. 333, VII, стор. 68; 1894, XI, стор. 306; 1897, II, стор. 319, 320; 1902, XI, ч. I, стор. 295; 1904, III, ч. I, стор. 418; 1905, VII—VIII, ч. I, стор. 167; «Акты ВК», т. II, 1866, стор. 3; А. Забєлін, «В.-ст. обозр.», стор. 294, 363; П. Батюшков, «Волынь», стор. 69, 70; Й. Лелевель, «Dzieje», стор. 171; Т. Вага, «Historya», стор. 129; «Інш. матер.», стор. 19; П. Іванов, ЗНТШ, стор. 123

***Володимѣрьская** земля: землю... Володимѣрьскую 14, 57 *див.* **Володимирь**

Волость Галицкая 29; Ланъцюская 38; МерецкаѦ 40; Перемышльская 2, 38; РѦшювъская 38; Смотрицкая 55; Теребовльская 60; Ѩрославльская 28, 38

***Волошская** земля: Землѣ Волошьскоі (Волошскоі) 62

***Волынь:** на Волыню 6

***Вольшина:** поперекъ Вольшины *річка?* 12

Ворховичѣ *село під Перемишлем* 17 — Я. Головацький, «Памятники», 1867, стор. 22

***Врата** Желѣзныи: ѡт[ъ] Желѣзныих[ъ] вратъ 52

***Высокая** гора: до Высокои горы 5

***Высчоно:** Высчона *(род. відм.) озеро* 6 — «Архив ЮЗР», ч. I, т. VI, 1883, стор. 1, 2

***Вѣрежа:** на другой стороне рѣки Вѣрежи 9

***Вязма:** въ Вязмѣ *місто, замок* 63 — «Літ. Самовидця», стор. 38, 41; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 66, 100, 125, 154, 240, 245, 266, 267, 284, 285, 289, 296, 307, 311, 312, 315, 319, 323, 330, 332, 333, 342, 349; «Архив ЮЗР», ч. III, т. IV, 1914, стор. 634

***Вязовецъ:** вязовецкій *(прикм.)* 50 — М. Теодорович, «Ист.-ст. опис.», т. III, стор. 246, т. IV, стор. 434; «Arch. Sang.», т. III, стор. 455; «Архив ЮЗР», ч. VII, т. II, 1890, стор. 25

***Гаика** Деречина: по Деречину Гаику (Деречину Гайку) *мікротопонім?* 12

***Галицкая** волость: в Галицкой волости 29 *див.* **Галичь**

Галичь, в ГаличѴ, подъ Галичемъ *місто на р. Дністер* 4, 41, 64 — «Собр. др. гр.», стор. LX; М. Тихомиров, «Гал. митр.»; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 20; М. Бєльський, «Kronika», стор. 62; М. Волков, «Стат. св.», стор. 31; М. Карамзін, «История», т. IV, стор. 249; М. Смирнов, «Судьбы», стор. 77; А. Петрушевич, «Наук. сб.», стор. 24—49; В. Татищев, «История», т. II, стор. 239; «Указатель», стор. 64—69; В. Ляскоронський, «Боплан», стор. 9; «Иностр. карты», стор. 9; М. Барсов, «Материалы», стор. 49; М. Тихомиров, СРГ, стор. 224, 235, 248; «Акты ВК», т. XIV, 1887, стор. 430; «Літ. Самовидця», стор. 19; «Літ. Величка», т. I, стор. 143, т. II, стор. 7, 606; КС, 1882, I, стор. 6; 1883, IV, стор. 877; 1884, X, стор. 410, 416; 1885, II, стор. 296; 1890, VI, ч. I, стор. 87; 1891, VI, ч. I, стор. 343; 1896, I, стор. 26; ЗНТШ, 1895, т. V, стор. 52, т. VII, стор. 25; 1896, т. XII, стор. 2; 1897, т. XVIII, стор. 36, т. XX, стор. 6, 10, 15—18, 31; 1898, т. XXI, стор. 2, т. XXII, стор. 41; т. XXIII, стор. 8, 10, 11, 14, 19, 37, 58, 91, 95, 99, 100, 109, 128; 1899, т. XXVIII, стор. 4, т. XXXI—XXXII, стор. 11—42, 54; 1909, т. XCI, стор. 49, 159, 160, 212; 1910, т. XCIV, стор. 51; т. XCV, стор. 61, 183; т. XCVI, стор. 107; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 22, 23; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 8, 125; т. VI, 1870, стор. 241; Я. Михаловський, «Księga», стор. 91, 666, 668, 804; «Гал. истор. сб.», стор. 51; I. Стебельський, «Przydatek», стор. 10, 60, 65, 94, 111

Глажевъ: на Глажевѣ, ѡтъ Глажева *село під Ровно* 5

***Глименцо:** Глименца *(род. відм.) озеро* 6 — «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 206, ч. I, т. VI, 1883, стор. 2; «Указатель», стор. 152

Глинишки, на тыи Глинишки *мікротопонім* 9

Гнидковича Лукно *село?* 55
Гнѣвновчи *село* 27 — «Акты ВК», т. XVIII, 1891, стор. 365
Годлѣ *поле?* 28
Головчін *село* 15 — ЗНТШ, 1898, т. XXIII—XXIV, стор. 35; Батюшков, «Подолия», стор. 103, 164, 210, 237; КС, 1882, III, стор. 473; 1898, V, стор. 218; «Літ. Самовидця», стор. 204; «Киев и его предместия», стор. 75
***Гоны** Бобровыи: Бобровыми гоны *мікротопонім?* 6
***Гора** Бакшина: къ Бакшиной горе, отъ Бакъшыны горы *коло с. Жуковця* 6
***Гора** Белая: до Белое горы, подъ Белую гору 6
***Гора** Высокая: до Высокой горы 5
Городна *річка* 81
***Городница:** до Городницы, надъ Городницею *річка* 49 — П. Маштаков, «Список», стор. 101
Городница *приселок Свищова* 67— «Arch. sang.», т. I, стор. 156; КС, 1900, IV, ч. II, стор. 59; А. Андріяшев, «Очерк ист.», стор. 77; ЗНТШ, 1910, т. CX, стор. 199, 200, т. XCVII, стор. 15
***Городно:** (Гродно) городенськіе *(прикм.)* 49
***Городокъ:** въ Городку *місто на Дністрі* 63 — КС, 1884, X, стор. 416; 1888, I, стор. 82, 89; 1890, XI, стор. 338; 1897, XI, стор. 46; 1898, IV, стор. 13—17; 1899, I, стор. 102, 104; 1900, V, ч. II, стор. 89; 1905, VI, ч. I, стор. 448, 458; А. Забєлін, «В.-ст. обозр.», стор. 7; О. Баранович, «Залюднення», стор. 52; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 47, 66, 100, 133; «Акты ВК», т. II, 1866, стор. 128; «Акты ЮЗ», т. XI, стор. 719; «Архив ЮЗР», ч. VII, т. I, 1886, стор. 169, 513; В. Модзалевський, «Малоросс. род.», т. III, стор. 405; ЗНТШ, 1892. т. I, стор. 19; 1895, т. V, стор. 52; 1897, т. XX, стор. 7; 1898, т. XXI, стор. 2, т. XXII, стор. 5, 37, т. XXIII, стор. 86, 87, 93, 114, 115, 117, 121, т. XXVI, стор. 28, 56; 1899, т. XXXI—XXXII, стор. 51; 1909, т. XCI, стор. 41; 1910, т. XCVI, стор. 106, 145, 163; Т. Стецький, «Z boru», стор. 75—78; М. Барсов, «Материалы» стор. 25; А. Прохаска, «Codex», стор. MXLII—MXLIV; Б. Ваповський, «Dzieje», т. II, стор. 213
Городъ Новый *на Вельи* 40
Городъ Мерецкий: ѡ(т) Мерецкого города 40
Гостинець: КолъбаІЄвьскии 14, Колковъский, Луцкий, Олышский, Перереский, Полеский 6
Гошовъ: Гошова *село* 70 — «Акты ВК», т. XVIII, 1891, стор. 410; «Архив ЮЗР», ч. VIII, т. V, 1907, стор. 405, 419
***Граница** Рѹшовская: границы Рѹшовскои 5
***Грань** Лисчинъская: грани Лисчинъское *під Луцьком, мікротопонім* 6
***Грицева** могила: Грицевы могилы *(род. відм.) урочище недалеко від Луцька* 6
Груздовица *село* 40
Гумена *село* 40
Дамнѣцѧ *потік* 17
Данилов дворъ *мікротопонім* 15
Дань Логозскаѧ *майно* Воишвилта 40
Два Ставки *присілок Свищова?* 67 *див.* **Ставки**
***Двина:** до Двины *річка* 68 — П. Батюшков, «Белоруссия», стор. 64
Дворище: Борсчовское 6, Жаворонковича 80, Заньво Матѣичича 12, Микитино 12, ФалелѣІЄвичь 51, Фецеви(ч) 51
Дворъ Данилов *мікротопонім* 15
***Деречина** Гаика: по Деречину Гаику (Деречину Гайку) *мікротопонім?* 12
***Дермань:** ку Дерманю *село* 6 — «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 38; ч. I, т. III, 1864, стор. 21; О. Баранович, «Залюднення», стор. 241; А. Забєлін, «В.-ст. обозр.», стор. 35, 74, 127; КС, 1886, VI, стор. 239; 1899, IV, стор. 62; 1900, XII, ч. II, стор. 201, 202, М. Теодорович, «Ист.-ст.опис.», т. IV, стор. 459; «Акты ВК», т. XVI, 1889, стор. 83; С. Голубєв, «П. Могила», стор. 203;
***Дѣстро:** на... Дѣстрѣ, *очевидно,* Днѣстрѣ 12
Джюровъ *село під Коломиєю* 64 — Я. Головацький, «Памятники», 1867, стор. 15; В. Ляскоронський, «Иностр. карты», стор. 10
***Дистръ:** ѿть Дистра *чи не Дністра* 1 — В. Татищев, «История», т. I, стор. 197
***Днѣстръ:** на Днѣстрѣ, за Днѣстромъ *річка* 12 — А. Чертков, «О числе», стор. 188; А. Щекатов, «Словарь», ч. II, стор. 226—228; «Літ. Величка», т. I, стор. 155, т. II, стор. 549; «Зап. Од. общ.», т. VI, стор. 178, 337; П. Маштаков, «Список», стор. 1; А. Чуж-

бинський, «Очерки», стор. 121, 122; КС, 1883, IX—X, стор. 23, 59; 1886, I, стор. 24, 25; В. Татищев, «История», т. I, стор. 104, т. III, стор. 37; М. Тихомиров, СРГ, стор. 216; «Архив ЮЗР», ч. VII, т. II, 1890, стор. 19; «Літ. Самовидця», стор. 13; С. Розвадовський, «Studia», стор. 144—245; Я. Михаловський, «Księga», стор. 389, 543

Добаневичь *село під Перемишлем* 2

***Добрыньская** земля: съ... землѧми... Добрыньскою 14 — М. Стрийковський, «Kronika» стор 376.

***Добрѧнская** земля: Добрѧнскыи землѣ 17

***Довквидовичь** межа: отъ Довквидовичь межи, до Довквидовичь жо! межи 9, 10

***Довнаровичь** межа: отъ (до) Довнаровичь межи 9, 10

***Долина** Моисѣѥва: на Моисѣѥвѣ долинѣ 12

Долѣшьнии коньць *мікротопонім* 12

Долѧ Рылова *маєток? Воишвилта* 40

***Донъ:** на оустьи Дону *річка* 58 — Т. Вага, «Historya», стор. 130

Дорога: Жуковецкая, Лисчынъская, Чорторыская 6, Львовъская 19

***Дорогобужь:** въ Дорогобужѣ *місто* 63 — КС, 1882, VII, стор. 27; 1890, V, стор. 348; 1891, V, ч. I, стор. 266, 267; 1897, II, стор. 319; 1900, V, ч. II, стор. 123, 125; ЗНТШ, 1895, т. VI, стор. 31; 1899, т. XXVIII, стор. 2, 4, 19; О. Баранович, «Залюднення», стор. 544; Т. Стецький, «Z boru», стор. 19; А. Забєлін, «В.-ст. обозр.», стор. 7; «Літ. Величка», т. I, стор. 187; В. Модзалевський, «Гути», стор. 29; «Киев и его предместия», стор. 53; «Киевлянин», кн. I, стор. 820; О. Русов, «Описание», стор. 29, 33; М. Тихомиров, СРГ, стор. 221; «Книга б. ч.», стор. 55; В. Татищев, «История», т. II, стор. 118; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 391; «Акты ЗР», т. I, стор. 47, 66, 100, 242, 245, 267, 285, 288, 296, 307, 309—312, 323, 333, 338, 361

Дорогычинъ *місто на р. Буг* 8 — М. Бєльський, «Kronika», стор. 164; А. Прохаска, «Codex», стор. XLII; Ф. Леонтович, «Источники», стор. 64; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 343; «Указатель», стор. 100; «Густ. літ.», стор. 285, 297; М. Барсов, «Материалы», стор. 66; «Іпат. літ.», стор. 223, 524, 531, 548, 549, 561, 575, 599; П. Батюшков, «Белоруссия», стор. 44; А. Андріяшев, «Очерк ист.», стор. 199, 201; М. Карамзін, «История», т. IV, стор. 207; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 164; Ф. Леонтович, «Источники», стор. 64; М. Любавський, «Очерк», стор. 21; Д. Зубрицький, «Крит.-истор. пов.»,стор. 189; А. Лонгінов, «Гр. Юрия II», стор. 11; ЖМНПр., 1893, III, стор. 119; П. Іванов, «Истор. судьбы», стор. 195; Д. Іловайський, «Ист. Росс.», стор. 98, 157—163; А. Сапунов, «Витеб. стар.», стор. 566, 567; «Архив ЮЗР», ч. VII, т. I, 1886, стор. 39; «Kwartalnik», 1898, стор. 513; М. Бєльський, «Kronika», стор. 266; П. Іванов, ЗНТШ, 1893, т. II, стор. 124

***Дриса:** до Дрисы *місто* 74

***Дубисча:** зъ Дубисчъ *село* 6 — «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 201, 210; ч. I, т. VI, 1883, стор. 291; ч. VI, т. I, 1876, стор. 166, 168; ч. III, т. IV, 1914, стор. 55; М. Теодорович, «Ист.-ст.опис», т. III, стор. 408. т. IV, стор. 33, 127, 178, 315, 316, 415, 416, 459; «Указатель», стор. 102; «Акты ВК», т. II, 1866, стор. 95; М. Тихомиров, СРГ, стор. 224, 235; П. Батюшков, «Волынь», стор. 63; Т. Стецький «Z boru», стор. 93; А. Яблоновський, «Źródła», т. VI, стор. 106

***Дубно:** до... Доубна, подъ Дубно *місто* 1,6 — «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, стор. 516; III, 1864, стор. 792; ч. III, т. I, 1863, стор. 145; ч. I, т. VI, 1883, стор. 90, 93, 701; А. Забєлін, «В.-ст. обозр.», стор. 129, 295, 357; М. Теодорович, «Ист.-ст. опис.», т. V, стор. 57, 410; «Літ. Величка», т. I, стор. 438, т. II, стор. 371; П. Батюшков, «Подолия», стор. 207; «Акты ВК», т. XXVIII, 1901, стор. 216, 310; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 69, 288, 350, 351; ЗНТШ, 1896, т. XXIV, стор. 200; 1897, т. XIX, стор. 45, т. XX, стор. 34; 1898, т. XXVI, стор. 27; 1899, т. XXXI—XXXII, стор. 9; 1909, т. XCI, стор. 54; 1910, т. XCV, стор. 238, т. XCVI, стор. 118, 119; «Акты ЮЗР», т. V, 1867, стор. 82, 83; т. XI, 1877, стор. 49, 76,642; КС, 1882, VI, стор. 494, X,

nika», стор. 95; Т. Вага, «Historya», стор. 131

***Колки**: до Колковъ, Сколковъ *село на р. Стир під Луцьком* 6, 72 — М. Теодорович, «Ист.-ст. опис», т. IV, стор. 36, 301, 319, 642; «Архив ЮЗР», ч. I, т. IV, 1871, стор. 23; ч. I, т. VII, 1883, стор. 249; ч. III, т. IV, 1914, стор. 203; КС, 1889, VI, стор. 535; 1890, VII, стор. 129; А. Забєлін; «В.-ст. обозр.», стор. 3, 23, 24, 108, 362; «Акты ЮЗР», т. IX, 1877, стор. 839; т. X, 1878, стор. 36; т. XII, 1882, стор. 831; А. Яблоновський, «Źródła», т. VIII, стор. 150; т. XIX, стор. 143; «Arch. Sang.», т. III, стор. 162

Колковъский гостинецъ 6 *див.* **Колки**

***Колодезыки**: до Колодезыковъ *село під Луцьком. пізніше Колодежичи чи Колодежно* 6 — «Архив ЮЗР», ч. I, т. VI, 1883, стор. 350, 397; ч. VII, т. I, 1886, стор. 170; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 261; «Акты ЗР», т. II, 1847, стор. 38

Колоколинъ *присілок* 64

***Коломыя**: оу Коломыи, о Коломыю, у Коломыи, коломыйскый *(прикм.) місто на р. Прут* 65, 71 — КС, 1896, IX, стор. 294—310; 1898, IV, стор. 29; 1899, IV, стор. 19, VII, стор. 13; 1900, X, ч. II, стор. 26; 1901, VI, ч. II, стор. 163; 1902, X, ч. II, стор. 40; 1905, I, ч. I, стор. 88, VI, ч. II, стор. 267, VII—VIII, ч. II, стор. 81, ЗНТШ, 1895, т. VIII, стор. 4; 1897, т. XVIII, стор. 6, 7, 14, 37; 1898, т. XXI, стор. 2, т. XXIII, стор. 44, 91, т. XXVI, стор. 5; 1899, т. XXXI—XXXII, стор. 24—54; 1906, т. LXXIII, стор. 103, 171; 1910, т. XCVI, стор. 107, 163; 1912, т. CII, стор. 236, т. CIII, стор. 230, т. CVII, стор. 57; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 27, 334; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, № 5, т. IX, 1877, стор. 448; В. Ляскоронський, «Боплан», стор. 9, 10; Г. Ступніцький, «Geograf.-st. opis», стор. 30

***КолъбаЇЄвьскыи** гостинець: по гостиньць по Кольбаѥвськыи 12 — AGZ, т. X, 1884, № 9

Колъковьский гостинець 6 *див.* **Колки**

***Колъменские** потоки: до (ѡтъ) Колъменскихъ потоковъ 5

***Кольчино:** по връхь Кольчина, ѡтъ връхъ Кольчины *село?* 1 — М. Теодорович, «Ист.-ст. опис.», т. III, стор. 238, 539, т. IV, стор. 178, 459; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 208; ч. I, т. VI, 1883, стор. 148, 269; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 261

Комаровичи *село під Перемишлем* 17 — Я. Головацький, «Памятники», 1867, стор. 22; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 57, 103; ЗНТШ, 1898, т. XXV, стор. 40

Коньць Долѣшьнии *мікротопонім* 12

Космово *село на р. Буг* 25 — «Болеслав», стор. 108; «Акты ВК», т. XIX, 1892, стор. 4, 52—54; т. XXIII, 1896, стор. 144; П. Іванов, ЗНТШ, стор. 120

Краковъ: далеи Кракова, оу Краковѣ, краковьскии *(прикм.)*, с Кракова *місто на р. Віслі* 12, 44, 62, 64, 66 — Д. Іловайський, «Ист. Росс.», стор. 20, 30; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 361; КС, 1882, II, стор. 277, V, стор. 209; 1886, VI, стор. 237; 1896, III, стор. 347; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 1, 3, 17, 19, 50, 109, 266, 267, 275, 297, 325—327, 335, 339, 354, 359, 366, т. II, 1848, стор. 4, 12, 41; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 43, 664; ч. I, т. VI, 1883, стор. 664; ч. III, т. I, 1863, стор. 2, 70, 71; ЗНТШ, 1897, т. XVI, стор. 14; 1898, XXVI, стор. 6; 1899, т. XXVII, стор. 13; 1910, т. XCIV, стор. 58, 59, 62, т. XCV, стор. 74, т. XCVI, стор. 99, 101, 104, 106, т. XCVII, стор. 6; «Літ. Величка», т. I, стор. 4, 5, 15, 36, 42, 225—248, 258, 265, 271, 274, 279, 286, 301, 358, 453, 454; В. Татищев, «История», т. I, стор. 458, т. II, стор. 64; П. Батюшков, «Волынь», стор. 73, «Белоруссия», стор. 88; А. Сапунов, «Витеб. стар»., стор. 567; О. Дембовецький, «Опыт», кн. I, стор. 17; Я. Длугош, «Dzieła», т. III, «Historiae», кн. X, стор. 157; Г. Ступніцький, «Geograf.-st. opis»; Я. Михаловський, «Księga», стор. 801

Краковьская земля: Краковскои землѣ, съ...землѦми Краковьскою 14, 17 *див.* **Краковъ**

Кременецъ (КремѦнець) *місто* 14 — А. Андріяшев, «Очерк ист.», стор. 60, 62; М. Карамзін, «История», т. IV, стор. 249; А. Забєлін, «В. -ст. обозр.», стор. 89, 108, 155, 281, 290, 299, 323, 347, 357, 363; КС, 1882, II, стор. 277, VI, стор. 367, X, стор. 68; 1883, I, стор. 152; 1884, X, стор. 416; 1888,

VI, стор. 80; 1891, II, ч. II, стор. 329—331, X, стор. 13; 1894, II, стор. 353, 354; 1896, V, стор. 225—248; 1897, I, стор. 320; XI, стор. 46; 1899, I, стор. 37, IV, стор. 38, V, стор. 279; 1902, XI, стор. 424; М. Теодорович, «Ист.-ст. опис.», т. III, стор. 3, 4; М. Тихомиров, СРГ, стор. 224, 235; М. Барсов, «Материалы», стор. 108; «Указатель», стор. 162; «Акты ВК», т. II, 1866, стор. 212, 228; т. XVI, 1889, стор. 83; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 133; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 1, 48, 368; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 50, 107; ч. I, т. VI, 1883, стор. 25, 96, 121, 176, 581, 609, 718; ч. III, т. I, 1863, стор. 137; ч. VI, т. I, 1876, стор. 47; ч. VII, т. I, 1886, стор. 4, 77, 78, 81; ч. VIII, т. II, 1894, стор. 407; ч. VIII, т. III, 1909, стор. 79; ЗНТШ, 1892, т. I, стор. 125; 1897, т. XIX, стор. 6, 45; 1898, т. XVI, стор. 25, т. XXII, стор. 43; 1899, т. XXX, стор. 13, т. XXXI—XXXII, стор. 51; С. Бершадський, «Рус.-евр. архив», кн. III, стор. 81, 119; П. Батюшков, «Волынь», стор. 60, 63, 68, 69, «Белоруссия», стор. 72, 94 і ін.

*Крилошана: ис Кри(лошаны) *село? на Перемишльщині* 20

Кропивники *присілок* 79

***Круда**: оув озера. оу Круды *між Городною і Меречью* 81

***Крукиничі**: Крукиницкии *(прикм.) парафія?* 20 — Я. Головацький, «Памятники», 1867, стор. 26

Крупой (Острозское) *село* 6 — М. Стрийковський, «Kronika», стор. 32, 37; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 146, 182, 207, 248—285; ч. VI, т. I, 1876, стор. 10; ч. VII, т. I, 1886, стор. 160; «Arch. Sang.», т. I, стор. 6; А. Яблоновський, «Źródła», т. VIII, стор. 35, 41, 85

***Крупско:** противу Крупска *село* 64

***Кулва:** ѡпроче Кулвы *село* 40

***Куликовы** лѣски: с Коуликовыми лѣски 31 —AGZ, т. X, 1864, № 2830; КС, 1884, X, стор. 390; 1885, II, стор. 361; ЗНТШ, 1898, т. XXI, стор. 2, т. XXIII, стор. 83; 1899, т. XXXI—XXXII, стор. 23; 1909, т. XCI, стор. 212; 1910, т. XCVI, стор. 106

***Крылосъ:** Скрылоса *місто?* 1 *див.* **Клиросъ**

***Куцева** нива: по Куцеву ниву *мікротопонім* 12

***Куꙗвьская** земля: Куꙗвскыи землѣ *(род. відм.)*, съ...землѧми... Куꙗвьскою 14, 17— М. Стрийковський, «Kronika», стор. 50; М. Бєльський, «Kronika», стор. 33; «Літ. Величка», т. I, стор. 281; В. Татищев, «История», т. I, стор. 198; Т. Вага, «Historya», стор. 131

***Ланъцюская** волость: сь Ланъцюскои волости 38

Лебедєво, к Лебедєву, лебедевьскаꙗ *(прикм.) село* 40 — М. Тихомиров, СРГ, стор. 224, 238

***Лєѡ[нбургъ]** ѡтъ Леѡ[нбурга] 52 *див.* **Львовъ**

***Лепиники:** до (ѿ(т)) Лепиниковъ *село* 40

Лесокъ Чорный 6

***Лесъ** Камень: до Каменя леса 6

Лесъ Ретовъ *під Луцьком* 6

***Лисна:** на Лиснѣ *річка, л. пр. Ілемка* 76 — П. Маштаков, «Список», стор. 15; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 358

***Лисчынъская** грань, дорога: грани, дороги Лисчынъское *під Луцьком мікротопонім* 6

***Литва:** оу Литву, кь Литвѣ (зъ, з) Литвы *князівство* 14, 37, 45, 49, 63 — В. Татищев, «История», т. I, стор. 440; «Літ. Величка», т. I, стор. 91, 193, 218, 221, 227, 265, 267, 269, 278, 279, 311, 338, 344, 351, 429, 431, 444, 446, 452, 453, та ін., т. II, стор. 561; «Літ. Самовидця», стор. 11, 38; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 18, 46, 53, 117, 256, 296, 334, 349; В. Ляскоронський, «Иностр. карты», стор. 27; «Архив ЮЗР», ч. I, т. VI, 1883, стор. 497; КС, 1884, X, стор. 384; В. Модзалевський, «Малоросс. род.», т. I, стор. 45

Литовъская земля: оу Литовьской земли, землю Литовьскую, слитовъскоѣ землѣ 2, 40, 62 *див.* **Литва**

Лобунова Арвистова Пѧди *село? під Ковном по р. Невяжі* 40

Ловища Оуюновая *мікротопонім* 12

***Ловы** Скоистерскии: оу Ловехъ Скоистерскихъ 40

Логожескъ *місцевість?* 40 — «Акты ЗР», т. I, стор. 59

Логозскаѧ дань *майно Воишвилта* 40

Лукно Гнидковича *село?* 35 — КС, 1890, XI, стор. 315

***Луцкъ:** из(съ) Луцка, въ(у, оу) Луцку,

29 — В. Татищев, «История», т. IV, стор. 458

Опошескь *село?* 40

***Осташишки:** на поля Осташишки 9

Острозское (Крупой) *село* 6 *див.* **Крупой**

***Ошмена:** изъ Ошмены *місто в Литві* 45,49

ѠзерѦны *присілок* Свищова 67 — А. Андріяшев, «Очерк ист.», стор. 77; Г. Оссовський, «Из путев. зап.», стор. 44—46; «Arch. Sang.», т. I, стор. 56, 57; «Архив ЮЗР», ч. I, т. VI, 1883, стор. 431; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, стор. 293

Ѡлита *місцевість?* 40

Ѡрда, Орду, 23, 58—«Архив ЮЗР», ч. III, т. I, 1863, стор. 153; ч. VII, т. I, 1886, стор. 96, 112; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 64, 118, 145, 335, 354

Ѡстрогъ, подъ Острогомъ, въ Острозе *місто* 6, 67— А. Андріяшев, «Очерк ист.», стор. 61; М. Любавський, «Очерк», стор. 45; Д. Іловайський, «Ист. Росс.», стор. 38; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 269, 315, ч. I, т. VI, 1883, стор. 153, 223, 672; ч. III, т. I, 1863, стор. 83, 137, 138; ч. VII, т. I, 1886, стор. 111; ч. VIII, т. III, 1909, стор. 60, 75; А. Забєлін, «В.-ст. обозр.», стор. 29, 34, 89, 105, 107, 155, 281, 294, 323, 329, 357; ЗНТШ, 1892, т. I, стор. 125; 1897, т. XIX, стор. 6, 45; 1898, т. XXII, стор. 8, 31, т. XXIII, стор. 23, т. XXV, стор. 12, 14, 15, т. XXVI, стор. 27, т. XXVII, стор. 50; 1899, т. XXXI—XXXII, стор. 51; 1900, т. XXXIII, стор. 12, 38; 1906, т. LXXII, стор. 236; 1910, т. XCVI, стор. 43; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, №2; КС, 1882, V, стор. 301, VI, стор. 382, X, стор. 168; 1883, XI, стор. 343—345; 1885, XII, стор. 411; 1886, V, стор. 74, 158, 160, VI, стор. 238; 1888, IV, ч. II, стор. 22, 23, VII, стор. 86; 1890, I, ч. I, стор. 214, VI, ч. I, стор. 406, 495, XI, стор. 323; 1891, V, ч. I, стор. 260, 267, VII, ч. I, стор. 110, X, стор. 13; 1894, I, стор. 120, III, стор. 580; 1896, V, стор. 226, 229—234; 1897, II, стор. 320, V, стор. 177—207; 1898, IV, стор. 30; 1900, V, ч. II, стор. 123, 126, VI, ч. I, стор. 280, IX, ч. II, стор. 87; 1902, I, ч. I, стор. 73, VII—VIII, стор. 13, XI, ч. I, стор. 296; «Літ. Самовидця», стор. 15; «Літ. Величка», т. II, стор. 171; «Інш. матер.»; I. Стебельський, «Przydatek», стор. 113, 127, 144

Пачковичѣ *присілок до с. Бибел під Перемишлем* 17

Пекули(ч) *село* 51

***Перевозъ** Изьбищьный: Изьбищьного перевоза *мікротопонім* 12

***Перевозъ** Степаньча: до Степаньча перевоза *мікротопонім* 12

***Переделки:** Переделокъ *(род. відм.) острів* 6

ПерелаѦ *село* 40

***Перемышль**: оу Перемышли *місто* 51, 53 — М. Бєльський, «Kronika», стор. 62; Е. Калужняцький, «Кирилл. письмо», стор. 8; М. Карамзін, «История», т. IV, стор. 249; М. Тихомиров, СРГ, стор. 224, 235; «Указатель», стор. 250, 255, 266, 277, 282, 284, 329, та ін.; М. Теодорович, «Ист.-ст. опис.», т. III, стор. 12, 679; В. Татищев, «История», т. II, стор. 74, 57, 201, 238; «Архив ЮЗР», ч. I, т. VI, 1883, стор. 50; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 70, 370; М. Барсов, «Материалы», стор. 187; ЗНТШ, 1898, т. XXVI, стор. 5, 14; 1899, т. XXVII, стор. 9, т. XXX, стор. 3, т. XXXI—XXXII, стор. 14, 15, 26, 29, 34, 52; 1900, т. XXXV—XXXVI, стор. 11; 1906, т. LXXIII, стор. 129, 134, 182, 199; 1907, т. LXXIV, стор. 141, 239; «Акты ВК», т. XVI, 1889, стор. 23; КС, 1886, т. I, стор. 19, 27, 75, 201; С. Голубєв, «П. Могила», стор. 76, 393, 555; Я. Михаловський», «Księga», стор. 799; А. Петрушевич, «Гал. истор. сб.», стор. LXXVI

***Перемышльская** волость: оу Перемыскоѣ волостѣ, ис Перемышльскоѣ волости 2, 38 *див.* **Перемышль**

***Перерескиий** гостинець: Перереского гостинца 6

***Переяславль:** исъ Переяславля, въ(у) Переяславли, оу ПерєѦславли 15, 61 — «Соф. врем.», стор. 293; А. Прохаска, «Codex», стор. CIV

***Песчанъка** Бродокъ: отъ Песчанъки Бродку 6

***Петковичь** межа: отъ (до) Петковичь межи 9, 10

***ПерѴновъ** ДѴбъ: до ПерѴнова ДѴба *мікротопонім* 5

Пилипова Роуда *село* 64

Пиньскыи мостъ 19 — П. Іванов, «Истор. судьбы», стор. 145; М. Любавський, «Очерк», стор. 51

Пичеви Точывско *село* 6

***Пичники:** ис Пичник? 71

***Плотьская** земля: съ... землАми... Плотьскою 14 — В. Татищев, «История», т. II, стор. 226; В. Курашкевич, А. Вольф, «Zapiski»; С. Розвадовський, «Studia»; В. Ташицький, «Dwie nazwy», стор. 41—44, «Słowiańskie nazwy», стор. 41; Т. Лер-Сплавинський, «O pochodzeniu», стор. 80, 89, 92; Т. Любомирський, «Kodeks», № 12, 19, 51, 64, 70, 72, 84, 88, 93, 95, 98, 109, 129, 175, 195; Б. Ульяновський, «Dokumenty», стор. 154, 293, 309; Я. Кохановський, «Codex», № 22, 80, 82, 84, 406, 472; М. Гандельсман, «Księga», № 465, 531, 543, 644; К. Зєргоффер, «Nazwy», стор. 297; ЗНТШ, 1893, т. II, стор. 135

Пнеколътъ (Пникнутъ) *село під Перемишлем* 20 — Я. Головацький, «Памятники», 1867, стор. 42; І. Линниченко, ЖМНПр., стор. 150; Г. Ступніцький, «Geograf.-st. opis», стор. 90; ЗНТШ, 1898, т. XXIII—XXIV, стор. 135

***Повѣтъ** Каменецкий: оу Каменецком(ъ) повѣтѣ 31

***Повѣтъ** Радуньский: Радуньского повѣта 9

***Поддубци:** до Поддубецъ, Поддубецъкий *(прикм.) село* 6 — «Архив ЮЗР», ч. VIII, т. I, 1893, стор. 102

***Подолье:** оу Подольи (ку Подолю?) *край* 49, 57 — М. Стрийковський, «Kronika», стор. 7; М. Бєльський, «Kronika», стор. 72; М. Любавський, «Очерк», стор. 51; Д. Іловайський, «Ист. Росс.», стор. 16; А. Прохаска, «Codex», стор. CLXXIX; «Густ. літ.», стор. 339; «Акты ЗР», т. II, 1848, стор. 4; КС, 1882, I, стор. 15, 47; «Інш. матер.»

***Подольская** земля: оу Подолскои земли, Подольскоӥ земли 24, 31 *див.* **Подолье**

***Подъзоужецъ:** връхъ Подъзоужца 1

Покꙋтье *край* 65 — Богд. Хмельн., III, стор. 107; КС, 1890, V, стор. 87, VI, стор. 87, VII, стор. 69; «Літ. Величка», т. IV, стор. 193; В. Татищев, «История», т. II, стор. 157

Поле Шеломыньскоє 36

Полеский гостинєцъ *на Поліссі* 6 — В. Татищев, «История», т. II, стор. 255; «Архив ЮЗР», ч. VIII, т. IV, 1907, стор. 368

Полисѣй Бродъ *річка* 1

***Полотскъ:** ꙋ Полотскоу 31 *див.* **Полоцкъ**

***Полоцкъ:** Полотскоꙋ, (к) Полоцку (Полотску), во Поло(ц)кꙋ, Полоцкомъ *місто* 31, 40, 68, 77 — «Собр. др. гр.», стор. IV; Д. Іловайський, «Ист. Росс.», стор. 13; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 31, 286, 287; М. Бєльський, «Kronika», стор. 91; М. Волков, «Стат. св.», стор. 31, М. Любавський, «Очерк», стор. 35, 44, 51; П. Батюшков, «Белоруссия», стор. 63, 65; Ф. Леонтович, «Источники», стор. 44; М. Карамзін, «История», т. IV, стор. 211; Є. Карський, «О языке», стор. 27

Полтескъ 40 *див.* **Полоцкъ**

***Польская** земля: Польскыи землѣ *(род. відм.)* 17

Полъдъгаґєцькыи путь 12 — КС, 1895, VII—VIII, стор. 21; 1890, VI, стор. 86; М. Теодорович, «Ист.-ст. опис.», т. III, стор. 20, 119, 213; В. Ляскоронський, «Боплан», стор. 13, «Иностр. карты», стор. 13; «Архив ЮЗР», ч. I, т. VI, 1883, стор. 208, 210; «Літ. Самовидця», стор. 94, 209

***Поморская** земля; Поморскыи землѣ *(род. відм.)* 17

***Порта:** по Порти *річка*? 40

Потокъ: Володиславъ 1, Колъменские 5, Мутвичьный 12, Стынь 1, Чирвоныи 1

***Прудникъ:** ку Прунику *урочище біля м. Рожисча* 6 — «Указатель», стор. 659

***Пруська** земля: землю Пруськую 62

ПунА *місто на р. Немонъ* 40 — М. Тихомиров, СРГ, стор. 224, 237; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 343

Путницѫ *потік* 17

Пуща Ретовская: Ретовское пущы 6

***Пѣсокъ** Чорный, ω(т) Чорного Пѣска 58

Пѣсочна *погост* 15 — В. Ляскоронський, «Боплан», стор. 14, «Иностр. карты», стор. 14

Пѣсчаныи Бродъ, ω(т) Пѣсчана Броду 19 — П. Іванов, «Истор. судьбы», стор. 145

ПАди Арвистова Лобунова *село? під Ковном по р. Невяжі* 40

***Радивоункови** ставъ: оу ставу Радивоунковѣ 20

Радогоща *село* 67 — «Arch. Sang.», т. I;

139, 188—190, 225, 269, т. II, стор. 298; «Літ. Самовидця», стор. 37; «Книга б. ч.», стор. 99; ЗНТШ, 1897, т. XIX, стор. 41, 42, т. XX, стор. 20; 1898, т. XXIII—XXIV, стор. 6—9; 1899, т. XXVIII, стор. 2, 4, 5, 12—24; 1909, т. XCII, стор. 68, 69, 71; 1910, т. XCIII, стор. 163; КС, 1882, I, стор. 6; 1896, II, стор. 213, 214; «Архив ЮЗР», ч. I, т. VI, 1883, стор. 42, 341; ч. VIII, т. V, 1907, стор. 428; «Акты ЮЗР», т. I, стор. 217; т. VII, 1872, стор. 50, 51, 137, 369, т. VIII, 1875, стор. 4; «Акты ЗР», т. I, стор. 46, 47, 51, 63, 66, 70, 95, 99, 100, 126, 127, 177, 180, 204, 209, 220, 245, 268, 288, 296, 307, 308, 331, 342, 343, 347, 360, 361, 370; т. II, 1848, стор. 17, 22, 26, 27; В. Татищев, «История», т. I, стор. 329, 406, 425, т. II, стор. 33; т IV, стор. 102

***Смотрицкая** волость: у Смотрицкой волости 55 *див.* **Смотрич**

Смотрич, оу Смотричи *місто на Поділлі* 24 — Я. Головацький, «Памятники», 1867, стор. 18; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 7, 104; ЗНТШ, 1895, т. VII, стор. 2, 3; 1896, т. IX, стор. 47; 1899, т. XXXI—XXXII, стор. 50—52; КС, 1884, X, стор. 10, 271, 310, 394; 1891, X, стор. 110, 403; С. Голубєв, «П. Могила», стор. 92; «Архив ЮЗР», ч. VII, т. II, 1890, стор. 185, 178—181, 186, 523; П. Батюшков, «Подолия», стор. 61, 85, 238; В. Ляскоронський, «Боплан», I, стор. 12; А. Прохаска, «Codex», стор. 38, 39; «Дополнения», стор. 127; «Киевлянин», 1840, стор. 84; AGZ, т. X, 1884, № 2316, 2043; І. Данілович, «Scarbiec», т. II, стор. 121, 124

Смотрич, горѣ Смотричемъ *річка на Поділлі* 24, 57 — Я. Головацький, «Памятники», 1867, стор. 18; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 8; П. Маштаков, «Список», стор. 4; М. Барсов, «Материалы», стор. 100; «Архив ЮЗР», ч. V, т. I, 1869, стор. 315, 399; ч. I, т. VI, 1883, стор. 236; В. Ляскоронський, «Боплан», I, стор. 11, 12, «Иностр. карты», стор. 11; КС, 1884, IX, стор. 8; 1899, I, стор. 98

СнѦтинь місто 65 — В. Ляскоронський, «Боплан», I, стор. 9, «Иностр. карты», стор. 9; Г. Ступніцький», «Geograf.-st. opis»; «Книга б. ч.», стор. 108; КС, 1884, X, стор. 330, 416; 1885, II, стор. 296; 1896, II, стор. 226; 1900, VI, стор. 152; ЗНТШ, 1897, т. XVI, стор. 14; т. XVII, стор. 36; 1910, т. XCVI, стор. 107

***Соколь:** къ Соколю *село?* 6

Солчники, оу Солчницехъ *волость, маєток Андрея Борисовича* 40

Соменьцо *озеро* 76

***Сомниця:** на Сомници *річка* 76

Сочава: оу (в) Сочавѣ *місто* 42, 66 — М. Стрийковський, «Kronika», стор. 8; «Ист. Молд.», 1965, стор. 86, 89; О. Чоловський, «Sprawy», стор. 16; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 30, 31; «Літ. Величка», т. I, стор. 14, 145—148, 452, 453; «Зап. Одесс. общ.», т. VI, стор. 432; КС, 1883, VII, стор. 433; 1899, VIII, стор. 74; 1890, V, стор. 84; Я. Михаловський, «Księga», стор. 668, 670, 682, 690, 692; С. Голубєв, «П. Могила», стор. 30, 31; «Архив ЮЗР», ч. III, т. IV, 1914, стор. 168; «Літ. Самовидця», стор. 118; М. Мохов, «Молдавия», стор. 124

Стависче Бобровое *мікротопонім* 6

Ставки *біля с. Свищова* 67 — «Arch. Sang.», т. I, стор. 20; А. Андріяшев, «Очерк. ист.», стор. 77

Ставъ Марковъ: до (ѡ(т)) Маркова Става *село в гирлі р. Луги, пр. Буга* 19

***Ставъ** Радивоунковъ: оу ставу Радивоунковѣ 20

Станково *село* 29 — Т. Стецький, «Z. boru», стор. 228; М. Барсов, «Материалы», стор. 120; «Акты ВК», т. II, 1866, стор. 209

Стародуб, Стародубський *(прикм.) місто на р. Бабинець (Бабинці)* 81 — КС, 1882, VIII, стор. 243—247; 1883, III, стор. 658, XII, стор. 561; 1887, XII, стор. 698, 699; 1889, IV, стор. 74; 1890, VI, ч. I, стор. 405; 1891, I, ч. I, стор. 73, 77, 79, 88, VIII, ч. I, стор. 224, IX, стор. 431, 436, 459; 1902, т VII—VIII, ч. I, стор. 284; 1905, т. VII—VIII, ч. II, стор. 45; ЗНТШ, 1897, т. XX, стор. 18; 1899, т. XXVIII, стор. 8, т. XXIX, стор. 11, т. XXX, стор. 15; 1909, т. XCI, стор. 183, 186, т. XCII, стор. 36, 41, 68, 69, 73; «Труды ЧГ», вип. 1, стор. 25, 37, вип. 5, стор. 71, 102, 106, вип. 8, стор. 77, 106, 115,

вип. 10, стор. 1, 46, 47, вип. 11, стор. 5—9, 18, 27, 36, 105, 201, 202, вип. 12, стор. 5, 7, 16, 30, 42, 87, 98; «Акты ЗР», т. I, стор. 163, 192; В. Модзалевський, «Малоросс. род.», т. II, стор. 475—479; О. Лазаревський, «Описание», стор. 27—33; О. Русов, «Описание», т. I, стор. 2, 4, 32, 33, т. II, стор. 67, 143, 248, 250; М. Карамзін, «История», т. V, Примечания, стор. 109; «Архив ЮЗР», ч. VII, т. I, 1886, стор. 60; М. Стрийковський, «Kronika», стор. 98, 123

Старуня *село в Галичині на р. Мала Бистриця* 29 — ЗНТШ, 1898, т. XXIII, стор. 41

***Степаньча** перевозъ: до Степаньча перевоза *мікротопонім* 12

Страшевичи *село* 1

***Стрѣши(н):** къ Стрѣшинꙋ, к Стрѣшин(ꙋ) *село?* 78 — «Акты ЗР», т. I, стор. 28

***Стрижово:** *село на р. Буг* 25 — «Болеслав», стор. 108; «Акты ВК», т. XIX, 1892, стор. 52—54, т. XXIII, 1896, стор. 42, 43, 46, 144, 145, 147, 148; П. Іванов, ЗНТШ, стор. 120

***Струга:** Струги *(род. відм.) острів* 6 — В. Ляскоронський, «Иностр. карты», стор. 15, «Боплан», I, стор. 15

Стрыюв(ъ) Рог(ъ) *ліс* 31

Стынь потокъ 1

***Стыръ:** Стыромъ, по Стыру *річка, п. пр. Прип'яті* 6 — А. Забєлін, «В.-ст. обозр.», стор. 23; «Архив ЮЗР», ч. VII, т. I, 1886, стор. 153, 165; ч. VIII, т. III, 1909, стор. 3; КС, 1882, I, стор. 88, 508; 1883, VII, стор. 427; 1896, I, стор. 18; 1899, IV, стор. 38; «Акты ВК», т. XVIII, 1891, стор. 236, 375; «Зап. Од. общ.», т. X, стор. 375; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 175, 176; «Літ. Самовидця», стор. 23; В. Татищев, «История», т. IV, стор. 13, 136, 184, 222; «Указатель», стор. 772; М. Теодорович, «Ист.-ст. опис.», т. III, стор. 7; А. Андріяшев, «Очерк ист.», стор. 84; М. Барсов, «Материалы», стор. 103; AGZ, т. II, 1870, стор. 63; «Інш. матер.»

***Судомиръ:** ꙋ(у) Судомири *місто* 17, 48— М. Стрийковський, «Kronika», стор. 45; М. Бєльський, «Kronika», стор. 91; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 1, 3, 26, 41, 111

***Судомирьская** земля: Сꙋдомирскои землѣ *(род. відм.)* съ... землѧми... Судомирьскою 14, 17 *див.* **Судомиръ**

***Соутычка:** връхъ Соутычкы 1

***Сѣверская** земля: землю Сѣверскую 59

***Сѣножати** Бѣлошевы: ω(т) Бѣлошевъ сѣножати 12

Сянокъ: Сяноцькыи *(прикм.) місто* 12

***Сянъ:** до Сяну *річка* 55

***Сѧхово:** противъ Сѧхова *село* 64 — «Акты ЗР», т. I, стор. 43, 44

***Теребовльская** волость: оу Теребовльскии волости 60

Теремъное, теременский, теременьское *(род. відм., прикм.) село* 6 — «Описание», стор. 10; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 239; ч. VI, т. I, 1876, стор. 10, 256; ч. III, т. IV, 1914, стор. 729; КС, 1898, I, стор. 18; 1899, I, стор. 97; «Акты ЮЗР», I, 1863, стор. 261; «Акты ВК», т. II, 1866, стор. 212; «Чтения Общ. Нест. Летоп.», кн. XVIII, розд. III, стор. 63

Тернава: Тернаву рѣку *л. пр. Дністра* 28 — В. Ляскоронський, «Боплан», I, стор. 11, 14, «Иностр. карты», стор. 11, 14; М. Барсов, «Очерки», стор. 100; П. Маштаков, «Список», стор. 25

***Тѣшковичи:** оу Тѣшковичи(х), оу Тѣшковичехь, оу Тѣшькови(ч) *село* 51

* **Тоимо:** ω(т) Тоимѧ *село* 78

***Толочокъ:** Толочку 78

***Толъмачь:** на Толъмачи *село під Коломиєю на р. Прут* 71 — Я. Головацький, «Памятники», 1867, стор. 15; В. Ляскоронський, «Боплан», I, стор. 10, «Иностр. карты», стор. 9, 10; ЗНТШ, 1898, т. XXI, стор. 2, т. XXVIII, стор. 24, 37, 38, 45, 46, 48, 114, 121; «Акты ЮЗР», т. I, 1863, № 5; М. Барсов, «Материалы», стор. 199; «Указатель», стор. 475; КС, 1885, II, стор. 296; Г. Ступніцький, «Geograf.-st. opis»

***Тополный:** Тополного *(род. відм.) острів* 6

Торунь, ис Торунѧ *місто на р. Віслі* 8 — М. Стрийковський, «Kronika», стор. 49; «Болеслав», стор. 108; «Акты ЗР», т. I, 1846, стор. 335, 337; «Архив ЮЗР», ч. I, т. I, 1859, стор. 63, 82; ч. I, т. VI, 1883, стор. 701; ч. VIII, т. V, 1907, стор. 92; «Літ. Величка», т. I, стор. 234, 246, 248, 249, 254, 264—266, 279, 315, 347, 352, 353, 356—358, 368, 429, 432, 435, 454; КС, 1898, VI,

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

A. G.— Archiwum Główne Akt Dawnych.

A G Z — Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczy Pospolitej polskiej z archivum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie w skutek fundacji śp. Alexandra hr. Stadnickiego, wydane staraniem Galicyiskiego wydziału krajowego, t. I—XVI, Lwów, 1868—1894.

«А к т ы» — Русская историческая библиотека, издаваемая Археографической комиссией, т. XV. Акты из метрики литовской 1374—1529, СПб., 1895.

«А к т ы АЭ» — Акты, собранные в библиотеках и архивах Российской империи Археографической экспедицией Императорской Академии наук. Дополнено и издано высочайше учрежденной комиссией (1294—1598), т. I, СПб., 1836.

«А к т ы ВК» — Акты, издаваемые Виленской комиссией для разбора древних актов, Вильно, 1865—1912.

«А к т ы ЗР» — Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией, т. I—VI, СПб., 1846—1855.

«А к т ы и с т о р.» — Акты исторические, относящиеся к России, извлеченные из иностранных архивов и библиотек, издаваемые А. И. Тургеневым, т. I, СПб., 1841.

«А к т ы ЮЗ» — Акты, относящиеся к истории заселения юго-западного края, т. I—XII.

«А к т ы ЮЗР» — Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, т. I—XI, СПб., 1863—1879.

А н д р і я ш е в А., «Очерк ист.» — А. М. А н д р и я ш е в, Очерк истории Волынской земли до конца XIV столетия (с картой Волынской земли), Киев, 1887.

А н т о н і І., «Opowiadania» — I. A n t o n i, Opowiadania historyczne, ks. II, Lwów, 1875.

А н т о н і І., «Zameczki» — I. A n t o n i, Zameczki podolskie na kresach multańskich. Wydanie drugie przerobione i powiększone przez autora, t. II. Kamieniec nad Smotryczem, Warszawa, 1880.

А н т о ш и н М., «Закарп. гр.» — Н. С. А н т о ш и н, Закарпатська грамота 1404 г., «Научные записки Ужгородского государственного университета», т. XIII, Львов, 1955.

A r c h.— Archiwum państwowe w Krakowie, oddziały na Wawelu.

«A r c h i v a» — B. H a s d e u, Archiva istorică a Romănii, Collecţiune critică de dokumente asupra trecutului romăni, t. I, Bucureşti, 1864.

«А р х и в ЮЗР» — Архив Юго-Западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов, учрежденной при Киевском военном, Подольском и Волынском ген.-губернаторе, Киев, 1859—1914.

«A r c h. S a n g.» — Archivum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie wydane nakładem właściciela, pod kierownictwem Z. L. Radzimińskiego przy współudziale P. Skobielskiego i B. Gorczaka, t. I—IV, Lwów, 1886—1887.

«А р х. с б.» — Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси, издаваемый при управлении Виленского учебного округа, т. I—XI, Вильно, 1865—1890.

A. S.— Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Slawucie.

«A t h e n a e u m» — Athenaeum. Pismo zbiorowe poswięcone historji, filozofji, literaturze, sztukom it. d. Wydawca J. I. Kraszewski, t. II, Wilno, 1842.

А.-Ч у ж б и н с ь к и й, «Очерки» — А. С. А ф а н а с ь е в - Ч у ж б и н с к и й, Поездка в Южную Россию, ч. 2. Очерки Днестра, СПб., 1863.

Б а г а л і й Д., «История» — Д. Б а г а л е й, История Северской земли до половины XIV ст., вып. 1, Киев, 1878.

Б а г а л і й Д., «Очерки» — Д. И. Б а г а л е й, Очерки из истории колонизации и быта степной окраины Московского государства, т. I. История колонизации, М., 1887;

т. II. Материалы для истории колонизации и быта степной окраины Московского государства в XVI—XVII ст., собранные в разных архивах, Харьков, 1886.

Балінський М., «Hist. m. Wilna» — M. Baliński, Historia miasta Wilna, t. I, Wilno, 1836.

Балінський М., «Staroż. Pol.» — M. Baliński, S. Lipiński, Starożytna Polska, t. III, Warszawa, 1886.

Бальцер О., «Genealogia»—O. Balzer, Genealogia Piastów, t. II, Kraków, 1895.

Бантиш-Каменський Д., «История» — Д. Бантыш-Каменский, История Малой России, М. 1870.

Баранович О., «Залюднення» — О. Баранович, Залюднення Волинського воєводства в першій половині XVII ст., Київ, 1930.

Барбашев А., «Витовт» — А. Барбашев, Витовт и его политика до Грюнвальденской битвы, СПб., 1885.

Барбашев А., «Очерк» — А. Барбашев, Витовт. Последние двадцать лет княжения, 1410—1430 (Очерк литовско-русской истории XV в.), СПб., 1891.

Барсов М., «Материалы» — Н. П. Барсов, Материалы для историко-географического словаря России, Вильно, 1865.

Барсов М., «Очерки» — Н. П. Барсов, Очерки русской исторической географии. География Начальной летописи, Варшава, 1873.

Батюшков П., «Белоруссия» — П. Н. Батюшков, Белоруссия и Литва. Исторические судьбы северо-западного края, СПб., 1890.

Батюшков П., «Волынь» — П. Н. Батюшков, Волынь. Исторические судьбы юго-западного края, СПб., 1888.

Батюшков П., «Памятники» — П. Н. Батюшков, Памятники русской старины в западных губерниях, вып. 8. Холмская Русь, СПб., 1885.

Батюшков П., «Подолия» — П. Н. Батюшков, Подолия. Историческое описание, СПб., 1891.

B. Cz.— Biblioteka czartoryskich w Krakowie.

Бевзенко С., «Доповіді та повідомлення» — С. П. Бевзенко, До історії категорії роду іменників в українській мові, «Доповіді та повідомлення Ужгородського державного університету. Серія філологічна», № 5, Ужгород, 1960.

Бевзенко С., «З істор. коментар.» — С. П. Бевзенко, З історичних коментарів до українського словотвору, «Наукові записки Ужгородського державного університету», т. XXXVII, Львів, 1959.

Бевзенко С., «З іст. словотв.» — С. П. Бевзенко, З історії словотвору дієслів української мови, «Наукові записки Ужгородського державного університету», т. XXXV, Львів, 1958.

Бевзенко С., «Істор. морф.» — С. П. Бевзенко, Історична морфологія української мови, Ужгород, 1960.

Бевзенко С., «Нариси» — С. П. Бевзенко, Нариси з історичної граматики української мови. Морфологія, Київ, 1953.

«Белорус. арх.» — Белорусский архив древних грамот И. Григоровича, ч. 1, М., 1824, ч. 2, М., 1828.

Бершадський С., «Рус.-евр. арх.» — Русско-еврейский архив. Документы и материалы для истории евреев в России, т. I—III, Документы и реестры к истории литовско-русских евреев (1388—1555), Собрал и издал С. А. Бершадский, СПб., 1882.

Бестужев-Рюмін К., «Русск. ист.» — К. Н. Бестужев-Рюмин, Русская история, т. II, вып. 1, СПб., 1885.

Бєляєв І., «Рассказы» — И. Беляев, Рассказы из русской истории, кн. 1, М., 1865.

Бєльський М., «Kronika» — Kronika Marcina Beilskiego, t. II, Sanok, 1856.

Богдан І., «Vechile» — Vechile Critike moldvenești până La Urechia. Texte slave cu studiu, traduceri și note de Joan Bogdan, București, 1891.

Богд. Хмельн.— Возз'єднання України з Росією. Документи і матеріали в трьох томах, т. III, М., 1953. Російська назва: Воссоединение Украины с Россией. Документы и материалы в трех томах.

Бодянський О., «Ист. Руссов» — О. Бодянский, История Руссов или малой России, М., 1846.

«Болеслав» — Болеслав Юрий II князь всей Малой Руси. Сборник материалов и исследований, сообщенных О. Гонсиоровским, А. А. Куником, А. С. Лаппо-Данилевским, И. А. Линниченком, С. Л. Пташицким и И. Ржежабеком, СПб., 1907.

Борковський В., Кузнецов П., «Истор. грам.» — В. И. Борковский, П. С. Кузнецов, Историческая грамматика русского языка, М., 1963.

Борковський В., «Синтаксис» — В. И. Борковский, Синтаксис древнерусских грамот, т. II, М., 1958.

Будде Є., «Лекции» — Е. Ф. Буддэ, Лекции по истории русского языка, Казань, 1907.

Будилович А., «Памятники» — А. Будилович, Чудотворная икона пресвятой богородицы в г. Холме, «Памятники русской старины в западных губерниях», издаваемые с высочайшего соизволения П. Н. Батюшковым, вып. 7. Холмская Русь, СПб., 1885.

Бузук П., «Нарис іст.»— П. Бузук, Нарис історії української мови, Київ, 1927.

Булаховський Л., «Мовознавство»—Л. А. Булаховський, З історичних коментаріїв до української мови, «Мовознавство», 1951, № 9.

Булаховський Л., «Наук. зап.»—Л. А. Булаховський, З історичних коментаріїв до літературної української мови, «Наукові записки Київського державного університету», т. VI, вип. 1, Київ, 1947.

Вага Т., «Historya» — Teodor Waga, Historya książąt i królów polskich. Krótko zebrana, dla lepszego użytku znacznie przerobiona i pomnożona, Wilno, 1824.

Вапоаський Б., «Dzieje» — B. Wapowski, Dzieje korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego od roku 1380 do 1535, ze swiego odkrytego spółczesnego rękopismu z języka łacińskiego przetłumaczył M. Malinowski, t. I—II, Wilno, 1847.

Василевський А., «Ист. г. Вильны» — А. Василевский, История города Вильны, «Памятники русской старины в западных губерниях», издаваемые с высочайшего соизволения П. Н. Батюшковым, вып. 5, СПб., 1872.

Василенко І., «Истор. грамм. р. я.» — И. А. Василенко, Историческая грамматика русского языка. Сборник упражнений, изд. 2, М., 1965.

«Вестн. Европы» — Вестник Европы, составляемый Михаилом Каченовским, ноябрь — декабрь, № 21—22. Смесь, М., 1828.

«Вест. ЮЗ и ЗР» — Вестник Юго-Западной и Западной России. Историко-литературный журнал, т. II, Киев, 1862.

Волков М., «Стат. св.» — Н. В. Волков, Статистические сведения о сохранившихся древнерусских книгах XI—XIV веков и их указатель, [СПб.], 1897.

Вольф А., «Mazow. zap.» — A. Wólff, Mazowieckie zapiski herbowe z XV i XVI wieku, Kraków, 1937.

Вольф Й., «Ród» — Józef Wólff, Ród Gedimina, Kraków, 1886.

Вольф Й., «Senatorowie» — Józef Wólff, Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386—1795, Kraków, 1885.

Востоков О., «Описание» — А. Востоков, Описание русских и словенских рукописей Румянцевского музея, СПб., 1842.

«Временник» — Временник императорского Московского общества истории и древностей российских, кн. 3. Смесь, М., 1849.

Гандельсман М., «Księga» — M. Handelsman, Księga ziemska płońska 1400—1417. Najdawniejsze księgi sądowe mazowieckie, t. I, Warszawa, 1920.

Голембйовський Я., «Dzieje» — Dzieje Polskie za Władysława Jagiełły J. Gołębiowskiego, t. I, Warszawa, 1846.

Головацький Я., «Памятники», 1865 — Я. Головацкий, Памятники дипломатического и судебно-делового языка русского в древнем Галицко-Володимирском княжестве и в смежных русских областях с второй половины XIV ст., «Науковый сборник, издаваемый Литературным обществом Галицко-русской матицы», вып. 3, Львов, 1865.

Головацький Я., «Памятники», 1867 — Я. Головацкий, Памятники дипломатического и судебно-делового языка русского в древнем Галицко-Володимирском княжестве и в смежных русских областях в XIV и XV ст., Львов, 1867.

Головацький Я., «Хрестоматия» — Я. Головацкий, Хрестоматия церковно-славянская и древне-русская в пользу учеников высшей гимназии в цес. кор. Австрийской державе, Відень, 1854.
Голубєв С., «П. Могила» — С. П. Голубев, Петр Могила, Киев, 1883.
Голубинський Є., «История» — Е. Голубинский, История русской церкви, т. II, М., 1900.
Горжицький К., «Pałączenie» — K. Gorzycki, Pałączenie Rusi Czerwonej z Polską za Kazimierza W., Lwów, 1889.
Грабовський М., Пшездзецький О., «Źródła» — M. Grabowski, A. Przezdziecki, Źródła do dziejów polskich, t. I, Wilno, 1843.
Гребеняк В., ЗНТШ—В. Гребеняк, Сліди скитської культури в Галичині, «Записки Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка», т. CXVII, Львів, 1914.
Гуковський К., «Кр. оч. Ков. губ.» — К. П. Гуковский, Краткий исторический очерк Ковенской губернии, Ковно, 1889.
Гумецька Л., «Втор. приим.» — Л. Л. Гумецька, Вторинні прийменники і їх синтаксичні функції в українських грамотах XIV—XV ст., «Дослідження і матеріали з української мови», т. IV, Київ, 1961.
Гумецька Л., «Втор. спол.» — Л. Л. Гумецька, Вторинні сполучники і їх синтаксичні функції в українських грамотах XIV—XV ст., «Дослідження і матеріали з української мови», т. II, Київ, 1960.
Гумецька Л., «Мовознавство» — Л. Л. Гумецька, Нариси з історії української мови. Словотворча будова чоловічих особових назв в українській актовій мові XIV—XV ст., «Мовознавство», 1952, № 10.
Гумецька Л., «Перв. приим.» — Л. Л. Гумецька, Первинні прийменники і їх синтаксичні функції в українських грамотах XIV—XV ст., «Дослідження і матеріали з української мови», т. III, Київ, 1960.
Гумецька Л., «Словотв. присл.» — Л. Л. Гумецька, Словотвір прислівників української актової мови XIV—XV ст., «Українська мова в школі», 1957, № 6.
Гумецька Л., «Словотв. сист. числ.» — Л. Л. Гумецька, Словотворча система числівників української актової мови XIV—XV ст., «Питання слов'янського мовознавства», кн. 5, Львів, 1958.
Гумецька Л., «Топограф. назви» — Л. Л. Гумецька, Топографічні назви української актової мови XIV—XV ст., «Дослідження з мови та літератури», Київ, 1957.
Гумецька Л., «Функції» — Л. Л. Гумецька, Функції первинних сполучників в українській актовій мові XIV—XV ст., «Дослідження і матеріали з української мови», т. I, Київ, 1959.
Гунфалві П., «Die Rumänen» — Pál Hunfalvy, Die Rumänen und ihre Ansprüche, Wien und Teschen, 1883.
«Густ. літ.» — Густинская летопись, Полное собрание русских летописей, т. II, СПб., 1843.
Даніловичі І., «Latopisiec Litwy»—Latopisiec Litwy i kronika Ruska: z rękopisu sławiańskiego przepisane; wypisami z wremiennika sofiyskiego pomnożone; przypisami i objaśnieniami, dla czytelników polskich potrzebnemi, opatrzone; staraniem i pracą Ignacego Daniłowicza, profesora zwyczajnego w cesarskim uniwersytecie Charkowskim, naprzód w Dzienniku Wileńskim roku 1824 częściami ogłaszane, a teraz w jedno zebrane, dokończone i przedrukowane nakładem i drukiem A. Marcinowskiego, Wilno, 1827.
Данілович І., «Skarbiec» — I. Daniłowicz, Skarbiec dipłomatów papieskich, cesarskich, króleskich, książęcych władz i urzędów posługujących do krytycznego wyjaśnienia dziejów Lytwy, Rusi Litewskiej i ościennych im krajów, t. I—II, Wilno, 1860.
Дашкевич М., «Заметки» — Н. Дашкевич, Заметки по истории литовско-русского государства, Киев, 1885.
Дашкевич М., «Унив. изв.» — Н. Дашкевич, Борьба культур и народностей в Литовско-Русском государстве, «Университетские известия», т. I, Киев, 1884, октябрь.
Дембовецький О., «Опыт» — А. С. Дембовецкий, Опыт описания Могилевской губернии в историческом, физико-географическом, этнографическом, промышлен-

ном, сельскохозяйственном, лесном, учебном, медицинском и статистическом отношениях. В 3-х кн., Могилев на Днепре, 1882.
«D z i e n n i k» — Dziennik Wileński, t. I, 1882, styceń — kwiecień, Wilno. Розділ: «Palaeographia Slawiańska», під заголовком «Dekret W. X. L. Witolda, względem sporów na ów czas zaszlych o lowy między biskupem wileńskim a Wikhaylem, z krótkiem jegoż opisaniem», підготував до друку Symon Żukowski.
Д з я л и н с ь к и й А., «Zb. praw lit.» — Zbiór praw litewskich od roku 1389 do roku 1529. Tudzież rozprawy sejmowe o tychże prawach od roku 1544 do roku 1563 A. F. Działyńskiego, Poznań, 1841.
Д л у г о ш Я., «Dziela»—J a n D l u g o s z, Dziela wszystkie, t. I—II, Kraków, 1867—1868.
Д л у г о ш Я., «Historiae»—J. D l u g o s s i i, Historiae Polonicae, t. I, Cracoviae, 1876.
Д о в н а р - З а п о л ь с ь к и й М., «Договоры» — М. В. Д о в н а р - З а п о л ь с к и й, Из истории литовско-польской борьбы за Волынь. Договоры 1366 г., Киев, 1896.
«D o c u m e n t e»— Documente provitoare istoria Romîniei, veacul XIV, XV. A Moldova, vol. I (1384—1475). Edita Acedmiei Republicii Populare Romîne, 1954.
«D o d a t e k t y g o d n.»— Dodatek tygodniowy przy «Gazecie Lwowskiej», 1857, № 4.
«Д о к у м е н т ы» — Документы, объясняющие историю западно-русского края и его отношения к России и к Польше, СПб., 1865.
«Д о п о л н е н и я» — Дополнения к Актам историческим, относящимся к России, собраны в иностранных архивах и библиотеках и изданы Археографической комиссией. Латинська назва: Suplementum ad historica Russiae monumenta ex archivis ac bibliothecis extraneis deprompta, et a collegio archeographico, СПб., 1848.
Д. р. — фонд Dyplomy pergaminowe».
«Д р. Р о с. В и в л.» — Древняя Российская Вивлиофика, или собрание древностей российских, до истории, географии и генеалогии касающихся, издаваемая Н. И. Новиковым, ч. 8 и 9, СПб., 1775, изд. 2, ч. 2, 3 и 4, СПб., 1788.
Д у р н о в о М., «Очерк» — Н. Д у р н о в о, Очерк истории русского языка, М. — Л., 1924 і (фототипічне видання) 1959.
Д у р н о в о М., «Хрестоматия» — Н и к о л а й Д у р н о в о, Хрестоматия по истории русского языка, вып. 1. Памятники XI—XV вв., М., 1914.
«Д у х. и д о г. г р.» — Духовные и договорные грамоты великих и удельных князей XIV—XVI вв., М. — Л., 1950.
Е. р. — Ewangelia pergaminowa XIV w.
Ж и т е ц ь к и й П., «Очерк» — П. Ж и т е ц к и й, Очерк звуковой истории малорусского наречия. Розділ: «Образцы письменного языка с признаками малорусского наречия», Киев, 1876.
ЖМНПр. — Журнал Министерства народного просвещения, СПб., 1871—1917.
З а б є л і н А., «В.-ст. обозр.» — А. З а б е л и н, Военно-статистическое обозрение Волынской губернии, ч. 1, Киев, 1887.
«Z a p i s k i» — Zapiski numizmatyczne, Wrocław, 1885, № 5.
«З а п. О д. о б щ.» — Записки императорского Одесского общества истории и древностей, т. I, Одесса, 1844, та ін.
З а р у д н я к О., «Наук. зап.» — О. З а р у д н я к, Із спостережень над керуванням давальним відмінком в українських пам'ятках ділового письменства XIV—XVII ст., «Наукові записки Одеського педінституту. Випуск філологічний», т. XVIII, Одеса, 1957.
З а р у д н я к О., «Пригл. упр.» — А. А. З а р у д н я к, Приглагольное управление в украинских памятниках деловой письменности XIV—XVII вв., Автореферат, Киев, 1959.
З є р г о ф ф е р К., «Nazwy» — K. Z i e r h o f f e r, Nazwy miejscowe północnego Mazowsza, Wrocław, 1957.
З и м о р о в и ч Й., «Pisma» — J. B. Z i m o r o w i c z, Pisma do dziejów Lwowa odnoszące się. Z polecenia reprezentacji miasta, wyd. K. Hek, Lwów, 1899.
З Н Т Ш — Записки Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка, Львів, т. I—XCVII, 1892—1911.

Зубрицький Д., «Аноним» — Д. Зубрицкий, Аноним Гнезненский и Иоанн Длугош, Львов, 1855.

Зубрицький Д., «Ист. Гал. Руси» — Д. Зубрицкий, История Галицко-Владимирской Руси, Львов, 1863.

Зубрицький Д., «История» — Д. Зубрицкий, История древнего Галицко-Русского княжества, ч. 3, Львов, 1855.

Зубрицький Д., «Hist. m. Lwowa» — D. Zubrycki, Historia miasta Lwowa, Lwów, 1844.

Зубрицький Д., «Крит.-истор. пов.» — Д. Зубрицкий, Критико-историческая повесть временных лет Червонной, или Галицкой Руси, М., 1845.

Іванов П., ЗНТШ — П. Іванов, Картка з історії Волині на початку XIV віку, «Записки Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка», т. II, Львів, 1893.

Іванов П., «Истор. судьбы» — П. А. Иванов, Исторические судьбы Волынской земли с древнейших времен до конца XIV века, Одесса, 1895.

Іловайський Д., «Ист. Росс.» — Д. Иловайский, История России, т. II, Московско-Литовский период или собиратели Руси. Розділ: «Примечания ко II тому», М., 1896.

«Інш. матер.» — Іншомовні матеріали до історії міст і сіл України. Короткий бібліографічний покажчик, Львів, 1967.

«Іпат. літ.» — Ипатьевская летопись, вып. 1. Полное собрание русских летописей, издаваемое Государственной археологической комиссией Российской Академии наук, т. II, Петроград, 1923.

«Ист. Вестн.» — Исторический Вестник, СПб., 1889, октябрь.

«Ист. Молд.», 1951 — История Молдавии, т. I (От древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции), под ред. А. Д. Удальцова и Л. В. Черепнина, Кишинев, 1951.

«Ист. Молд.», 1965 — История Молдавской ССР, т. I (С древнейших времен до Великой Октябрьской социалистической революции), отв. ред. Л. В. Черепнин, Кишинев, 1965.

«Іст. Укр.» — Історія України, т. I, під ред. О. К. Касименка, Київ, 1950.

Калужняцький Е., «Documente» — Documente slavone din Archivele imperiale din Moscva procurate de Nicolae Kretzulescu publicate cu traduceri latine şi cu note de dr. Emil Kałužniacki, у 2 частині I тому «Documente privitoare la Istoria Românilor culese de Ludoxiu de Hurmuzaki», Bucureşti, 1890.

Калужняцький Е., «Кирилл. письмо» — Э. Калужняцкий, Кирилловское письмо у Румын, «Энциклопедия славянской филологии», издание Отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук под ред. акад. В. Ягича, вып. 4. 2, Петроград, 1915.

Калужняцький Е., Соболевський О., «Альбом» — Э. Калужняцкий и О. Соболевский, Альбом снимков с кирилловских рукописей румынского происхождения, Петроград, 1916.

Карамзін М., «История» — Н. М. Карамзин, История государства Российского, т. I—XII, СПб., 1818—1829.

Карашевич П., «Очерк» — П. Карашевич, Очерк истории православной церкви на Волыни, «Христианское чтение», ч. 1, СПб., 1855.

Карський Є., «Белоруссы» — Е. Ф. Карский, Белоруссы. Язык белорусского народа, т. I, М., 1955.

Карський Є., «Два документа» — Е. Ф. Карский, Два древнейших русских документа Главного архива Царства Польского в Варшаве, «Древности. Труды Археографической комиссии Императорского Московского Археологического Общества», издаваемые М. В. Довнар-Запольским, т. I, вып. 3, М., 1899.

Карський Є., «К вопросу...» — Е. Ф. Карский, К вопросу о разработке старого западно-русского наречия. Библиографический очерк, Вильно, 1893.

Карський Є., «О языке» — Е. Ф. Карский, О языке так называемых литовских летописей, Варшава, 1894.

Карський Є., «Сл. кирилл. палеограф.» — Е. Ф. Карский, Славянская кирилловская палеография, Л., 1928.

«Kwartalnik» — Kwartalnik historyczny, Lwów, 1898.
Кеппен П., «Список» — П. И. Кеппен, Список русским памятникам, служащим к составлению истории художеств и отечественной палеографии, М., 1822.
Керницький І., «Із спостережень» — І. М. Керницький, Із спостережень над формами давноминулого часу в староруських і староукраїнських пам'ятках, «Дослідження і матеріали з української мови», т. І, Київ, 1959.
«Киев и его предместия» — Киев и его предместия: Шулявка, Соломенка с Протасовым Яром, Байкова Гора и Демиевка с Саперной слободкой. По переписи 2 марта 1874 года, произведенной и разработанной Юго-Западным Отделом Императорского Русского Географического Общества, Киев, 1875.
«Киевлянин» — «Киевлянин», издаваемый Михаилом Максимовичем, кн. 1—3, М., 1840—1850.
«Книга б. ч.» — Книга большому чертежу или древняя карта Российского государства, поновленная в розряде и списанная в книгу 1627 года, изд. 2, СПб., 1838, М. — Л., 1950.
«Kodex» — Kodex duplomatyczny Malopolski, t. I—IV, Kraków, 1876—1905.
Коломієць Л., «О фразеол. соч.» — Л. И. Коломиец, О фразеологических сочетаниях языка украинских актов XIV—XVI вв., «Начальный этап формирования русского национального языка», Л., 1961.
Копія Д. Зубрицького — Копія Д. І. Зубрицького (грамота №80), що зберігається в архіві Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР, ф. К-57, од. зб. 5.
Костакеску М., «Documentele» — M. Costachescu, Documentele moldovenești îlnainte de Ștefan cel Mare, vol. I, Iași, 1931.
Кохановський Я., «Codex» — J. K. Kochanowski, Codex diplomaticus et commemorationum Mazowiae generalis, t. I, Warszawa, 1919.
Коцебу А., «Свитригайло» — А. Ф. Коцебу, Свитригайло, великий князь литовский, СПб., 1835.
Коялович М., «Чтения» — М. О. Коялович, Чтения по истории Западной России, СПб., 1884.
Кримський А., «Укр. грамм.» — А. Крымский, Украинская грамматика, т. I, вып. 2, М., 1908.
Кромер М., «Hist. Pol.» — Polska. Czyl. o położeniu, obyczajach, urzędach i Rzeczpospolitej Królewstwa Polskiego pr. M. Kromera. Ksiąg dwoje. Przełożił z łacińskiego, notami i życiorysem autora uzupełnił Wład. Syrokomla, Wilno, 1853.
Крупович М. — Собрание государственных и частных актов, касающихся истории Литвы и соединенных с ней владений (от 1387 до 1710 года), изданное Виленской Археографической комиссией под ред. М. Круповича, Вильно, 1858. Польська назва: Zbiór dyplomatów rządowych i aktów prywatnych, posługujących do rozjaśnienia dziejów Łytwy i złączonych z nią krajów.
КС — Киевская старина. Ежемесячный исторический журнал, Киев, 1882—1906.
Кулеша Я., «Wiara» — Jan Alojzy Kulesza, Wiara prawosławna pismem swiętym soborami oycami swiętymi mianowicie greckiemi y historyą kościelną, Wilno, 1704.
«Купча» — Центральний історичний державний архів УРСР у Львові, фонд «Ставропігійський інститут у м. Львові», № 129, оп. 1, «Братський архів», в'язка 1, од. зб. 1. «Купча грамота (на пергаменті) на монастирську землю між боярами «Крылошанами» св. Івана і Хонькою Васковою Дядьковича жінкою», 1378 р.
Курашкевич В., «Gramoty» — W. Kuraszkiewicz, Gramoty halicko-wołyńskie XIV—XV wieku, Studium językowe, Kraków, 1934.
Курашкевич В., Вольф А., «Zapiski»—W. Kuraszkiewicz, A. Wólff, Zapiski i roty polskie XV—XVI wieku z księg sądowych ziemi warszawskiej, «Prace Komisji Językowej Polskiej Akademji Umiejętności», № 36, Kraków, 1950.
Лазаревський О., «Описание» — А. Лазаревский, Описание старой Малороссии, т. I. Полк Стародубский, Киев, 1889.
Лебедєв С., «Истор.-крит. рассужд.» — С. Лебедев, Историко-критические рассуждения о степени влияния Польши на язык и на устройство училищ в России, СПб., 1848.

Левицький Й., «Грамматика» — Grammatik der Ruthenischen oder klein-russischen Sprache in Galicien von J. Lewicki. Слов'янська назва: Грамма́тика язы́ка ру́сского в Га́лиции. Розділ: «Anhang zur ruthenischen Grammatik», Перемышль, 1834.

Лелевель Й., «Dzieje» — J. Lelewel, Dzieje Litwy i Rusi aż do uniji z Polską w Lubline 1569 zawartoj, Poznań, 1839.

Лелевель Й., «Księgi»— J. Lelewel, Księgi ustaw Polskich i Mazowieckich, Wilno, 1824.

Леонтович Ф., «Источники» — Ф. И. Леонтович, Источники русско-литовского права, Варшава, 1894.

Леонтович Ф., «Очерк» — Ф. И. Леонтович, «Очерк истории литовско-русского права», СПб., 1894.

Лер-Сплавинський Т., «O pochodzeniu» — T. Lehr-Spławiński, O pochodzeniu i praojczyznie Słowian, «Prace Instytutu Zachodniego», № 2, Poznań, 1948.

Линниченко І., «Архивы в Галиции» — И. А. Линниченко, Архивы в Галиции, «Киевская старина», т. XXIII, октябрь, Киев, 1888.

Линниченко І., ЖМНПр.— И. Линнниченко, Критический обзор новейшей литературы по истории Галицкой Руси, «Журнал Министерства народного просвещения», июнь, СПб., 1891.

Линниченко І., «Сусп. верстви» — І. А. Линниченко, Суспільні верстви Галицької Руси XIV—XV в., Львів, 1899.

Линниченко І., «Черты из ист.» — И. Линниченко, Черты из истории сословий Юго-Западной Галицкой Руси, XIV—XV в., М., 1894.

«Літ. Биховця» — Т. Сушицький, Західно-руські літописи як пам'ятки літератури, ч. І, «Збірник Історико-філологічного відділу Української Академії наук», вип. 2, Київ, 1921.

«Літ. Величка» — Летопись событий в Юго-Западной России в XVII веке. Составил Самоил Величко, бывший канцелярист канцелярии войска Запорожского, 1720. Издана Временной комиссией для разбора древних актов, Киев, т. I, 1848, т. II, 1851, т. III, 1855, т. IV, 1864.

«Літ. Граб'янки» — Действия презельной и от начала поляков крвавшой небывалой брани Богдана Хмельницкого, гетмана запорожского, с поляки, за найяснейших королей полских Владислава, потом и Каземира, в року 1648, отправоватися начатой и за лет десять по смерти Хмельницкого неоконченной, з розних летописцов и из диариуша, на той войне писанного, в граде Гадячу, трудом Григория Грабянки собранная и самобитних старожилов сведительстви утвержденная. Року 1710. Издана Временной комиссией для разбора древних актов, Киев, 1854.

«Літ. Самовидця» — Летопись Самовидца о войнах Богдана Хмельницкого и о междоусобицах, бывших в Малой России по его смерти. Доведена продолжателями до 1734 года, «Чтения в Императорском Обществе истории и древностей российских при Московском университете», № 1, 2, М., 1846, і окреме видання, М., 1846.

Лонгінов А., «Гр. Юрия II» — А. В. Лонгинов, Грамоты малорусского князя Юрия II и вкладная запись князя Юрия Даниловича Холмского XIV в., «Чтения в Императорском Обществе истории и древностей российских при Московском университете», кн. 2, М., 1887.

Лонгінов А., «Червен. гор.» — А. В. Лонгинов, Червенские города, Варшава, 1885.

Лопарєв Х., «Описание» — Хрисафон Лопарев, Описание рукописей Императорского Общества любителей древностей письменности, ч. 1, СПб., 1892.

Любавський М., «Обл. дел.» — М. К. Любавский, Областное деление и местное управление Литовско-Русского государства ко времени издания первого литовского статута. Исторические очерки, М., 1892.

Любавський М., «Очерк» — М. К. Любавский, Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно, М., 1910, і в «Чтениях в Императорском Обществе истории и древностей российских при Московском университете», № 1, М., 1911.

Любомірський Т., «Kodeks» — T. Lubomirski, Kodeks dyplomatyczny Księstwa Mazowieckiego, Warszawa, 1863.

Ляскоронський В., «Боплан» — В. Г. Ляскоронский, Боплан и его историко-географические труды относительно Южной России, I. Описание Украины, II. Карты Украины, Киев, 1901.

Ляскоронський В., «Иностр. карты» — В. Г. Ляскоронский, Иностранные карты и атласы XVI—XVII вв., относящиеся к Южной России, Киев, 1898.

Ляскоронський В., «Русск. походы»—В. Г. Ляскоронский, Русские походы в степи в удельно-вечевое время и поход кн. Витовта на татар в 1399 году., СПб., 1907.

Макарій, «История» — Макарий (Булгаков — митрополит московский), История русской церкви в период монгольский, т. IV—V, СПб., 1884—1886.

Малиновський О., «Ярлык» — А. Ф. Малиновский, Ярлык хана Золотой Орды Тохтамыша и ярлыки крымских ханов: Менгли-Гирея, Девлет-Гирея и Гази-Гирея, б. м. і р.

Мацейовський В., «Historya» — Historya prawodawstw Słowian przez Wacława Alexandra Macejowskiego. Z rękopisów i druków zupelnie nowo przerobione, i na sześć tomów postrzelone. Wydanie drugie, t. I—VI, Warszawa, 1856—1865.

Маштаков П., «Список» — П. Л. Маштаков, Список рек бассейна Днепра и Буга (южного), Петроград, 1917.

Медведєв Ф., «Нариси» — Ф. П. Медведєв, Нариси з української історичної граматики, Харків, 1964.

Медведєв Ф., «Труди» — Ф. Медведєв, Форми займенників в українських грамотах XIV—XV ст., «Учені записки Харківського університету, т. CI, Труди філологічного факультету», т. VII, Харків, 1959.

Медведєв Ф., «Укр. гр.»—Ф. П. Медведєв, Українські грамоти XIV—XV ст. як пам'ятки мови української народності, «Питання історичного розвитку української мови», Харків, 1962.

Межов В., «Русск. истор. библ.» — В. И. Межов, Русская историческая библиография, т. I, СПб., 1892.

Мельничук О., «Слов. мовозн.» — О. С. Мельничук, Видозміни оформлення речень непрямої модальності в історії української мови, «Слов'янське мовознавство», т. II, Київ, 1958.

«Мемуары» — Мемуары, относящиеся к истории Южной Руси, под редакцией В. Антоновича, вып. 1, Киев, 1890.

«Metryka» — Metryka Księstwa Mazowieckiego z XV—XVI w., I Księga oznaczona nr. 333 z lat 1417—1429, Warszawa, 1918; II Księga oznaczona nr. 334 z lat 1429—1433, Warszawa, 1930, «Pomniki prawa wydawane przez Warszawskie Archiwum Glówne», t. V i VI.

Милькович В., «Студия» — В. Милькович, Студия критична над историей русско-польской, ч. 1, Львов, 1893.

Михаловський Я., «Księga» — Jakuba Michałowskiego wojskiego Lubeckiego a później kasztelana Bieckiego księga pamiętnicza z dawnego rękopisma będącego własnością Ludwika Hr. Morsztyna, wydana staraniem i nakładem c. k. Towarzystwa naukowego krakowskiego, Kraków, 1864.

Модзалевський В., «Гути» — В. Л. Модзалевський, Гути на Чернігівщині, Чернігів, 1914.

Модзалевський В., «Малоросс. род.» — В. Л. Модзалевский, Малороссийский родословник, т. I—IV, Киев, 1908—1914.

Молчановський М., «Очерк» — Н. Молчановский, Очерк известий о Подольской земле до 1434 г. (Преимущественно по летописям), б. м. і р.

«Monumenta» — Monumenta ducum in Ostrog, т. I.

Мохов М., «Молдавия» — Н. А. Мохов, Молдавия эпохи феодализма, Кишинев, 1964.

Мохов М., «Феод. отн.» — Н. А. Мохов, Е. М. Руссев, Н. В. Березняков, В. П. Коробан и Е. С. Гроссул, Феодальные отношения в Молдавии в период XIV—XVIII веков, Кишинев, 1950.

Нарбут Ф., «Dzieje» — T. Narbutt, Dzieje starożytne narodu Litewskiego, t. IV—V, Wilno, 1837—1838.
Нарбут Ф., «Hist. Litwy» — F. Narbutt, Historia Litwy, t. IV, Wilno, 1852.
Нарбут Ф., «Pomniejsze pisma» — F. Narbutt, Pomniejsze pisma historyczne szczególnie do historyi Litwy odnoszące się, Wilno, 1856.
Нарушевич А., «Historya» — A. Naruszewicz, Historya narodu polskiego, t. VI, Warszawa, 1860.
Нелюбова I., «Конструкции» — И. Ф. Нелюбова, Конструкции с двойными падежами в русских и украинских грамотах XIV—XV веков, «Праці Одеського державного університету. Серія філологічних наук», вип. 15, Одеса, 1962.
Новицький I., «Указатель» — И. П. Новицкий, Указатель к изданиям Временной комиссии для разбора древних актов, высочайше учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе (с 1845 по 1877 г.), т. I—II, Киев, 1878—1882.
Обнорський С., Бархударов С., «Хрестоматия» — С. П. Обнорский и С. Г. Бархударов, Хрестоматия по истории русского языка, ч. I, Л. — М., 1938.
Оболенський М., «Ярлык» — М. А. Оболенский, Ярлык Хана Золотой Орды Тохтамыша к польскому королю Ягайлу, М., 1850.
«Описание» — Описание Киево-Софийского собора по обновлении его в 1843—1853 годах, Киев, 1854.
«Описание Киев. Лавры» — Описание Киевопечерской Лавры с присовокуплением разных граммат и выписок, объясняющих оное, также планов лавры и обеих пещер, Киев, 1826.
«Описание К.-С. собора» — Описание Киево-Софийского собора и Киевской епархии, Киев, 1825.
«Описание... рукописей» — Описание русских и славянских пергаменных рукописей. Рукописи русские, болгарские, молдовлахийские, сербские. Труды отдела рукописей Государственной публичной библиотеки им. М. Е. Салтыкова-Щедрина, Л., 1953.
«Основа» — Основа. Ежемесячный южно-русский литературно-ученый вестник, Петербург, 1861.
Оссовський Г., «Из путев. зап.» — Г. О. Оссовский, Из путевых записей Овручского уезда, Житомир, 1869.
Ossolineum — Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławie.
Осташевський Я., «Z dziejów» — J. Ostaszewski, Z dziejów mławskiego Mazowsza. Szkic historyczny, Mława, 1934.
«Отеч. зап.» — Краткая опись предметов, составляющих русский музей Павла Свиньина, «Отечественные записки, издаваемые Павлом Свиньиным», СПб., 1829.
Павінський А., «Polska» — A. Pawiński, Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. Mazowsze, «Źródła dziejowe», t. XVI, Warszawa, 1895.
Павлов О., «Мнимые следы» — А. С. Павлов, Мнимые следы католического влияния в древнейших памятниках юго-славянского и русского церковного права, М., 1822.
Павлуцький Г., «Древн. Укр.» — Г. Павлуцкий, Древнее деревянное зодчество в юго-западном крае, «Древности Украины», т. I, Киев, 1905.
Палаузов С., «Рум. госп.» — С. Н. Палаузов, Румынские господарства Валахия и Молдавия в историко-политическом отношении, СПб., 1859.
«Памятники» — Памятники, изданные Киевской комиссией для разбора древних актов, т. I—III, Киев, 1898.
Первольф Й., «Славяне» — Иосиф Первольф, Славяне, их взаимные отношения и связи, ч. 2, Варшава, 1893.
Петровський М., «Іст. Укр.» — М. Н. Петровський, Історія України в документах і матеріалах, т. I, Київ, 1946.
Петрушевич А., «Гал. истор. сб.» — А. Петрушевич, Галицкий исторический сборник, т. I—III, Львов, 1853—1860.
Петрушевич А., «Наук. сб.» — А. Петрушевич, Было ли два Галичи, княжескии города, один в Угорско-словацкой области, а другой по сю сторону Карпат

над Днестром, или нет?, «Науковый сборник, издаваемый Литературным обществом Галицко-русской матицы», вып. 1, Львов, 1865.

Петрушевич А., «Холм. епарх.» — А. Петрушевич, Холмская епархия и святители ее, Львов, 1867.

«П. кн.» — Памятная книжка Гродненской губернии на 1887 г., Гродно, 1887.

Площанський В., «Наук. сб.» — В. Площанский, Лавров село и монастырь в Самборском округе, «Науковый сборник, издаваемый Литературным обществом Галицко-русской матицы», Львов, 1866.

Площанський В., «Прошл. Холм. Руси» — В. М. Площанский, Прошлое Холмской Руси по архивным документам XV—XVIII в. и др. источникам. Духовенство. Холмская епархия православной и б. униатской церкви, 1428—1630, Вильно, 1899.

Погодін М., «Виленск. вестн.» — М. Погодин, Вот на каком языке объяснялись между собой первые литовские князья, еженедельная газета «Виленский вестник», от 1.III 1866 г., № 45, издаваемая под ред. А. И. Забелина.

«Pomniki» — Pomniki dziejowe Lwowa z archiwum miasta, t. I (Najstarsza księga miejska 1382—1389), Lwów, 1892.

Пор А., «Magyar-ruthén érintk.» — A. Pór, Magyar-ruthén érintkezések. A magyar Anjók igényei a lengyel trónra, «Erdélyi nemzeti és régisegtárából muzeum», Kolozsvár, 1902.

Пор А., «Századok» — A. Pór, Magyar-ruthén érintkezések a XIV-ik századok, Budapest, 1904.

Поцей І., «Zbiór» — Zbiór wiadomości historycznych aktów, dotyczących dziesięcin koscielnich na Rusi przez x. Iana Pocieja, Warszawa, 1845.

«Протоколы» — Протоколы заседаний Археологической комиссии 1841—1849 гг., вып. 2, СПб., 1886.

Прохаска А., «Codex» — Codex epistolaris Vitoldi magni ducis Lithuaniae 1376—1430. Collectus opera Antonii Prochaska, Cracovia, 1882. (На контртитулі: Monumenta medii aevi historia res gestas poloniae illustratia, t. VI.)

Прохаска А., «Kwart. hist.»— A. Prochaska, Jescze w kwestyi zajęcia Rusi Czerwonej przez Kazimierza, «Kwartalnik historyczny», Lwów, 1895.

Прохаска А., «Ostatnie lata» — A. Prochaska, Ostatnie lata Witolda, Warszawa, 1882.

Прохаска А., «W sprawie» — A. Prochaska, W sprawie zajęcia Rusi przez Kazimierza W., «Kwartalnik historyczny», Lwów, 1892.

ПСРЛ — Полное собрание русских летописей, т. I—VIII, СПб., 1846—1853.

Пшездзецький О., «Obrazy» — A. Przezdziecki, Podole, Wołyń, Ukraina, obrazy miejść i czasów, t. I—II, Wilno, 1841.

Пшездзецький О., «Życie» — A. Przezdziecki, Życie domowe Jadwigi i Jagiełły, Kraków, 1870.

Реслер А., «Das Altprager» — A. Resler, Das Altprager Stadtrecht, Prag, 1845.

«Раздельна» — «Раздельна Волчка Ходькова Лоѣвича и пани Ходьковой на дѣдину и села вь волости теребовельской» (копія), колекція Д. І. Зубрицького, ф. К. 57, од. зб. 3, Архів Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР.

Ржежабек Я., «Jiří II» — Jan Řežabek, Jiří II, poslední kníže veškeré Malé Rusi, kritickí pokus, «Časopis musea království českého», ročník LVII, Praha, 1883.

Рибарський А., «Księga» — A. Rybarski, Księga ziemska zakroczmska pierwsza 1423—1427, Najdawniejsze księgi sądowe mazowieckie, t. II, № 1, Warszawa, 1920.

Розвадовський С., «Studia» — S. Rozwadowski, Studia nad nazwami wód słowiańskich, «Prace Onomastyczne Polskiej Akademji Umiejętności», № 1, Kraków, 1948.

Розов В., «Укр. гр.» — В. Розов, Украинские грамоты, Киев, 1928.

Розов В., «Южнор. гр.» — В. Розов, Южнорусские грамоты, Киев, 1917.

Ростиславич-Савельєв М., «Дмитрий Донской» — Н. В. Ростиславич-Савельев Дмитрий Иванович Донской, М., 1837.

Руликовський М., Радзімінський З., «Kniaziowie» — M. Rulikowski i Z. L. Radzimiński, Kniaziowie i Szlachta, t. I.

Русанівський В., «Укр. гр.» — Пам'ятки української мови XV ст. Серія

юридичної літератури. Українські грамоти XV ст. Підготовка тексту, вступна стаття і коментарі В. М. Русанівського, Київ, 1965.

Р у с о в О., «Описание»—А. А. Р у с о в, Описание Черниговской губернии, т. I—II, Чернигов, 1898—1899.

«Р у с с к. и с т о р. б и б л.» — Русская историческая библиотека, издаваемая Археографической комиссией, т. II, СПб., 1875.

«Р у с с к о - л и в о н с к и е а к т ы»—Русско-ливонские акты. Собранные К. Е. Напьерским. Изданы Археографической комиссией, СПб., 1868.

С а м і й л е н к о С., УМШ, 1955, № 6—С. П. С а м і й л е н к о, З історичних коментарів до української мови. Займенник, «Українська мова в школі», 1955, № 6.

С а м і й л е н к о С., УМШ, 1956, № 6 — С. П. С а м і й л е н к о, З історичних коментарів до української мови. Прислівник, «Українська мова в школі», 1956, № 6.

С а м і й л е н к о С., УМШ, 1958, № 2 — С. П. С а м і й л е н к о, З історичних коментарів до української мови. Словотвір іменників, «Українська мова в школі», 1958, № 2.

С а н н и к о в В., «Порядок» — В. З. С а н н и к о в, Порядок размещения членов сложноподчиненного предложения, «Историческая грамматика и лексикология русского языка», М., 1962.

С а п у н о в А., «Витеб. стар.» — Витебская старина. Составил и издал А. Сапунов, Витебск, 1883.

С а х а р о в І., «Палеограф. снимки» — Образцы древней письменности XII—XVIII в., б. м. і р. Зберігається у рукописному відділі Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна, шифр $\frac{002\ п}{023_2}$.

«С б о р н и к» — Сборник князя Оболенского, М., 1900.

С в є н ц і ц ь к и й І., «Елементи»— І. С в є н ц і ц ь к и й, Елементи живої народної мови в пам'ятках української літературної мови у XIV—XVII сторіччях, «Питання українського мовознавства», кн. 3, Львів, 1958.

С в є н ц і ц ь к и й І., «Західноукр. гр.» — І. С в є н ц і ц ь к и й, Західноукраїнські грамоти XIV—XV ст., «Питання українського мовознавства», кн. 2, Львів, 1957.

С в є н ц і ц ь к и й І., «Нариси» — І. С в є н ц і ц ь к и й, Нариси з історії української мови, Львів, 1920.

С е м к о в и ч В., «Mazow. przyw.» — W. S e m k o w i c z, Mazowieckie przywileje rodowe z XIV i XV w. (1391—1478), «Archiwum Komisji historycznej Polskiej Akademji Umiejętności», t. XI, Kraków, 1909—1913.

С е н к е в и ч В., «О влиянии»—В. М. С е н к е в и ч, О влиянии древнерусского наследия на социально-экономическое развитие Молдавии в XIV—XV вв., «Ученые записки Кишиневского госуниверситета. Исторический сборник», т. XVI, Киев, 1955.

С и м о н і П., «Мстисл. ев.» — П. К. С и м о н и, Мстиславово евангелие начала XII века в археологическом и палеографическом отношениях, кн. 1, б. м., 1910.

«7 0 0 р о к і в» — 700 років міста Львова. Бібліографічний покажчик літератури. Склали Є. М. Лазеба та Т. О. Воробйова, Львів, 1956.

«S c r i p t o r e s» — Scriptores rerum polonicarum, t. II, Cracov, 1894.

«S l a v i a» — Slavia, ročník XII, sešit 4, Praha, 1934—1935.

С л и н ь к о І., «Наук. зап.» — І. І. С л и н ь к о, До питання про історію орудного предикативного в українській мові, «Наукові записки Чернівецького державного університету, серія філологічних наук», т. XXXII, вип. 7, Львів, 1959.

«С л о в н и к» — Словник староукраїнської мови XIV—XV вв., Київ, 1964.

С м и р н о в М., «Судьбы» — М. С м и р н о в, Судьбы Червоной, или Галицкой Руси до соединения ее с Польшей, СПб., 1860.

С м и р н о в М., «Ягелло» — М. С м и р н о в, Ягелло и первое соединение Литвы с Польшей, «Записки Новороссийского университета», Одесса, 1863.

С м и р н о в О., «Сборник» — А. С м и р н о в, Сборник древнерусских памятников и образцов народной русской речи, Варшава, 1882.

С о б о л е в с ь к и й О., ЖМНПр.—А. С о б о л е в с к и й, Древние памятники русского письма и языка (X—XIV веков). Общее повременное обозрение. Труд И. И. Срезнев-

ского. Второе издание. СПб., 1882, «Журнал Министерства народного просвещения», СПб., 1883, ч. CCLXXVII.

Соболевський О., «Лекции» — А. И. Соболевский, Лекции по истории русского языка, Киев, 1888, М., 1907.

Соболевський О., «Очерки» — А. Соболевский, Очерки из истории русского языка, ч. 1, Киев, 1884.

Соболевський О., «Сл.-русс. палеограф.» — А. И. Соболевский, Славяно-русская палеография, СПб., 1908.

Соболевський О., Пташицький С., «Палеограф. снимки» — А. И. Соболевский, С. Л. Пташицкий, «Палеографические снимки с русских рукописей XII—XVII вв.», СПб., 1901.

«Собрание актов» — Собрание актов, относящихся к истории Галиции.

«Собрание г. г. и д.» — Собрание государственных грамот и договоров, хранящихся в государственной коллегии иностранных дел, ч. 1—2, М., 1813—1819.

«Собр. др. гр.» — Собрание древних грамот и актов городов: Вильны, Ковна, Трок, православных монастырей, церквей и по разным предметам с приложением трех литографированных рисунков, ч. I, Вильно, 1843. Польська назва: Zbiór dawnych dyplomatów i aktów miast: Wilna, Kowna, Trok, prawosławnych monasterów, cerkwi i w różnych sprawach z przyłączeniem trzech rysunków litografowanych.

«Современник» — «Современник», т. XXIV, СПб., 1850.

Соловйов С., «История» — С. М. Соловьев, История России с древнейших времен, т. IV, М., 1960.

«Соф. врем.» — Софийский времянник или русская летопись с 862 по 1534 год, издал П. Строев, ч. 1, М., 1820.

Спринчак Я., ВЯ — Я. А. Спринчак, К сравнительному изучению лексики московских и украинских грамот XIV—XV вв., «Вопросы языкознания», М., 1956, № 6.

Спринчак Я., «Очерк» — Я. А. Спринчак, Очерк русского исторического синтаксиса (простое предложение), Киев, 1960.

Спринчак Я., УМШ—Я. О. Спринчак, З історії давньоруського слова «Господа» та його похідних в українській мові, «Українська мова в школі», 1956, № 5.

Срезневський І., «Др. п. р. п. и яз.» — И. И. Срезневский, Древние памятники русского письма и языка (X—XIV веков). Общее повременное обозрение с палеографическими указаниями и выписками из подлинников и из древних списков, СПб., 1863, изд. 2, СПб., 1882.

Срезневський І., «Книга» — «Срезневский Измаил Иванович, Книга древних записей, грамот и грамоток, записок и т. п.». Рукопис зберігається в Ленінградському відділенні архіву АН СРСР, ф. 216, оп. 1, од. зб. 38, 39, та ін.

Срезневський І., «Материалы» — И. И. Срезневский, Материалы для словаря древнерусского языка, т. I—III, СПб., 1893—1903.

Срезневський І., «Приложение» — И. И. Срезневский, Приложение к Древним памятникам русского письма и языка (X—XIV веков), СПб., 1866, 1898.

Срезневський І., «Свед. и заметки» — И. И. Срезневский, Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках XLI—LXXX, вып. 3, СПб., 1876.

Стадницький К., «Bracia» — K. Stadnicki, Bracia Władysława Jagiełły, Lwów, 1867.

Стадницький К., «Olgierd» — K. Stadnicki, Olgierd i Kiejstut synowie Gedymina w. księcia Litwy, Lwów, 1870.

Стадницький К., «Synowie Gedymina»—K. Stadnicki, Synowie Gedymina, Lubart xiąże wołyński, t. II, Lwów, 1853; його ж, Synowie Gedymina. Monwid-Narimunt, Jawnuta i Koriat, Lwów, 1881.

Стебельський І., «Dwa w. światła» — Dwa wielkie światła na horyzoncie Połockim z cieniów zakonnych powstające czyli żywoty ss. panien y matek Ewfrozyny y Parascewii, zakonnic y heguneniy, pod ustawą S. O. Bazylego W. w Monastyrze s. Spasa za Połockiem żyjących, z chronologią y przydatkiem niektórych służących do tego pożytecznych Krajo-

wych Wiadomości, z rozmaitych dziejopisów y pism zebranych przez w. x. Ignacego Stebelskiego, t. I, Wilno, 1781.

Стебельський І., «Przydatek» — Przydatek do chronologii, to jest rzeczy te, które w poprzedzających dwoch tomikach częstokroć się namieniały, a przez obszerność swoją umieścić się wygodnie tamże nie mogły, tu zręcznie przez samego awtora w. x. Ignacego Stebelskiego, t. III, Wilno, 1783.

Стецький Т., «Z boru» — T. J. Stecki, Z boru i stepu. Obrazy i pamiętki, Kraków, 1888.

Стрийковський М., «Kronika»—Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszystkiej Rusi Macieja Stryjkowskiego. Wydanie nowe będące dokładnem powtorzeniem wydania pierwotnego królewieckiego z roku 1582, poprzedzone wiadomością o życiu i pismach Stryjkowskiego przez Mikołaja Malinowskiego oraz Rozprawą o latópiscach ruskich przez Daniłowicza pomnożone przedrukiem dzieł pomniejszych Stryjkowskiego według pierwotnych wydań, t. I—II, Warszawa, 1846.

Стрончинський П., «Wzory» — P. Strończiński, Wzory pism dawnych w przerysach wystawione i objasnione drukowaniem ich wyczytaniem, Warszawa, 1839.

Ступніцький Г., «Geograf.-st. opis» — H. Stupnicki, Geograficzno-statystyczny opis królestwa Galicyi i Lodomeryi, Lwów, 1864.

«Супр. літ.» — Западнорусские летописи. Полное собрание русских летописей, изданное по высочайшему повелению Императорской Археографической комиссией, т. XVII, СПб., 1907.

Татищев В., «История» — В. К. Татищев, История Российская, тт. I—IV, М. — Л., 1962—1966.

Ташицький В., «Dwie nazwy» — W. Taszycki, Dwie nazwy rzeczne: Nary et Pełty Quelques remarques sur les anciens thèmes en ü, «Slavia Occidentalis», t. XII, Poznań, 1933.

Ташицький В., «O mazow. nazwach» — W. Taszycki, O mazowieckich nazwach miejscowych, «Poradnik językowy», zesz. V, Warszawa, 1952.

Ташицький В., «Patronim. nazwy» — W. Taszycki, Patronimiczne nazwy miejscowe na Mazowszu, «Język polski», t. XXXI, 1951, a «Prace onomastyczne», Kraków, 1951.

Ташицький В., «Slowiańskie nazwy» — W. Taszycki, Słowiańskie nazwy miejscowe (Ustalenie podziału), «Prace Komisji Językowej Polskiej Akademji Umiejętności», № 29, Kraków, 1946.

Тейнер А., «Vetera monum.» — A. Theiner, Vetera monumenta Poloniae et Lithuaniae gentiumque finitimarum historiam illustrantia, t. I, Romae, 1860.

Теодорович М., «Ист.-ст. опис.»—Н. И. Теодорович, Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии, т. I. Почаев, 1888; т. II. Уезды Ровенский, Острожский, Дубенский, Почаев, 1889; т. III. Кременецкий уезд, Почаев, 1889; т. IV. Уезд Староконстантиновский, Почаев, 1899; т. V. Уезд Ковельский, Почаев, 1903.

Терлецький О., ЗНТШ — О. Терлецький, Політичні події на Галицькій Русі в 1340 р. по смерті Болеслава Юрія II, «Записки Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка», т. II, Львів, 1893.

Тименецький К., «Wolność» — K. Tymieniecki, Wolność kmieca na Mazowszu w wieku XV, «Prace Komisji Historycznej», Poznań, 1921, I/II.

Тименецький К., «Sądownictwo» — K. Tymieniecki, Sądownictwo w sprawach kmiecych się sinów na Mazowszu pod koniec wieków średnich, «Prace Komisji Historycznej», Poznań, 1922, III/I.

Тимченко Є., «Курс» — Є. Тимченко, Курс історії українського язика, ч. I. Вступ і фонетика, вид. 2, Київ — Харків, 1930.

Тихомиров М., «Гал. митр.»—Н. Тихомиров, Галицкая митрополия, «Русская Беседа», 1895, май — октябрь, и ж. «Благовесть», 1895, май — июнь.

Тихомиров М., СРГ — М. Тихомиров, Список русских городов дальних и ближних, «Исторические записки АН СССР», № 40, М., 1952.

Толстой Д., «Римск. катол.».— Д. А. Толстой, Римский католицизм в России, т. II, СПб., 1876.
«Труды ЧГ»—Труды Черниговской губернской Архивной комиссии, вып. 1—12, Чернигов, 1914—1918.
«Т. фонд УССР» — Торфяный фонд УССР, т. I—II, М., 1959.
«Указатель» — Указатель к первым восьми томам Полного собрания русских летописей, т. II. Имена географические, СПб., 1907.
«Укр. народ» — Украинский народ в его прошлом и настоящем под редакцией Ф. К. Волкова и др., СПб., 1914.
Уляницький В., «Материалы» — В. А. Уляницкий, Материалы для истории взаимных отношений России, Польши, Молдавии, Валахии и Турции в XIV—XVI вв., «Чтения в Императорском Обществе истории и древностей российских при Московском университете», кн. 3, ч. 3, М., 1887.
Уляновський Б., «Dokumenty» — B. Ulanowski, Dokumenty kujawskie i mazowskie przeważnie z w. XIII, «Archiwum Komisji Historycznej Polskiej Akademji Umiejętności», Kraków, 1888.
«Унив. изв.» — П. Житецкий, Образцы письменного языка с признаками малорусского наречия, «Университетские известия», Киев, 1875, № 12.
Філевич І., «Борьба Польши» — И. Филевич, Борьба Польши, Литвы-Руси за Галицко-Владимирское наследие, СПб., 1890.
Філевич І., ЖМНПр.— И. П. Филевич, Борьба Польши и Литвы-Руси за Галицко-Владимирское наследие, «Журнал Министерства народного просвещения», 1890, январь, і окремим виданням, СПб., 1890.
Філевич І., «К вопросу...» — И. Филевич, К вопросу о борьбе Польши и Литвы-Руси за Галицко-Владимирское наследие, «Журнал Министерства народного просвещения», 1891, декабрь.
Хашдеу Б., «Historie» — B. P. Hasdeu, Historie critique des Roumains, Bucureşti, 1878.
Ходикевич К., «Dissertationes» — Clement Chodykiewicz, Dissertationes historicae de Utroque Archiepiscopatu Metropolitano Kijoviensi uti olim distincto, nec non de episcopatu Lepoliensi Ritus Graeco Unita à P. Clemente Chodykiewicz S. Tb. Praesentato, Chronologo Provintiae Russiae Ordinis Praedicatorum Certioribus Documentis Illustrate, Anno Domini, 1770.
Ходиніцький І., «Historia» — I. Chodynicki, Historia stołecznego Królestwa Galicyi i Lodomeryi miasta Lwowa od założenia jego aż do czasów teraźniejszych, Lwów, 1829.
«Czasopism» — Czasopism księgozbioru im. Ossolińskich, Lwów, 1828—1834.
Чертков А., «О числе» — А. Д. Чертков, О числе русского войска, завоевавшего Болгарию, «Записки императорского Одесского общества истории и древностей», т. I, Одесса, 1844.
Чистович І., «Очерки ист.» — И. А. Чистович, Очерки истории Западнорусской церкви, ч. 1, СПб., 1882.
Чоловський О., «Sprawy» — A. Czołowski, Sprawy Wołoskie w Polsce do r. 1412, Lwów, 1891.
«Чтения Общ. Нест. Летоп.» — Чтения в историческом Обществе Нестора Летописца, кн. VI, Киев, 1892, кн. XII, Киев, 1898, кн. XIV, Киев, 1900, кн. XV, Киев, 1901, кн. XVIII, Киев, 1904.
Шараневич І., «Исследование» — И. И. Шараневич, Исследование на поли отечественной географии и истории, Львов, 1869.
Шараневич І., «История» — И. И. Шараневич, История Галицкой и Владимирской Руси до 1453 г., Львов, 1868.
Шараневич І., «Rys» — I. Szaranewicz, Rys wewnętrznych stosunków Galicyi wschodniej w drugiej połowie XV wieku na podstawie źródeł, Lwów, 1869.
Шахматов О., Кримський А., «Нариси» — О. Шахматов, А. Кримський, Нариси з історії української мови та хрестоматії з пам'ятників письменської староукраїнщини XI—XVIII вв., Київ, 1922.

Шелудько Д., «Німецькі елем.» — Д. Шелудько, Німецькі елементи в українській мові, «Збірник комісії для дослідження історії української мови», ВУАН, т. I, Київ, 1931.

Щекатов А., «Словарь» — Щекатов Афанасий, Словарь географический Российского государства, описывающий азбучным порядком географически, топографически, гидрографически, физически, политически, хронологически, генеалогически и геральдически все губернии, города и их уезды.., ч. 1—7, М., 1801—1809.

Щербицький Й., «Виленск. монастырь» — Й. В. Щербицкий, Виленский святотроицкий монастырь, Вильно, 1886.

Яблоновський А., «Źródła» — A. Jabłonowski, Źródła dziejowe, t. VI—X, Warszawa, 1877—1894.

Ярошенко В., «Укр. мова молд. гр.» — В. Ярошенко, Українська мова в молдавських грамотах XIV—XV вв., «Збірник комісії для дослідження історії української мови», ВУАН, т. I, Київ, 1931.

Ясинський М., «Уст. и земск. гр.» — М. Н. Ясинский, Уставные и земские грамоты Литовско-русского государства, Киев, 1889.

Яцимирський О., «Язык» — А. И. Яцимирский, Язык славянских грамот молдавского происхождения, Отд. оттиск из «Сборника по славяноведению», т. III, СПб., 1909.

Яцимирський О., «Молд. гр.» — А. И. Яцимирский, Молдавские грамоты в палеографическом и дипломатическом отношениях, «Русский филологический вестник», т. LV, №№ 1—2, Варшава, 1906.

ЗМІСТ

Грамоты XIV ст.

(На украинском языке)

Друкується за постановою вченої ради Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні Академії наук Української РСР

Редактор *М. М. Друченко*
Художній редактор *В. М. Тепляков*
Оформлення художника *Д. Д. Грибова*
Технічний редактор *Н. П. Рахліна*
Коректор *О. С. Улезко*

Здано до набору 9. VII. 1971 р. Підписано до друку 26. XI 1973 р. БФ 00595. Зам. № 4-330. Вид. № 137. Тираж 5000. Папір № 2, 70x90 1/16. Друк. фіз. аркушів 16,0. Умовн. друк. арк. 18,72. Обліково-видавн. арк. 21,52. Ціна 1 крб. 58 коп.

Видавництво «Наукова думка», Київ, Рєпіна, 3.

Надруковано з матриць Головного підприємства республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига» Держкомвидаву УРСР, м. Київ, Довженка, 3 на Харківській книжковій фабриці «Комуніст» республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкнига» Держкомвидаву УРСР, Харків. вул. Енгельса, 11.

«НАУКОВА ДУМКА»